

**ΑΝΩΤΑΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
«ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ GIS. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ
ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ»**

ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΦΑ

**ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: κα. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΒΟΥΤΙΝΙΩΤΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2007**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους γονείς μου Θανάση & Κατερίνα Μουρούφα, για τη συμπαράστασή τους κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, την καθηγήτριά μου Αναστασία Βουτινιώτη για την πολύτιμη καθοδήγησή της κατά τη διάρκεια της δύσκολης μελέτης και συγγραφής της εργασίας αυτής.

Εκφράζω την ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη μου στη διεύθυνση και στο προσωπικό της Αναπτυξιακής Μεσοσηνίας Α.Ε. στον φορέα που πραγματοποιήσα την πρακτική μου άσκηση και ο οποίος μου παραχώρησε τα στοιχεία εκείνα που απαιτούσε η εργασία μου για τη σύνταξη της ολοκλήρωσής της, χωρίς τις ψηφιακές αποτυπώσεις και τις βάσεις δεδομένων δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί αυτή η εργασία – εφαρμογή.

ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΦΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Περιφερειακή πολιτιστική πολιτική

1.1 Ο Πολιτισμός- Εισαγωγή	4
1.2 Πολιτιστική Πολιτική.....	5
1.3 Πολιτισμός στην Ελλάδα - βασικά δεδομένα και προβλήματα	6
1.4 Μέσα Πολιτιστικής Πολιτικής.....	7
1.5 Παραδοσιακά σύνολα, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά μνημεία και διατηρητέα στην Ελλάδα	8
1.6 Στοιχεία Κρατικής & Κοινοτικής πολιτιστικής πολιτικής.....	10
1.7 Χρηματοδοτήσεις για τον πολιτισμό, Α΄ ΚΠΣ 1989-93	10
1.8 Βασικές κατευθύνσεις της πολιτιστικής πολιτικής.....	11
1.8.1 Χρηματοδοτήσεις για τον πολιτισμό Β΄ ΚΠΣ 1994-99	13
1.8.2 Βασικοί Στόχοι Προγράμματος.....	13
1.9 Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Γ΄ ΚΠΣ)	16
1.10 Συνοπτική παρουσίαση του Ε.Π. "ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ".....	17
1.10.1 Συνοπτική παρουσίαση του Ε.Π. Πολιτισμός 2000-2006	17
1.10.2 Παρουσίαση του μέτρου 1.2: Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων, Συνόλων και Αρχαιολογικών Χώρων	19
1.10.3 Άξονας 2: Ανάπτυξη σύγχρονου πολιτισμού	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Πολιτιστική πολιτική & Τοπική Αυτοδιοίκηση

2.1 Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτιστική πολιτική.....	22
---	----

2.2 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην πολιτιστική ανάπτυξη	23
2.3 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση ως φορέας άσκησης πολιτιστικής πολιτικής	24
2.4 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και το θεσμικό πλαίσιο των ΟΤΑ	25
2.5 Πολιτιστικός τουρισμός.....	29
2.6 Πολιτιστικό marketing	31
2.7 Η στρατηγική της ολοκληρωμένης παρέμβασης σε χώρους πολιτιστικής Κληρονομιάς	32
2.8 Γιατί οι ΟΤΑ πρέπει να διαχειρίζονται τους αρχαιολογικούς χώρους.....	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Νομός Μεσσηνίας

3.1 Γενικά χαρακτηριστικά του Νομού Μεσσηνίας.....	36
3.2 Μορφολογία εδάφους.....	37
3.3 Πληθυσμιακά δεδομένα.....	38
3.4 Συγκοινωνιακή πρόσβαση.....	43
3.4.1 Αεροπορική πρόσβαση	44
3.4.2 Θαλάσσια πρόσβαση	44
3.5 Κλίμα.....	45
3.6 Ιστορία της Μεσσηνίας	45
3.7 Η εποχή του χαλκού	46
3.7.1 Μυκηναϊκά Χρόνια 1600 – 1100 π.Χ.	46
3.7.2 Πρωτογεωμετρικά Χρόνια (1100 – 900 π.Χ.) – Γεωμετρικά (900 – 700 π.Χ.).....	47
3.7.3 Αρχαϊκή – Κλασική – Ελληνιστική Εποχή / Ρωμαϊκά Χρόνια :	
7ος π.Χ. - 4ος μ.Χ	47
3.7.4 Μεσαιωνική – Βυζαντινή Περίοδος 4ος – 15ος μ.Χ	48
3.7.5 Νεότερα χρόνια: τουρκοκρατία – επανάσταση	48

3.8 Αρχαιολογικοί χώροι.....	49
3.9 Κάστρα του νομού.....	51
3.10 Ταφικά μνημεία.....	55
3.11 Θρησκευτικά - Βυζαντινά μνημεία	56
3.12 Άλλα Βυζαντινά μνημεία.....	58
3.13 Μεταβυζαντινά μνημεία	59
3.14 Μανιάτικοι πύργοι.....	60
3.15 Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί της Μάνης.....	62
3.16 Ιστορικό κέντρο Καλαμάτας.....	62
3.17 Μουσεία.....	63
3.17.1 Αρχαιολογικά Μουσεία	63
3.17.2 Λαογραφικά Μουσεία	65
3.17.3 Μουσείο Χαρακτικής.....	67
3.18 Ακτές και παραλίες	68
3.19 Η Παραλία της Καλαμάτας	68
3.20 Ο Οικολογικός πλούτος του Νομού.....	69
3.20.1 Ορεινές διαδρομές.....	69
3.20.2 Το φαράγγι της Νέδας	70
3.20.3 Φαράγγι Ριντόμου.....	72
3.21 Πολιτιστική υποδομή και δραστηριότητες	73
3.21.1 Η Πολιτιστική υποδομή της πόλης της Καλαμάτας.....	74
3.21.2 Η Πολιτιστική υποδομή της περιφέρειας του Ν. Μεσσηνίας.....	76
3.22 Παρεμβάσεις του Υπ. Πολιτισμού στην πολιτιστική αναβάθμιση της περιφέρειας του Ν. Μεσσηνίας	77
3.23 Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και οι αρμοδιότητες της στα θέματα του πολιτισμού	77
3.24 ΟΠΑΝΑΜ (Οργανισμός Πολιτισμού & Αθλητισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας).....	78

3.25 Ο Πολιτισμός στην Πολιτική του Δήμου Καλαμάτας	81
3.26 Οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι της πόλης της Καλαμάτας	84
3.26.1 Πνευματικοί σύλλογοι	84
3.26.2 Καλλιτεχνικοί Σύλλογοι	84
3.26.3 Θεατρικοί Σύλλογοι	85
3.26.4 Μουσικοί Σύλλογοι	85
3.27 Οι Σύλλογοι Τοπικιστικού Χαρακτήρα	85
3.27.1 Χορευτικοί - Παραδοσιακοί Σύλλογοι	87
3.28 Τοπικές Εκδηλώσεις – Εορτές	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών

4.1 Γενικές αρχές κατανόησης των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών	89
4.2 Γιατί το GIS είναι τόσο σημαντικό	91
4.3 Η ιστορία του GIS	91
4.4 Περιγραφή συστήματος GIS	92
4.5 Από τι αποτελείται ένα Γ.Σ.Π.	96
4.6 Που χρησιμοποιείται ένα Γ.Σ.Π.	96
4.7 Δεδομένα	97
4.8 Γεωγραφικά συστήματα Πληροφοριών & Τοπική Αυτοδιοίκηση	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Ανάπτυξη λογισμικής εφαρμογής για την αποτύπωση και τη διαχείριση των αρχαιολογικών πολιτισμικών μνημείων της Μεσσηνίας

5.1 Στόχος – Σκοπός	100
5.2 Συλλογή στοιχείων	101

5.3 Επίπεδα πληροφορίας	104
5.3.1 Όρια Νομού	105
5.3.2 Δήμοι.....	106
5.3.3 Δρόμοι.....	107
5.3.4 Οικισμοί.....	108
5.3.5 Αρχαιολογικοί χώροι.....	109
5.3.5.1 Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Μεσσήνης.....	109
5.3.6 Αρχ_point.....	110
5.4 Βάση δεδομένων	111
5.5 Κωδικοποίηση στοιχείων	112
5.6 Γραφικά.....	116
5.7 Θεματικοί χάρτες.....	117
5.7.1. Αρχαία.....	118
5.7.2. Βυζαντινά.....	119
5.7.3. Μεταβυζαντινά.....	120
5.7.4. Νεώτερα.....	121
5.7.5. Παραδοσιακοί οικισμοί-Ιστορικά τοπία.....	122
5.7.6 Μουσεία.....	123
5.8 Επισκέψιμα.....	124
5.9 Έχουν ενταχθεί στο Γ ΚΠΣ.....	125
5.10 Δημιουργία χαρτοσύνθεσης	128
5.11 Ζώνες συγκέντρωσης πολλών σημείων ενδιαφέροντος (αρχαιολογικοί χώροι, βυζαντινά μνημεία, νεώτερα και τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλους.....	130

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	133
Τα Γ.Σ.Π. και η εφαρμογή – Προτάσεις βελτίωσης της.....	138

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία με θέμα: «*Αποτύπωση & Διαχείριση των αρχαιολογικών - πολιτισμικών μνημείων της Μεσσηνίας με τη χρήση GIS. Ανάπτυξη εφαρμογής*» έχει σκοπό να αναπτύξει μια εφαρμογή για την διαχείριση των μνημείων του νομού Μεσσηνίας. Να αποτυπώσει δηλαδή χωρικά τους κυριότερους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία και παράλληλα να δημιουργήσει μια βάση δεδομένων και πληροφοριών γι' αυτά. Εκτός από τον χάρτη του Νομού, όπου επάνω του εμφανίζονται σημειακά και πολυγωνικά οι χώροι ενδιαφέροντος, περιλαμβάνει και αρχεία τεκμηρίωσης για την ιστορία ή τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του καθενός. Επίσης περιλαμβάνει φωτογραφικό υλικό, βίντεο καθώς και συνδέσεις σε ιστοσελίδες. Ο νομός Μεσσηνίας παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον από πλευράς μνημείων του πολιτισμού. Εξετάζονται περίπου 120 μνημεία σε όλο τον Νομό, χωρίς να περιλαμβάνονται τα μνημεία της πόλης της Καλαμάτας, διότι έχουν εξεταστεί σε άλλη εφαρμογή - πτυχιακή εργασία. Μέσα από την επεξεργασία του υλικού που συγκεντρώθηκε δημιουργήθηκαν θεματικοί χάρτες με σημαντικές πληροφορίες για την προβολή του Νομού.

Η δύναμη της Μεσσηνίας είναι τα μνημεία της και η πολιτιστική της κληρονομιά, σε συνδυασμό με το πανέμορφο φυσικό της τοπίο. Ο τελικός στόχος ήταν να δημιουργηθεί μια εφαρμογή μέσω της οποίας ο χρήστης θα μπορεί να ξεναγηθεί εικονικά στα σημεία ενδιαφέροντος, τα οποία προβάλλονται καλύτερα μέσα στο όμορφο φυσικό τοπίο και αποτελούν ένα κίνητρο για επόππου επίσκεψη. Επιπλέον, μέσω του ψηφιακού αυτού προϊόντος, μπορεί να γίνει προβολή των μνημείων και των χώρων ενδιαφέροντος πάνω σε χάρτη, στον επίσημο διαδικτυακό τόπο του Νομού, με αποτέλεσμα την ανάδειξη του σε παγκόσμια κλίμακα αυξάνοντας έτσι την ζήτηση τουρισμού.

Οι αρχαιολογικοί χώροι ελέγχονται πρωτίστως από το Υπουργείο Πολιτισμού και δευτερευόντως από τις διάφορες εφορείες αρχαιοτήτων, οι οποίες έχουν στην εποπτεία τους αρκετούς αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία. Δευτερεύοντες φορείς άσκησης πολιτικής είναι οι φορείς της Τ.Α, άρα αυτή η εφαρμογή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από αυτούς στην άσκηση της πολιτικής τους. Η πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να προστατευθεί, να διατηρηθεί και να αναδειχθεί προς όφελος των πολιτών και όλων των φορέων.

Η εφαρμογή είναι η βάση η οποία θα μπορέσει να διευκολύνει τις διάφορες δημόσιες υπηρεσίες στην έκδοση πράξεων ή εγγράφων, που σχετίζονται λίγο ή πολύ με τους παραπάνω χώρους, ικανοποιώντας σχετικά αιτήματα πολιτών ή δημόσιων αρχών ή άλλων

φορέων. Η άμεση, μέσω του ψηφιακού αυτού προϊόντος, πληροφόρηση των πολιτών θα εξυπηρετήσει σε μεγάλο βαθμό την ενημέρωσή τους για τις διάφορες δεσμεύσεις που υπάρχουν στους χώρους επιρροής των αρχαιολογικών χώρων.

Στις επιδιώξεις της εργασίας αυτής δεν είναι να υποκαταστήσει τους όρους και τις δεσμεύσεις που τίθενται κάθε φορά από τις διάφορους εγκυκλίους που εφαρμόζονται από κάθε υπηρεσία. Το προϊόν αυτό πρέπει να είναι ένας χρήσιμος βοηθός στην αναζήτηση και έρευνα που πρέπει να κάνει κάθε αρμόδιος υπάλληλος, ώστε να απαντήσει σε διάφορα ζητήματα της καθημερινότητας. Τέτοια μπορεί να είναι η έκδοση αδειοδοτήσεων ιδιωτικών ή δημόσιων έργων, οι πιθανόν απαγορευτικοί όροι δόμησης στους αρχαιολογικούς χώρους, όπου έχουν θεσμοθετηθεί ζώνες προστασίας, ή στην σύνταξη μελετών, κ.ά.

Επιδίωξη και σκοπός είναι να χρησιμοποιηθεί σαν εργαλείο στην προσπάθεια προστασίας των μνημείων, πολλά από τα οποία έχουν αφεθεί στην εγκατάλειψη και τη φθορά του χρόνου, εξαιτίας της έλλειψης χρηματοδότησης, παρά τις αξιόλογες και φιλότιμες προσπάθειες των Εφορειών Αρχαιοτήτων. Και δεύτερη επιδίωξη είναι η ανάδειξη τους για την πολιτιστική αναβάθμιση των δήμων, την ανάπτυξη του τουρισμού, και την οικονομική ανάπτυξη του Νομού όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Βέβαια, ένα τέτοιο σχέδιο πολύπλευρης αναβάθμισης χρειάζεται και άλλα όπως, οδική υποδομή συνοδευόμενη και την ανάλογη σηματοδότηση, έκδοση οδηγών και δημιουργία σταθμών αναψυχής κ.ά.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα ψηφιακά δεδομένα των αρχαιολογικών χώρων και η βάση δεδομένων τους, μου παραχωρήθηκε από την Αναπτυξιακή εταιρεία Μεσσηνίας. Κατά την διάρκεια υλοποίησης της αποτύπωσης χρησιμοποιήθηκαν τα αρχεία του Υπουργείου Πολιτισμού, και ειδικότερα τα ΦΕΚ κήρυξης των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων, όπου είτε σαρώθηκαν είτε εισήχθησαν οι συντεταγμένες τους στον ψηφιακό χάρτη. Τότε διαπιστώθηκαν ορισμένα προβλήματα στην όλη διαδικασία και τα οποία είναι:

1. Δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν όλα τα αντίγραφα των ΦΕΚ των κηρυγμένων αποτυπωμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, ώστε να γίνει καταγραφή των επιμέρους στοιχείων τους.
2. Στο πρωτόλειο αρχείο διαπιστώθηκε ότι κάποιοι χώροι δεν είχαν αποτυπωθεί ορθά και απαιτείτο συμπλήρωση των περιγραφικών δεδομένων.
3. Στα παλιότερα ΦΕΚ δεν υπάρχει χαρτογραφική ούτε γεωγραφική αναφορά και η ανακήρυξη του συγκεκριμένου χώρου γίνεται χωρίς να καθορίζονται αυστηρώς τα όρια του π.χ. οικισμός Μεθώνης.

4. Στα σύγχρονα ΦΕΚ διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν σφάλματα και πιθανόν πρέπει να γίνει ορθή επανάληψη των αποφάσεων. Τα σφάλματα σχετίζονται και αναφέρονται πιο κάτω κυρίως με τον επisuναπτόμενο σε κάθε ΦΕΚ πίνακα γεωγραφικών συντεταγμένων. Έχει παρατηρηθεί ότι, σε αρκετούς χώρους, οι συντεταγμένες σε απόλυτα νούμερα δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική θέση των μνημείων, τα ζεύγη συντεταγμένων δεν έχουν τα σωστά πρόσημα (+ ή -), πρέπει να γίνει αντιμετάθεση στα ζεύγη συντεταγμένων (αντί για χ να μπει ψ), έχει ανηγραφεί λάθος το Κέντρο Φύλλου Χάρτη στο οποίο αναφέρονται οι συντεταγμένες και σε λίγες περιπτώσεις τα ζεύγη συντεταγμένων δεν ανταποκρίνονται στις πλευρικές διαστάσεις του χώρου. Όπου απαιτείτο η επαλήθευση ή η διόρθωση των συντεταγμένων, έγινε επτόπου ψηφιοποίηση με την χρήση GPS.

Το κύριο μέρος της εργασίας αποτελείται από πέντε κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην περιφερειακή πολιτιστική πολιτική, στον ρόλο που παίζει η κεντρική διοίκηση και συγκεκριμένα το Υπ. Πολιτισμού διότι αυτό έχει την ευθύνη των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Επίσης εξετάζονται οι χρηματοδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα τρία κοινοτικά πλαίσια στήριξης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η περιφερειακή ανάπτυξη, η περιφερειακή πολιτιστική πολιτική και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ακολούθως, στο τρίτο κεφάλαιο υπάρχει μια λεπτομερής παρουσίαση του νομού Μεσσηνίας, των μνημείων του πολιτισμού που υπάρχουν σε αυτό, των Μουσείων και των άλλων τομέων του πολιτισμού στο Νομό.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί μια σύντομη αναφορά στα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών και τις εφαρμογές τους.

Στο κεφάλαιο πέντε εξετάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την ανάπτυξη της εφαρμογής, υπάρχουν διάφοροι εκτυπωμένοι θεματικοί χάρτες.

Κλείνοντας, στον επίλογο υπάρχουν συμπεράσματα για την πολιτιστική πολιτική που εφαρμόζεται στον Νομό και δίνονται κάποιες προτάσεις για τη γενικότερη ενδογενή ανάπτυξη της περιοχής αναδεικνύοντας τους πολιτιστικούς πόρους και τις ιδιαιτερότητες της, σύμφωνα με τις νεότερες θεωρίες. Επίσης δίνονται προτάσεις και για μελλοντική επέκταση της εφαρμογής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Περιφερειακή πολιτιστική πολιτική

1.1 Ο Πολιτισμός- Εισαγωγή

Ο πολιτισμός αφενός αποτελεί το βασικό θεμέλιο στο οποίο τα άτομα και οι κοινωνίες αφενός οικοδομούν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους και αφετέρου αποτελεί αυτοτελές αγαθό και συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας και της απασχόλησης. Κατά τους ειδικούς δε, ο πολιτισμός είναι ένα ολικό φαινόμενο, τόσο στη θεωρητική του μορφή όσο και στις εφαρμογές του.

Τα τελευταία χρόνια τα πράγματα στις βιομηχανικές κοινωνίες αλλάζουν πάρα πολύ γρήγορα με αποτέλεσμα ο όρος «πολιτισμός» να μην μοιάζει να είναι σε αντιστοιχία με αυτό που γίνεται μέσα στις κοινωνίες. Γι' αυτό έχουμε την τάση να χρησιμοποιούμε τον όρο «πολιτιστικό» για να δηλώσουμε πρωτίστως πράγματα και γεγονότα τα οποία τα αισθανόμαστε σε μια σύγχρονη προσέγγιση. Σε τελική ανάλυση αυτό που ονομάζουμε πολιτιστικό δεν είναι τίποτα παραπάνω από μια συλλογική προσπάθεια ασυνείδητη ή συνειδητή που μας καθορίζει τι είναι δυνατό σε μια κοινωνία και τι δεν είναι.

Η λέξη «πολιτισμός» χρησιμοποιείται ευρύτατα στον καθημερινό λόγο, παρ' όλο που δεν έχει ξεκάθαρο και σαφές περιεχόμενο. Γενικά, τον όρο πολιτισμό τον χρησιμοποιούμε και εννοούμε το σύνολο των υλικών και των πνευματικών αξιών που δημιουργήθηκαν από την δράση του ανθρώπου μέσα στο χρόνο. Όσον αφορά τους διαχωρισμούς που υφίσταται ο όρος «πολιτισμός», μπορούμε να θεωρήσουμε δύο μεγάλα υποσύνολα: α) εκείνο του «υλικού πολιτισμού» (civilisation), το οποίο περιλαμβάνει τα υποσύνολα επιστήμη, τεχνολογία κλπ. και β) του «πνευματικού πολιτισμού» που περιλαμβάνει τα υποσύνολα τέχνη, παιδεία, θρησκεία, κλπ.

Το βασικό πολιτιστικό σύστημα διαχωρίζεται και με άλλο τρόπο, των γεωγραφικών και των εθνικών ενοτήτων, γεγονός που σχετίζεται άμεσα με τον εθνοκεντρικό χαρακτήρα του πολιτισμού. Για παράδειγμα μπορούμε να διακρίνουμε τα μεγάλα σύνολα του ευρωπαϊκού ή του αμερικανικού πολιτισμού, χωρισμένων και αυτών σε υποσύνολα όπως π.χ ελληνικός πολιτισμός. Θα πρέπει όμως να δίνουμε προσοχή στον παράγοντα της διαχρονίας¹. Επίσης υπάρχει και ένας άλλος διαχωρισμός της πολιτιστικής δημιουργίας, σε παραδοσιακή (πολιτιστική κληρονομιά) και του σύγχρονου πολιτισμού.

1.2 Πολιτιστική Πολιτική

Η πολιτιστική πολιτική είναι ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτευχθεί η γνώση, η ενίσχυση και η διάδοση του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας, για μια δεδομένη χρονική περίοδο.

Οι κύριοι σκοποί της πολιτιστικής πολιτικής για την συντήρηση, προώθηση και διάδοση των πολιτιστικών αγαθών είναι:

- Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ταυτότητας.
- Η ενίσχυση της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας
- Η συμμετοχή του λαού στην απόλαυση, αλλά και στην δημιουργία των πολιτιστικών αγαθών.
- Η προώθηση της πολιτιστικής επικοινωνίας με ξένες χώρες όπως και η βελτίωση της «πολιτιστικής εικόνας» στο εξωτερικό.

Οι σκοποί αυτοί θα πρέπει να συνοδεύονται και από τις ανάλογες ενέργειες της πολιτείας για τη δημιουργία των μηχανισμών που θα βοηθήσουν στην πολιτιστική αναβάθμιση των πολιτών. Η πολιτική αυτή κατά συνέπεια θα πρέπει να στηρίζεται στις κρατικές υπηρεσίες, αλλά και σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες – δυνάμεις.

Η Ελλάδα έχει μακραίωνη πολιτιστική παράδοση, όμως το κράτος είναι πολύ νέο. Αποτέλεσμα του οξύμωρου αυτού σχήματος είναι να διατίθεται μια τεράστια πολιτιστική κληρονομιά σε ποσότητα, πλούτο, ποικιλία και ποιότητα, καθώς και μια ολιγόχρονη, αλλά παράλληλα δυναμική σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία, η οποία δε βρίσκεται στο κράτος και στην κοινωνία την υποδομή που χρειάζεται για να ακουμπήσει και να αναπτυχθεί, να απλωθεί και να καταστήσει κοινωνό και σύμμαχό της.

¹ Ευγενία Μπιτσάνη, «Πολιτισμική Διαχείριση & Περιφερειακή Ανάπτυξη Πολιτιστικής πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος», Εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Αθήνα 2004, σελ. 29

Σημαντικό εμπόδιο στην υλοποίηση πολιτιστικής πολιτικής αποτελεί και το χαμηλό ποσοστό που προβλέπεται από τον κρατικό προϋπολογισμό για τον πολιτισμό, παρόλο που ο πολιτισμός θεωρείται και έχει αποδειχτεί ότι είναι αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής ανάπτυξης.

1.3 Πολιτισμός στην Ελλάδα - βασικά δεδομένα και προβλήματα

Η ανάδειξη και προβολή του Εθνικού πολιτιστικού πλούτου συμβάλλει στην ενδυνάμωση των εθνικών επιλογών και συγκρατεί την προ των πυλών, απειλούμενη αλλοίωση της πολιτιστικής ταυτότητας.

Η χώρα μας παρά την βαθιά υποχρέωση προς το λαμπρό πολιτιστικό παρελθόν, δεν κατόρθωσε στις μεταπολεμικές δεκαετίες της ανόρθωσης να διαθέσει επαρκείς και ανάλογους πόρους στον πολιτιστικό τομέα, εκτός κάποιων ευκαιριακών εξαιρέσεων.

Το γεγονός αυτό, μερικώς, είναι συμβατό προς την κατά καιρούς ακολούθησα πολιτική ανάπτυξης, όπου οι προτεραιότητες και οι επιλογές περιορίστηκαν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, σε βάρος της πολιτιστικής. Αυτό γίνεται περισσότερο σαφές αν ληφθεί υπόψη ότι η συμμετοχή της πολιτιστικής μερίδας στην συνολική κρατική δαπάνη ουδέποτε κυμάνθηκε πέραν του 0,30 - 0,40%. Η διαπίστωση αυτή σηματοδοτεί την υποχρέωση αναπροσανατολισμού της σχετικής κρατικής πολιτικής με την επίδειξη του απαραίτητου σεβασμού προς την πολιτιστική μας κληρονομιά και τη σύγχρονη δημιουργία.

Το κατά καιρούς καταρτισθέντα βραχυχρόνια ή και μακροπρόθεσμα κρατικά προγράμματα που ασχολήθηκαν με τον τομέα του πολιτισμού και οι καταγραφέντες προς διάθεση αντίστοιχοι πόροι ακόμα και όταν διατέθηκαν κατά το ύψος που προβλέφθηκαν δεν ήταν αρκετοί για να αντιμετωπίσουν την ουσία του προβλήματος.

Είναι απαραίτητο να γίνει κατανοητό και στη χώρα μας ότι η πολιτιστική δαπάνη αποτελεί βασική επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό με πολλαπλά άμεσα ή έμμεσα κοινωνικά, οικονομικά και εθνικά οφέλη.

Έτσι η πολιτιστική κληρονομιά και η σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών στους χώρους των αξιών, του πνεύματος και των τεχνών χρειάζονται ιδιαίτερη αρωγή και μέριμνα από την πολιτεία με λήψη θεσμικών, νομοθετικών, οργανωτικών και οικονομικών μέτρων. Μόνο έτσι είναι δυνατό να στηριχθεί ανάλογα και η ολοένα και περισσότερο δραστηριοποιημένη ιδιωτική πρωτοβουλία στα πλαίσια μιας διαδημοκρατικής και σύγχρονης

συνολικής πολιτιστικής άποψης.

Ο πολιτιστικός αυτός σχεδιασμός αποτελεί αναπόφευκτα την μόνη επιλογή προκειμένου να καλυφθεί η μέχρι σήμερα χρονική και ποσοτική υστέρηση.

1.4 Μέσα Πολιτιστικής Πολιτικής

Τα μέσα πολιτιστικής πολιτικής ταυτόχρονα αποτελούν και τους πολιτιστικούς πόρους μιας περιοχής ή μιας χώρας και είναι:

- ❖ **Η αξιοποίηση των πολιτιστικών προτύπων** είναι το σύνολο των απόψεων και των θέσεων του πληθυσμού της περιφέρειας στην αξιολόγηση των πολιτιστικών αξιών).
- ❖ **Η αξιοποίηση του πολιτιστικού χρόνου** είναι η επέκταση δικαιωμάτων εκπαιδευτικής και πολιτιστικής άδειας, προωθώντας τη μέγιστη ελαστικότητα ωρών εργασίας και ημερησίου εργάσιμου χρόνου, με την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων στον ελεύθερο χρόνο των εργαζομένων.
- ❖ **Η πολιτιστική υποδομή**, η οποία περιέχεται στην οικονομική και κοινωνική υποδομή και περιλαμβάνει βιβλιοθήκες, μουσεία, πινακοθήκες, θέατρα, καλλιτεχνικές σχολές, πολιτιστικά κέντρα κλπ)
- ❖ **Η αξιοποίηση των μέσων επικοινωνίας**, τα οποία αποτελούν ένα σημαντικό μέσο για την πολιτιστική ανάπτυξη, διότι επιτυγχάνει την απευθείας επαφή με το κοινωνικό σύνολο και επίσης ενημερώνει και ευαισθητοποιεί τους πολίτες.
- ❖ **Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος**. Η ανάδειξη και η συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος είναι οι κυριότεροι σκοποί που τίθενται σε ένα πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης. Η καταγραφή, η συντήρηση και η έκθεση της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας περιοχής, πόλης, περιφέρειας είναι κύριο μέλημα της πολιτιστικής πολιτικής. Ο συνδυασμός της περιφερειακής και πολιτιστικής πολιτικής είναι αναγκαίος για να μπορέσει να επιτευχθεί η ανάπτυξη. Το ίδιο συμβαίνει και με την προστασία του περιβάλλοντος που απαιτεί και αυτό συνδυασμό της πολιτιστικής με την περιφερειακή πολιτική.

Οι κύριοι τομείς πολιτισμού, για τους οποίους έχει αρμοδιότητα το ΥΠ.ΠΟ. αφού αποτελεί τον κεντρικό φορέα μέσω του οποίου εφαρμόζεται η κρατική πολιτιστική πολιτική είναι:

- Αρχαιολογικοί χώροι – Μουσεία
- Το θέατρο ο κινηματογράφος
- Η μουσική
- Ο χορός
- Οι εικαστικές τέχνες
- Τα γράμματα
- Ο λαϊκός πολιτισμός
- Τα πολιτιστικά σωματεία
- Τα πνευματικά κέντρα
- Τα φεστιβάλ
- Τα συνέδρια
- Οι βιβλιοθήκες

1.5 Παραδοσιακά σύνολα, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά μνημεία και διατηρητέα στην Ελλάδα

Η πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της κοινωνικής ζωής του τόπου. Οι διατηρητέοι παραδοσιακοί οικισμοί και τα διατηρητέα κτίρια αποτελούν το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο πολιτιστικό περιβάλλον του παρελθόντος και στο σύγχρονο περιβάλλον. Αποτελούν το παράδειγμα και την εικόνα της κοινωνικής ζωής του παρελθόντος, της οποία όμως το σύγχρονο περιβάλλον αποτελεί συνέχεια. Η συντήρηση και η διατήρηση της ύπαρξής τους δεν είναι μια μνημειακή πράξη, αλλά συμβάλλει στη διαμόρφωση ερεθισμάτων που μας διευκολύνουν να αντιληφθούμε την ιστορική διαδρομή και την συνέχεια του τόπου μας.

Το βασικό νομοθετικό πλαίσιο της προστασίας, της συντήρησης και της αναβίωσης των αρχαίων και νεότερων μνημείων, κτιρίων και λοιπών παραδοσιακών στοιχείων αποτελούν οι Νόμοι 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων» και 146/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας

οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830». Από πολεοδομικής πλευράς, οι βασικοί νόμοι προστασίας, συντήρησης και αναβίωσης των παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων είναι το νέο διάταγμα 8/1973 «περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού» και ειδικότερα τα άρθρα 79 και 80, ο Ν.880/1979 και ειδικότερα το άρθρο 2, που αναφέρεται στο θεσμό της μεταφοράς του συντελεστή δόμησης, και ο Νόμος 947/1979 «περί οικιστικών περιοχών».

Πέρα από τους βασικούς αυτούς νόμους υπάρχουν και άλλοι, ειδικότεροι νόμοι όπως αυτοί που αφορούν την υπηρεσία Αναστηλώσεως των αρχαίων και ιστορικών μνημείων του κράτους, καθώς και αυτοί που ρυθμίζουν θέματα απαλλοτρίωσης αρχαίων μνημείων και οικοδομημάτων. Οι παραπάνω νόμοι 5351/32 και 1469/50 αφορούν ειδικές ρυθμίσεις και προστατεύουν:

A. Όλα τα αρχαία και τους αρχαιολογικούς χώρους.

Αρχαία θεωρούνται όλα τα έργα αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, γραφικής και οποιασδήποτε άλλης τέχνης, δηλαδή οικοδομήματα και αρχιτεκτονικά μνημεία, υδραγωγεία κτλ. Από της αρχαιότατης εποχής μέχρι και της εποχής του μεσαιωνικού ελληνισμού.

B. Τα καλλιτεχνικά και ιστορικά μνημεία και κτίρια, παλαιότερα του 1830

Σύμφωνα με το νόμο, η επισκευή, η συντήρηση, η αποκατάσταση ή η καθ' οποιαδήποτε τρόπο κατασκευή εκκλησιών ή άλλων καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων, παλαιότερα του 1830 γίνονται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού.

Γ. Τα νεότερα μνημεία και κτίρια.

Στην κατηγορία αυτή υπάγονται: 1) τα κτίρια και μνημεία που είναι νεότερα του 1830 και βρίσκονται μέσα σε τόπους που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (εξαιρουμένων των αρχαιολογικών και ιστορικών μνημείων) και 2) τα κτίρια και μνημεία νεότερα του 1830 που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης χρίζονται ειδικής κρατικής προστασίας. Ο χαρακτηρισμός ενός τόπου, ως παρουσιάζοντας ιδιαίτερο φυσικό κάλλος καθώς και ο καθορισμός έργου τέχνης ως χρίζοντος ειδικής προστασίας, γίνονται με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού. Για οποιαδήποτε επισκευή, μετασκευή, εσωτερική ή εξωτερική διαρρύθμιση καθώς και εκτέλεση έργων συντήρησης των κτιρίων και μνημείων της κατηγορίας αυτής χρειάζεται έγκριση του υπουργού Πολιτισμού, που παρέχεται μετά από σύμφωνη γνώμη της ειδικής επιτροπής.

Δ. Ιστορικά κτίρια νεότερα του 1830 και ιστορικοί τόποι.

Στην παραπάνω κατηγορία των καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων μπορεί να υπαχθούν ιστορικά μνημεία και κτίσματα νεότερα του 1830 και ιστορικοί τόποι και να τύχουν της προστασίας που ισχύει για αυτά. Σύμφωνα με το άρθρο 79, παρ. 6 όπως διατυπώθηκε με το Ν. 622/1977, με Π.Δ που εκδίδονται μετά από πρόταση του ΥΠΕΧΩΔΕ μπορεί προς διατήρηση ιδιαίτερου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή αρχιτεκτονικού χαρακτήρα, να χαρακτηρίζονται κτίρια ως διατηρητέα ή οικισμοί ή τμήματά τους ως παραδοσιακοί οικισμοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί δόμησης διαφορετικοί εκείνων που καθορίζονται με το Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό. Τα Π.Δ αυτά υπάγουν δηλαδή τα διατηρητέα κτίρια και τους παραδοσιακούς οικισμούς σε ιδιαίτερο καθεστώς νομικής ρύθμισης, που αφορά την προστασία, συντήρηση, αποκατάσταση και αναβίωσή τους.

1.6 Στοιχεία Κρατικής & Κοινοτικής πολιτιστικής πολιτικής

Με στόχο την προσφορά ποιοτικών και σύγχρονων υπηρεσιών στον Ευρωπαϊκό πολίτη, ο ελληνικός πολιτισμός επιζητεί τη μερίδα που του αναλογεί από το σύνολο των πόρων που θα διατεθούν από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Η ανάδειξη και προβολή του Εθνικού πολιτιστικού πλούτου συμβάλλει στην ενδυνάμωση των εθνικών επιλογών και συγκρατεί την προ των πυλών απειλούμενη αλλοίωση της πολιτιστικής ταυτότητας.

1.7 Χρηματοδοτήσεις για τον πολιτισμό, Α' ΚΠΣ 1989-93.

Μια σύντομη θεώρηση του Α' ΚΠΣ οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η διάθεση συγκεκριμένων κονδυλίων για πολιτιστικές και αρχαιολογικές δραστηριότητες, μέσω των αντίστοιχων Ευρωπαϊκών προγραμμάτων (ΜΟΠ, ΠΕΠ, INTERREG κ.λ.π-) καταδεικνύει την ανεπάρκεια των διατεθέντων ελαχίστων πόρων στον Πολιτισμό. Αυτό οδήγησε σε ελλιπή προστασία και ανάδειξη της Πολιτιστικής μας κληρονομιάς και σε αδυναμία εξασφάλισης της απαραίτητης υποδομής για την ενίσχυση της σύγχρονης καλλιτεχνικής δραστηριότητας και δημιουργίας.

Επιβαλλόταν συνεπώς να καταβληθεί ιδιαίτερη προσπάθεια για τη μεγιστοποίηση των ωφελειών που θα προέκυπταν από την υποστήριξη πολιτιστικών έργων και προγραμμάτων από

το επόμενο Κ.Π.Σ².

1.8 Βασικές κατευθύνσεις της πολιτιστικής πολιτικής.

Η επιλεγείσα συνολική πολιτιστική πολιτική διαμορφώθηκε στα πλαίσια δύο αξόνων:

- Προστασία, συντήρηση, ανάδειξη και αξιοποίηση των μνημείων και των καλλιτεχνικών επιτευγμάτων του αρχαίου, βυζαντινού και νεώτερου ελληνικού πολιτισμού, ώστε να καταδειχθεί η συμβολή της εθνικής κληρονομιάς ως βασικού συμμετόχου στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ιστορίας των Ευρωπαϊκών λαών.
- Ενίσχυση και αναβάθμιση της πολιτιστικής υποδομής, ώστε να υποστηριχθεί η δυναμική σύγχρονη ελληνική πολιτιστική δημιουργία και να διεκδικήσει την θέση που της ανήκει.

Η ιδιαιτερότητα των αρχαιολογικών - πολιτιστικών επενδυτικών έργων δεν επέτρεπε τον σωστό συνδυασμό γενικών ή ειδικών κριτηρίων επιλογής (π. χ. συνολικός πληθυσμός και κατά περιοχή, απόλυτη ή σχετική εισοδηματική δυνατότητα κατοίκων, ποσοστό ανεργίας κ.λ.π.) καθώς και την επιλογή αντιστοίχων δεικτών βαρύτητας.

Με βάση τις ανωτέρω αντικειμενικές παραδοχές που αποτελούσαν ταυτόχρονα και περιορισμούς, οι προτεραιότητες στηρίχθηκαν στις εξής παραμέτρους:

- Διατήρηση της Εθνικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ανάγκη περαιτέρω αναβάθμισης και αξιοποίησης της.
- Διάδοση και προβολή στο εξωτερικό του αρχαίου και σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού.
- Δημιουργία πολιτιστικών θεσμών που κάλυπταν το σύνολο της Χώρας, και αποσαφηνίζαν την πολιτιστική ταυτότητα της Ελλάδας στο σύνολο της και της κάθε γεωγραφικής ενότητας χωριστά.
- Αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών και βελτίωση του βαθμού απολαύσεων από το συμμετέχοντα στα βάρη Ευρωπαϊκό πολίτη.
- Κατεύθυνση των πόρων σε διαθέτουσες το απαιτούμενο υπόβαθρο αλλά μειονεκτούσες, από πλευράς ρυθμού πολιτιστικής ανάπτυξης περιοχές της χώρας.
- Πολιτιστική προσφορά του έργου στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής.

Επεδιώχθη η κατά το δυνατόν ισόρροπη επιλογή έργων, κυρίως του ακμαίου ελληνικού ιστορικού παρελθόντος προς τη σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή, με στόχο τη διατήρηση του κληρονομικού πλούτου και την προσαρμογή του σύγχρονου στις νέες εξελίξεις.

² Μελέτη της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, Οργανισμός Πολιτισμού & Αθλητισμού Ν.Α.Μ. , Φεβρουάριος 2000

Οι στόχοι και επιδιώξεις στον τομέα της Πολιτιστικής κληρονομιάς προσεγγίζονται ως κατωτέρω:

- Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου και ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων Αθηνών με σκοπό της σύνδεση της αρχαίας πόλης με τη σύγχρονη.
- Ανάλογη ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων επεδιώχθη και σε άλλες αστικές περιοχές, ώστε να συνδεθεί η αρχαία ιστορία και τα μνημεία με τη σύγχρονη ανάπτυξη της πόλης προκειμένου να ενταχθούν στον πολεοδομικό ιστό.
- Δημιουργία νέων μουσείων και εκσυγχρονισμός των υπαρχόντων ώστε να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες και αντιλήψεις που ταυτόχρονα ευαισθητοποιούν και εκπαιδεύουν τους επισκέπτες. Η ανέγερση νέων μουσείων, πέραν της συντήρησης, προβολής και μελέτης εκθεμάτων, θα συνέβαλε και στην ενδυνάμωση και διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας.
- Η επιλογή των μουσείων βασίστηκε κατά προτεραιότητα στο ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον που απουσιάζουν στον αριθμό Ελλήνων και ξένων επισκεπτών, στην ανάγκη βελτίωσης της κτιριακής υποδομής, του εξοπλισμού κ.λ.π.
- Ανασκαφή, στερέωση, αναστήλωση και ανάδειξη μνημείων που είναι κατάλοιπα του αρχαίου ελληνικού βυζαντινού και νεώτερου πολιτισμού, με επεμβάσεις σε συγκεκριμένα μνημεία και σε εκτεταμένους αρχαιολογικούς χώρους και του μνημειακού αυτών περιβάλλοντος, ώστε να αποδοθούν αναβαθμισμένα στον Έλληνα και ξένο επισκέπτη.
- Συντήρηση τοιχογραφιών, εικόνων, ψηφιδωτών και ξυλόγλυπτων σε σημαντικά μνημεία.
- Κατάρτιση ενιαίου Κτηματολογίου Μνημείων και Συνόλων με στόχο την καλύτερη οργάνωση τους, καθώς και την διευκόλυνση του έργου της προστασίας, της μελέτης και της ανάδειξης της μνημειακής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Δημιουργία δικτύου Λαογραφικών Μουσείων με στόχο την καλύτερη οργάνωση τους καθώς και την διευκόλυνση της επιστημονικής έρευνας. Μελέτη και τεκμηρίωση του βιομηχανικού πολιτισμού, προστασία κτιρίων και τεκμηρίων της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Στον τομέα της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας προτάθηκε η δημιουργία του Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων, που ήδη λειτουργεί και το οποίο διαμορφώνει μια νέα πολιτιστική πραγματικότητα στην πατρίδα μας.

Οι κύριοι σκοποί της δημιουργίας του **Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων** ήταν:

- Η παραγωγή και διάδοση όλων των μορφών της σύγχρονης πνευματικής δημιουργίας στον ελληνικό χώρο.

- Η προστασία και η αναγνώριση στον Ευρωπαϊκό χώρο όσο το δυνατόν περισσότερων πόλεων του δικτύου, μέσω διαφορετικής κάθε φορά πολιτιστικής δραστηριότητας, θεσμικά κατοχυρωμένης. Είναι ιδιαίτερης σημασίας η ανταγωνιστική παρουσία της χώρας μας στα πλαίσια του διεθνούς πολιτιστικού στίβου.
- Δημιουργία Πανελληνίου Δικτύου Ενημέρωσης που θα συνδέει με τα προηγούμενα τεχνολογικά συστήματα τις πρωτεύουσες όλων των νομών της χώρας, με στόχο τη διαρκή ανταλλαγή πληροφοριών πολιτιστικού περιεχομένου. Η πληροφόρηση αυτή θα οδηγήσει στις αναγκαίες επιλογές και στην εξειδίκευση δραστηριοτήτων του κάθε αστικού κέντρου της χώρας.

1.8.1 Χρηματοδοτήσεις για τον πολιτισμό Β΄ ΚΠΣ 1994-99.

Στα πλαίσια του Β΄ ΚΠΣ για τον Τομέα του Πολιτισμού διατέθηκαν συνολικά 210 δις. δραχμές. Εκτός των ανωτέρω ένα επιπρόσθετο ποσό γύρω στα 15 δις. δραχμές διατέθηκε για ενέργειες που σχετίζονται με τις δράσεις στον τομέα του Πολιτισμού, μέσω των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης του τομέα των ανθρώπινων πόρων, ανεβάζοντας έτσι το σύνολο για τον τομέα στα 225 δις. δραχμές.

1.8.2 Βασικοί Στόχοι Προγράμματος

Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος του Πολιτισμού ήταν οι εξής:

- Η προστασία, η αξιοποίηση και η ορθολογική διαχείριση των πολιτιστικών πόρων της χώρας.
- η προστασία της ιστορικής μνήμης και της κάθε μορφής Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η βελτίωση της υποδομής του πολιτιστικού τοπίου της χώρας.
- Η βέλτιστη δυνατή αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Η δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για την πολιτιστική ακτινοβολία και προβολή της Ελλάδας και της Ευρώπης πέραν από τα όρια του γεωγραφικού τους χώρου και τη δημιουργία γεφυρών επικοινωνίας με άλλες χώρες με τις οποίες υπάρχουν κοινói ιστορικοί δεσμοί.
- Η άνθηση της εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας, αλλά και η καλλιέργεια του συναισθήματος ότι οι λαοί, πέραν από την πολιτισμική ποικιλότητα τους, δεν μοιράζονται μόνο ένα κοινό πολιτισμικό μέλλον.

Όσο αφορά το Εθνικό Σκέλος του Β' ΚΠΣ, οι ανωτέρω στόχοι εξυπηρετήθηκαν σε 4 υποπρογράμματα, ως εξής:

- **Υποπρόγραμμα ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας**, το οποίο είχε σαν στόχο τη συνένωση των αρχαιολογικών χώρων της πρωτεύουσας σε ένα ενιαίο και λειτουργικό σύνολο μέσα σε ένα ευρύτερο αρχαιολογικό πάρκο, καθώς και την αποκατάσταση της συνέχειας του ιστορικού ιστού της Αθήνας. Το υποπρόγραμμα αυτό σχεδιάστηκε να συμβάλλει ουσιαστικά στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και στη βελτίωση της αισθητικής ποιότητας της Πόλης και αποτελεί δείγμα περιβαλλοντικής ευαισθησίας και σχεδιασμού και αντιπροσωπευτικό δείγμα γραφής των αρχών της πολιτιστικής αειφορίας.
- **Υποπρόγραμμα για την καταγραφή, ανάδειξη και ορθολογική διαχείριση του Ελληνικού μνημειακού πολιτιστικού αποθέματος**. Οι πολιτιστικοί πόροι της χώρας, με την μορφή μνημείων και έργων τέχνης, είναι ανισομερώς κατανεμημένοι σε ολόκληρο τον Ελληνικό χώρο. Στο σύνολο των γνωστών μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, αντικειμένων τέχνης, (αρχαίας, Βυζαντινής και νεώτερης), που εκτιμάται σε αρκετές χιλιάδες, συμπεριλαμβάνεται και σημαντικός αριθμός σπουδαίων αστικών και θρησκευτικών χώρων και μνημείων, ιστορικών κτιρίων που αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα του αστικού ή του αγροτικού ιστού, καθώς επίσης και αρκετές εκατοντάδες παραδοσιακών οικισμών.

Το υποπρόγραμμα στόχευε στην πληρέστερη αξιοποίηση των ποικίλων αυτών πολιτιστικών πόρων και ειδικότερα στον εντοπισμό, την αξιολόγηση, την τεκμηρίωση και καταγραφή, τη συντήρηση, την προστασία, την ορθολογική αξιοποίηση και την προβολή της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, με στόχο την επιβίωση της ιστορικής μνήμης και την αντιμετώπιση των διαφόρων αντίξων συνθηκών, της αρχαιοκαπηλίας κ.λ.π. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, το υποπρόγραμμα περιλάμβανε κυρίως τις ακόλουθες ενέργειες:

- Έργα για την αποκάλυψη, τον εντοπισμό, την αποτίμηση και την καταγραφή κινητών και ακινήτων πολιτιστικών πόρων (μνημείων, ιστορικών και παραδοσιακών οικισμών κ.λ.π.). Στους κινητούς πόρους συμπεριλαμβάνονται τόσο τα εκθέματα όσο και τα αντικείμενα των αποθηκών των μουσείων.
- Την ανασκαφή, στερέωση, αναστήλωση κα ανάδειξη μνημείων που είναι κατάλοιπα του αρχαίου Ελληνικού και του Βυζαντινού πολιτισμού, αλλά και των νεωτέρων χρόνων.
- Έργα συντήρησης, αποκατάστασης και προβολής, με βάση μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του ενιαίου συνόλου, μνημείου περιβάλλοντος χώρου σε αστικό, περιαστικό και αγροτικό περιβάλλον, και στόχο τη βελτίωση της αντίληψης του μνημείου στον ιστορικό

και χωρικό του περίγυρο.

- Έργα συντήρησης τοιχογραφιών, εικόνων ψηφιδωτών και ξυλογλύπτων.
- Έργα ανάπλασης παραδοσιακών οικισμών με ιστορικό και αισθητικό ενδιαφέρον.
- Έργα ανάπλασης ιστορικών κέντρων διαφόρων πόλεων (εξαιρούμενης της Αθήνας).
- Την ανάπτυξη συγχρόνων βάσεων δεδομένων, τη δημιουργία εθνικού Αρχείου Μνημείων και Κτηματολογίου Μνημείων και Συνόλων.
- Την δημιουργία του εθνικού Κέντρου Συντήρησης Αρχαιοτήτων.

Υποπρόγραμμα κατασκευής Μουσείων, το οποίο αποσκοπούσε στην κατασκευή ή την επέκταση Αρχαιολογικών, Βυζαντινών και λαογραφικών μουσείων, υπό τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις διαφύλαξη και προβολή της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, ώστε να αποτελέσει αυτός ερέθισμα κι πηγή έμπνευσης για νέες δημιουργίες. Το υποπρόγραμμα περιελάμβανε κυρίως ενέργειες όπως:

- Ανέγερση νέων Αρχαιολογικών και Βυζαντινών Μουσείων. Προβλέπεται η κατασκευή του νέου Αρχαιολογικού Μουσείου της Ακρόπολης, αλλά και σειρά μουσείων σε άλλες περιοχές της χώρας, ανάλογα με το ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, τον αριθμό Ελλήνων και ξένων επισκεπτών, την ανάγκη βελτίωσης της πολιτιστικής τους υποδομής κ.λ.π.
- Τη δημιουργία δικτύου Λαογραφικών Μουσείων για την συλλογή, την καταγραφή, τη μελέτη, την έρευνα, την προστασία και την προβολή των στοιχείων του παραδοσιακού πολιτισμού (στοιχεία προβιομηχανικής τεχνολογίας, μεμονωμένα αντικείμενα καθημερινής χρήσης, δρώμενα, μνημεία λόγου, προσφυγική ζωή, κοινωνικές μειονότητες κ.λ.π. και τη δημοσιοποίηση των στοιχείων της λαϊκής παράδοσης του νεώτερου ελληνικού βίου.

Υποπρόγραμμα για την ενίσχυση του σύγχρονου πολιτιστικού κεφαλαίου, το οποίο περιελάμβανε κυρίως τις ακόλουθες ενέργειες:

Δημιουργία του εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων.

Ειδικότερα οι στόχοι του δικτύου ήταν:

- Η πολιτική δραστηριότητα κάθε πόλης πρέπει να είναι προσπή στο κοινό κάθε άλλης ελληνικής πόλης.
- Η διάχυση όλου του φάσματος του ελληνικού πολιτισμού, στον ευρωπαϊκό παγκόσμιο χώρο με αμφίδρομη σχέση επικοινωνίας, ώστε να ανιχνεύονται τα σύγχρονα ρεύματα.
- Η άμεση συνεργασία των πόλεων μεταξύ τους μέσω ενός συντονιστικού οργάνου

που θα λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού.

- Η κατασκευή και η διαμόρφωση της αναγκαίας και απαραίτητης κτιριακής και υλικοτεχνικής υποδομής για την εξάσκηση, προετοιμασία, παρακολούθηση, προβολή της καλλιτεχνικής δημιουργίας.
- Η ενίσχυση της τοπικής πρωτοβουλίας και φαντασίας μέσω της συμμετοχής σε Διεθνείς Οργανισμούς, Φεστιβάλ, Συνέδρια κ η δημιουργία εξειδικευμένων καλλιτεχνικών σχολών/εργαστηρίων, η ανάπτυξη διμερών σχέσεων με άλλες ευρωπαϊκές πόλεις, μετακλήσεις διεθνούς φήμης κλπ.
- Η κινητοποίηση, συμμετοχή και ενεργοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της επαρχίας σε όλους τους τομείς (πολιτισμό, οικονομία, παιδεία κλπ)
- Η συμμετοχή άλλων κρατικών φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και του ιδιωτικού κεφαλαίου σ' αυτήν την προσπάθεια. Η άντληση πόρων από Διεθνείς Οργανισμούς, την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ομογενείς από την περιοχή.

Η επιλογή των πόλεων έγινε βάσει κριτηρίων και η ολοκληρωμένη πολιτιστική παρέμβαση περιελάμβανε:

- σε κάθε πόλη κύρια δραστηριότητα.
- την απαραίτητη κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή.

1.9 Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Γ' ΚΠΣ)

Το σχέδιο για την προγραμματική περίοδο 2000-2006 έχει τίτλο «Σχέδιο Ανάπτυξης», ενώ τα δύο προηγούμενα σχέδια (1989-1993 & 1994-1999) είχαν ως τίτλο «Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης». Η αλλαγή αυτή δεν μετέβαλλε κάτι στη βασική δομή του σχεδίου, απλά ο τίτλος επικεντρώθηκε πιο πολύ στο περιεχόμενο αυτού.

Στα επιχειρησιακά προγράμματα εντάχθηκαν έξι άξονες προτεραιότητας του Σχεδίου Ανάπτυξης 2000-2006 οι άξονες αυτοί είναι:

- Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
- Ενίσχυση των βασικών υποδομών
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών τομέων
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και περιβάλλοντος
- Ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας
- Περιφερειακή ανάπτυξη

1.10 Συνοπτική παρουσίαση του Ε.Π. "ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ"

Άξονας προτεραιότητας 1: Παιδεία & Πολιτισμός

Ο κύριος στόχος αυτού του άξονα προτεραιότητας ήταν η προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις απαιτήσεις της ψηφιακής εποχής και η αξιοποίηση εφαρμογών ΤΠΕ (Τεχνολογίας Πληροφορικής & Επικοινωνιών) στον τομέα του πολιτισμού.

Όσον αφορά τον τομέα του πολιτισμού προτεραιότητα αποτελεί η χρησιμοποίηση εφαρμογών ΤΠΕ με θέματα την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας, ώστε να παραμεριστούν τα εμπόδια της περιορισμένης γλωσσικής εμβέλειας και της περιφερειακής γεωγραφικής θέσης και να προσφερθούν σημαντικές ευκαιρίες για την διακίνηση των ιδεών και της πληροφόρησης όσο αναφορά την πολιτιστική μας κληρονομιά.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων επιμερίστηκε σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες-μέτρα :

Τα δυο πρώτα μέτρα, **Μέτρο 1.1**, **Μέτρο 1.2** αφορούν την εκπαίδευση και το **Μέτρο 1.3** σχετίζεται με την τεκμηρίωση, αξιοποίηση και ανάδειξη του Ελληνικού πολιτισμού.

Στόχοι ήταν :

- α) η δημιουργία των απαραίτητων υποδομών ΤΠΕ για την ψηφιοποίηση και επιστημονική τεκμηρίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς
- β) εξέλιξη κόμβων πολιτιστικής πληροφόρησης καθώς και στη δημιουργία πολύγλωσσων ηλεκτρονικών εκδόσεων με ελληνικό πολιτιστικό περιεχόμενο
- γ) δημιουργία καινοτόμων υπηρεσιών και προϊόντων που να συνδέουν τον Πολιτισμό με άλλους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας.

1.10.1 Συνοπτική παρουσίαση του Ε.Π. Πολιτισμός 2000-2006

Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, που εντάσσεται δομικά στον Άξονα "Ποιότητα Ζωής" του Γ ΚΠΣ, ο πολιτισμός συνδέεται άμεσα με την αναπτυξιακή διαδικασία της Χώρας.

Η συνολική στρατηγική της ανάπτυξης για τον τομέα του Πολιτισμού επεδίωκε:

- την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτισμού
- την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, τόσο σε ό,τι αφορά στις συνθήκες προσφοράς, όσο και σε ό,τι αφορά στη ζήτηση των πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών.

Η στρατηγική αυτή προβλέπεται να υλοποιηθεί μέσα από το Ε.Π. "Πολιτισμός", μέσα από τα Π.Ε.Π., μέσα από το Ε.Π. "Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση" και μέσα από το Ε.Π. "Κοινωνία της Πληροφορίας".

Οι στόχοι στον τομέα του Πολιτισμού για το 2000-2006, όπως αυτοί αναφέρονται στο ΚΓΣ ήταν:

- Η προστασία και η ανάδειξη της Πολιτιστικής κληρονομιάς (εξειδικεύεται στο Ε.Π. "Πολιτισμός 2000-2006" και στα Π.Ε.Π.)
- Η ανάπτυξη του Σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού (εξειδικεύεται στο Ε.Π. Πολιτισμός 2000-2006" και στα Π.Ε.Π.)
- Η ανάπτυξη του τομέα του Πολιτισμού στην Κοινωνία της Πληροφορίας (εξειδικεύεται στο Ε.Π. "Κοινωνία της Πληροφορίας")
- Η ενίσχυση και εξειδίκευση του Ανθρώπινου Δυναμικού (εξειδικεύεται στο Ε.Π. "Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση")

Γενικότεροι Στόχοι του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Πολιτισμός 2000-2006" ήταν:

α. Η ανάδειξη του σύγχρονου πολιτισμού ως ισότιμης συνιστώσας με αυτήν της πολιτιστικής κληρονομιάς.

β. Η αναδιαμόρφωση των σχέσεων ανάμεσα στους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και ανάμεσα στην πολιτιστική κληρονομιά στο σύνολό της και στο σύγχρονο πολιτισμό.

γ. Η ανάδειξη γεγονότων στον τομέα του Πολιτισμού που θα αποτελέσουν ταυτόχρονα τα χρονικά ορόσημα του Προγράμματος, καθώς και σύνδεση του Προγράμματος με τους εθνικούς στόχους. Η σύνδεση του Προγράμματος με σημαντικά γεγονότα της προσεχούς περιόδου στον τομέα του Πολιτισμού και στην Ελλάδα ειδικότερα, αποτελεί τη σημαντικότερη ίσως επικοινωνιακή παράμετρο του Προγράμματος, το οποίο θα συγχρονιστεί με τις ανάγκες, εξελίξεις και δυνατότητες της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχουν και παρεμβάσεις που θα συνδέσουν το Πρόγραμμα με την Πολιτιστική Ολυμπιάδα, τους Ολυμπιακούς Αγώνες, την Πάτρα Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2006, την EXPO 2007 στη Θεσ/νίκη κ.λ.π.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Ε.Π. ανέρχεται σε 604,9 εκατ. ευρώ (αντιπροσωπεύοντας περίπου το 13,65% του συνολικού προϋπολογισμού του Γ' ΚΓΣ), από τα οποία 414,3 εκατ. ευρώ αποτελούν την κοινοτική συμμετοχή (ΕΤΠΑ), 176,1 εκατομ. ευρώ την Εθνική Δημόσια Δαπάνη, ενώ 14,5 εκατ. ευρώ προήλθαν από ιδιωτική χρηματοδότηση.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα διαρθρώθηκε σε τρεις άξονες προτεραιότητας, ο καθένας από τους οποίους περιλαμβάνει δύο μέτρα. Ο πρώτος άξονας αφορούσε στην πολιτιστική κληρονομιά, ο δεύτερος στον σύγχρονο πολιτισμό, ενώ ο τρίτος την τεχνική βοήθεια.

Άξονας 1

1.10.2 Παρουσίαση του μέτρου 1.2: Προστασία και Ανάδειξη Μνημείων, Συνόλων και Αρχαιολογικών Χώρων

Η ευρεία γεωγραφική διασπορά των μνημείων και αρχαιολογικών χώρων συνιστά δυνητικά έναν σημαντικό μοχλό της περιφερειακής κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης, η επισκεψιμότητα σε αυτούς τους χώρους κινείται σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα. Ωστόσο, όπως δηλώνεται στο Ε.Π. "Πολιτισμός 2000 - 2006", παρά τα αρκετά έργα που πραγματοποιήθηκαν μέσα από το Υποπρόγραμμα "Πολιτισμός" του Β' ΚΠΣ όσο και μέσα από τα ΠΕΠ, η αναντιστοιχία μεταξύ των δυνατοτήτων και της υφιστάμενης κατάστασης είναι έντονη. Οι ανασκαφές έχουν δημιουργήσει ένα "υλικό" που αναμένει την ορθολογική διαχείριση και αξιοποίησή του. Ο αριθμός των οργανωμένων και επισκέψιμων χώρων αποτελεί μόλις το 15% του συνόλου των καταγεγραμμένων (και πολύ μικρότερο των υπαρκτών), ενώ η έλλειψη σε βασικές υπηρεσίες πληροφόρησης, εξυπηρέτησης, κ.λ.π. είναι χαρακτηριστική.

Οι στόχοι του μέτρου ήταν η συνέχιση του προγράμματος προστασίας, στερέωσης και συντήρησης μνημείων με τη χρήση νέων υλικών και σύγχρονης τεχνολογίας, η ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων, η δημιουργία νέων και ο εμπλουτισμός υφιστάμενων πολιτιστικών διαδρομών με ένταξη σε αυτές μνημείων, μουσείων και χώρων, η βελτίωση της επισκεψιμότητας και αντιληπτικότητας των μνημείων και των χώρων, η αναβάθμιση υπηρεσιών που προσφέρονται στους επισκέπτες, η ένταξη ορισμένων μνημείων στη σύγχρονη πολιτιστική ζωή, με την απόδοση πολιτιστικών χρήσεων όπου αυτό είναι δυνατό. Ειδικότερα το πρόγραμμα της Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ενιαίου λειτουργικού και αντιληπτικού συνόλου, με την οργάνωση ενός εκτεταμένου αρχαιολογικού πάρκου, μέσα στα οποία τα μνημεία και τα σύνολα θα κατέχουν τη θέση που ανταποκρίνεται στην ιστορική, αισθητική, πολιτιστική και διδακτική τους αξία.

Αναμενόμενα αποτελέσματα: βελτίωση και διαφοροποίηση προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και ενίσχυση τουριστικής πολιτικής, τόνωση προσφοράς και ζήτησης πολιτιστικών υπηρεσιών και αγαθών στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας (υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, παραγωγή και διάθεση CD-ROM κ.λ.π.), δημιουργία νέων θέσεων εργασίας τόσο κατά τη φάση υλοποίησης των έργων όσο και κατά τη λειτουργία τους κ.λ.π. Γενικότερα, οι αναδείξεις των αρχαιολογικών χώρων συμβάλλουν στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και του ιστορικού τοπίου.

Τελικοί δικαιούχοι του Μέτρου: ΥΠΠΟ (κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες), εποπτευόμενοι φορείς από το ΥΠΠΟ (ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ και φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα), ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (Ιδρύματα, σύλλογοι, ΜΚΟ, για άλλα) που αναπτύσσουν σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα.

1.10.3 Άξονας 2: Ανάπτυξη σύγχρονου πολιτισμού

Παρουσίαση του μέτρου 2.1.: Ενίσχυση Υποδομών και μεγάλων επικοινωνιακών γεγονότων σύγχρονου πολιτισμού

Πέρα από την Πολιτιστική Κληρονομιά, που παραδοσιακά συγκέντρωνε το ενδιαφέρον του κοινού, αλλά και τον κύριο όγκο των επενδύσεων, μετά τη δεκαετία του '60 και ο Σύγχρονος Πολιτισμός άρχισε να γνωρίζει αλματώδη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Το πεδίο του (σύγχρονου) Πολιτισμού γίνεται πλέον τομέας "αιχμής" της επιχειρηματικής δραστηριότητας και συντονίζεται με τις πρώτες ταχύτητες της διεθνούς οικονομίας. Οι επενδύσεις αφενός δημιουργούν υποδομές, αφετέρου συμπλέουν με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών δημιουργώντας αναπτυγμένες βιομηχανίες (π.χ. οπτικοακουστικά και μουσική). Στην Ελλάδα αντίστοιχα διακρίνεται μια τάση ανάπτυξης στη ζήτηση και προσφορά σύγχρονων πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών. Παρουσιάζονται εντούτοις σημαντικές ελλείψεις υποδομών, ιδιαίτερα στην περιφέρεια, καθώς το 60% των υποδομών βρίσκεται στα Μητροπολιτικά Κέντρα.

Είχε ως στόχους την αναβάθμιση των υποδομών σύγχρονου Πολιτισμού, ώστε αυτές να συγκλίνουν με τις αντίστοιχες υποδομές των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, την άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων στον τομέα του σύγχρονου πολιτισμού με τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών και δικτύων στις περιφέρειες της χώρας, την ενίσχυση της προσφοράς πολιτιστικών υπηρεσιών και αγαθών με την ανάπτυξη και προώθηση καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών.

Αναμενόμενα αποτελέσματα: βελτίωση και διαφοροποίηση προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και ενίσχυση τουριστικής πολιτικής, τόνωση προσφοράς και ζήτησης πολιτιστικών υπηρεσιών και αγαθών στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας (υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, παραγωγή και διάθεση CD-ROM κ.λ.π.), δημιουργία νέων θέσεων εργασίας κ.λ.π.

Τελικοί Δικαιούχοι: Το ΥΠΠΟ (κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες), εποπτευόμενοι φορείς από το ΥΠΠΟ (ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ και φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ΟΤΑ, φορείς και επιχειρήσεις που ελέγχονται από αυτούς και δεν έχουν εμπορική ή παραγωγική δραστηριότητα,

ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (ιδρύματα, Σύλλογοι, ΜΚΟ και άλλα) που αναπτύσσουν σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Πολιτιστική πολιτική & Τοπική Αυτοδιοίκηση

2.1 Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτιστική πολιτική

Με τον όρο «περιφερειακή ανάπτυξη» εννοούμε ένα σύνολο διαδικασιών που στοχεύουν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των περιφερειών μιας χώρας. Η ανάπτυξη αυτή επιδιώκεται και επιτυγχάνεται με την αύξηση και σε πολλές περιπτώσεις τη διαφοροποίηση της παραγωγικής «ικανότητας» των περιφερειών και με ορισμένες αναδιαρθρώσεις. Η αύξηση της «παραγωγικής ιδιότητας» και οι αναδιαρθρώσεις πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να εξασφαλίζουν «...μια συνεχή και αυτοσυντηρούμενη αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος και βελτίωση της διαβίωσης του πληθυσμού της (περιφέρειας).

Η πολιτιστική και η περιφερειακή πολιτική έχουν στενή σχέση μεταξύ τους και ο συνδυασμός και η αλληλεπίδραση των σκοπών και μέσων τους μπορεί να επιφέρει ανάπτυξη. Για να έχει αποτέλεσμα η πολιτιστική πολιτική βασική προϋπόθεση είναι η πολιτιστική αποκέντρωση.

Η πολιτιστική αποκέντρωση στη χώρα μας και γενικότερα η έννοια της αποκέντρωσης προχωρά με πολύ αργούς ρυθμούς. Το υπάρχον περιφερειακό πρόβλημα εντοπίζεται στον πληθυσμιακό συγκεντρωτισμό της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης στη συσσώρευση όλων των υπηρεσιών, εργοστασίων και επιχειρήσεων στις πόλεις αυτές, στη διάρθρωση της παραγωγής και απασχόλησης όπως έχει κατανεμηθεί στην περιφέρεια, στις συχνές αλλαγές στο κυβερνητικό πεδίο που οδηγούν στην έλλειψη μιας σταθερής στρατηγικής στην περιφερειακή πολιτική, στην απομόνωση και περιθωριοποίηση των ακριτικών και νησιωτικών περιοχών εξαιτίας της γεωγραφικής διαμόρφωσης της χώρας. Για να λυθούν τα προβλήματα πρέπει να γίνει μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση στην τοπική αυτοδιοίκηση για να γίνει επιτέλους αυτόνομη και χωρίς εξαρτήσεις από το κράτος, καθώς επίσης να συνοδεύονται από τους ανάλογους πόρους για να είναι εφικτή η υλοποίησή τους.

Στην Ελλάδα ως πολιτιστική αποκέντρωση ορίζεται «...η εκτατική και εντατική καλλιέργεια του πολιτισμού. Το γεωγραφικό και πληθυσμιακό άπλωμα της πνευματικής ζωής, η ισόρροπη και ολόπλευρη ανάπτυξη του λαού και του τόπου, η ισοκατανομή των πολιτιστικών αγαθών, ο καταμερισμός και όχι κατακερματισμός της πνευματικής δημιουργίας»³.

2.2 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην πολιτιστική ανάπτυξη

Είναι κοινή διαπίστωση ότι ο Πολιτισμός με την ευρύτερη έννοια του όρου είναι υπόθεση εθνική. Και είναι ιδιαίτερα εθνική όταν αφορά μικρούς λαούς με ανοικτά εθνικά θέματα, αλλά και με κοινωνική δομή αδύναμη να παρακολουθήσει τη σύγχρονη τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη. Για το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Πολιτιστική Ανάπτυξη και την ανάγκη της λειτουργίας υπηρεσιών και οργανισμών συντονισμού στήριξης και ανάπτυξης έχουν γίνει πολλές αναφορές.

Και ο λόγος είναι ότι στην Τοπική Αυτοδιοίκηση υπάρχουν θεσμοί και προβλέπονται φορείς που μπορούν αν λειτουργήσουν, να συμβάλλουν αποτελεσματικά στη δημιουργία προϋποθέσεων για σταδιακή και ουσιαστική αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.

Όλοι σήμερα αναγνωρίζουν ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες με την ευρύτητα που έχει ο όρος, περνούν στην πρώτη γραμμή ενδιαφέροντος όλων εκείνων που αναζητούν τρόπους αντιμετώπισης της κατάστασης και μέσα ουσιαστικά θωράκισης του λαού μας, ώστε να μη χάσει τα πολιτιστικά και ειδικά του χαρακτηριστικά και να μην αποκοπεί από τις ρίζες του.

Σε αυτήν την κατεύθυνση και στην πραγματική εφαρμογή της πολιτιστικής αποκέντρωσης, η συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποκτά αποφασιστική σημασία. Είναι ο θεσμός της πολιτείας που εξ ορισμού έχει την ικανότητα να συγκεντρώνει όλες τις πολιτιστικές δυνάμεις του χώρου και να τις εντάσσει σε μια συγκεκριμένη προοπτική αποκεντρωμένης πολιτιστικής ανάπτυξης.

Έτσι μορφές του λαϊκού πολιτισμού, όπως μουσική και το τραγούδι, η δημοτική ποίηση, η προφορική αφηγηματική παράδοση, οι εικαστικές τέχνες, η λαϊκή αισθητική, το πανηγύρι, το καφενείο, ο παραγκιόζης και η αυτοσχέδια θεατρική δραστηριότητα, καθώς και οι ανάγκες και συμπεριφορές, αλλοιώθηκαν σταδιακά.

Μια από τις πιο σοβαρές επιπτώσεις της εμπορευματοποίησης του πολιτισμού - κι αυτή που επιδιώκει άμεσα να ανατρέψει η σημερινή πολιτική της αποκέντρωσης είναι η καταστροφή των παραδοσιακών δικτύων διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών και συνακολουθεί παράλληλα,

³ Ε.Μπιτσάνη, «Πολιτισμική Διαχείριση & Περιφερειακή Ανάπτυξη», Σχεδιασμός Πολιτιστικής πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος», Εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Αθήνα 2004, σελ. 120

η απογύμνωση του χωριού και της επαρχιακής πόλης από την εγχώρια πολιτιστική αναφορά και δημιουργία, καθώς και από την απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή. Η διαμόρφωση της μεγάλης αγοράς και η συγκέντρωση του κεφαλαίου επιβάλλει όρους μαζικής ομοιομορφίας, συντρίβοντας κάθε ανάταση, αντίσταση και συσπείρωση κοινωνικών φορέων. Κι αυτό γιατί επιζητεί κατανομή των πολιτιστικών γεγονότων που εντείνει τις αντιθέσεις ανάμεσα στο κέντρο και την υπανάπτυκτη περιφέρεια.

2.3 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση ως φορέας άσκησης πολιτιστικής πολιτικής

Η τοπική αυτοδιοίκηση που από τη φύση της είναι πιο κοντά στη λαϊκή βάση, είναι ο καταλληλότερος φορέας άσκησης πολιτιστικής πολιτικής, γι' αυτό οφείλει να συνδέεται με την τοπική κοινωνία, να ακούει τις ανάγκες της και να εκφράζει τις αγωνίες της.

Οι δήμοι και οι κοινότητες, ως πρωτοβάθμιες μορφές Δημοκρατίας και γνήσιοι εκφραστές της λαϊκής παράδοσης μπορούν να διαδραματίσουν πρωταρχικό ρόλο στη σύνθεση των πολιτισμών, στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στη διατήρηση και προβολή των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, αλλά και στη σύνδεση της πόλης με άλλους πολιτισμούς μέσω των δικτύων πόλεων, καθώς και να χρησιμοποιήσουν τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής σαν συνδετικό κρίκο επικοινωνίας με άλλους πολιτισμούς.

Βασικός ρόλος της Τ.Α είναι η δημιουργία υποδομής για την παραγωγή του πολιτιστικού προϊόντος και η ισόρροπη χωροταξική κατανομή της στο πλαίσιο της πόλης. Οι δυνατότητες προώθησης της πολιτιστικής ανάπτυξης από την Τ.Α συνδέονται άμεσα με τη γενικότερη ανάπτυξη του θεσμού. Με την αναβάθμιση του πολιτιστικού της περιβάλλοντος, η Τ.Α θα γίνει κέντρο δημιουργικότητας και καινοτομιών που θα επιφέρει εκτός των άλλων και ροή οικονομικού κεφαλαίου.

Η Τ.Α σήμερα προσπαθεί να ενσωματώσει και να καταστήσει τον πολιτισμό αναπόσπαστο στοιχείο στον αναπτυξιακό ρόλο που έχει προκειμένου να συμβάλλει δημιουργικά σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης που έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, μορφωτικό και ψυχαγωγικό τομέα.

Σήμερα, η Τ.Α έχει δημιουργήσει και συνεχίζει να δημιουργεί μια αξιόλογη υποδομή που αντικατροπτίζεται από τη σημαντική συμμετοχή κυρίως των νέων στην πολιτιστική δραστηριότητα και δράση που δεν περιορίζεται πια μόνο σε επετειακές εκδηλώσεις και φεστιβάλ, αλλά αποκτά μονιμότερο χαρακτήρα και αρχίζει από την παιδική ηλικία σε όλες τις μορφές δημιουργίας (θέατρο, χορός κ.ά).

« η Τ.Α έχει τη δυνατότητα να παίρνει και να ενθαρρύνει πρωτοβουλίες, να συντονίζει και να παρακινεί καθετί που θα μπορεί να ανθεί στην πολιτιστική δημιουργία και τη συμμετοχή του

πολίτη και να διεκδικήσει σε μόνιμη βάση, την εξασφάλιση των αναγκαίων πόρων για να προχωρήσει απρόσκοπτα και να αποδώσει βραχυχρόνια και μακροχρόνια καρπούς. Να ξεκινήσει μια καινούργια πορεία για την πολιτιστική άνθηση του τόπου, τη ζωντανή σύνδεση με τη λαϊκή δημιουργία και την έκφρασή της μέσα από τις νέες συνθήκες, τα μέσα και τις δυνατότητες»⁴.

Σε αυτή την κατεύθυνση, ο θεσμός της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει ένα δημιουργικό ρόλο στον πολιτισμό σε συνεργασία πάντα με τους ερασιτεχνικούς πολιτιστικούς φορείς κάθε τοπικής κοινωνίας.

2.4 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και το θεσμικό πλαίσιο των ΟΤΑ

Μέσα από τις προσπάθειες απαγκίστρωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης από την Κεντρική εξουσία αρχίζει θολά να διαφαίνονται κάποιες προσπάθειες πάνω στα πολιτιστικά δρώμενα. Και αυτό γιατί η κάθε τοπική αρχή συνειδητοποιεί ότι πρέπει να ασχοληθεί με την πολιτιστική αναβάθμιση των πολιτών της.

Είναι κοινά αποδεκτό, ότι σε όποια πόλη της χώρας μας ή στα χωριά αρχίζει να «κινείται» μια πολιτιστική δραστηριότητα – θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές θεάσεις, μουσικές ακροάσεις – οι πολίτες ξαφνικά αφυπνίζονται και «τρέχουν» να τα παρακολουθήσουν. Έτσι προστίθεται ένας ακόμα λόγος που θα πρέπει οι ΟΤΑ να δείξουν περισσότερο ενδιαφέρον και ο πολιτιστικός τους σχεδιασμός να μην εξαντλείται σε εφήμερες εορτές και επιδερμικές εκδηλώσεις.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση να επιδιώκει να υπάρχει ένα μόνιμο παιδευτικό κλίμα και να είναι έντονες οι προσπάθειες επηρεασμού και παρακίνησης των πολιτών σε ότι αφορά την πολιτιστική δράση, για να αποκτήσουν και οι ίδιοι αλλά και ο τόπος νέα αντανακλαστικά και συνήθειες παιδευτικής πρακτικής σε επίπεδο ποιότητας.

Επιπλέον, βασικός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι η δημιουργία υποδομής για παραγωγή πολιτιστικού προϊόντος και ισόρροπης χωροταξικής κατανομής της πολιτιστικής υποδομής στα πλαίσια της πόλης.

Η Τ.Α επίσης μπορεί να διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στη διατήρηση και προβολή των ιδιαιτεροτήτων μιας περιοχής αλλά και στη σύνδεση της πόλης με άλλους πολιτισμούς (αδελφοποίησης, δίκτυα πόλεων) και να χρησιμοποιήσει τις ιδιαιτερότητες της περιοχής της σαν συνδετικό κρίκο επικοινωνίας με άλλους πολιτισμούς. Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα, όπως σε πολλές πόλεις της Ευρώπης, θα

⁴ Γ.Κλάδος, 1994 «Πολιτισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση», στο: Πολιτισμός και Τοπική Δημοκρατία, εκδ. ΕΕΤΑ, σ.σ.53-54.

πρέπει να προσπαθεί συνεχώς να αναβαθμίσει το πολιτιστικό της περιβάλλον, ώστε να γίνει κέντρο δημιουργικότητας και καινοτομιών. Αυτό θα έχει ως συνέπεια τη συγκέντρωση οικονομικού και άλλων μορφών κεφαλαίου (π.χ επιστημονικού δυναμικού). Οι δυνατότητες προώθησης της πολιτιστικής ανάπτυξης από την Τ.Α συνδέονται άμεσα με την γενικότερη ανάπτυξη του θεσμού. Τροχοπέδη στην ανάπτυξη αυτή στέκεται για άλλη μια φορά το Υπουργείο Πολιτισμού με την έλλειψη θεσμοθετημένων κριτηρίων για τη χρηματοδότησή της.

Οι δυνατότητες που έχουν οι ΟΤΑ κατοχυρώνονται με ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο και συγκεκριμένα με το άρθρο 277 του δημοτικού και κοινοτικού κώδικα, όπου αναφέρεται ότι:

- ο Οι δήμοι και οι κοινότητες μπορούν να συνιστούν δικές τους επιχειρήσεις ή να μετέχουν σε επιχειρήσεις που συνιστούν μαζί με άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα.
- ο Δύο ή περισσότεροι δήμοι ή κοινότητες ή δήμοι και κοινότητες μπορούν να συνιστούν κοινές δημοτικές ή κοινοτικές επιχειρήσεις και να συμμετέχουν σε υφιστάμενες δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις.
- ο Η σύσταση αμιγούς δημοτικής ή κοινοτικής επιχείρησης ή η συμμετοχή σε τέτοια επιχείρηση γίνεται, μετά από πλήρη οικονομοτεχνική μελέτη με απόφαση του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου.
- ο Στην απόφαση του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου για τη σύσταση δημοτικής ή κοινοτικής επιχείρησης αναφέρονται η επωνυμία, ο σκοπός, η διάρκεια, η έδρα της επιχείρησης, το κεφάλαιο, οι πόροι κλπ.
- ο Οι παραπάνω δημοτικές ή κοινοτικές επιχειρήσεις αποτελούν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και διέπονται από τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας.
- ο Η ευθύνη Δήμου ή Κοινότητας που συνιστά ή συμμετέχει σε επιχείρηση του άρθρου 285 (Δ.Κ.Κ) περί διαδημοτικών και διακοινοτικών επιχειρήσεων περιορίζεται στη συμμετοχή της στο κεφάλαιο της επιχείρησης.
- ο Δεν επιτρέπεται η επιχορήγηση από Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Δήμο ή Κοινότητα οποιασδήποτε επιχείρησης που αυτοί συνιστούν ή συμμετέχουν.⁵

Επίσης, οι αρμοδιότητες των δήμων και κοινοτήτων που αφορούν στους τομείς παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού, σύμφωνα με το άρθρο 75, § στ. του νέου Δημοτικού & Κοινοτικού Κώδικα είναι οι εξής:

στ) Παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού, στον οποίο περιλαμβάνεται ιδίως:

⁵ Ο Νέος Δημοτικός & Κοινοτικός Κώδικας, Μάρκου Γ. Καρανασάση, εκδόσεις Γ.Μ Καρανασάση, Αθήνα 2006

1. Η κατασκευή, διαχείριση και βελτίωση των υλικότεχνικών υποδομών του εθνικού συστήματος της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας Παιδείας και ιδιαίτερα η συντήρηση, η καθαριότητα και η φύλαξη των σχολικών κτιρίων.
5. Η εφαρμογή πολιτικών για την ανάδειξη και προστασία του τοπικού πολιτισμού, η προβολή των πολιτιστικών αγαθών και των σύγχρονων πολιτιστικών έργων που παράγονται σε τοπικό επίπεδο, με τη δημιουργία πολιτιστικών και πνευματικών κέντρων, μουσείων, πινακοθηκών, κινηματογράφων και θεάτρων, φιλαρμονικών και σχολών διδασκαλίας μουσικής, σχολών χορού, ζωγραφικής, γλυπτικής κτλ. Καθώς και η μελέτη και εφαρμογή πολιτιστικών προγραμμάτων.
6. Η προστασία μουσείων και αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων της περιοχής και των εγκαταστάσεων αυτών.
7. Η επισκευή, συντήρηση και αξιοποίηση παραδοσιακών και ιστορικών σχολικών κτιρίων και κτιρίων που παραχωρούνται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς.
8. Η διοργάνωση συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων ή η συμμετοχή τους σε αυτά.
9. Η προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.
10. Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.
11. Η κατασκευή, συντήρηση και διαχείριση αθλητικών εγκαταστάσεων όπως δημοτικών και κοινοτικών γυμναστηρίων, αθλητικών κέντρων και δημοτικών και κοινοτικών χώρων άθλησης.
12. Η προώθηση και εφαρμογή προγραμμάτων ενίσχυσης μαζικού αθλητισμού και διοργάνωση αθλητικών εκδηλώσεων.

Ο Νόμος 1416/1984 άρθρο 11 αναφέρεται στις **προγραμματικές συμβάσεις** ως έργο θεσμικής υποδομής για την Τ.Α. και με τις οποίες δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξει πολιτιστικές δραστηριότητες. Ο θεσμός έχει χρησιμοποιηθεί για κάθετη συνεργασία μεταξύ Ο.Τ.Α και κρατικών φορέων παρά την οριζόντια συνεργασία μεταξύ Ο.Τ.Α. Πολλοί δήμοι (ή κοινότητες) βοηθούμενοι από το θεσμό αυτό κατάφεραν να δημιουργήσουν δημοτικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Ένα μέσο λοιπόν, προώθησης της ενδογενούς πολιτιστικής ανάπτυξης στα πλαίσια των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων ήταν η δημιουργία δημοτικών πολιτιστικών επιχειρήσεων από τους ΟΤΑ, επειδή θεωρείται ότι οι δημοτικές επιχειρήσεις αποτελούν οικονομικό υποκείμενο που μπορεί να προωθήσει αποτελεσματικά την ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.

Με τον τρόπο αυτό ή Τ.Α υπέρβαλλε το ρόλο του πολιτικο – διοικητικού θεσμού και άρχισε να ασκεί επιχειρηματικής μορφής κοινωνικο – οικονομική δραστηριότητα, με δυνατότητα άσκησης αναπτυξιακού ρόλου και παρέμβασης στην οικονομική ζωή του τόπου. Της δόθηκαν οι δυνατότητες να επιδιώξει την ικανοποίηση τοπικών αναγκών και αξιοποίησης τοπικών πόρων, αλλά και να προωθήσει τον κοινωνικό τομέα της οικονομίας, ανοίγοντας έτσι τις δυνατότητες κοινωνικών πειραματισμών.

Ο Νόμος 1416/1986 και τα άρθρα 246-260 του Π.Δ 76/1985, καθορίζουν τα πλαίσια λειτουργίας των δημοτικών επιχειρήσεων και με το νόμο 1262/1982 προβλέπονται ευνοϊκές ρυθμίσεις για τη χρηματοδότησή τους. Οι δημοτικές αυτές επιχειρήσεις είχαν ως σκοπό να παρέμβουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών και να προσπαθήσουν να τις βελτιώσουν.

Οι σκοποί που συνεπάγονται από την ίδρυση επιχειρήσεων από τους δήμους ή και τις κοινότητες, σύμφωνα με το δημοτικό και κοινοτικό κώδικα (Π.Δ 76/85) είναι:

- ο Την εκτέλεση και εκμετάλλευση έργων που στοχεύουν στην εξυπηρέτηση του κοινού.
- ο Την παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών που επίσης στοχεύουν στην εξυπηρέτηση του κοινού.
- ο Την πραγματοποίηση εσόδων (σύμφωνα με το άρθρο 246 παρ.1 του Π.Δ 76/1985).

Απαραίτητη είναι η διαδημοτική και διαπεριφερειακή συνεργασία της Τ.Α πάνω σε πιο σύνθετα προγράμματα λόγω των περιορισμένων πόρων που έχουν οι δήμοι και οι κοινότητες. Δεν πρέπει να αγνοούνται τα προγράμματα της ευρωπαϊκής ένωσης που αφορούν τον πολιτισμό. Πρέπει να χρησιμοποιηθούν όσο αυτό επιτρέπεται όλα τα μέσα έτσι ώστε να επιτευχθούν οι σκοποί και να έχουμε άριστα αποτελέσματα.

Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο δεν αποτελεί ίσως το κατάλληλο αναπτυξιακό μέσο για τους τοπικούς φορείς. Ωστόσο αφού τέθηκε σε ισχύ το Π.Δ 323/1989 δόθηκε στους ΟΤΑ η δυνατότητα χάραξης πολιτιστικής πολιτικής.

Συγκεκριμένα έχουν τη δυνατότητα:

- Να αναπαλαιώνουν παραδοσιακά ή ιστορικά κτίρια ενόψει της πολιτιστικής τους αξιοποίησης
- Να επιβλέπουν τη λειτουργία των αρχαιολογικών και των ιστορικών χώρων της περιοχής τους.
- Να ιδρύουν πνευματικά κέντρα

- Να προωθούν πολιτιστικές δραστηριότητες ψυχαγωγικού, αθλητικού ή εκπαιδευτικού χαρακτήρα με την παράλληλη ίδρυση κέντρων μουσικής, χορού, ζωγραφικής, λαϊκής τέχνης κ.ά.

Εκτός από τις προαναφερόμενες αρμοδιότητες οι ΟΤΑ είτε μετά από έκδοση Π.Δ, είτε με τη σύναψη προγραμματικών συμβάσεων (άρθρο 28, Π.Δ 323/1989), μπορούν να ασκήσουν οποιαδήποτε αρμοδιότητα τους ανατεθεί. Έτσι, προκειμένου να υλοποιήσουν τους στόχους τους μέσω του νέου θεσμικού πλαισίου, μπορούν να διευρύνουν τα μέσα άσκησης της πολιτικής τους με τους φορείς που έχουν δυνατότητα να συστήσουν, κατά τις διατάξεις του Π.Δ 323/1989 των τροποποιημένων Αναπτυξιακών νόμων 2190/1920 και των Ν.1892/90 και 1943/91. στους φορείς αυτούς εντάσσονται και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου κοινωφελούς σκοπού, που εκφράζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα των ΟΤΑ, όπως είναι οι αμιγείς επιχειρήσεις, οι αμιγείς διαδημοτικές ή διακοινοτικές επιχειρήσεις. Η διαδημοτική και διαπεριφερειακή συνεργασία είναι αναγκαία εξαιτίας των περιορισμένων πόρων και των πολύπλοκων προγραμμάτων που έχουν οι Δήμοι και οι Κοινότητες.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΟΤΑ στην άσκηση της πολιτιστικής τους πολιτικής είναι:

- ο Η έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων
- ο Η ανεπαρκής κατάρτιση του ανθρωπίνου δυναμικού
- ο Η έλλειψη κτιριακής και άλλης λειτουργικής υποδομής
- ο Η έλλειψη επικοινωνιακών δικτύων για ενημέρωση, ανταλλαγή απόψεων και προώθηση δημοσιοποίηση των παραγόμενων πολιτιστικών αγαθών.

Όλα τα προβλήματα μπορούν να ξεπεραστούν εφόσον υπάρχει θέληση και συνεργασία από όλες τις πλευρές των φορέων. Για να μπορέσουν από κοινού να εργαστούν και στη συνέχεια να απολαύσουν τα αποτελέσματα της προσπάθειάς τους.

2.5 Πολιτιστικός τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός συμπεριλαμβάνει τόσο τα φυσικά στοιχεία, όπως μνημεία, αξιόλογα κτίρια, εκθέματα όσο και εκδηλώσεις οι οποίες συνδέονται με τα μνημεία και με την ιστορία τους. Ο πολιτιστικός τουρισμός προϋποθέτει την οργάνωση ενεργειών υποστήριξης – συμπλήρωσης, όπως πολιτιστικών εκδηλώσεων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, διάθεσης εμπορεύσιμων προϊόντων όπως videos, CDs. Αναλυτικότερα, οι προϋποθέσεις ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες: i) τα πρωτεύοντα στοιχεία και ii) τα

δευτερεύοντα στοιχεία. Στη μεν πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι χώροι στους οποίους μπορεί να δράσει ο πολιτιστικός τουρισμός και αυτοί είναι:

Πολιτιστικές εγκαταστάσεις

- Αίθουσες μουσικές
- Κινηματογράφος
- Εκθέσεις
- Μουσεία & πινακοθήκες
- Θέατρα

Αθλητικές εγκαταστάσεις

- Κλειστά γυμναστήρια
- Γήπεδα

Εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας

- Κέντρα διασκέδασης
- Καζίνο
- Φεστιβάλ
- Disco's

Φυσικά χαρακτηριστικά

- Αρχαία μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι
- Εκκλησιαστικά κτίρια
- Ιστορικά
- Ιστορικές διαδρομές
- Πάρκα & περιοχές πρασίνου

Κοινωνικοπολιτιστικά χαρακτηριστικά

- Λαϊκή παράδοση
- Φιλοξενία/φιλικότητα
- Γλώσσα
- Έθιμα

Στη δεύτερη κατηγορία, των δευτερευόντων στοιχείων ανήκουν :

- Ξενοδοχεία και χώροι εστίασης
- Αγορές
- Τουριστικές εξυπηρετήσεις (π.χ γραφεία πληροφοριών, σήμανση, τουριστικοί οδηγοί, χάρτες, διαφημιστικά φυλλάδια)

Επομένως, η αναγκαιότητα ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού προκύπτει τόσο από οικονομικούς όσο και κοινωνικοπολιτικούς λόγους. Εκτιμάται ότι η δαπάνη των επισκεπτών που «καταναλώνουν» προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού είναι έως δεκαπλάσια της αντίστοιχης των επισκεπτών μαζικού τουρισμού.

Παρόλα αυτά, ο πολιτιστικός τουρισμός ενδεχομένως να έχει και επιπτώσεις, ιδιαίτερα όταν αναπτύσσεται στα ιστορικά κέντρα των πόλεων. Για το λόγο αυτό οι πόλεις που κινδυνεύουν από την υπερβολική συγκέντρωση τουριστών έχουν αρχίσει να εφαρμόζουν προγράμματα διαχείρισης επισκεπτών με στόχο τον έλεγχο του αριθμού τους και τη μείωση των επιπτώσεων στα μνημεία και στους κατοίκους των ιστορικών κέντρων.

2.6 Πολιτιστικό marketing

Για την αποτελεσματικότερη προώθηση ενός πολιτιστικού προϊόντος ή μιας πόλης, είναι σημαντικό να την αντιμετωπίσουμε πρώτα και πάνω από όλα ως ένα προϊόν που μπορεί να αναπτυχθεί και να προωθηθεί στην αγορά – και θα αναπτυχθεί για να εκμεταλλευτεί τα πλεονεκτήματα της και θα προωθηθεί σε πλήθος τομεακών ενδιαφερόντων.

Η πόλη είναι ένα περίπλοκο προϊόν και το κοινό στο οποίο απευθύνεται είναι περιφερειακό, εθνικό και διεθνές. Κάθε κοινό έχει τις δικές του ιδιαίτερες ανάγκες και ενδιαφέροντα. Ο υπεύθυνος του Marketing μιας πόλης θα πρέπει να αναγνωρίσει αυτές τις αγορές.

Η πόλη είναι κάτι παλιό και κάτι καινούργιο, έχει τους ανθρώπους της, τους τόπους της και τους χαρακτήρες της. Είναι αρχαία και σύγχρονη. Οι άνθρωποι άλλοτε την αγαπούν και άλλοτε τη μισούν. Η πόλη άλλοτε σφύζει από ζωή και άλλοτε είναι μοναχική. Οι πλευρές που παρουσιάζονται είναι παράδειγμα της πολυπλοκότητας του Marketing μιας πόλης.

Με λίγα λόγια, η πόλη είναι ένας χώρος με δρόμους και ανθρώπους, εργοστάσια και εργαζόμενους, ιστορικά κέντρα και μοντέρνα κτίρια γραφείων, κυκλοφορία, γρήγορους ρυθμούς, πολιτισμό και σπίτια.

Η φθορά του χρόνου και η αμέλεια του ανθρώπου είναι σοβαρότατοι εχθροί για τη διατήρηση της αισθητικής εικόνας των ιστορικών κέντρων και των αρχαιολογικών χώρων. Με την

αξιοποίηση αυτών προκύπτουν πνευματικά οφέλη για τους πολίτες, αλλά και οικονομικά που βοηθούν άμεσα την κοινωνικο – τουριστική ανάπτυξη της πόλης.

Ένας τρόπος αξιοποίησης των ιστορικών κέντρων – αρχαιολογικών χώρων είναι η ανάδειξη αυτών μέσα από πολεοδομικές παρεμβάσεις. Αυτές μπορεί να αφορούν αναπλάσεις διαμορφώσεις αρχαιολογικών χώρων, φυτοτεχνικά έργα, καθώς και κυκλοφοριακές ρυθμίσεις (χρήσεις γης, μείωση συντελεστή δόμησης κ.ά).

Έτσι, τα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι αποκτούν το χαρακτήρα που τους ταιριάζει, αναδεικνύονται και εντάσσονται στη ζωή των κατοίκων. Επιπλέον, συμβάλλουν στη σύνδεση αυτών με την ιστορία της πόλης τους και στην εξέλιξη της μέσα στις χιλιετίες της ζωής της.

2.7 Η στρατηγική της ολοκληρωμένης παρέμβασης σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς

Οι παρεμβάσεις σε πόλεις, χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς ή σε ιστορικά κέντρα στοχεύει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του συνεκτικού πυρήνα και κατ' επέκταση του ιδίου του χώρου, καθώς και στην αναβάθμιση της επιχειρηματικότητας για τις εγκατεστημένες οικονομικές δραστηριότητες. Οι βασικοί στόχοι αυτών των παρεμβάσεων είναι κυρίως οικονομικοί, γιατί με την αναβάθμιση της επιχειρηματικότητας δημιουργούνται αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης, ενώ με την βελτίωση της εικόνας του δομημένου περιβάλλοντος αυξάνουμε την ανταγωνιστικότητα για το σύνολο της πόλης. Οι δευτερεύοντες στόχοι είναι κοινωνικοί και πολιτιστικοί, καθώς διευρύνεται η κοινωνική βάση συμμετοχής στο πρόγραμμα της ανάπτυξης και δημιουργούνται μόνιμα κανάλια επικοινωνίας και συνεργασίας ιδιωτικού τομέα και τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνονται προϋποθέσεις αναβάθμισης και αξιοποίησης των ιστορικών πολιτιστικών πόρων της πόλης.

Ειδικότερα, αυτές οι παρεμβάσεις στοχεύουν:

1) Στο επίπεδο της λειτουργίας του συνεκτικού πυρήνα:

α) στην ανάδειξη δικτύου ανοικτών στεγασμένων χώρων, που θα φιλοξενούν υπάρχουσες πολιτιστικές δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα θα δημιουργήσουν προϋποθέσεις διεύρυνσης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων τόσο σε τοπικό όσο και σε υπερτοπικό επίπεδο με βάση και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της περιοχής.

β) στη δημιουργία ζώνης εμπορίου κυρίως στους κλάδους των τουριστικών ειδών, κοσμηματοπωλείων και ειδών δώρων. Στους ίδιους χώρους θα μπορούν να διοχετεύονται προϊόντα οικοτεχνίας και χειροτεχνίας.

γ) στην ανάδειξη – συμπλήρωση του δικτύου χώρων αναψυχής – ψυχαγωγίας που θα πρέπει να αναπτυχθεί σε συνδυασμό με τις εμπορικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και τις

άλλες χρήσεις τόσο σε υπαίθριους όσο και σε στεγασμένους χώρους – ιδιαίτερη σημασία μπορεί να δοθεί σε καταστήματα εστίασης.

2) Στο επίπεδο της προστασίας και της ανάδειξης του συνεκτικού πυρήνα:

α). βελτίωση της εικόνας του με παρεμβάσεις στις όψεις των κτιρίων κατοικίας αλλά και των καταστημάτων.

β) ανάδειξη ιστορικών μνημείων με καθιέρωση προεπιλεγμένων πεζοδρομίων – χώρων περιπάτου.

Η στρατηγική της παρέμβασης στηρίζεται στις παρακάτω αρχές οικονομικού σχεδιασμού:

- Διατήρηση της ποικιλομορφίας στη σύνθεση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Η ποικιλομορφία επιβάλλεται εν μέρει από την σύνθεση των δραστηριοτήτων που είναι πρόσφατα εγκατεστημένες στην περιοχή, αλλά και από τις διαφορετικές πηγές πιέσεων (π.χ εμπορικό κέντρο, από υφιστάμενους και σχεδιαζόμενους χώρους πολιτιστικών δραστηριοτήτων)
- Ενίσχυση των οικονομικών διασύνδεσης, όπου η μία ομάδα δραστηριοτήτων τροφοδοτεί την άλλη και δεν την ανταγωνίζεται ως προς την πελατεία.
- Αξιοποίηση των εξωτερικών οικονομιών, που πραγματοποιούν σημαντικές σημειακές παρεμβάσεις στην περιοχή, όπως π.χ η μετατροπή μιας παλιάς αγοράς σε μουσείο. Είναι δυνατόν γύρω από αυτή τη δραστηριότητα να προκληθεί τουριστική κίνηση, να αναπτυχθούν δραστηριότητες όπως πώληση ειδωλίων, κοσμημάτων, αναπαραγωγή νομισμάτων κ.ά.
- Εξασφάλιση και προώθηση της δυνατότητας δικτύωσης όπου ομοειδής επιχειρήσεις θα δημιουργήσουν δίκτυα για την ανάπτυξη κοινών υπηρεσιών, την καλύτερη πρόσβαση σε προμήθειες, την κοινή προβολή κλπ.

Οι παραπάνω στόχοι χαρακτηρίζονται από υψηλή αλληλοσυσχέτιση και συνοχή. Ειδικότερα ένα τέτοιο πρόγραμμα παρέμβασης μπορεί να λειτουργεί:

- Συμπληρωματικά στο επίπεδο των φυσικών σχεδιαστικών παρεμβάσεων.
- Προσθετικά, στο επίπεδο των διαχειριστικών παρεμβάσεων που μέσα από την εξειδίκευση και τον εκσυγχρονισμό της οικονομικής λειτουργίας διασφαλίζει πολλαπλασιαστικά οφέλη στην τοπική οικονομία από το σύνολο των έργων.

Ορισμένα καινοτόμα στοιχεία της προτεινόμενης παρέμβασης είναι:

1) συνεργασία του δημοσίου τομέα και άλλων κοινωνικοοικονομικών εταίρων στην εφαρμογή προγράμματος ανάπτυξης πολιτισμικού χώρου.

2) η χρήση εφαρμογών πληροφορικής για τη δημιουργία δικτύου καταστημάτων στο λιανικό εμπόριο.

3) εμπορευματοποίηση πολιτιστικών προϊόντων που αναπτύσσονται με την υποστήριξη νέων επικοινωνιακών τεχνολογιών (audio visual).

4) η δημιουργία κοινού δικτύου πελατών σε μη ομοειδή καταστήματα.

Η υλοποίηση ενός προγράμματος ολοκληρωμένης ανάπτυξης αναμένεται να οδηγήσει σε πρόσθετη δέσμευση ιδιωτικών πόρων, ενώ θα δημιουργήσει αύξηση της τουριστικής κίνησης, ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο κύκλος εργασιών των καταστημάτων του συνεκτικού πυρήνα, θα ιδρυθούν νέες επιχειρηματικές μονάδες και θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας σε σημαντική κλίμακα. Η παρέμβαση θα οδηγήσει σε σημαντικές εξωτερικές οικονομίες στην αγορά ακινήτων, με αποτέλεσμα την αύξηση των δημοτικών και δημόσιων εσόδων από τους φόρους μεταβίβασης και το τέλος ακίνητης περιουσίας.

Συμπεραίνουμε ότι η στρατηγική της παρέμβασης για την αναζωογόνηση ήδη υφιστάμενων πολιτισμικών χώρων στηρίζεται στη συνολική βελτίωση της εικόνας τους και στη δημιουργία μιας συνεκτικής επιχειρηματικής ζώνης μέσα από την εξειδίκευση, τη δικτύωση και τη χωρική συγκέντρωση των υφιστάμενων οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά και την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων.

Η ταυτόχρονη εξειδίκευση και αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών θα δημιουργήσει προϋποθέσεις διατήρησης ή και κατάκτησης σημαντικού μεριδίου αγοράς. Η δικτύωση θα βελτιώσει τις προσβάσεις τόσο σε προμήθειες όσο και στη διάθεση στην αγορά. Τέλος, η χωρική συγκέντρωση θα δημιουργήσει οικονομίες αλληλοσυνδέσεων. Το σύνολο των ιστορικών και αρχιτεκτονικών μνημείων καθώς και οι χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων αποτελούν ένα σημαντικό πλέγμα πόλεων έλξης τουριστικής κίνησης και με το κατάλληλο marketing μπορούν άριστα να συνδεθούν με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες του συγκεκριμένου χώρου, θεματικά ή χωρικά.

2.8 Γιατί οι ΟΤΑ πρέπει να διαχειρίζονται τους αρχαιολογικούς χώρους

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης μέσω της εποπτείας ορισμένων αρχαιολογικών χώρων, μνημείων μπορούν να έχουν αρκετά οφέλη, ορισμένα εξ αυτών είναι η προσέλκυση τουριστών, με την ανάλογη προβολή του δήμου για να υπάρχει ζήτηση από μεριάς τουριστών, κάτι τέτοιο συνεπάγεται σαφώς την απόκτηση εσόδων στο δήμο βάζοντας κάποιο μικρό εισιτήριο για είσοδο σε κάθε αρχαιολογικό χώρο ή μουσείο. Επομένως, μέσα από αυτό έχουμε την

ανάδειξη της ιστορίας του τόπου μας προς τα έξω και την απόκτηση όλο και περισσότερων ανθρώπων που δείχνουν ενδιαφέρον και δίψα για μάθηση για την ιστορία του τόπου μας.

Επίσης, μέσα από την καλή κατάσταση των αρχαιολογικών χώρων έχουμε και μια καλή εικόνα για το Δήμο, το κατά πόσο προστατεύει και φροντίζει τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία για τα οποία εμπíπτουν στην αρμοδιότητά του.

Τέλος ο δήμος μέσω των κονδυλίων από την Ε.Ε. μπορεί να απορροφήσει αρκετά ποσά για την καλύτερευση και την μέγιστη αξιοποίηση των χώρων αυτών προκειμένου να απολαμβάνει το μέγιστο όφελος από πλευράς πολιτών - τουριστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Νομός Μεσσηνίας

3.1 Γενικά χαρακτηριστικά του νομού Μεσσηνίας

Ο νομός Μεσσηνίας βρίσκεται στο νότιο-δυτικό άκρο της Πελοποννήσου και συνορεύει με τους νομούς Λακωνίας, Αρκαδίας και Ηλείας. Δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και τον Κυπαρισσιακό Κόλπο, ενώ στα νότια από τον Μεσσηνιακό Κόλπο. Στο Νομό επίσης ανήκουν και τα γειτονικά νησιά Πρώτη, Σαπέντζα, Σφακτηρία, Σχίζα καθώς και ορισμένες ακατοίκητες νησίδες. Πρωτεύουσα του Νομού είναι η Καλαμάτα, με πληθυσμό 57.620 (σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001), και άλλες σημαντικές πόλεις είναι η Μεσσήνη, η Κυπαρισσία, τα Φιλιατρά, οι Γαργαλιάνοι, η Πύλος, η Μεθώνη και η Κορώνη. Ο νομός της Μεσσηνίας παρουσιάζει μεγάλες πεδινές εκτάσεις και πολλές εύφορες πεδιάδες, όμως στο σύνολό του μάλλον πρέπει να χαρακτηριστεί ως ορεινός.

3.2 Μορφολογία εδάφους

Η Μεσσηνία αποτελείται περιμετρικά από βουνά, ενώ στο κέντρο βρίσκεται η εύφορη πεδιάδα του Πάμισου ποταμού. Η μεγάλη μεσσηνιακή πεδιάδα, την οποία διαρρέει ο Πάμισος ποταμός, χωρίζεται από το ιερό βουνό του «Ιθώματα Δία», την Ιθώμη (800μ), ενώ στις παράκτιες περιοχές του Ιονίου από την Κυπαρισσία έως τη Μεθώνη σχηματίζονται μικρές πεδιάδες, στις οποίες καλλιεργούνται ελιές και πρώιμα κηπευτικά.

Τα υψηλότερα όρη είναι στη βόρεια περιοχή του Νομού, τα όρη Νόμια ή Τετράζιο (1.389 m) και Ελληνίτσα (1285 m) στα σύνορα του Νομού με την Αρκαδία. Στις ανατολικές περιοχές υπάρχουν τα όρη Κοκκάλα (1190 m), Καλάθι (1490 m) και Παλαιό Αϊλιάς (1359 m) που είναι προεκτάσεις του Ταυγέτου. Επίσης στις περιοχές αυτές αναπτύσσονται και οι υψηλότερες κορυφές του ορεινού όγκου του Ταυγέτου. Προφήτης Ηλίας (2407 m), Νεραϊδοβούνα (2025 m) και Ξεροβούνα (1852 m). Στη δυτική πλευρά του Νομού εκτείνεται το όρος Αιγάλεω με τα συγκροτήματα των βουνών Βαρυμπόμπης (1140 m), Μπούρα (1051 m) και Κυπαρισσίας (1217 m). Στο ίδιο συγκρότημα πάνω από την πόλη της Κυπαρισσίας αναπτύσσεται και το Ψυχρό Όρος (1115 m).

Στο νότιο τμήμα του νομού της Μεσσηνίας, παρουσιάζεται το όρος Λυκόδημο (959 m) και πιο νότια το όρος Κούκουρας, που αποτελεί το νότιο άκρο της Χερσονήσου της Μεσσηνίας. Η διαμόρφωση του εδάφους σε συνδυασμό με τους ορεινούς όγκους οι οποίοι δέχονται μεγάλες ποσότητες ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων, έχουν ως αποτέλεσμα σχετική αφθονία υπόγειων νερών, πηγών, ποταμών και χειμάρρων.

Οι κυριότεροι ποταμοί της Μεσσηνίας είναι ο Πάμισος και η Νέδα. Ο Πάμισος πηγάζει από τον Άγιο Φλώρο στις υπώρειες του Ταυγέτου, συλλέγει τα νερά των χειμάρρων από την Ιθώμη και το βόρειο τμήμα του Ταυγέτου και εκβάλλει κοντά στη Μεσσήνη. Έχει μήκος 43 km, Κατά μήκος του ποταμού, έχουν γίνει αρκετά εγγειοβελτιωτικά έργα για την άρδευση της πεδιάδας που διαρρέει. Η παροχή του υπολογίζεται γύρω στα 3000 lt/sec κατά το μήνα Ιούλιο. Ο Ποταμός Νέδα, πηγάζει από το όρος Τετράζιο, διατρέχει το βόρειο τμήμα του Νομού από ανατολικά προς τα δυτικά και εκβάλλει στον Κυπαρισσιακό Κόλπο. Ο ποταμός αποτελεί φυσικό όριο μεταξύ των νομών Μεσσηνίας και Ηλείας.

Ο Άρις ποταμός ξεκινά από το Πήδημα διαρρέει τη μεσσηνιακή πεδιάδα παράλληλα με τον Πάμισο και χύνεται στον μεσσηνιακό κόλπο. Εκτός των δύο παραπάνω ποταμών, υπάρχουν επίσης και δύο σημαντικοί χειμάρροι, ο Νέδων και ο Βαλύρας. Ο χειμάρρος Νέδων, πηγάζει από τα όρη της Αλαγονίας, διατρέχει την Καλαμάτα και εκβάλλει στο Μεσσηνιακό Κόλπο. Κατά τη

τα όρη της Αλαγονίας, διατρέχει την Καλαμάτα και εκβάλλει στο Μεσσηνιακό Κόλπο. Κατά τη διαδρομή του, λόγω των μεγάλων υψομετρικών διαφορών, ο χείμαρρος διαβρώνει τους σχηματισμούς από τους οποίους διέρχεται, με αποτέλεσμα να μεταφέρει στη θάλασσα μεγάλες ποσότητες φερτών υλικών. Ο χείμαρρος Βαλύρας είναι μικρότερος και χύνεται στον ποταμό Πάμισο. Ο βαθμός αξιοποίησης του υδάτινου επιφανειακού δυναμικού του Νομού για κάθε χρήση (γεωργική, αστική και βιομηχανική) υπολογίζεται σε 70-75% περίπου. Ο νομός Μεσσηνίας στερείται λιμνών. Ιστορικά στοιχεία αναφέρουν την ύπαρξη μιας λεκάνης στα βόρεια του νομού μεταξύ των ορεινών όγκων Νόμια, Ιθώμη και Ελληνίτσα. Χαρακτηριστικός για το νομό είναι ο Μεσσηνιακός Κόλπος. Προσδιορίζεται ως η μεγάλη κόλπωση της Πελοποννήσου μεταξύ της Χερσονήσου του Ταΰγετου (Μάνης) και της κύριας Μεσσηνίας. Ο κόλπος χαρακτηρίζεται για τα μεγάλα του βάθη. Ένας δεύτερος κόλπος και φυσικό αγκυροβόλιο είναι ο κόλπος του Ναυαρίνου στη Δυτική Μεσσηνία, ο οποίος σχηματίζεται από την ακτή και τη νήσο Σφακτηρία. Στα βόρεια του κόλπου του Ναυαρίνου σχηματίζεται η λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας.

Η κατανομή των εκτάσεων του είναι η εξής:

Ορεινές περιοχές	1115 km ²	37,3%
Ημιορεινές περιοχές	785 km ²	26,3%
Πεδινές περιοχές	1088 km ²	36,4%

3.3 Πληθυσμιακά δεδομένα

Ο Νομός Μεσσηνίας με την μέχρι 31/12/98 ισχύουσα διοικητική διαίρεση είχε τέσσερις επαρχίες: 8 Δήμους και 272 Κοινότητες το 1981, και 9 Δήμους και 271 Κοινότητες το 1991.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η κατανομή πληθυσμού του Νομού σύμφωνα με την απογραφή του έτους 1981:

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (1981)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ και ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΙ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ	ΤΩΝ
Ν.ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ		8	159.818	-	
Επ. ΚΑΛΑΜΩΝ		1	63.344	41.911	
Επ. ΜΕΣΣΗΝΗΣ		3	32.673	6.565	
Επ. ΠΥΛΙΑΣ		1	27.626	2.107	
Επ. ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ		3	36.175	5.430	

Αντίστοιχα για το 1991 είχαμε τα εξής στοιχεία:

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (1991)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ και ΕΠΑΡΧΙΑ	ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΙ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΩΝ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ
Ν.ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ		9	166.964	-
Επ. ΚΑΛΑΜΩΝ		1	68.510	43.625
Επ. ΜΕΣΣΗΝΗΣ		3	31.375	6.453
Επ. ΠΥΛΙΑΣ		1	28.454	2.014
Επ. ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ		3	38.625	5.184

Η νέα διοικητική διαίρεση του Ν. Μεσσηνίας, βάσει του Ν. 2539/97 περιλαμβάνει 29 «Καποδιστριακούς» Δήμους και 2 Κοινότητες.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (2001)

ΔΗΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ	57.620
ΔΗΜΟΣ ΑΒΙΑΣ	3.089
ΔΗΜΟΣ ΑΕΤΟΥ	3.264
ΔΗΜΟΣ ΑΙΠΕΙΑΣ	2.574
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΑΝΙΑΣ	3.084
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΟΥΣΑΣ	2.820
ΔΗΜΟΣ ΑΡΙΟΣ	2.189
ΔΗΜΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ	3.413
ΔΗΜΟΣ ΑΡΦΑΡΩΝ	3.212
ΔΗΜΟΣ ΑΥΛΩΝΑ	3.626
ΔΗΜΟΣ ΒΟΥΦΡΑΔΩΝ	1.802
ΔΗΜΟΣ ΓΑΡΓΑΛΙΑΝΩΝ	9.083
ΔΗΜΟΣ ΔΩΡΙΟΥ	4.069
ΔΗΜΟΣ ΕΙΡΑΣ	997
ΔΗΜΟΣ ΘΟΥΡΙΑΣ	4.106
ΔΗΜΟΣ ΙΘΩΜΗΣ	2.466
ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΩΝΗΣ	5.067
ΔΗΜΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ	8.648
ΔΗΜΟΣ ΛΕΥΚΤΡΟΥ	5.558
ΔΗΜΟΣ ΜΕΘΩΝΗΣ	2.638
ΔΗΜΟΣ ΜΕΛΙΓΑΛΑ	4.040
ΔΗΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ	11.041
ΔΗΜΟΣ ΝΕΣΤΟΡΟΣ	5.552

ΔΗΜΟΣ ΟΙΧΑΛΙΑΣ	2.797
ΔΗΜΟΣ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ	2.205
ΔΗΜΟΣ ΠΕΤΑΛΙΔΙΟΥ	3.601
ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΟΥ	5.402
ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΙΑΤΡΩΝ	9.334
ΔΗΜΟΣ ΧΙΛΙΟΧΩΡΙΩΝ	2.916
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΚΟΡΦΟΥ	1.037
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΠΥΛΑΣ	626
ΣΥΝΟΛΟ	176.876

Από πλευράς πληθυσμιακού δυναμικού, κατατάσσεται στην πρώτη θέση μεταξύ των Νομών της Διοικητικής Περιφέρειας Πελοποννήσου, αποτελώντας το 27,5% του συνολικού της πληθυσμού. Η εξέλιξη του πληθυσμού κατά τις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα:

ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ⁶

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1961	211.970
1971	173.077
1981	159.818
1991	166.964
2001	176.876

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του Νομού σε όλη σχεδόν τη μεταπολεμική περίοδο υπήρξε εξαιρετικά δυσμενής. Στις δεκαετίες του '50, '60 και '70 η Μεσσηνία χάνει σταθερά πληθυσμό, με δυσμενέστερη τη δεκαετία του '60, κατά τη διάρκεια της οποίας η μείωση έφθασε τα επίπεδα του 18,3%. Συνολικά, από 227.871 κατοίκους το 1951 ο πληθυσμός του Νομού έφθασε, το 1981, στους 159.818, μειώθηκε δηλαδή σε μια τριακονταετία κατά 32%.

⁶ Εθνική Στατιστική υπηρεσία

Η απογραφή πληθυσμού τού 1991 κατέγραψε για πρώτη φορά, μετά από τρεις δεκαετίες, αύξηση του πληθυσμού του Νομού τής τάξης του 4,5%. Η αύξηση αυτή είναι βέβαια σαφώς χαμηλότερη τόσο από το σύνολο της Περιφέρειας (5,3%) όσο και από το σύνολο της Χώρας (5,5%) η οποία, ως σημειωθεί ότι εμφανίζει σημαντική κάμψη του ρυθμού πληθυσμιακής αύξησης σε σχέση με τη δεκαετία του '70. Για τη Μεσσηνία πάντως, η αντιστροφή της δυναμικής της πληθυσμιακής συρρίκνωσης αποτελεί μια πρώτη ενθαρρυντική ένδειξη επανάκαμψης του Νομού σε τροχιά ανάπτυξης. Η ένδειξη αυτή θα πρέπει βέβαια να αξιολογηθεί μέσα στο γενικότερο πλαίσιο τόσο των μέχρι σήμερα δημογραφικών, οικονομικών και χωροταξικών εξελίξεων όσο και των σημερινών αλλά και μελλοντικών δυνατοτήτων οικονομικής ανάπτυξης, όπως θα φανεί στη συνέχεια.

Όσον αφορά τη δομή της πυραμίδας ηλικιών (η οποία τείνει να εξομοιωθεί με εκείνη της χώρας) ο Νομός παρουσιάζει αύξηση του δείκτη γήρανσης. Αυτό δημιουργεί σοβαρές επιπτώσεις στη φυσική αύξηση του πληθυσμού και στην παραγωγική του απασχόληση. Η κατάσταση αυτή σε ορισμένες περιοχές της ορεινής προβληματικής ζώνης φθάνει σε κρίσιμα σημεία, τέτοια ώστε η δομή της πυραμίδας να αποτελεί πλέον σοβαρό εμπόδιο για οποιαδήποτε προσπάθεια στοιχειώδους ανάπτυξης.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη διαφοροποιείται σημαντικά στις επί μέρους γεωγραφικές, οικιστικές και διοικητικές ενότητες του Νομού. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στους πεδινούς και ημιορεινούς οικισμούς. Οι πεδινοί οικισμοί συγκέντρωναν, το 1991, ποσοστό 44,2% του συνολικού πληθυσμού, ενώ ανάλογο ποσοστό συγκέντρωναν και οι ημιορεινοί. Οι ορεινοί οικισμοί συγκεντρώνουν το 11,7% του πληθυσμού. Οι πεδινοί και ορεινοί πληθυσμοί υπέστησαν, την δεκαετία του '70, μείωση μεγαλύτερη του μέσου όρου του Νομού, δείχνουν όμως να ανακτούν μέρος του πληθυσμού τους την δεκαετία του '80. Από τις τέσσερις τ. επαρχίες (Καλαμών, Μεσσήνης, Πυλίας και Τριφυλίας), η τ. επαρχία Καλαμών είναι η πολυπληθέστερη και εμφανίζει τον εντονότερο πληθυσμιακό δυναμισμό. Ο δυναμισμός αυτός οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μεγάλη αναλογία αστικού πληθυσμού (69,5%), συγκεντρωμένου κυρίως στο Πολεοδομικό συγκρότημα της Καλαμάτας, το οποίο τη δεκαετία του '70 εμφάνισε αύξηση της τάξης του 6,6%, ρυθμός ο οποίος όμως ανακόπηκε την δεκαετία του '80 (4,7%). Στον αντίποδα, η τ. επαρχία Μεσσήνης, με 79,2% αγροτικό πληθυσμό και πυκνότητα 54,2 κατ/τετ.χλμ το 1991, είναι η μόνη που συνεχίζει να χάνει πληθυσμό τη δεκαετία του '80 (μείωση κατά 4%), ενώ κατά τη δεκαετία του '70 είχε ήδη υποστεί σημαντική πληθυσμιακή μείωση (κατά 15,2%).

Η τ. επαρχία Τριφυλίας με τη μεγαλύτερη αναλογία ημιαστικού πληθυσμού στο Νομό (52,3%) και πυκνότητα 44,4 κατ/τετ.χλμ εμφανίζεται να ανακτά μέρος των πληθυσμιακών απωλειών, με αύξηση τη δεκαετία του '80, της τάξης του 6,8%. Τέλος, τ. η επαρχία Πυλίας, με την μεγαλύτερη αναλογία αγροτικού πληθυσμού στο Νομό (91,3%) και την χαμηλότερη πυκνότητα (40,7 κατ/τετ.χλμ), δείχνει να ανακόπτει την δυναμική πληθυσμιακής μείωσης (-16,2% τη δεκαετία του '70) παρουσιάζοντας μικρή αύξηση (κατά 3%) τη δεκαετία του '80.

3.4 Συγκοινωνιακή πρόσβαση

Η Καλαμάτα, πρωτεύουσα του Ν. Μεσσηνίας, μπορεί να θεωρηθεί ως η μια κορυφή του ισόπλευρου τριγώνου, οι άλλες κορυφές του οποίου Αθήνα και Πάτρα αποτελούν τις κύριες πύλες εισόδου στην Ελλάδα. Η διαδρομή Αθήνα – Τρίπολη – Καλαμάτα μήκους 250 χλμ. καλύπτεται με Ι.Χ σε 3 περίπου ώρες διασχίζοντας τους αμπελώνες της Κορινθίας, τους ορεινούς όγκους της Αρκαδίας και καταλήγει στην εύφορη μεσσηνιακή πεδιάδα.

Από το Σταθμό Υπεραστικών Λεωφορείων (ΚΤΕΛ Αθήνας) στον Κηφισό, η απόσταση καλύπτεται σε 4 ώρες με δρομολόγια όλη την ημέρα, ενώ σιδηροδρομικά από τον σταθμό Πελοποννήσου σε 8 ώρες. Από την Πάτρα, που συνδέεται ακτοπλοϊκά με τα λιμάνια της Ιταλίας (Αγκώνα – Πρίντεζι – Μπάρι), ο επισκέπτης φθάνει στην Καλαμάτα σε 3 ώρες περίπου αφού διανύσει 215 χλμ.

Το Καλό Νερό, χωριό της Μεσσηνίας, αποτελεί συγκοινωνιακό κόμβο δίνοντας τη δυνατότητα στον επισκέπτη να κινηθεί προς την Καλαμάτα, είτε μέσω της εθνικής οδού Κυπαρισσίας – Τσακώνας – Καλαμάτας διασχίζοντας τη ζώνη της Άνω Μεσσηνίας και στη συνέχεια την πεδιάδα του ποταμού Παμίσου, είτε παράλληλα των δυτικών ακτών, περνώντας από την Κυπαρισσία, τα Φιλιατρά, τους Γαργαλιάνους, τη Χώρα, την Πύλο, τη Μεσσήνη, πόλεις με αρκετά αξιοθέατα και πολύ καλή τουριστική υποδομή. Η Καλαμάτα συνδέεται με την Πάτρα με λεωφορείο σε 4 ώρες και σιδηροδρομικά σε 6 ώρες. Από τη Σπάρτη μέσω του Ταυγέτου ο επισκέπτης φθάνει σε 1,5 ώρες αφού διανύσει 60 χλμ. Τα τοπικά ΚΤΕΛ εκτελούν δυο δρομολόγια την ημέρα με λεωφορείο σε 2 ώρες περίπου. Η Καλαμάτα απέχει 100 χλμ. από το Γύθειο και 80 χλμ. από τα σπήλαια του Δυρού, που καλύπτονται με μια διαδρομή που ταιριάζει αρμονικά με το άγριο μανιάτικο τοπίο.

Από την Αθήνα εκτελούνται καθημερινά δρομολόγια με λεωφορεία του ΚΤΕΛ μέσω Τρίπολης για

Καλαμάτα (283χλμ),

Μεσσήνη (294χλμ)

Κορώνη (335χλμ)

Πύλο (333χλμ)

Φιλιατρά (306χλμ)

Γαργαλιάνους (321χλμ)

Κυπαρισσία (291χλμ)

3.4.1 Αεροπορική πρόσβαση

Ο αερολιμένας της Καλαμάτας υποδέχεται εβδομαδιαία πολλές πτήσεις τσάρτερς. Προγραμματίζεται η αεροπορική σύνδεση με την Θεσσαλονίκη την άνοιξη του 2007, ενώ δεν υπάρχει σύνδεση με την Αθήνα.

3.4.2 Θαλάσσια πρόσβαση

Η Καλαμάτα ενώνεται ακτοπλοϊκά με το Καστέλι Κισσάμου Χανίων, τους καλοκαιρινούς μήνες σε 7 ώρες περίπου. Οι μαρίνες της Καλαμάτας και της Πύλου μπορούν να φιλοξενήσουν θαλάσσιους επισκέπτες, ενώ μικρά και μεγάλα σκάφη αναψυχής από όλο τον κόσμο επισκέπτονται τους κλειστούς όρμους στην περιοχή της Κορώνης και της Φοινικούντας, καθώς και τα αλιευτικά καταφύγια της Κορώνης, της Καρδαμύλης, της Μεθώνης, της Φοινικούντας, του Πεταλιδίου και της Κυπαρισσίας.

3.5 Κλίμα

Το κλίμα της Μεσσηνίας είναι εύκρατο, με ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι και ετήσιο θερμομετρικό εύρος μεταξύ 13° C και 19° C.

Οι πεδινές και παράκτιες περιοχές το χειμώνα, λόγω των θερμών και υγρών νότιων ανέμων διατηρούν θερμοκρασίες μεταξύ 17° C και 21° C, ενώ οι περιοχές στις οποίες δε φτάνει η επίδραση της θάλασσας έχουν θερμοκρασίες χαμηλότερες των 16° C.

Το καλοκαίρι στις παράκτιες περιοχές είναι δροσερό, εξαιτίας της θαλάσσιας αύρας, ενώ οι μεγαλύτερες θερμοκρασίες εμφανίζονται στην άνω μεσσηνιακή πεδιάδα. Η σχετική υγρασία του αέρα είναι μεγάλη στις παράκτιες περιοχές κι ελαττώνεται προς το εσωτερικό εμφανίζοντας μεγαλύτερες τιμές, πάνω από 80 βαθμούς της υγρομετρικής κλίμακας κατά τους χειμερινούς μήνες και χαμηλότερες τον Ιούλιο και τον Αύγουστο. Η ηλιοφάνεια υπερτερεί των νεφώσεων, αλλά οι βροχοπτώσεις είναι έντονες στα δυτικά παράκτια του Ιονίου και τις δυτικές πλαγιές του Ταυγέτου, με μέσο ετήσιο ύψος βροχών μεταξύ 800 και 1500 χιλιοστών.

Το χιόνι είναι σπάνιο και περιορίζεται μόνο στις ψηλές κορυφές του Ταυγέτου, ενώ οι άνεμοι έχουν μικρές εντάσεις και είναι συνήθως βόρειοι – βορειοδυτικοί στο εσωτερικό και νότιοι – νοτιοδυτικοί στις παράκτιες περιοχές.

3.6 Ιστορία της Μεσσηνίας⁷

Η μεσσηνιακή γη κατοικήθηκε σε όλη τη διάρκεια της προϊστορικής περιόδου (7000-4000 π.Χ.) όπως βεβαιώνουν οι πολλές προϊστορικές θέσεις που έχει φέρει στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη κυρίως στα δυτικά του Νομού, στις περιοχές της Πυλίας και της Τριφυλίας (Χώρα, Άνω Εγκλιανός, Μάλθη, Χανδρινού, Κορυφάσιο). Οι πρώτοι κάτοικοι ήταν Λέλεγες και Καύκωνες οι οποίοι δεν ήταν Ελληνικής καταγωγής ενώ οι Αιολείς, που

Κυκλική πήλινη εστία στον αρχαιολογικό χώρο του Εγκλιανού στην Χώρα

⁷ <http://www.messinia.gr>

πρώτοι Έλληνες της Μεσσηνίας. Τότε εγκαταστάθηκε στην περιοχή της Πύλου και ο Νηλέας ο πατέρας του Νέστορα, ο οποίος ίδρυσε το κράτος των Πυλίων. Η κάθοδος των Ελλήνων τοποθετείται γύρω στο 1900 π.Χ. η δε ακμή του κράτους της Πύλου τοποθετείται μεταξύ 1600 – 1100 π.Χ. δηλαδή στη Μυκηναϊκή εποχή. Τα Μυκηναϊκά ευρήματα που συνεχώς ανακαλύπτονται σε όλη τη Μεσσηνία μαρτυρούν πόσο είχε ακμάσει αυτός ο πολιτισμός στην περιοχή.

3.7 Η εποχή του χαλκού

3.7.1 Μυκηναϊκά Χρόνια 1600 – 1100 π.Χ.

Την περίοδο αυτή η Μεσσηνία είναι η πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή της Πελοποννήσου με

Θολωτός Τάφος στην Περιστεριά Τριφυλίας

πλούσια αρχαιολογικά ευρήματα σε πενήντα περίπου τοποθεσίες : θολωτοί και λαξευτοί θαλαμωτοί τάφοι, λείψανα οικοδομικών εγκαταστάσεων, χαρακτηριστική κεραμική τέχνη. Τα σημαντικότερα από αυτά έχουν αποκαλυφθεί στις θέσεις Βολιμίδια Χώρας, Κουκουνάρα, Χαρακοπιό, Βίγλα, Κορυφάσιο, Ριζόμυλος, Παπούλια, Τραγάνα, Μυρσινοχώρι, Άνω Εγκλιανός, Θουρία, Μουριατάδα, Μύρο, Μάλθη. Όμως, στον Άνω Εγκλιανό εντοπίστηκε ένα από τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα μυκηναϊκά κέντρα της Μεσσηνίας και όλης της Ελλάδας με

ανάκτορο, πόλη και τάφους το οποίο αποτέλεσε την έδρα των

Μυκηναίων βασιλιάδων της Πύλου και το ανάκτορο του Νέστορα, του σοφού της Ιλιάδας. Η προσωπικότητα του Μεσσήνιου αυτού βασιλιά υπήρξε υπόδειγμα σωφροσύνης, πραότητας και κατανόησης των ανθρωπίνων πραγμάτων που πέρασε και σε ολόκληρο τον μετέπειτα ελληνικό κόσμο.

Ερυθρόμαρφη Πελίκη (Νιχώρια-Καρποφόρα)

3.7.2 Πρωτογεωμετρικά Χρόνια (1100 – 900 π.Χ.) – Γεωμετρικά (900 – 700 π.Χ.)

Με τη λεγόμενη «κάθοδο των Δωριέων», όταν καταστρέφονται τα μυκηναϊκά κέντρα, το κράτος της Πύλου δέχεται την επίθεση των ηγετών των Δωριέων Τημένου, Κρεσφόντη, Αριστόδημου. Σύμφωνα με την παράδοση η εύφορη χώρα του Νέστορα έτυχε με κλήρο στον Κρεσφόντη, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην περιοχή της Στενύκλαρου, ενώ οι περισσότεροι από τους ντόπιους προτίμησαν να εκπατριστούν και να καταφύγουν σε άλλες χώρες και κυρίως στην Αττική, παρά να υποταχθούν στους Δωριείς . Οι Δωριείς στη Μεσσηνία δημιούργησαν νέο καθεστώς, ενώ όσοι Μεσσήνιοι παρέμειναν στην περιοχή στερήθηκαν την περιουσία τους.

3. 7.3 Αρχαϊκή – Κλασική – Ελληνιστική Εποχή / Ρωμαϊκά Χρόνια :7ος π.Χ. - 4ος μ.Χ

Τον 8ο αιώνα π.χ. αρχίζει η δραματικότερη περιπέτεια του μεσσηνιακού λαού όταν το στρατιωτικό κράτος της γειτονικής Σπάρτης αποφασίζει να αυξήσει τα εδάφη του κατακτώντας την εύφορη γη της Μεσσηνίας. Οι μεταξύ των Σπαρτιατών και Μεσσηνίων τρεις μεγάλοι πόλεμοι διήρκεσαν από τα μέσα του 8ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 5ου π.Χ (743 – 454 π.Χ.) και κατέληξαν στην υποδούλωση της Μεσσηνίας στη Σπάρτη. Παρά τη δυσμενή κατάληξή τους, οι μεσσηνιακοί πόλεμοι έδωσαν την αφορμή και τη δυνατότητα στους κατοίκους της Μεσσηνίας να αποκτήσουν ισχυρή εθνική συνείδηση αμυνόμενοι υπέρ του πατρίου εδάφους. Η Μεσσηνία παρέμεινε υπό τον σπαρτιατικό ζυγό μέχρι την εποχή της κατάλυσης της ηγεμονίας των Λακεδαιμονίων από τους Θηβαίους. Ο θηβαίος Επαμεινώνδας ελευθέρωσε τη χώρα (369 π.Χ) και έχτισε στις υπώρειες του όρους Ιθώμη την πρωτεύουσα της ανεξάρτητης πια Μεσσηνίας, την **Ιθώμη**. Στα χρόνια που ακολούθησαν ως την ρωμαϊκή κατοχή η Μεσσηνία θα καταστραφεί δύο φορές: από το στρατηγό του Φιλίππου Ε' Δημήτριο Φάρο το 214π.Χ και από τον τύραννο της Σπάρτης Νάβι, το 202 π.Χ. Οι εν συνεχεία πόλεμοι και οι διενέξεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων επέφεραν τελικώς την επικράτηση των Ρωμαίων και την εξ ολοκλήρου υποταγή της Ελλάδας σε αυτούς (146 π.Χ.) .

Το Αγαλμα της Αρτέμιδος Λαφρίας
(Αρχαία Μεσσήνη)

Από τότε η Μεσσηνία, ανεξαρτοποιήθηκε και της χορογήθηκε από τους Ρωμαίους, αυτονομία και αυτοδιοίκηση. Σιγά – σιγά όμως η περιοχή παράκμασε και ο πληθυσμός της μειώθηκε.

3. 7.4 Μεσαιωνική – Βυζαντινή Περίοδος 4ος – 15ος μ.Χ

Από τον 4ο μ.Χ. αιώνα και μέχρι τις αρχές του 9ου η Πελοπόννησος δέχεται επιδρομές από τους Γόθους, Αβάρους και Σλάβους από τις οποίες πλήττεται και η Μεσσηνία. Οι κάτοικοί της από το φόβο αυτών των επιδρομών τρέπονται προς τη θάλασσα και από τότε χρονολογείται η ίδρυση των πόλεων της Καλαμάτας, Κορώνης, Μεθώνης. Μετά την Άλωση της Κων/πολης

Κάστρο Καλαμάτας

από τους Λατίνους, η Μεσσηνία συμπεριλήφθηκε στο πριγκιπάτο της Αχαΐας (1205) υπό την ηγεμονία του Φράγκου Γοδεφρείδου Βιλλαρδουίνου, με κέντρο την Καλαμάτα και το κάστρο της και με την εξαίρεση των κάστρων της Μεθώνης και της Κορώνης, τα οποία έγιναν βενετικές κτήσεις. Η Φραγκοκρατία στην Πελοπόννησο διήρκεσε επί 200 και πλέον έτη ενώ από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα άρχισε η βαθμιαία κατάκτηση περιοχών και πόλεων της Μεσσηνίας από τους Τούρκους η οποία ολοκληρώθηκε το 1498.

3.7.5 Νεότερα χρόνια: τουρκοκρατία – επανάσταση

Το 1769-70 Μεσσήνιοι και Μανιάτες συμμετέχουν στο αποτυχημένο ορλωφικό κίνημα και επακολουθεί φοβερή επιδρομή Τουρκαλβανών, οι οποίοι καταστρέφουν την Μεσσηνία και σφάζουν μεγάλο μέρος του πληθυσμού της.

Στις 23 Μαρτίου 1821 ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ο Κολοκοτρώνης και ο Παπαφλέσσας μαζί με άλλους Μεσσήνιους επαναστάτες κηρύσσει στην Καλαμάτα την έναρξη της επανάστασης με τη δήλωση προς τις ευρωπαϊκές αυλές ότι εφεξής οι Έλληνες θα αποτελούν αυτόνομο έθνος. Σύντομα απελευθερώνεται ολόκληρη η Μεσσηνία εκτός από τα φρούρια της Μεθώνης – Κορώνης . Έκτοτε η Μεσσηνία θα παραμείνει ελεύθερη ως το 1825 οπότε υφίσταται την πρώτη επιδρομή του Ιμπραήμ. Παρά την ηρωική αντίσταση του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι και την πανωλεθρία του τουρκικού στρατού

Ο ανδριάντας του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι

από τους Μανιάτες, στη Βέργα του Αλμυρού ο Ιμπραήμ κατέστρεψε ολόκληρη την Πελοπόννησο, την πυρπόλησε, κατέκοψε 150.000 σπυροφόρα δέντρα και ενήργησε συστηματικές σφαγές του πληθυσμού της. Στις 20 Οκτωβρίου 1827 ο συμμαχικός στόλος συντρίβει τον τουρκοαιγυπτιακό στον κόλπο του Ναβαρίνου: στη Μεσσηνιακή γη γράφεται λοιπόν και η αρχή του αίσιου τέλους για την ελληνική επανάσταση. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας και την αποκατάσταση του κράτους η Μεσσηνία θα ακολουθήσει τις τύχες των υπολοίπων επαρχιών της Πελοποννήσου.

3.8 Αρχαιολογικοί χώροι

Στο νομό **Μεσσηνίας** υπάρχουν σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι οι οποίοι παρουσιάζουν αξιόλογο ενδιαφέρον και προσελκύουν κάθε χρόνο ένα μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Ο σημαντικότερος αρχαιολογικός χώρος στην περιοχή του Νομού είναι ο χώρος της **Αρχαίας Μεσσήνης**, γνωστής από τις περιγραφές του αρχαίου περιηγητή Πausανία. Κατά την περίοδο των ελληνοιστικών (369- 146 π.Χ.) και ρωμαϊκών χρόνων (146 π.Χ.- 330 μ.Χ.) χαρακτηριζόταν ως ελλαδική μεγαλούπολη και υπήρξε το κέντρο της αρχαίας Μεσσηνίας για διάστημα 700 χρόνων. Αποτελεί ένα σύνολο από κτίσματα και διαιρείται σε φυσικό, ιστορικό και σύγχρονο χώρο. Ο φυσικός χώρος είναι μια πεδιάδα 5.000-6.000 στρεμμάτων νοτιοδυτικά των λόφων Ιθώμης και Εύας, ενώ ο αρχαιολογικός, υποσύνολο του φυσικού, περιλαμβάνει αρκετά ευρήματα πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο επισκέπτης αξίζει να

Η Αρχαία Μεσσήνη

θαυμάσει την εντυπωσιακή οχύρωση της αρχαίας πόλης, με κυρίαρχη την Αρκαδική Πύλη και τους οκτώ Πύργους της καθώς και την Ακρόπολη με το αρχαίο ιερό. Επιπλέον, υπάρχουν αρκετά δημόσια κτίρια πολιτικού και λατρευτικού χαρακτήρα όπως το Θέατρο, η Αγορά, το Στάδιο, το Ηρώο, η Κρήνη, οι Οικίες και οι Βυζαντινές Οικοδομικές Νησίδες. Ο σύγχρονος χώρος περιλαμβάνει το Μαυρομμάτι, που κτίστηκε πριν από το 1923 εντός των τειχών και σχεδόν πάνω στην αρχαία πόλη, και την Αρσινόη, σε ελάχιστη απόσταση από τα τείχη και τον Οδικό Άξονα που ενώνει τους δυο οικισμούς με το Μελιγαλά, διαμέσου της Αρκαδικής Πύλης. Ακόμα εκεί βρίσκεται το βυζαντινό μοναστήρι του Βουλκάνου, στην κορυφή του λόφου Ιθώμη.

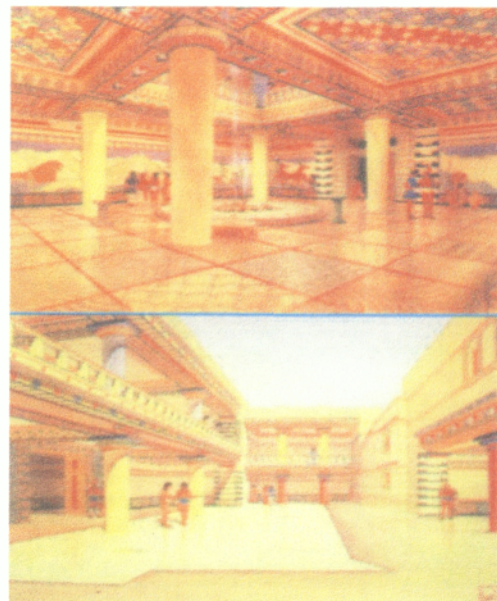

Στα πλαίσια του προγράμματος MINOTEC, που τελεί υπό την αιγίδα του European Foundation for Heritage Skills, του Συμβουλίου της Ευρώπης και υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο οποίο συμμετέχει η Αρχαία Μεσσήνη, πραγματοποιήθηκε στις 31 Μαΐου του 1997 μουσική εκδήλωση στο Ωδείο της, που οργάνωσαν η Εταιρία Μεσσηνιακών Αρχαιολογικών Σπουδών και το Ινστιτούτο Πολιτιστικών Μελετών Ευρώπης και Μεσογείου. Το προαναφερόμενο πρόγραμμα έχει ως κύριο στόχο να συμβάλλει στην διαμόρφωση των προϋποθέσεων της σύγχρονης χρήσης των αρχαίων θεατρικών χώρων λαμβάνοντας ιδιαίτερα μέτρα ώστε να στερεωθούν και να αναστηλωθούν με σύγχρονες αρχές και μεθόδους και να τεθεί υπό έλεγχο ο τουρισμός.

Ο ναός του **Επικούρειου Απόλλωνα** (θέση «Βάσσαι»). Παρ' όλο που δεν ανήκει στον νομό Μεσσηνίας, βρίσκεται στα σύνορα με τον νομό Ηλείας, έχει μεγάλη σημασία για την ευρύτερη περιοχή και γι αυτό τον λόγο αναφέρεται εδώ. Συγκαταλέγεται στον κατάλογο της «Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς» της U.N.E.S.C.O. δίπλα στις Αιγυπτιακές Πυραμίδες,

Ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα

Αναπαράσταση των ανακτόρων του Νέστορα

στον Παρθενώνα και άλλα μνημεία παγκόσμιας εμβέλειας. Κατασκευάστηκε τον 5^ο αιώνα π.Χ (περίπου το 410π.Χ.) από τον Ικτίνο ο οποίος ήταν και ο αρχιτέκτονας του Παρθενώνα γι' αυτό και χαρακτηρίστηκε ως «ο δίδυμος Παρθενώνας». Είναι δωρικός περίπτερος, κτισμένος από ντόπιο ασβεστόλιθο. Στους κίονές του συνδυάζονται με αρμονία όλοι οι γνωστοί ρυθμοί της αρχαιότητας (ιωνικός, κορινθιακός, δωρικός), ενώ η ζωφόρος του ναού (η οποία βρίσκεται σήμερα στο μουσείο του Λονδίνου) αποτελεί έργο ενός γλύπτη της αρχαιότητας, του Αλκαμένη. Θεωρείται το τρίτο καλύτερα διατηρητέο μνημείο της κλασσικής αρχαιότητας, μετά τον Παρθενώνα και το Θησείο. Ο ναός σήμερα στεγάζεται κάτω από τέντα και έχουν αρχίσει εργασίες για την συντήρησή του που θα διαρκέσουν τουλάχιστον 15 χρόνια.

Τα ανάκτορα του βασιλιά της Πύλου Νέστορα αποτελούν ένα από τα καλύτερα μυκηναϊκά ανάκτορα που έχουν σωθεί και πιθανολογείται ότι κτίστηκαν το 13^ο αιώνα π.Χ. Αποτελούν ένα υπερασύνολο μέσα στο οποίο εντάσσονται ποικίλα κτίρια μεταξύ των οποίων 105

ισόγεια διαμερίσματα και άλλοι χώροι. Η μεγάλη ορθογώνια «αίθουσα του θρόνου» με την κυκλική εστία, το λουτρό με τον πήλινο λουτήρα και οι αποθήκες με τα πολυάριθμα αποθηκευτικά αγγεία θεωρούνται ως τα πιο σημαντικά διαμερίσματά του. Τα κύρια κτίριά του είναι το νοτιοδυτικό, το κεντρικό, το βορειοανατολικό και οι αποθήκες οίνου, ελαίου και σιταριού ενώ υπάρχουν και κάποια μικρότερα κτίσματα. Στα ανάκτορα αυτά έχουν βρεθεί πολλές τοιχογραφίες που παριστάνουν λυράρηδες και γύπες (σύμβολο της εξουσίας του Νέστορα), δάπεδα με γραπτές διακοσμήσεις ενώ ο επισκέπτης πρέπει να σταθεί και στις χίλιες πινακίδες όπου διασώζεται η δεύτερη πιο παλιά μορφή της γλώσσας μας, η αρχαία ελληνική διάλεκτος της Γραμμικής Γραφής Β'.

3.9 Κάστρα του νομού

Τα κάστρα αποτελούν για τη Μεσσηνία ένα σημαντικό πολιτιστικό κεφάλαιο. Κτίσθηκαν κυρίως για να εξυπηρετήσουν αμυντικούς σκοπούς, γι' αυτό βρίσκονται σε αξιόλογες γεωγραφικές θέσεις ανά τον νομό. Τα περισσότερα από αυτά κατασκευάστηκαν από τους Φράγκους σε σημεία όπου παλαιότερα υπήρχαν βυζαντινά ή αρχαία ελληνικά κάστρα, ενώ οι Ενετοί ήταν αυτοί οι οποίοι στο πέρασμά τους τα επισκεύασαν, τα ενίσχυσαν και τα διατήρησαν κυρίως για λόγους ασφαλείας. Σήμερα τα κάστρα της Μεσσηνίας είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους παραμελημένα και εγκαταλελειμμένα. Εκτός από το Νιόκαστρο της Πύλου το οποίο βρίσκεται σε καλή κατάσταση, τα ενετικά κάστρα της Μεθώνης, της Κορώνης, της Κυπαρισσίας και της Ανδρούσας χρειάζονται άμεσα επεμβάσεις, αφού οι φθορές είναι μεγάλες και κινδυνεύουν να καταστραφούν.

Ειδικότερα η Κορώνη και η Μεθώνη είναι δύο πολιτείες που γνώρισαν μεγάλη ακμή από τον 13^ο μέχρι τον 17^ο αιώνα. Η οικονομική τους ακμή και η κοινωνική τους διάρθρωση συνεχίστηκαν και στον 19^ο αιώνα, οπότε αποτέλεσαν κέντρα εμπορίου και βιοτεχνίας. Σήμερα εκτός από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική που αντανακλά την ιστορική μνήμη και στις δύο πολιτείες, στέκονται ερειπωμένα δύο κάστρα. Αυτό της Κορώνης είναι το λιγότερο καλά διατηρημένο. Ανάμεσα στα ερείπια του κάστρου της Κορώνης βρίσκεται και η βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Σοφίας, κτισμένη τον 12^ο αιώνα. Για την προστασία, ανάδειξη και πληρέστερη ένταξη του κάστρου στις κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες της κοινότητας και την τουριστική της ανάπτυξη έχει υπογραφεί από το Υπ. Πολιτισμού και το δήμο Κορώνης προγραμματική σύμβαση (1996).

Το κάστρο της Κορώνης

Το κάστρο της Κορώνης (6^ο ή 7^ο μ.Χ. αιώνα) αποτελεί ένα από τα κομψότερα δείγματα βενετσιάνικης φρουριακής αρχιτεκτονικής, ενώ είναι από τα ελάχιστα κάστρα που στο εσωτερικό τους σώζονται οικίες και ναοί.

Στη Μεθώνη υπάρχει το μεγαλύτερο και το καλύτερο διατηρημένο Βενετσιάνικο κάστρο

Το κάστρο της Μεθώνης

της Μεσογείου, με τον θαυμάσιο ακρόφυργό του, το Μπούρτζι. Πριν από την είσοδο του κάστρου, ο επισκέπτης περνά ένα γεφύρι με 14 καμάρες, που το στηρίζουν χτιστές κολώνες πάνω σε μια βαθιά τάφρο. Απέναντι από το Μπούρτζι του κάστρου βλέπουμε το νησί Σαπιέντζα που χρησιμοποιείται ως ενδιάμεσος σταθμός από τα αποδημητικά πουλιά. Στο κάστρο έχει αρχίσει να υλοποιείται από το ΥΠ.ΠΟ., πρόγραμμα ανάδειξης του χώρου του, ενώ στα πλαίσια της αναβάθμισης της περιοχής η Εφορία

Εναλίων Αρχαιοτήτων προτίθεται να ιδρύσει ένα Υποβρύχιο Αρχαιολογικό Πάρκο που θα αφορά σε δυο από τα πρώτα ναυάγια των Κιόνων, που βρέθηκε στο Ακρωτήριο Σπίθα στη Μεθώνη το 1963. Πρόκειται για φορτίο του 3^{ου} μ.Χ. αιώνα που πιθανότατα προέρχεται από κάποιο μνημειακό χώρο.

Η κωμόπολη της **Μεθώνης** υπήρξε στα μεσαιωνικά χρόνια ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά και ναυτικά κέντρα της Μεσογείου. Αδιάψευστο μάρτυρα του πλούτου και της δύναμής της αποτελεί το κάστρο της, κατασκευασμένο τον 7^ο αιώνα πάνω σε ένα βραχώδες ακρωτήριο το οποίο χρησιμοποιήθηκε και ως αμυντικό φρούριο των Βυζαντινών (395 μ.Χ. – 1204 μ.Χ.). Στο βόρειο τμήμα του συναντάμε την οχυρωμένη ακρόπολη, ενώ μέσα στο χώρο του βρίσκονται πολλά και σημαντικά

Το κάστρο της Μεθώνης

κτίσματα, μεταξύ των οποίων ερείπια οικιών, δύο τουρκικά λουτρά, η βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Σοφίας, ο Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, αρκετές δεξαμενές καθώς και λείψανα νεκροταφείου Βρετανών αιχμαλώτων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η Πύλος φιλοξενεί **δυο κάστρα**, το **Νιόκαστρο** και το **Παλαιόκαστρο**, το αληθινό Ναβαρίνο. Το Παλαιόκαστρο ή Παλιοναβαρίνο, κτισμένο από τους Φράγκους περί το 1278, έχει ορθογώνιο σχήμα με πολλούς τετράγωνους και στρογγυλούς πύργους. Δίπλα στο κάστρο βρίσκεται η αναφερόμενη από τον Πausanias σπηλιά του Νέστορα, όπου σύμφωνα με την

Πανοραμική άποψη του κάστρου της Πύλου

παράδοση ο Ερμής έκρυψε τις αγελάδες τις οποίες είχε κλέψει από τον Απόλλωνα ενώ, σύμφωνα πάλι με το μύθο, ο Νηλέας και ο γιος

του Νέστορα χρησιμοποιούσαν τη σπηλιά για στάβλο.

Το Νιόκαστρο κατασκευάστηκε το 1573 από τους Οθωμανούς στην είσοδο του φυσικού όρμου του Ναβαρίνου και αποτελείται από το επάνω και το κάτω κάστρο. Χαρακτηριστική στο επάνω κάστρο είναι η ακρόπολη του, εξαγωνικού σχήματος. Το κάτω κάστρο, μεγαλύτερο σε έκταση, περιλαμβάνει δύο τετράγωνους προμαχώνες (το δυτικό και το βόρειο). Στον εσωτερικό χώρο του κάστρου υπάρχει ένα τουρκικό υδραγωγείο και τα

Νιόκαστρο

ερείπια της γοθτικής εκκλησίας της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος. Η εκκλησία χτίστηκε από τους Φράγκους, στη συνέχεια μετατράπηκε σε τζαμί και σήμερα λειτουργεί ως ορθόδοξος Ναός. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέσα στο κάστρο λειτουργεί το «Κέντρο Υποβρύχιων Αρχαιολογικών Ερευνών».

Στην πρωτεύουσα του νομού δεσπόζει το κάστρο της Καλαμάτας, το Κάστρο της πριγκίπισσας Ιζαμπώς. Κτισμένο από το Γοδεφρείδο τον Α Βιλλαρδουίνο (13^ο αιώνα) περιήλθε στην κατοχή των Παλαιολόγων του Μυστρά από το 1408 έως το 1430. Αποτελείται από δύο οχυρωματικούς περιβόλους που είναι οι δύο αμυντικές γραμμές του, με τον εξωτερικό περίβολο να περιλαμβάνει την οχύρωση της πλαγιάς στα ανατολικά καθώς και ένα εσωτερικό φρούριο.

Το κάστρο της Καλαμάτας

Στην περιήγηση των κάστρων της Μεσσηνίας δεν μπορούν να μην αναφερθούν το κάστρο της Ζαρνάτας, στον Δήμο Μελιγαλά (χτισμένο από τους Φράγκους, από το οποίο σώζονται μεγάλα τμήματα των τειχών και μεγάλος τετράγωνος πύργος).

Το κάστρο του Μίλα είναι χτισμένο στην κορυφή ενός χαμηλού λόφου κοντά στο χωριό Ζευγολατιό σε μια περιοχή καταπράσινη από ελιές, ήρεμη και γραφική, τμήμα του διατηρείται σε αρκετά καλή κατάσταση.

Το κάστρο Μίλα

Το κάστρο της Ανδρούσας ένα από τα σημαντικότερα μεσαιωνικά κάστρα της Πελοποννήσου.

Το κάστρο της Ανδρούσας

Ιδρύθηκε από τον Γουλιέλμο Βιλεαρδουινό στα μέσα του 13ου αιώνα. Η μεγαλύτερη ακμή του τοποθετείται τον 14ο και 15ο αιώνα, τότε που η περιοχή της Μεσσηνίας αποτελούσε το πραγματικό κέντρο του Πριγκιπάτου, διοικητικό, πολιτικό και δικαστικό. Σήμερα διατηρείται μεγάλο τμήμα του εξωτερικού του περιβόλου και ορισμένοι πύργοι.

Το Κάστρο Λεύκτρου στις παρυφές της Στούπας και το Κάστρο της Κυπαρισσίας

Κάστρο Λεύκτρου

Κάστρο Κυπαρισσίας

3.10 Ταφικά μνημεία

Τα **ταφικά μνημεία** που χρονολογούνται την περίοδο της 2^{ης} π.Χ. χιλιετίας, όπως οι **Θολωτοί Τάφοι**, είναι περίπλοκα κτίσματα που σύμφωνα πάντα με τους αρχαιολόγους γεννήθηκαν στη Μεσσηνία. Από εδώ, λοιπόν, ο **Θολωτός Τάφος** επεκτάθηκε σε ολόκληρη την Ηπειρωτική Ελλάδα και έφθασε μέχρι και τις Μυκήνες. Οι πιο σημαντικοί από αυτούς θεωρούνται ο **Θολωτός Τάφος** στη Μάλθη, που είναι ο πιο καλοδιατηρημένος της Ελλάδας, οι **τέσσερις Θολωτοί Τάφοι** στην Περιστεριά που χαρακτηρίζονται ως οι «Μυκήνες της Δυτικής Πελοποννήσου» (στο εσωτερικό των οποίων υπήρχαν πολλά αντικείμενα όπως κοσμήματα, είδη καθημερινής χρήσης κ.ά.), αυτός της Άνθειας, ο **Θολωτός Τάφος** του διαδόχου του Νέστορα Θρασυμήδη στη Βοϊδοκοιλιά, οι τρεις **Θολωτοί Τάφοι** στον Εγκλιανό και ο παλαιότερος της ηπειρωτικής χώρας στην τοποθεσία Οσμάναγα, του Κορυφασίου.

Θολωτός τάφος στη Χώρα

Τέλος, κάποιοι άλλοι αρχαιολογικοί χώροι τους οποίους ο επισκέπτης αξίζει να επισκεφτεί είναι η περιοχή της **Βοϊδοκοιλιάς**, (η οποία κατοικήθηκε μέχρι το 2.700 π.Χ. από ανθρώπους της Νεολιθικής Εποχής) στην οποία σώζονται σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα όπως ο πρωτοελλαδικός οικισμός και ο μεσοελλαδικός τύμβος, εκεί αποκαλύφθηκε το βιοτεχνικό κέντρο μιας πόλης με το εργαστήριο αγγειοπλαστικής, τις αποθήκες λαδιού και σπηρών. Ο χώρος χρειάζεται να διαμορφωθεί για να γίνει επισκέψιμος. Τα **Νιχώρια**, τα οποία κατοικήθηκαν από τη Μεσοελλαδική Εποχή μέχρι και τα Βυζαντινά Χρόνια και σήμερα σώζονται εκεί διάφορα ταφικά μνημεία. Στα **Ακοβίτικα** (λίγο έξω από την κέντρο της Καλαμάτας) η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως δύο τεράστια μέγαρα με δύο ορόφους και ένα σύνολο από κτίρια που ανάγονται στο 3.000 π.Χ. και αποτελούν μία κατασκευή με προηγμένη αρχιτεκτονική. Εξίσου σημαντικής πολιτιστικής αξίας είναι και οι **όρμοι του Αρχαίου Κορυφασίου** (Δήμος Νέστορος) και του **Διβαρίου** καθώς εκεί υπάρχουν κατάλοιπα αρχαιοτήτων.

Η Μεσσηνία είναι διάσπαρτη από μνημεία διάφορων περιόδων της ιστορίας, ωστόσο, στη παρούσα αναφορά συμπεριλήφθηκαν οι πιο γνωστοί και οι πιο εύκολοι προσβάσιμοι στον επισκέπτη του Νομού.

3.11 Θρησκευτικά - Βυζαντινά μνημεία

Στην ευρύτερη περιοχή της Μεσσηνίας συναντάμε πλήθος από εκκλησιαστικά μνημεία και μοναστήρια, τα οποία προσελκύουν αρκετούς προσκυνητές. Έτσι, στο δήμο Ανδανίας βρίσκεται η **Αγία Θεοδώρα**, ένας ναός του 10^{ου} αιώνα συνδεδεμένος με την παράδοση καθώς σύμφωνα με τον τοπικό θρύλο τα δάκρυα της Αγίας έγιναν ποτάμι και τα μαλλιά της δένδρα. Ο επισκέπτης θα αντικρίσει το εκπληκτικό θέαμα δεκαεφτά δέντρων ηλικίας 200-250 περίπου χρόνων που στηρίζονται στη στέγη του ναού. Μεταξύ των χωριών Πολίχνης και Κωνσταντίνων, στο Δήμο Ανδανίας βρίσκεται ο **Άγιος Ταξιάρχης Πολίχνης**. Πρόκειται για βυζαντινό ναό ο οποίος πρέπει να είναι από τους αρχαιότερους ναούς που σώζονται στην Ιερά Μητρόπολη Μεσσηνίας. Είναι τρίκλιτος, εγγεγραμμένος σταυροειδής του 10^{ου} αιώνα, με τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα. Βόρεια και Ανατολικά υπάρχουν υπολείμματα κτισμάτων (κελιών) που μαρτυρούν ότι εκεί υπήρχε Μονή και σίγουρα λειτουργούσε από το 1715 μέχρι το 1821.

Μεταβυζαντινή τοιχογραφία στην Ι.Μ. Βουλκάνου

Στο δημοτικό διαμέρισμα Μαυρομματίου (Δήμος Ιθώμης) η **Ι.Μ. Βουλκάνου** θεμελιώθηκε το 725 μ.Χ. επί Λέοντος Ισαύρου ή επί Αυτοκράτορα Ανδρόνικου και φιλοξενεί την ιερή θαυματουργή εικόνα της Υπεραγίας Θεοτόκου. Διακρίνεται σε παλαιά και νέα μονή και ειδικότερα η παλαιά ξεχωρίζει για την αγιογραφία της ενώ η νέα διαθέτει περίβολο με κελιά και καθολικό αφιερωμένο στην Υπεραγία Θεοτόκο, στον τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο. Εδώ ο προσκυνητής έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί και ένα

μικρό μουσείο με ποικίλα και αξιόλογα αντικείμενα και με τον ιστορικό κώδικα της μονής.

Ανδρομονάστηρο

Ο **Ιερός Ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος** στο δημοτικό διαμέρισμα της Χριστιανούπολης (Δήμος Φιλιατρών). Ναός του 11^{ου} ή του 12^{ου} αιώνα, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία της Μεσσηνίας, ως προς την αρχιτεκτονική. Έχει κτιστεί με βάση το σύνθετο οκταγωνικό τύπο και διακρίνεται από απλότητα στις όψεις του.

Στο Δήμο Ανδρούσας και στο δημοτικό διαμέρισμα της Καλογερρόραχης, ο **Ιερός Ναός**

της **Σαμαρίνας**, αφιερωμένος στην Οσία Μαρία την Αιγυπτία, αποτελεί ένα σπουδαίο μνημείο της βυζαντινής αρχιτεκτονικής στο σχήμα του εγγεγραμμένου σταυρού. Πρόκειται για το μοναδικό στον νομό ναό με τοιχογραφίες που έχουν αποδοθεί σε εργαστήριο της Κωνσταντινούπολης (12^ο αιώνα) και αποτελούν δείγμα της κλασικής μνημειακής ζωγραφικής του 12^{ου} αιώνα, ενώ εντυπωσιάζει το γεγονός ότι έχει κατασκευαστεί πάνω σε αρχαίο ναό αφιερωμένο στη θεά Ρέα.

Στον ίδιο Δήμο αλλά στο δημοτικό διαμέρισμα της Ανδρούσας βρίσκεται το **Ανδρομονάστηρο**, το οποίο φέρεται να ίδρυσε ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος και αποτελεί κτίσμα βυζαντινού ρυθμού εντός του οποίου διασώζονται αρκετές φορητές εικόνες. Παλιότερα διέθετε δύο πύργους και δέκα κελιά ενώ σήμερα διασώζονται κυρίως κτίσματα που ικανοποιούσαν οχυρωματικές ανάγκες. Μεγάλης και σημαντικής αξίας είναι το καθολικό της μονής, χαρακτηριστικό του εγγεγραμμένου σταυροειδούς ναού.

Ο **Μητροπολιτικός Ναός της Υπαπαντής του Σωτήρος** στο δήμο Καλαμάτας, σταυροειδής ναός με τρούλο, στον οποίο στεγάζεται και η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, διαθέτει επιβλητικά διπλά κωδωνοστάσια. Ναός με μεγάλη σημασία για την τοπική κοινωνία της πόλης, συγκεντρώνει πλήθος ευλαβών προσκυνητών και κόσμου κατά τη διάρκεια της περιφοράς και λιτανείας της εικόνας της Παναγίας μέχρι και σήμερα.

Ιδιαίτερη θέση τόσο στην τοπική ιστορία όσο και στην νεότερη ελληνική ιστορία κατέχουν οι **Άγιοι Απόστολοι** γιατί εκεί ορκίστηκαν οι πρόκριτοι της Επανάστασης και πρωτοανέμισαν τα λάβαρα της εθνεγερσίας του 1821. Κτίστηκε το 1150. Ναός στον τύπο του ελεύθερου σταυρού αρχικά, δέχεται ποικίλες τροποποιήσεις και τελικά προστίθεται σε αυτόν μια μονόχωρη βασιλική, χαρακτηριστική του ανεπτυγμένου σταυροειδούς με τρούλο. Μέσα στον ναό υπάρχουν επίσης αξιόλογες τοιχογραφίες από τα πρώιμα μεταβυζαντινά χρόνια. Μετά του σεισμού του 1986 αποκαταστάθηκε από το Υπ. Πολιτισμού.

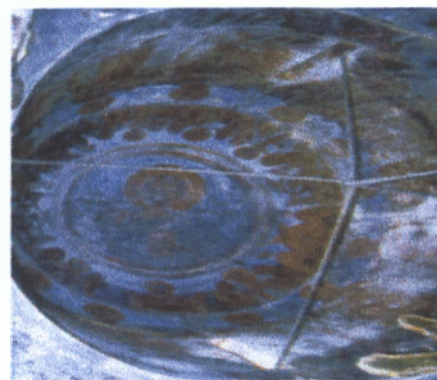

Άγιοι Απόστολοι

Στο Κάστρο της Καλαμάτας διακρίνουμε τον **Άγιο Γεώργιο**, ενώ λίγο πιο πέρα βρίσκεται η γυναικεία **μονή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης**, κτίσμα που χρονολογείται από το 18^ο αιώνα και είναι διάσημο κυρίως για το γεγονός ότι ακόμη και σήμερα τηρείται η παραδοσιακή μέθοδος ύφανσης εξαιρετικής ποιότητας μεταξωτών μαντηλιών σε αργαλειούς (ή αλλιώς λάκκους). Τα εργόχειρα αυτά έχουν αποκτήσει φήμη ανά την Ελλάδα για την ποιότητά τους καθώς όπως λέει και το γνωστό τραγούδι: «*Σαν πας στην Καλαμάτα, και ρθείς με το καλό, φέρε μ'ένα μαντήλι, να δέσω στο λαιμό*», διαφημίζοντας τα όμορφα αυτά παραδοσιακά προϊόντα.

Η **Ι.Μ. του Αγίου Ιωάννη του Μελέ** στο δημοτικό διαμέρισμα της Αρτεμισίας (Δήμος Καλαμάτας) και η **Ι.Μ. Σιδηρόπορτας** στο δημοτικό διαμέρισμα Καρβέλι (Δήμος Καλαμάτας) δεσπόζουν στην ορεινή Μεσσηνία, ενώ η **Ι.Μ. Μαρδακίου** στο δημοτικό διαμέρισμα της Αλαγονίας (Δήμος Καλαμάτας) αποτέλεσε ορμητήριο του Νικηταρά και ήταν μονή σταυροπηγιακή. Από τα εκατοντάδες βιβλία της μονής κατασκευάσθηκαν φυσίγγια που τροφοδότησαν τους αγωνιστές του '21.

Τρούλος του Αγ. Ιωάννη Μελέ στην Αρτεμισία

Παράλληλα ξεχωρίζει η **Ι.Μ. Δήμοβας** στο δημοτικό διαμέρισμα Ελαιοχωρίου (Δήμος Καλαμάτας), μεταβυζαντινής περιόδου με ξυλόγλυπτο τέμπλο του 1773, που ιδρύθηκε κατά την παράδοση τον 8^ο αιώνα και διαθέτει καθολικό σταυροειδούς τύπου με τρούλο ενώ εδώ βρίσκεται η εικόνα της Παναγίας της Βρεφοκρατούσας, για την οποία η παράδοση υποστηρίζει ότι αποτελεί έργο του Ευαγγελιστή Λουκά.

Στο Δήμο Μεθώνης συναντάμε τον **Άγιο Ονούφριο** και τον **Άγιο Βασίλειο**. Ο Άγιος Ονούφριος (ή αλλιώς και Κατακόμβες του Αγίου) αποτελεί ένα λαξευμένο κοιμητήριο με 6 θαλάμους και δεκάδες τάφους (28 τάφους και 134 αρκοσόλια). Είναι σταυροειδής, τρίκλιτος, διακρίνεται για τον τρούλο του ενώ ξεχωρίζει γιατί είναι ένα από τα ελάχιστα μεσσηνιακά μνημεία της παλαιοχριστιανικής εποχής. Ο Άγιος Βασίλειος, ναός του 10^{ου}-11^{ου} αιώνα, θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία της βυζαντινής περιόδου στη δυτική ακτή της Πελοποννήσου.

Σε κάθε χωριό της Μεσσηνιακής Μάνης η κατάνυξη είναι διάχυτη μέσα στους πολυάριθμους ιερούς ναούς ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι εδώ κάθε οικογένεια κτίζει και το δικό της ξωκλήσι. Ξεχωρίζει η **Αγία Παρασκευή** στο δημοτικό διαμέρισμα των Δολών (Δήμος Αβίας), στον τύπο του ελεύθερου σταυρού, μεταβυζαντινής περιόδου όπου και λειτούργησε ένα από τα πρώτα Κρυφά Σχολεία και η **Ιερά Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος**, στο δημοτικό διαμέρισμα της Μηλέας (Δήμος Λεύκτρου). Η μονή αυτή αποτελεί ένα ιδιόμορφο άθροισμα από όψεις βυζαντινού ρυθμού, μεταβυζαντινές παρεμβάσεις και νεοκλασικά στοιχεία.

Ο κατάλογος των θρησκευτικών μνημείων είναι μακρύς και δεν μπορεί παρά να γίνει αναφορά στους σημαντικότερους και σε αυτούς που είναι εύκολα προσβάσιμοι στους επισκέπτες.

3.12 Άλλα Βυζαντινά μνημεία

- ❖ Άγιος Χαράλαμπος Καλαμάτας, ναός του 10^{ου}-15^{ου} αιώνα, ο οποίος έχει επισκευαστεί από το Υπ. Πολιτισμού.
- ❖ Άγιος Νικόλαος Μαυρομματίου Ιθώμης, ναός του 11^{ου} αιώνα.

- ❖ Ανάληψη Φιλιατρών, τοιχογραφίες του 13^{ου} -15^{ου} αιώνα.
- ❖ Αγία Κυριακή στα Σωτηριάνικα, μικρό μονόχωρο κτίσμα με εξαιρετικής ποιότητας τοιχογραφίες του 13^{ου} αιώνα.
- ❖ Άγιος Νικόλαος στα Καλλιανείκα, ναός του 13^{ου} αιώνα, που έχει επισκευαστεί.
- ❖ Αϊ Γιαννάκης στην Καστανιά, εκκλησιάκι του 13^{ου} αιώνα, που έχει επισκευαστεί από το Υπ. Πολιτισμού.
- ❖ Άγιος Πέτρος στην Καστανιά, η πρώτη του φάση χρονολογείται στον 13^ο αιώνα και η δεύτερη στον 18^ο αιώνα.
- ❖ Άγιοι Θεόδωροι Προαστίου, ιδιότυπος ναός του 13^{ου} αιώνα που χρειάζεται επέμβαση επισκευής.
- ❖ Μεταμόρφωση στο Νομισί, έχει το πρώτο τέμπλο με πεταλόμορφο τόξο στην περιοχή της Μάνης. Χρονολογείται στον 11^ο αιώνα και οι τοιχογραφίες στον 15^ο αιώνα. Χρειάζεται αποκατάσταση.

3.13 Μεταβυζαντινά μνημεία

- ❖ **Άγιος Γεώργιος Καλαμάτας**, (17^{ου} αιώνα), ήταν η πρώτη μητρόπολη της πόλης.
- ❖ **Άγιος Ιωάννης Σπηλαιώδης Καλαμάτας**, (17^{ου} αιώνα) ασκητήριο των μεταβυζαντινών χρόνων.
- ❖ **Προφήτης Ηλίας** (στο Σανατόριο Καλαμάτας) μοναστηριακό κέντρο με αξιόλογες τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα.
- ❖ Η **Ιερά Μονή Βουλκάνου**, μοναστηριακό συγκρότημα με τοιχογραφίες των Μόσχων του τέλους του 16^{ου} αιώνα.
- ❖ **Ταξιάρχης Λαδά** (Αλαγονία), ναός του 17^{ου} αιώνα.
- ❖ **Κρυφό Σχολειό Μεγάλης Μαντίνας**, αλειτούργητη εκκλησία του 17^{ου} αιώνα που χρησιμοποιήθηκε ως κρυφό σχολειό στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Χρειάζεται αποκατάσταση.
- ❖ Στην περιοχή της Μάνης υπάρχουν επίσης οι ακόλουθοι ναοί που χρειάζονται

- ❖ Στην **περιοχή της Μάνης** υπάρχουν επίσης οι ακόλουθοι ναοί που χρειάζονται αποκατάσταση: Τρεις ιεράρχες Προαστίου (180υ αιων.), Γιάτρισσα Πλάτσας (180υ αιων.), Κοίμηση Θεοτόκου Μηλιάς (18^{ου} αιωνα.)

3.14 Μανιάτικοι πύργοι

Η περιοχή της Μάνης αποτελεί ένα ξεχωριστό σύνολο με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Είναι ένας τόπος που συνδυάζει την άγρια ομορφιά του φυσικού τοπίου με την απλότητα και τη ζεστασιά των ανθρώπων που την κατοικούν. Τόπος τραχύς και δύσκολα προσβάσιμος, λειτούργησε σε παραγμένες ιστορικές περιόδους ως καταφύγιο ανθρώπων οι οποίοι κατασκεύασαν κτίσματα για αμυντικές ανάγκες. Χαρακτηριστικό λοιπόν στοιχείο της περιοχής είναι η λιτή και αυστηρή αρχιτεκτονική των κτισμάτων, που όπως είναι φυσικό, έχουν ως κύριο υλικό την πέτρα. Αγέρωχοι πύργοι, αρχοντικά πυργόσπιτα και καλντερίμια αποτελούν σήμερα στη Μάνη κυριολεκτικά ένα «ανοιχτό μουσείο».

Ο Πύργος του Καπετανάκη, που βρίσκεται στην περιοχή του δημοτικού διαμερίσματος Σωτηριάνικων, του Δήμου Αβίας. Ααποτελεί ένα κτιριακό συγκρότημα από πύργους το οποίο εξυπηρετούσε κυρίως σκοπούς παρατήρησης της ευρύτερης περιοχής. Πρόκειται για έναν πολεμόπυργο τετράγωνου σχήματος που διαθέτει τρεις ορόφους και περιβάλλεται

Πύργος Καπετανάκη

από κυκλικούς πυργίσκους οι οποίοι συμπληρώνουν κατάλληλα την επιβλητική μορφή του. Ο συγκεκριμένος πύργος αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συνόλου της προεπαναστατικής εποχής και στους χώρους του φιλοξενεί μεταξύ άλλων κατοικίες, βοηθητικά κτίσματα και ένα παρεκκλήσι.

Ο Πύργος του Κουμουνδούρου, στον οικισμό Γαρμπελιάς του δημοτικού διαμερίσματος Κάμπου (Δήμος Αβίας), κτισμένος (μετά το 1830) από πέτρα, έχει αμυντικό κυρίως χαρακτήρα. Διαθέτει δύο ορόφους, ημικυκλική προεξοχή ενώ έχει συνδέσει τη φήμη του κυρίως με το γεγονός ότι πιθανόν αποτέλεσε το πατρικό του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου, του για σειρά ετών πρωθυπουργού της Ελλάδος κατά τα μετεπαναστατικά χρόνια.

Ο Πύργος του Κιτρινιάρη-Ξανθέα βρίσκεται στο δημοτικό διαμέρισμα Εξωχωρίου (Δήμος Λεύκτρου) και αποτελεί ένα τυπικό δείγμα οχυρωμένης κατοικίας (πυργόσπιτου) του 18^{ου} αιώνα. Διαθέτει τρεις ορόφους και ορθογώνια κάτοψη με αρκετές πολεμότρυπες στις τέσσερις

πλευρές του. Τα παράθυρα σε σχήμα καμάρας, ο μαντρότοιχος και η τοξωτή του θύρα συμπληρώνουν το ιστορικό αυτό κτίριο.

Πύργος Δουράκη

Ο Πύργος του Δουράκη, που έχει συνδέσει τη φήμη του με το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη καθώς σε αυτόν είχε βρει καταφύγιο κατά το διωγμό των κλεφτών, βρίσκεται στο δημοτικό διαμέρισμα Καστανιάς (Δήμος Λεύκτρου) της Μεσσηνιακής Μάνης. Πρόκειται για έναν πολυώροφο πύργο του 18^{ου} αιώνα ο οποίος αντικατοπτρίζει την παραδοσιακή μανιάτικη αρχιτεκτονική εμπλουτισμένη με γραφικές καταχύστρες και αμυντικές πολεμότρυπες. Αποτελέσε κατοικία του θρυλικού καπετάν Δουράκη της Καστανιάς και ξεχωρίζει για τους τέσσερις κυκλικού σχήματος πυργίσκους του.

Ο Πύργος του Μούρτζινου, του 18^{ου} αιώνα, στην Παλαιά Καρδαμύλη. Διακρίνεται για τα τέσσερα επίπεδα

του ενώ διαθέτει στέρνα, πολεμίστρα και αμυντική υποδομή με φρούριο. Σε αρμονική σύνδεση με τα παράσπιτα και το παραδοσιακό ελαιοτριβείο του, περιβάλλεται από οχυρωματικό περίβολο δίνοντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να δει από κοντά ένα μικρό αλλά πολύ αξιόλογο δείγμα της μανιάτικης καστροπολιτείας. Έχει ενταχθεί στα ΠΕΠ, ΕΤΠΑ, στο υποπρόγραμμα αγροτουρισμός.

Μανιάτικα πυργόσπιτα

Ο Πύργος του Πατριαρχέα εντάσσεται και αυτός με τη σειρά του στη γνωστή παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Μάνης. Με περίπου τετράγωνη κάτοψη, είναι ένα κτίσμα μεγάλου ύψους κατασκευασμένο από τοπικούς λίθους σε τρία ή τέσσερα διαφορετικά επίπεδα. Ο αμυντικός κυρίως χαρακτήρας του πύργου και τα παράθυρά του προσφέρουν πολύτιμα στοιχεία σχετικά με την παραγμένη ιστορικά περιοχή και τους μακρόχρονους αγώνες της.

Τα μανιάτικα πυργόσπιτα εντυπωσιάζουν καθώς συμπυκνώνουν με τον πιο ξεχωριστό τρόπο την ιδιαίτερη μανιάτικη αρχιτεκτονική και αποτυπώνουν στιγμές από την πολυτάραχη ζωή των εύπορων και σημαντικών τοπικών οικογενειών (Μεγαλογενεΐτες). Τέλος, χαρακτηριστικά είναι τα τοπικά λιθόστρωτα καλντερίμια, μήκους πολλών χιλιομέτρων, τα οποία ήταν άμεσα συνδεδεμένα στο παρελθόν με την οικονομία της ευρύτερης περιοχής καθώς αποτελούσαν τη μοναδική «γέφυρα επαφής» με τον υπόλοιπο νομό. Ένα από τα πιο όμορφα καλντερίμια είναι

αυτό του **περίφημου Μπίλιοβου**, μετά το χωριό Σωτηριάνικα, καθώς πρόκειται πιθανώς για το πιο καλοδιατηρημένο λιθόστρωτο καλντερίμι, με συνολικά 75 στροφές.

3.15 Οι Παραδοσιακοί Οικισμοί της Μάνης

Η πολιτιστική αναβάθμιση του νομού θα ολοκληρωθεί με την **αξιοποίηση των παραδοσιακών οικισμών της Μάνης**. Αξιολογήσεις των περιοχών της Πελοποννήσου με κριτήρια τους πολιτιστικούς πόρους και τα τουριστικά κυκλώματα έχουν ξεχωρίσει τη Μάνη ως τόπο διεθνούς προβολής.

Για την ανάδειξη και προστασία της ιστορικής και παραδοσιακής ταυτότητας του τόπου βρίσκονται σε εξέλιξη από το 1975 ορισμένα προγράμματα παράλληλων παρεμβάσεων, ενώ σχεδιάζονται ή νομοθετούνται και νέα θεσμικά και αναπτυξιακά πλαίσια.

Από το 1990 έως το 1993 εκπονήθηκαν ειδικές χωροταξικές μελέτες για την αναγνώριση της μοναδικής φυσιογνωμίας της Μεσσηνιακής, αλλά και Λακωνικής Μάνης, ενώ το 1993 και 1994 ψηφίστηκαν ειδικοί νόμοι για όρους δόμησης, τόσο μέσα στους παραδοσιακούς οικισμούς όσο και στην "εκτός σχεδίου" περιοχή. Επιπλέον το Υπ. Πολιτισμού έχει χαρακτηρίσει αρκετούς χώρους ως αρχαιολογικούς και αρκετά κτίρια ως διατηρητέα.

3.16 Ιστορικό κέντρο Καλαμάτας

Η πόλη της Καλαμάτας έχει ολοκληρωμένο και θεσμοθετημένο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο από το 1986. Βασική αρχή του πολεοδομικού σχεδιασμού της ήταν και ο σεβασμός και η διατήρηση της φυσιογνωμίας της Πόλης και η διάσωση και ανάδειξη του σπουδαίου μνημειακού και παραδοσιακού οικιστικού της πλούτου. Η Πόλη παρουσίασε μεγάλη οικιστική άνθιση στη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας.

Η οικιστική αυτή δραστηριότητα διοχετεύθηκε κύρια στην κατ' έκταση ανάπτυξη της πόλης, για αυτό και διατηρήθηκαν σε μεγάλο βαθμό στοιχεία από παλαιότερες περιόδους. Έτσι υπήρχε αποτυπωμένη η ιστορική εξέλιξη της πόλης πάνω στον πολεοδομικό ιστό της και στα παλαιά κτίρια που διατηρούνταν.

Το πλαίσιο προστασίας του ιστορικού κέντρου καθορίζεται από :

- Προεδρικό Διάταγμα της 20-10-88 (Φ.Ε.Κ 821/Δ/16-11-88)
«Καθορισμού ορίων Ιστορικού Κέντρου, όρων – περιορισμών δόμησης, καθορισμός χρήσεως γης». Λόγω της σημαντικής έκτασης της περιοχής χωρίζεται σε επιμέρους ζώνες ανάλογα με

τον επιθυμητό βαθμό προστασίας. Η περιοχή ελέγχεται πολεοδομικά από την ΕΠΑΕ και η ζώνη γύρω από το Κάστρο από την Εφορία Βυζαντινών Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού.

- Προεδρικό Διάταγμα της 15-9-89 (Φ.Ε.Κ. 634/Δ/9-10-89)

«Αναθεώρησης του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του παραδοσιακού τμήματος της πόλης της Καλαμάτας»

Ο Δήμος Καλαμάτας κατάφερε σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και το ΥΠΕΧΩΔΕ να κερδίσει το στοίχημα της διάσωσης της ταυτότητας της Πόλης, αφού πήρε έγκαιρα όλα τα απαιτούμενα μέτρα για την κατάρτιση ενός ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου προστασίας για την περιοχή του Ιστορικού Κέντρου.

Σήμερα τα στοιχεία που καθρεπτίζουν την εξέλιξη της πόλης και προσδίδουν το ιδιαίτερο παραδοσιακό χρώμα της φυσιογνωμίας της είναι: τα μνημεία που είναι σημεία ιστορικής αναφοράς, επειδή ακριβώς βρίσκονται μέσα στο ζώντα οργανισμό και κατέχουν κεντρικές θέσεις, σηματοδοτούν ευρύτερα την πόλη (π.χ. το Κάστρο, η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, η εκκλησία της Υπαπαντής κ.λ.π.) και τα διατηρητέα στη μεγάλη πλειονότητα τους βρίσκονται μέσα στο Ιστορικό κέντρο. Έτσι, ήταν πολύ σημαντικό να υπάρξουν επεμβάσεις στα μνημεία και στα διατηρητέα ώστε να διατηρηθεί ο χαρακτήρας του ιστορικού κέντρου.

Επί πρόσθετα άλλες δύο περιοχές έχουν κηρυχθεί ιστορικοί τόποι. Η παλιά πόλη της Κυπαρισσίας και η παλιά Πόλη της Κορώνης.

3.17 Μουσεία

Οι αρχαιολογικοί θησαυροί, τα διάφορα αντικείμενα που έχουν έρθει στο φως από την αρχαιολογική σκαπάνη, φυλάσσονται σε δίκτυο μουσείων που βρίσκονται σε διάφορες περιοχές του νομού.

3.17.1 Αρχαιολογικά Μουσεία:

Το μεγαλύτερο από αυτά είναι το **Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο**. Βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της πόλης της Καλαμάτας και στεγάζεται σε μια οικία ενεπικού τύπου. Το μουσείο φιλοξενεί μια μεγάλη συλλογή αρχαιοτήτων οι οποίες προέρχονται από διάφορες περιοχές του νομού. Τα εκθέματά του χρονολογούνται από την εποχή του Χαλκού έως και τους Ρωμαϊκούς Χρόνους.

Χρυσός δισκοειδής ρόδακας
(Νιχώρια-Καρποφόρα)

Πιο συγκεκριμένα, στους χώρους του μουσείου φιλοξενούνται 814 αντικείμενα μεταξύ των οποίων κεραμικά, χάλκινα, οστέινα αντικείμενα, γλυπτά, ψηφιδωτά, πολλά μικροαντικείμενα από διάφορες ύλες, σφραγιδολίθοι και χρυσά τα οποία έχουν βρεθεί στις πρώην επαρχίες Μεσσηνίας, Καλαμών και Πυλίας.

Η έκθεση αυτή έχει ως φιλοδοξία να παρέχει στους επισκέπτες τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα αρχαία εκθέματα μέσω άρθρων και οργανωμένων θεματικά πάντα συνόλων. Παράλληλα, παρέχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη χρησιμότητα και τη σημασία των εκθεμάτων στην καθημερινή ζωή των αρχαίων. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι χάρτες, οι γραφικές αναπαραστάσεις και οι σχετικές μακέτες του μουσείου, σύμφωνα με τις σύγχρονες επιταγές της μουσειολογίας, σκοπεύουν να προωθήσουν μια όσο το δυνατόν αρτιότερη κατανόηση του μεσσηνιακού πολιτισμού.

Το μουσείο που βρίσκεται στο χώρο της Αρχαίας Μεσσηνίας διαθέτει τρεις αίθουσες στις οποίες εκτίθενται 125 ευρήματα (κυρίως γλυπτά, επιτύμβια αλλά και κεραμικά, νομίσματα και μικροαντικείμενα) που βρέθηκαν αποκλειστικά στο χώρο της Αρχαίας Μεσσηνίας και καλύπτουν χρονικά την περίοδο από την Νεολιθική και την εποχή του Χαλκού μέχρι τα Ελληνιστικά και τα Βυζαντινά χρόνια. Στην έκθεση συμπεριλαμβάνεται πλούσιο εποπτικό υλικό και πιο συγκεκριμένα: μακέτες, γιγαντοφωτογραφία του αρχαιολογικού χώρου, αναπαραστάσεις και επεξηγηματικά συνοπτικά κείμενα τα οποία έχουν ως στόχο να δώσουν στον επισκέπτη όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη ζωή στην αρχαιότητα.

Το Μουσείο Χώρας, Τριφυλίας φιλοξενεί μια από τις σημαντικότερες μυκηναϊκές συλλογές της Ελλάδας. Στις τρεις αίθουσές του εκτίθενται 5.000 περίπου ευρήματα μεταξύ των οποίων κεραμικά,

χάλκινα, λίθινα, τοιχογραφίες, μικροαντικείμενα από διάφορες ύλες, πήλινα αγγεία και πινακίδες που χρονολογούνται από την 3η χιλιετία π.Χ. περίπου μέχρι τους Ρωμαϊκούς Χρόνους. Ειδικότερα, περιλαμβάνει αντικείμενα τα οποία προέρχονται από τις έρευνες στο Ανάκτορο του Νέστορα, από τις ανασκαφές του Θολωτού Τάφου του Θρασυμήδη (διαδόχου του Νέστορα), των Βολιμιδίων, της περιοχής του Κεφαλόβρυσου και των γύρω περιοχών.

Χρυσό δαχτυλίδι-σφραγίδα (Άνθεια Ελληνικά)

Τέλος, στις δύο αίθουσες του Αντωνοπούλειου Μουσείου της Πύλου, εκτίθενται 680 περίπου αντικείμενα (χάλκινα, λίθινα, οστέινα, μικροαντικείμενα από διάφορες ύλες, κεραμικά) τα

οποία καλύπτουν την χρονική περίοδο από την τρίτη π.Χ. χιλιετία μέχρι και τους Ρωμαϊκούς Χρόνους. Τα εκθέματά του προέρχονται από ανασκαφές στην περιοχή της Πυλίας και ειδικότερα στη Γιάλοβα και του Ρωμανού ενώ συμπεριλαμβάνονται και αρκετά αντικείμενα από παραδόσεις ιδιωτών.

Ευρήματα από τους τάφους της Περιστεριάς

3.17.2 Λαογραφικά Μουσεία

Εκτός από τα αρχαιολογικά μουσεία, σε διάφορες περιοχές της Μεσσηνίας λειτουργούν και μουσεία με λαογραφικά εκθέματα από τα οποία ο επισκέπτης μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για τον τρόπο ζωής, τα ήθη και τα έθιμα του πρόσφατου παρελθόντος.

Η πλειοψηφία των λαογραφικών μουσείων ανήκει σε ιδιώτες ή τοπικούς συλλόγους με εξαίρεση το **Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Καλαμάτας**, το οποίο στεγάζεται σε διατηρητέο κτίριο στο Ιστορικό Κέντρο της πόλης και ιδρύθηκε από το «Σύλλογο προς Διάδοση των Γραμμάτων». Στους χώρους του υπάρχουν 2000 εκθέματα εκ των οποίων εκτίθενται τα 1000 περίπου. Τα εκθέματα σχετίζονται με τη γεωργική, τη βιομηχανική δραστηριότητα, την οινοποιία, σαπωνοποιία. Στις πέντε αίθουσες του μουσείου ο επισκέπτης μπορεί να δει ιστορικά ντοκουμέντα των νεότερων χρόνων, γεωργικά εργαλεία, παραδοσιακές φορεσιές, παραδοσιακό αστικό σπίτι, αγιογραφίες, παραδοσιακό καφενείο, μέχρι και εργαλεία για την επεξεργασία του τσίπουρου (τσιφλιές) και άλλα. Στεγάστηκε στο αρχοντικό Κυριακού, που βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της πόλης, το οποίο διέθεσε ο δήμος στον σύλλογο.

Λαογραφικά Μουσεία υπάρχουν διάσπαρτα σε πολλές περιοχές της Μεσσηνίας τα οποία είναι επισκέψιμα κατόπιν σχετικής συνεννόησης.

Πιο συγκεκριμένα:

Στο **Δήμο Ανδανίας** υπάρχει το **Λαογραφικό Μουσείο της Κ. Μέλπειας** το οποίο έχει εκθέματα οικιακής χρήσης, αργαλειούς, κεντήματα, αγροτικά εργαλεία, εκκλησιαστικά, διάφορες εικόνες, βιβλία, φωτογραφίες, τραπεζάκια και φανάρια. Για επίσκεψη θα πρέπει οι ενδιαφερόμενοι να έρθουν σε συνεννόηση με το Δήμο.

Στο **Δήμο Αυλώνας** υπάρχει το **Λαογραφικό Μουσείο Σιδηροκάστρου και της Αυλώνας**(επισκέψιμο κατόπιν συνεννόησης με το Δήμο).

Στο **Δήμο Βουφράδος**, στο δ.δ. Μηλιώτη, βρίσκεται το **Λαογραφικό Μουσείο** στο οποίο εκτίθενται εργαλεία, ενδυμασίες, παλιά βιβλία, σκεύη οικιακής χρήσης που χρονολογούνται 100-150 χρόνια πριν. Για επίσκεψη θα πρέπει οι ενδιαφερόμενοι να έρθουν σε επαφή με το Δήμο.

Στο **Δήμο Δωρίου** βρίσκεται το **Λαογραφικό Μουσείο του Κόκλα** με διάφορα παλιά αντικείμενα (για επίσκεψη θα πρέπει ο ενδιαφερόμενος να επικοινωνήσει στα τηλέφωνα 2765031038, 2765031408).

Στο **Δήμο Λεύκτρου** υπάρχει ένα **Ενημερωτικό Μουσείο** το οποίο βρίσκεται στην Παλαιά Καρδαμύλη και τα εκθέματα περιγράφουν πώς ήταν η περιοχή πριν από 200 χρόνια, τη σχέση που είχε η Καρδαμύλη με την Αρεόπολη και την Επανάσταση του 1821. Επίσης, οι κατασκευές της περιόδου που εκτίθενται στο μουσείο αυτό φανερώνουν τη σύνδεση της Καρδαμύλης με την Αρεόπολη και τη Σπάρτη. Λειτουργεί όλες τις ημέρες και τις Κυριακές με ωράριο 9:00 – 14:30 και υπεύθυνη για την ύπαρξη και συντήρηση του είναι η Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Στο **Δήμο Κυπαρισσίας** λειτουργεί **Λαογραφικό Μουσείο και Εργαστήρι Εικαστικών Τεχνών** το οποίο όμως δεν έχει καθορισμένες ώρες λειτουργίας και οι επισκέπτες θα πρέπει να απευθυνθούν στον οικείο Δήμο.

Στο **Δήμο Μελιγαλά** υπάρχει **Λαογραφικό Μουσείο** με παλιά εκθέματα όπως λάμπες, έπιπλα και αργαλειούς. Για επίσκεψη θα πρέπει οι ενδιαφερόμενοι να επικοινωνήσουν με το Δήμο.

Στο **Δήμο Πεταλιδίου** υπάρχουν διάφορα **Λαογραφικά Μουσεία** τα οποία έχουν ιδρυθεί και συντηρούνται από τους τοπικούς συλλόγους.

Λαογραφικό Μουσείο Γλυφάδας
(Δήμος Πύλου)

οιαχωριστεί τα αγροτικά από τα οικιακά σκεύη και επιπλέον υπάρχουν υφαντά που όλα εκθέτονται προς το κοινό.

Τέλος, στο **Δήμο Πύλου** και συγκεκριμένα στην Γλυφάδα, βρίσκεται το **Λαογραφικό Μουσείο Γλυφάδας** το οποίο στεγάζεται στο παλιό σχολικό κτίριο. Στο μουσείο αυτό, έχει πραγματοποιηθεί αναπαράσταση ενός υποδείγματος σπιτιού όπως αυτό ήταν τα παλαιότερα χρόνια. Στο ισόγειο υπάρχει πάτωμα, τζάκι, φλοκάτες, αργαλειό και γενικά όλα τα αντικείμενα που υπήρχαν στα παλιά σπίτια. Έχουν

3.17.3 Μουσείο Χαρακτικής

Στη πόλη της Μεσσήνης, στο παλαιό Δημαρχείο, (το οποίο είναι διατηρητέο μνημείο του 1870) στεγάζεται το **Μουσείο Χαρακτικής Τάκη Κατσουλίδη**. Στο χώρο του μουσείου υπάρχουν 200 έργα χαρακτικής και 20 έργα ζωγραφικής τα οποία έχει δωρίσει ο καλλιτέχνης.

Στο πλαίσιο λειτουργίας του μουσείου προγραμματίζονται εργαστήρια χαρακτικής,

Πρέσα χαρακτικής

Μουσείο Σιδηροδρόμων

χαλκογραφίας, ξυλογραφίας και μεταξοτυπίας καθώς και σεμινάρια για τις παραδοσιακές τεχνικές της χαρακτικής από τον ίδιο τον καλλιτέχνη και από άλλους όπως και εκθέσεις ελλήνων και ξένων χαρακτών.

Το **Μουσείο Σιδηροδρόμων του Δήμου Καλαμάτας**, λειτουργεί από το 1986 και έχει εγκατασταθεί στο νότιο άκρο του Δημοτικού πάρκου ΟΣΕ, μέσα σε έκταση 54 στρεμμάτων, λύση που

επέτρεψε την ένταξη του μουσειακού σιδηροδρομικού υλικού στο φυσικό του τοπίο. Στα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνονται, ο σταθμός και η περιοχή του, με διώροφο οικίσκο σταθμαρχείου, τέσσερις πλατφόρμες επιβίβασης με περίπτερο εισόδου και σταθερούς πάγκους αναμονής. Υπάρχουν ακόμη υδατόπυργος με λίθινη κυλινδρική βάση, τρεις κρουνοί ατμαμαξών και τιμονιέρες, μεταλλική πεζογέφυρα, κατά τον άξονα του σταθμαρχείου, καθώς και μικροστοιχεία οργάνωσης του σιδηροδρομικού τοπίου.

Εκτίθενται επίσης τροχαίο υλικό, αποτελούμενο από επτά ατμάμαξες και μια νηζελάμαξα, δύο δραιζίνες (ποδήλατη και χειροκίνητη), ένα χειροκίνητο γερανό (1890), τρία επιβατηγά οχήματα Α' θέσης και πέντε Α'-Β' θέσης (1885), οκτώ φορτηγά οχήματα διαφόρων τύπων (1885-1947). Τα βαγόνια των συρμών μελετήθηκαν έτσι ώστε, παράλληλα προς τον παιδαγωγικό-μουσειακό τους προορισμό, να φιλοξενούν και κάποιες συγκεκριμένες δημοτικές λειτουργίες και δραστηριότητες φορέων της πόλης.

3.18 Ακτές και παραλίες

Ο Βαθύς Μεσσηνιακός Κόλπος σχηματίζεται μεταξύ τους όρους Λυκόδημο στα δυτικά και της Μάνης, που είναι βραχώδης και διαμελισμένη σχηματίζοντας τους κλειστούς όρμους

της Καρδαμύλης και των Κιτριών με τις αμμουδιές της Καρδαμύλης, της Καλόγριας, της Στούπας, του Αγίου Νικολάου και της Σάνταβας να αντιδρούν στο συμβιβασμό της γαλήνιας θάλασσας με το άγριο μανιάτικο τοπίο. Η

Άποψη της παραλίας στις Κιτριές

απόληξη της μεσσηνιακής πεδιάδας στο μυχό του Μεσσηνιακού Κόλπου είναι μια απέραντη αμμουδιά 15 χλμ από την Καλαμάτα ως τον όρμο του Πεταλιδίου με οργανωμένες παρεμβάσεις στην παραλία της Καλαμάτας, της Μπούκας, της Ανάληψης, της Βελίκας και του Πεταλιδίου.

Από το Πεταλίδι ως την Κορώνη και το ακρωτήριο Ακρίτας η ακτή είναι χαμηλή και αλίμενη σχηματίζοντας αμμουδιές όπως των Χράνων, του Αγίου Ανδρέα, των Κόμπων και της Ζάγκας στην Κορώνη. Μετά τον Ακρίτα και ως τη Μεθώνη αρχίζει έντονος θαλάσσιος διαμελισμός με τα χρυσοκίτρινες αμμουδιές της Φοινικούντας, Σαλαντή, Λιγονάμμου και της Λούτσας να βρίσκονται απέναντι από τα νησιά Σχίζα, Αγία Μαρίνα, Σαπιέντζα και Βενέτικο.

Ο ιστορικός όρμος του Ναυαρίνου στην Πύλο, προστατεύεται στην είσοδο του από τη νησίδα της Σφακτηρίας, ενώ στα βόρεια του βρίσκεται η λιμνοθάλασσα Διβάρι και η έντονα διαμελισμένη παραλία της Βοϊδοκοιλιάς με το σημαντικό προϊστορικό της παρελθόν. Από την Πύλο ως την Κυπαρισσία, χαμηλή ακτή υποδέχεται το Ιόνιο πέλαγος με το εκθαμβωτικό ηλιοβασίλεμα και δημιουργεί σπυρωτές αμμουδιές, όπως τη Χρυσή άμμο, το Λιμενάρι, το Καλόνερο και την Ελαία.

3.19 Η Παραλία της Καλαμάτας

Στην πόλη της Καλαμάτας υπάρχει εκτεταμένη παραλία μήκους 4 χλμ. με πεντακάθαρη θάλασσα και αμμουδιά με πολύχρωμα βότσαλα που δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους. Έχει επανειλημμένα βραβευθεί με γαλάζιες σημαίες της Ευρώπης και αποτελεί πόλο έλξης των χιλιάδων επισκεπτών της Μεσσηνίας μιας και μέσα

Πανοραμική Καλαμάτας

στην πόλη σε μικρή απόσταση από το κάστρο της υπάρχουν θέσεις με νερά, που έχουν σπάνια και κρυστάλλινη διαύγεια για μπάνιο, και για όλες τις ηλικίες.

Κατά μήκος της παραλίας βρίσκονται πάρα πολλά μαγαζιά (εσπιατόρια, ψαροταβέρνες) ξενοδοχεία Α', Β', Γ' κατηγορίας και ενοικιαζόμενα δωμάτια. Τη νύχτα η ζωή στην παραλία της Καλαμάτας έχει τη δική της χάρη και ομορφιά για όλες τις προτιμήσεις. Στη θάλασσα της ζουν μεσογειακές φώκιες και χελώνες, ενώ στην παραλία της έχουν ξεχωριστή θέση για κατοικία οι χελώνες *caretta-caretta*.

Ξεκινώντας από την Καλαμάτα και ανατολικά ακολουθούν κατά μήκος της παραλία, ξεχωριστά ακρογιάλια, θάλασσα με απέραντες αμμουδιές και συνεχείς ακτές που πλημμυρίζουν από κόσμο κάθε καλοκαίρι. Είναι η ομορφιά της φύσης, με τα απόμερα λιμανάκια, με τα πανοραμικά ηλιοβασιλέματα και τι ιδανικές για μπάνιο παραλίες της, ξεκινώντας από τη Μικρά Μαντίνεια, την Αβία ως τις Κιτριές. Δίπλα στη θάλασσα υπάρχουν ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια, καλές ψαροταβέρνες και αρκετά club.

3.20 Ο Οικολογικός πλούτος του Νομού

Όταν μιλάμε όμως για πολιτιστική ανάπτυξη είναι απαραίτητο να μας ενδιαφέρει το φυσικό περιβάλλον του Νομού το οποίο χρειάζεται συγκροτημένη και συντονισμένη δράση για την προστασία του και την αναβάθμισή του. Τέτοιες περιοχές στο Νομό είναι:

3.20.1 Ορεινές διαδρομές

Στη Μεσσηνία δραστηριότητα στον τομέα του ορεινού τουρισμού υπάρχει κυρίως στο κεντρικό δάσος του Ταυγέτου στην περιοχή της Αλαγονίας, 25 χλμ. από την Καλαμάτα.

Η αισθητική αρμονία του Ταυγέτου αναδεικνύεται από την ποικιλοχρωμία της βλάστησης, την κίνηση και τον ήχο των πουλιών, καθώς και τους γεωμορφικούς σχηματισμούς που επηρεάζονται από τις μεταβολές των καιρικών συνθηκών.

Αποψη Ταυγέτου

Όλα αυτά τα στοιχεία, πλαγιές, κορυφές γκρεμοί, πέτρες και βράχια μαζί με την έμβια ζωή της χλωρίδας και της πανίδας δημιουργούν μια αρμονική σχέση και ελκύουν τον επισκέπτη, ώστε σήμερα δεξιά και αριστερά της εθνικής οδού Καλαμάτας – Σπάρτης στην κορυφή του Ταυγέτου να έχουν δημιουργηθεί χώροι εστίασης και πάρκα αναψυχής, για τους περαστικούς και τους επισκέπτες καθώς και μαθητικές κατασκηνώσεις κοινωνικών φορέων της Καλαμάτας.

Στην κορυφή του Ταυγέτου λειτουργεί τουριστικό περίπτερο της κοινότητας της Αλαγονίας με 35 κλίνες και ξενώνες 15 κλινών, ενώ στην Αρτεμισία και την Αλαγονία προσφέρονται ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Η επαφή του επισκέπτη με τη φύση γίνεται πρωτίστως από το δασικό οδικό δίκτυο:

- Σταυρωτό Δενδρά- Κατασκηνώσεις Χριστιανικής Στέγης – Νεοχώριο Δυρράχι, η οποία είναι προσπελάσιμη από ΙΧ αυτοκίνητα.
- Τουριστικό περίπτερο –Κατασκηνώσεις Αγ. Μαρίας – Μπάκα Λαιμός και Ζέκια με διασταύρωση προς:
  - Δενδρά – Μονή Δημιόβης – Καλαμάτα που διατρέχεται από Ι.Χ.
  - Πηγάδια – Μαύρος Λόγγος – Αλτομιρά – Σωτηριάνικα που περιλαμβάνει σκληρό χωματόδρομο και ενδείκνυται μόνο για ειδικά οχήματα.

Το δευτερεύον δασικό οδικό δίκτυο μήκους 300 χλμ. που διανύεται μόνο με οδηγούς και αποτελεί αιτία δραστηριότητας πεζοπορικών και ορειβατικών συλλόγων απ’ όλη την Ελλάδα, καλύπτει ολόκληρο τον ορεινό όγκο του Ταυγέτου αναδεικνύοντας έτσι τον πλούτο των οπτικών πόρων του.

Ο ελληνικός ορειβατικός σύλλογος διοργανώνει τακτικά εκδρομές στις πλαγιές και τα δύσβατα μέρη του Ταυγέτου, η πιο ωραία των οποίων είναι η διάβαση του Ριντόμου.

3.20.2 Το φαράγγι της Νέδας

Η Νέδα που πηγάζει στο Λύκαιο όρος, στην Αγιανάσταση της Πέτρας και εκβάλλει στο Γιαννιτσοχώρι του Κυπαρισσιακού κόλπου αποτελεί το φυσικό όρο της Μεσσηνίας με την Ηλεία περνώντας από τις κοινότητες της Πέτρας, του Κακαλετρίου, του Συρρίζου, των Πλατανιών και των Καρύων.

Φαράγγι Νέδας

Το όνομα του ποταμού προέρχεται από την

ελληνική μυθολογία και τη νύμφη Νέδα, η οποία όταν η Ρέα γέννησε το Δία στην κορυφή του Λυκαίου όρους τον πήρε για να κρύψει, ώστε να μην τον καταπιεί ο πατέρας του Κρόνος.

Στην αρχαιότητα η Νέδα συνδέεται με τη μεσσηνιακή ιστορία, αφού οι όχθες της υπήρξαν θέατρα των Μεσσηνιακών Πολέμων. Εκεί ήταν η αρχαία Φιγαλία και η αρχαία Είρα, στο Κακαλέτρι, πόλεις ακμάζουσες που καταστράφηκαν από τους Σπαρτιάτες.

Το μήκος του ποταμού έως τις εκβολές του είναι 32 χλμ. και η πεζοπορία μέσα στην κοίτη του αποτελεί ονειρώδη περιπέτεια κι μια πρωτόγνωρη εμπειρία. Στις πηγές και την άνω ροή της η Νέδα είναι ευκολοδιάβατη, ενώ κατεβαίνοντας χαμηλότερα γίνεται πιο δυσπρόσιτη και δυσκολοπερπάτητη.

Φαράγγι Νέδας

Η κοίτη της ελικοειδής και πυκνόφυτη καλύπτεται από ποικιλία άγριων δένδρων και θάμνων. Δεξιά και αριστερά υψώνονται κατάφυτοι λόφοι και βουνά παραφυάδες του Κωτίλου και των Νομίων, ενώ υπάρχουν 30 περίπου πηγές και κεφαλάρια που έδιναν παλαιότερα κίνηση σε αρκετούς νερόμυλους που βρίσκονται ακόμα και σήμερα ερειπωμένοι στις όχθες της Νέδας. Το ερμητικό ρεύμα της Νέδας έχει διαβρώσει το βραχώδες πέτρωμα της κοίτης της έχοντας δημιουργήσει στοές, στενά περάσματα ακόμη και σήραγγες, όπως αυτή που βρίσκεται στο «Στόμιο» της περιοχής των Πλατανίων, μήκους 100μ.

Η σήραγγα του Στομίου έχει δύο επίπεδα, εκείνο που βρίσκεται στο ύψος της κοίτης και ένα άλλο, πιο ψηλά που φαντάζει σαν υπερώο, όπου βρισκόταν η παλιά κοίτη, ενώ έχει τη μορφή σπηλαίου με χαμηλή θερμοκρασία εξαιτίας των νερών των πηγών που τρέχουν από τον ουρανό της σήραγγας και αποτελεί κατοικητήριο χιλιάδων αγριοπερίστερων και νυχτερίδων. Πριν την είσοδο του Στομίου και σε απόσταση 150μ. από την κοίτη της Νέδας «γκρεμίζονται» τα νερά του περίφημου καταρράκτη της Φιγαλίας ύψους 50 μ., που ξεπροβάλλει από ένα εντυπωσιακό φαράγγι. Το βάδισμα στην κοίτη είναι επώδυνο και επικίνδυνο από την ολισθηρότητα των βράχων και την έλλειψη μονοπατιού, ενώ σε αρκετά σημεία είναι αναγκαία και η κολύμβηση αφού στο ποτάμι έχουν σχηματιστεί βαθιές λίμνες.

Κάθε χρόνο τον Αύγουστο, τοπικοί φορείς και φυσιολατρικοί όμιλοι οργανώνουν διήμερη πεζοπορία στην κοίτη της Νέδας. Ξεκινούν από τις πηγές της, στην Πέτρα, συνεχίζουν στο Κακαλέτρι και τη Μαρίνα φτάνουν στα Πλατάνια και από εκεί στο Στόμιο, αφού περάσουν από τη χαράδρα της Φιγαλίας και ολοκληρώσουν την πεζοπορία φτάνοντας στις εκβολές μετά από διαδρομή 15 χλμ.

Στην περιοχή προβλέπεται να υλοποιηθεί Σχέδιο Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης των παραποτάμιων κοινοτήτων της Νέδας, που χρηματοδοτείται από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, με 500 εκατ. δρχ. Πρόσφατα ιδρύθηκε η "Αναπτυξιακή Εταιρεία Περιοχής Ποταμού Νέδας Πελοποννήσου", με σκοπό να υποβοηθήσει στην υλοποίηση του προγράμματος αλλά και να βοηθήσει την ένταξη της περιοχής και σε άλλα Ευρωπαϊκά προγράμματα με στόχο την πολιτιστική, κοινωνική, τουριστική, οικολογική, οικονομική ανάδειξη της περιοχής του ποταμού

3.20.3 Φαράγγι Ριντόμου

Το Φαράγγι του Ριντόμου αποτελεί ένα δημιούργημα της φύσης ιδιαίτερου κάλλους με ωραιότατους γεωμορφολογικούς σχηματισμούς, ποικιλομορφία ειδών πανίδας και χλωρίδας και είναι χώρος κατάλληλος για αναψυχή, φυσική άσκηση και πεζοπορία, με ειδική αισθητική και τουριστική σημασία. Το φαράγγι βρίσκεται στην αρχή της Μεσσηνιακής Μάνης 15 χλμ από την Καλαμάτα και ξεκινά από τις εκβολές του ρέματος Σάνταβα και φτάνει κάτω από την κορυφή του Προφήτη Ηλία του

Φαράγγι Ριντόμου

Ταυγέτου, σε μήκος 21 χλμ. Πρώτη ιστορική αναφορά γίνεται στον Πausανία (160μ.Χ) όταν πέρασε από το φαράγγι, το οποίο αναφέρει ως «Χοίρειο Νάπη» (φαράγγι των αγριόχοιρων) και αποτελούσε φυσικό όριο Μεσσηνίων και Σπαρτιατών. Χρησιμοποιήθηκε από τους κατοίκους της περιοχής ως οδός επικοινωνίας με τον Ταυγέτο και τη Λακωνία με αποτέλεσμα να υπάρχουν σήμερα αρκετά αξιόλογα πολιτιστικά στοιχεία του παρελθόντος όπως τα πέτρινα καλοδιατηρημένα καλντερίμια στα: Σωτηριάνικα – Αλτομιρά, Πηγάδια – Βόρειο και Σωτηριάνικα – Τούμπια καθώς και τα πέτρινα τοξοειδή γεφύρια στην Κοσκάρακα και τα Τούμπια.

Η διαδρομή χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερου κάλλους γεωλογικούς σχηματισμούς, βραχώδη απόκρημνα πρηνή, σπάνιες παραγενέσεις, στρωματότοπους με χαρακτηριστικές χρωματογραφικές περιοχές και ορθοπλαγιές με σπήλαια, που φέρουν ευδιάκριτους από την κοίτη του ρέματος σταλακτίτες. Η πλέον εντυπωσιακή περιοχή του είναι το «στένεμα» της κοίτης του σε πλάτος περίπου 3μ. ύψους 60μ. και μήκους 100μ., που βρίσκεται στον πεζόδρομο από το κέντρο (Γαϊτσές) προς τα Πηγάδια. Σπουδαίο μνημείο παραδοσιακής μορφής αποτελεί το διπλό πέτρινο γεφύρι που συνδέει τα κατακόρυφα συμπαγή πρηνή του προαναφερόμενου ιδιαίτερου κάλλους φυσικού σχηματισμού. Με σημείο αναφοράς τη στενή γέφυρα του φαραγγιού στο δρόμο Καλαμάτα – Κάμπος και σε απόσταση

Φαράγγι Ριντόμου

12 χλμ. το φαράγγι χωρίζεται σε δύο ρέματα, στο ρέμα του «Ριντόμου» και το ρέμα του «Καρέα». Στη θέση αυτή βρίσκεται το Μοναστήρι της Παναγιάς της «Καψοδεματούσας», που εορτάζει στις 2 Ιουλίου με παραδοσιακό πανηγύρι. Όμοια σε 5 χλμ. έναντι και επί του ρέματος του «Ριντόμου», κοντά στον οικισμό «Ρίντομο», υπάρχει το ξωκλήσι της Αγίας Μαρίνας που εορτάζει πανηγυρικά από τους κτηνοτρόφους της περιοχής στις 17 Ιουλίου.

- Το φαράγγι του Βυρού, μήκους 18 χλμ., αρχίζει από την Καρδαμύλη, διέρχεται μεταξύ Εξωχωρίου και Τσερίων και καταλήγει στο περίφημο δάσος της Βασιλικής Ταυγέτου.
- Η λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας ή Διβάρι, βρίσκεται στα νοτιοδυτικά του Νομού, στον κόλπο του Ναυαρίνου, και πρόκειται για υφάλμυρη λιμνοθάλασσα με έλη, που μέρος της αποξηραίνεται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Η περιοχή αναφέρεται σε διεθνείς - ευρωπαϊκούς καταλόγους βιοτόπων υγροτόπων, αλλά δεν έχει μέχρι σήμερα καθιερωθεί ιδιαίτερο καθεστώς για την προστασία της.
- Η νήσος Σαπιέντζα λειτουργεί ως ελεγχόμενη κυνηγετική περιοχή και αποτελεί ένα βιολογικό απόθεμα για τον κρητικό κίγαγρο, το κρι-κρι και το αγριοπρόβατο της Ευρώπης μουφλόν. Στο νησί υπάρχει το αισθητικό δάσος της δενδρώδους κουμαριάς που αποτελεί τυπική μορφή μεσογειακού δάσους.
- Εννέα περιοχές του νομού Μεσσηνίας έχουν ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα **NATURA 2000**, του οποίου κύριος στόχος είναι η αποκατάσταση και η αύξηση της βιοποικιλότητας των οικοσυστημάτων στις Ευρωπαϊκές χώρες. Στόχος επίσης του προγράμματος αποτελεί η προστασία των υδρολογικών συστημάτων από τη ρύπανση.

Ο νομός Μεσσηνίας μπορεί να προσφέρει δραστηριότητες σε βουνό αλλά και σε θάλασσα, π.χ ένας επισκέπτης μπορεί να συνδυάσει την εξερεύνηση του στα βουνά του Ταυγέτου κάνοντας πεζοπορίες στα διάφορα φαράγγια που υπάρχουν, άλλος μπορεί να επισκεφτεί κάποιον αρχαιολογικό χώρο και ένας άλλος που του αρέσει η θάλασσα μπορεί να συνδυάσει να κάνει το μπάνιο του σε μια από τις ωραίες παραλίες που έχει ο νομός Μεσσηνίας.

3.21 Πολιτιστική υποδομή και δραστηριότητες

Η πολιτιστική δυναμική του Νομού την τελευταία δεκαετία, έχει σαν βασικούς συντελεστές πολιτιστικούς φορείς ιδιωτικού και δημόσιου χαρακτήρα. Αυτοί είναι:

- Η Διεύθυνση Πολιτισμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας.
- Οι δήμοι
- Οι πολιτιστικοί φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης(Δ.Ε.Π.Α.Κ, Δ.Ε.Τ.Α.Κ, Ο.Π.Α.Ν.Α.Μ κá). Οι ερασιτεχνικοί πολιτιστικοί σύλλογοι.

3.21.1 Η Πολιτιστική υποδομή της πόλης της Καλαμάτας

Όσον αφορά την συγκρότηση της πολιτιστικής υποδομής της Καλαμάτας, έχουμε να αναφέρουμε τα εξής:

- Το κτιριακό συγκρότημα το οποίο συγκεντρώνει τις περισσότερες πολιτιστικές δραστηριότητες της Πόλης, κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες είναι το **Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο - Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή**, που αποτελεί από την αρχή της ιδρύσεώς του την κύρια εστία για την πολιτιστική ζωή της πόλης. Στα 3.840 μ2 επιφάνειας ορόφων, περιλαμβάνει: Βιβλιοθήκη, Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης, στεγασμένο αίθριο όπου οργανώνονται διάφορες εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής, φωτογραφίας, αίθουσα εκδηλώσεων. Η αυξημένη ζήτηση των χώρων από τους διάφορους φορείς της πόλης, σε συνδυασμό με την ελλιπή διοίκηση του κέντρου κάνει ορατή και ουσιαστική την ανάγκη δημιουργίας αίθουσας μεγαλύτερης χωρητικότητας και καλύτερων ηχητικών προδιαγραφών.
- Ουσιαστικό βήμα για την λύση αυτής της ανάγκης θα αποτελέσει η κατασκευή του **Μεγάλου Χορού** για το οποίο έχει αγοραστεί ο χώρος (οικόπεδο Λιναρδάκη) και θα χρηματοδοτηθεί από το Γ' Κ Π Σ μέσω του ΥΠ.ΠΟ. με 1,7 δισεκατομμύρια δραχμές. Η επιφάνεια του κύριου κτίσματος θα είναι 2.508 τ.μ. και του υπογείου 730 τ.μ.
- Το **Αμφιθέατρο του κάστρου της Καλαμάτας** είναι χώρος 700 θέσεων που φιλοξενεί όλες τις θερινές πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Η **Κτιριακή υποδομή για το θέατρο** περιλαμβάνει δύο αίθουσες. Μία για την Κεντρική σκηνή του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.Κ και μία για την Νέα σκηνή (παιδικό θέατρο).
- Όσον αφορά τις **Αίθουσες κινηματογράφου**, την χειμερινή περίοδο λειτουργούν ιδιωτικές αίθουσες κινηματογράφου. Λειτουργεί θερινός κινηματογράφος από την Κινηματογραφική Λέσχη της Πόλης. Για την κάλυψη των αναγκών της Κινηματογραφικής Λέσχης, αλλά και την αναβάθμιση του τομέα, το Δημοτικό συμβούλιο της πόλης αποφάσισε την αγορά του παλιού κινηματοθέατρου "Ηλέκτρα" στο οποίο θα στεγαστεί ο Δημοτικός Κινηματογράφος, που έχει ενταχθεί στο Δίκτυο Δημοτικών Κινηματογράφων.
- Για τους φίλους του κινηματογράφου και της φωτογραφίας, ο Δήμος έχει νοικιάσει και αναπαλαιώσει ένα παλιό διατηρητέο το οποίο έχει παραχωρήσει στην Κινηματογραφική Λέσχη. Στο κτίριο αυτό έχει δημιουργηθεί «**το Στέκι της Κινηματογραφικής Λέσχης**» που στεγάζει και τις δραστηριότητες της Φωτογραφικής Λέσχης.
- Το **Μουσείο Μπενάκη Καλαμάτας**,
- Το **Στρατιωτικό μουσείο**, το οποίο λειτούργησε πρόσφατα.

- Η **Λαϊκή βιβλιοθήκη** ιδρύθηκε το 1933 (Ν.Π.Ι.Δ.). Τα πρώτα 40 χρόνια της λειτουργίας της η βιβλιοθήκη έπαιξε ενεργό ρόλο στη πνευματική και πολιτιστική ζωή της πόλης, οργανώνοντας πνευματικές εκδηλώσεις, όπως φιλολογικά μνημόσυνα και φιλολογικές συγκεντρώσεις, διαλέξεις, θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις, εκδρομές.

Για την προαναφερόμενη δράση του, ο σύλλογος τιμήθηκε το 1956, με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών. Σήμερα έχει στην κατοχή του χειρόγραφα και σπάνιες εκδόσεις βιβλίων που τυπώθηκαν από το 1534 έως το 1800 και έναν μεγάλο αριθμό βιβλίων και περιοδικών κυρίως από δωρεές ιδιωτών.

Η συλλογή των βιβλίων όμως δεν ανανεώνεται παρά μόνο από δωρεές. Το ταξινομικό σύστημα που ακολουθείται δεν είναι εκσυγχρονισμένο. Δεν υπάρχει σύστημα μηχανογράφησης, ούτε σύγχρονες προδιαγραφές στην οργάνωσή της για να μπορεί να έχει πρόσβαση σε τράπεζα πληροφοριών. Δεν λειτουργεί επίσης ως δανειστική.

Από το 1990 στεγάζεται στον πέμπτο όροφο του Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου (Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή). Η σύσταση του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου, τα τελευταία 25 χρόνια παραμένει σχεδόν αμετάβλητη. Η είσοδος νέων μελών είναι περιορισμένη, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ανανέωση των μελών του Δ.Σ. γεγονός που θα βοηθούσε ίσως στην καλύτερη οργάνωση και δραστηριοποίηση της βιβλιοθήκης.

- Η **Πινακοθήκη της Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης** ιδρύθηκε (Ν.Π.Ι.Δ.) με πρωτοβουλία του συλλόγου της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας. Σήμερα η πινακοθήκη της Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης στεγάζεται στον 3^ο και 4^ο όροφο του Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου. Λόγω της περιορισμένης συνεργασίας του συλλόγου με φορείς της Πόλης ή κεντρικούς φορείς, η οικονομική υποστήριξή της είναι περιορισμένη.
- Σημαντική πολιτιστική εστία για τους ερευνητές της περιοχής αποτελεί από το 1992 το παράρτημα των **Γενικών Αρχείων του Κράτους (Γ.Α.Κ)**.
- **Φιλαρμονική.**

Η πρώτη παρέμβαση του δήμου Καλαμάτας στον πολιτισμό έγινε με την δημιουργία της **δημοτικής Φιλαρμονικής (1940)**.

- Τέλος, θα αναφέρουμε την λειτουργία στην πόλη του Μουσικού Γυμνασίου και Λυκείου, που προσφέρουν μια ουσιαστική ανθρωποκεντρική παιδεία και καλλιτεχνική ευαισθησία στους μαθητές τους.

3.21.2 Η Πολιτιστική υποδομή της περιφέρειας του Ν. Μεσσηνίας

- Στη **Μεσσήνη**, ο δήμος οργανώνει κάθε χρόνο καρναβαλικές εκδηλώσεις, που κορυφώνονται την Καθαρή Δευτέρα με την παρέλαση των αρμάτων και των πεζοπόρων ομάδων. Οργανώνει επίσης διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις το καλοκαίρι. Στην πολιτιστική υποδομή της Πόλης ανήκει το **Φιλοσοφικό κέντρο** του Ιδρύματος Έρευνας και Νεοελληνικής Φιλοσοφίας (Ν.Π.Ι.Δ.), το οποίο κατά καιρούς διοργανώνει φιλοσοφικά συνέδρια. Στο κτίριο του ιδρύματος στεγάζεται η βιβλιοθήκη του Δήμου, η οποία υπολειτουργεί. Στα πλαίσια της πολιτιστικής αναζωογόνησης της πόλης δραστηριοποιείται ο σύλλογος "Οι φίλοι της Μεσσήνης", ο οποίος λειτουργεί τμήματα παραδοσιακών χορών και μαζορετών, που συμμετέχουν σε εκδηλώσεις εντός και εκτός της πόλης.
- Στη **Μεθώνη**, η πολιτιστική δραστηριότητα κατευθύνεται από τον Πολιτιστικό Σύλλογο που οργανώνει ψυχαγωγικές, μορφωτικές και κοινωνικού προβληματισμού εκδηλώσεις. Λειτουργεί θεατρικό τμήμα και δανειστική βιβλιοθήκη.
- Στο **Πεταλίδι** λειτουργεί δημόσια βιβλιοθήκη με 2.000 περίπου τόμους βιβλίων.
- Στην **Πύλο** λειτουργεί **Αρχαιολογικό μουσείο**, στις αίθουσες του οποίου εκτίθενται ευρήματα της περιοχής από της λίθινης μέχρι και της Μινωικής εποχής.
- Στη **Χώρα** λειτουργεί μουσείο με 4.000 περίπου αρχαιολογικά ευρήματα όλων των εποχών. Κάθε καλοκαίρι ο δήμος οργανώνει ένα φεστιβάλ τέχνης τα «Νεστόρεια».
- Στα **Φιλιατρά**, λειτουργεί Δημοτικός Κινηματογράφος. Στη πολιτιστική κίνηση της πόλης σημαντική είναι η προσφορά από τον σύλλογο "**Πυρσό**", ο οποίος έχει δημιουργήσει την βιβλιοθήκη Εράνης, στο Φουρναράκειο Πνευματικό Κέντρο, με 1500 περίπου τόμους βιβλίων. Επίσης στην Πόλη δραστηριοποιείται και θεατρική ομάδα, το **Τριφυλιακό θέατρο** με ομάδα ενηλίκων και παιδιών, που ανεβάζει θεατρικές παραστάσεις.
- Στην **Κυπαρισσία**, στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης συμμετέχει ο **Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κυπαρισσίας**, με την λειτουργία χορευτικών τμημάτων (παραδοσιακών χορών και μπαλέτου), χορωδιακού τμήματος και μουσικών τμημάτων. Κύριο πρόβλημα του συλλόγου αποτελεί η έλλειψη δικού τους κτιρίου, που να μπορεί να του εξασφαλίσει χώρους για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους.
- Στο **Κορυφάσιο**, λειτουργεί επίσης Πολιτιστικός Σύλλογος με χορευτικά τμήματα και μικρή δανειστική βιβλιοθήκη.

Κύριο πρόβλημα της Μεσσηνιακής περιφέρειας αποτελεί η **έλλειψη κτιριακής**

πολιτιστικής υποδομής και συντονισμένης δράσης για την ενίσχυση του πολιτιστικού τομέα. Η πλειοψηφία των πολιτιστικών συλλόγων της πόλης της Καλαμάτας και της περιφέρειάς της αντιμετωπίζει το πρόβλημα της στέγης και των οικονομικών πόρων, που αποτελούν εχέγγυο για την πολιτιστική ανάπτυξη μιας κοινότητας - περιοχής και εξασφαλίζουν τη μονιμότητα και σταθερότητα των δραστηριοτήτων των συλλόγων.

3.22 Παρεμβάσεις του Υπ. Πολιτισμού στην πολιτιστική αναβάθμιση της περιφέρειας του Ν. Μεσσηνίας

Για την πολιτιστική αναβάθμιση της περιφέρειας του Ν. Μεσσηνίας έχουν υπογραφεί δεκαετείς προγραμματικές συμβάσεις, ανάμεσα σε επιλεγμένους Δήμους και το ΥΠ. ΠΟ.

Τέτοιες συμβάσεις έχουν υπογράψει ήδη οι Δήμοι:

- Γαργαλιάνων, για την λειτουργία της Ερασιτεχνικής σχολής Χορού,
- Χώρας για την οργάνωση και διεξαγωγή των "Νεστορείων",
- Φιλιατρών για την λειτουργία Δημοτικού κινηματογράφου,
- Μελιγαλά για την επισκευή και αξιοποίηση του παλαιού κτιρίου του

σιδηροδρομικού σταθμού με στόχο την λειτουργία πολιτιστικού καφενείου ιδιαίτερα για νέους,

- Κυπαρισσίας για την λειτουργία του εργαστηρίου εικαστικών.

Το ίδιο πρόγραμμα προβλέπει προσεχώς την συμμετοχή:

- του δήμου της Πύλου για την δημιουργία πολιτιστικού κέντρου, και
- της Μεσσήνης για την αναβάθμιση της δημοτικής βιβλιοθήκης.

Οι επεμβάσεις στο πλούσιο αυτό υλικό της Πολιτιστικής και Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της περιοχής είναι αναγκαίες. Για τον λόγο αυτό η Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων ιδρύθηκε πρόσφατα.

3.23 Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και οι αρμοδιότητες της στα θέματα του πολιτισμού

Στη Νομαρχία Μεσσηνίας δεν υπάρχει Διεύθυνση Πολιτισμού, πρόκειται να στελεχωθεί το 2007 Τμήμα Πολιτισμού, το οποίο θα ανήκει στη Διεύθυνση Παιδείας. Το τμήμα Πολιτιστικών θεμάτων θα έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

1)Μέριμνα για την προστασία, την προβολή και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς που υπάρχει στην περιοχή ευθύνης της Ν.Α.

2)Μέριμνα για την ανάπτυξη των εικαστικών τεχνών και η δημιουργία έργων τέχνης στην περιοχή ευθύνης της Ν.Α., στην οποία περιλαμβάνονται ο καθορισμός του είδους και ο προσδιορισμός των χώρων έκθεσης των έργων αυτών σε συνδυασμό με τον υπολογισμό της δαπάνης και τους όρους ανάθεσής τους.

3)Μέριμνα για την οργάνωση και την τήρηση μουσειακών χώρων σε συνεργασία και υπό την κατεύθυνση των αρμόδιων υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού.

4)Ίδρυση και λειτουργία ερασιτεχνικών σχολών, καθώς και ο κτιριολογικός έλεγχος των Σχολών καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και των μουσικών εκπαιδευτηρίων του Νομού.

5)Ίδρυση κέντρων παροχής πολιτιστικών και κοινωνικών υπηρεσιών καθώς και η ανάπτυξη δημόσιων βιβλιοθηκών που υπάρχουν στο Νομό Μεσσηνίας.

6)Ίδρυση, λειτουργία και ανάπτυξη ιστορικών, εκκλησιαστικών, φιλολογικών και λαογραφικών αρχείων.

7)Για κάθε άλλο θέμα που αφορά στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων πολιτιστικού χαρακτήρα που δεν ανατίθεται ρητώς σε άλλο όργανο ή υπηρεσία.

3.24 ΟΠΑΝΑΜ (Οργανισμός Πολιτισμού & Αθλητισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας)

Η σύσταση του Οργανισμού Πολιτισμού & Αθλητισμού από την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Ορίζεται με απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου Μεσσηνίας, η οποία λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών του, δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, σύμφωνα με τα όσα ορίζονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 21 του Νόμου 2218/1994.⁸

Γενικά: ο Οργανισμός Πολιτισμού & Αθλητισμού της Ν.Α.Μ. σύμφωνα με το παραπάνω θεσμικό πλαίσιο και τις διατάξεις που προβλέπουν τη σύσταση του, υπηρετεί σκοπούς κοινωνικούς, ανάπτυξης, πνευματικούς και πολιτιστικούς καθώς και αθλητικούς. Υπάγεται στην εποπτεία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας.

Ειδικότερα: Σκοπός του ΟΠΑΝΑΜ που συστήνεται για την οργάνωση ορισμένης υπηρεσίας της ΝΑΜ, όπως ρητά ορίζεται στο Κ.Ν.Α (Π.Δ 30/96 – ΦΕΚΑ' -21) Άρθρο 74, παρ.2,εδ.2, είναι η καλύτερη και αποτελεσματικότερη ικανοποίηση τοπικών αναγκών νομαρχιακού

⁸ Καταστατικό ΟΠΑΝΑΜ (Οργανισμός Πολιτισμού & Αθλητισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας)

ενδιαφέροντος, με βάση τις αρχές του Δημοκρατικού Προγραμματισμού, της ανεξαρτησίας και μη ανάμειξης του ΟΠΑΝΑΜ σε επιμέρους τοπικές πρωτοβουλίες και δράσεις πολιτιστικού και αθλητικού περιεχομένου, του συντονισμού σε νομαρχιακό επίπεδο επιμέρους ανεξάρτητων αθλητικών πολιτιστικών πολιτικών και δράσεων, του σεβασμού πολιτικών που σχεδιάζονται και υλοποιούνται τόσο από την Πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση όσο και από τους αναγνωρισμένους και έμπειρους αθλητικούς και πολιτιστικούς φορείς του Νομού και της συνεργασίας για την ανάπτυξη πολυλειτουργικών συνόλων/συστημάτων αθλητικής και πολιτιστικής πολιτικής και αθλητικών και πολιτιστικών δράσεων.

Αναλυτικότερα, οι επιμέρους σκοποί του ΟΠΑΝΑΜ είναι ενδεικτικά οι εξής:

- 1) Ο συντονισμός όλων των πολιτιστικών φορέων του Νομού Μεσσηνίας και η στήριξή τους για ουσιαστική και ολοκληρωμένη πολιτιστική ανάπτυξη της περιφέρειας του νομού, την καλλιέργεια σε βάθος της καλλιτεχνικής ευαισθησίας και της αγάπης για τις τέχνες, την προστασία της εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας, την αναγωγή πολιτιστικών και καλλιτεχνικών αγαθών σε οργανικά στοιχεία της καθημερινής ζωής, την ενεργητικά και συνειδητή συμμετοχή των πολιτών στην πολιτιστική ζωή του χωριού τους και της ευρύτερης περιοχής τους.
- 2) Η εξασφάλιση της απαραίτητης πολιτιστικής υποδομής.
- 3) Η διάδοση και η ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας στους τομείς της μουσικής, του χορού, του θεάτρου και των άλλων οπτικοακουστικών μέσων καθώς και των εικαστικών τεχνών.
- 4) Η στήριξη, διάδοση και ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας, της σύγχρονης καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας και η εξασφάλιση συνθηκών που θα επιτρέψουν την άσκηση και την ανάπτυξη των ατομικών ικανοτήτων στους αντίστοιχους τομείς.
- 5) Η προβολή, η ανάπτυξη και η διάδοση των τεχνών με τη διοργάνωση, παραγωγή και παρουσίαση πολιτιστικών εκδηλώσεων καθώς και άλλων επιμορφωτικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, η μετάκληση ελληνικών και ξένων συγκροτημάτων στους αντίστοιχους τομείς.
- 6) Η δημιουργία της αναγκαίας υποδομής για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής και τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των κατοίκων και ιδιαίτερα νέων.
- 7) Η ανάπτυξη της συνεργασίας με τους πολιτιστικούς φορείς και τα ερασιτεχνικά συγκροτήματα του νομού και η παροχή με κάθε δυνατό τρόπο ηθική και υλικής βοήθειας, διεύρυνση του πεδίου των πρωτοβουλιών και των παρεμβάσεων τους.
- 8) Η συνεργασία με την εκπαιδευτική κοινότητα της Περιφέρειας του Νομού για την από κοινού προώθηση και αξιοποίηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων μέσα και έξω από τα

σχολεία και την εξασφάλιση της ουσιαστικής συμμετοχής των μαθηματικών κοινοτήτων και της νεολαίας γενικότερα στις πολιτιστικές δραστηριότητες.

- 9) Η ανάληψη και υλοποίηση προγραμμάτων, εκπαιδευτικού, επιμορφωτικού, πολιτιστικού, αναπτυξιακού και ερευνητικού χαρακτήρα.
- 10) Η ενίσχυση των ντόπιων πρωτοβουλιών μέσω της συμμετοχής και συνεργασίας σε διεθνείς οργανισμούς, φεστιβάλ, συνέδρια και σχετικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις.
- 11) Η άμεση συνεργασία και διασύνδεση με το Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων (Ε.Π.Δ.Π.) μέσα από το οποίο προβλέπεται η πολιτιστική δραστηριότητα κάθε περιοχής να είναι προσιτή στο κοινό κάθε άλλης περιοχής.
- 12) Η συντήρηση, ανάδειξη και αξιοποίησης των αρχαιολογικών ιστορικών χώρων, μνημείων και μουσείων, η συντήρηση έργων τέχνης, η δημιουργία αρχαιολογικών και πολιτιστικών πάρκων.
- 13) Η ανάληψη πρωτοβουλιών και έργων για την αποκάλυψη, τον εντοπισμό, την αποτίμηση και καταγραφή των κινητών και ακίνητων πολιτιστικών πόρων (μνημείων, ιστορικού κέντρου πόλεων, αρχιτεκτονικών χώρων και συνόλων, ιστορικών και παραδοσιακών οικισμών κλπ.).
- 14) Την ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανασκαφή, στερέωση, αναστήλωση και ανάδειξη μνημείων που είναι κατάλοιπα του Αρχαίου Ελληνικού και Βυζαντινού πολιτισμού αλλά και των νεώτερων χρόνων.
- 15) Την ανάληψη έργων συντήρησης, αποκατάστασης και προβολής με βάση μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του ενιαίου συνόλου μνημείων – περιβάλλοντος χώρου, σε αστικό, περιαστικό και αγροτικό περιβάλλον και στόχο τη βελτίωση της αντίληψης του μνημείου στον ιστορικό και χωρικό του περίγυρο.
- 16) Την ανάληψη πρωτοβουλιών για την συντήρηση τοιχογραφιών, εικόνων, ψηφιδωτών και ξυλογλύπτων.
- 17) Την ανάληψη έργων ανάπλασης παραδοσιακών οικισμών με ιστορικό και αισθητικό ενδιαφέρον.
- 18) Την ένταξη πολιτιστικών αρμοδιοτήτων του νομού στις δραστηριότητες και προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού.
- 19) Τη δημιουργία και λειτουργία κινηματογράφων και τμημάτων εικαστικών στα πλαίσια των νέων σχετικά δικτύων του Υπ.Πο με την υπογραφή αντίστοιχων Προγραμματικών Συμβάσεων.
- 20) Την ίδρυση Ανοιχτού Πανεπιστημίου.

- 21) Η διεύρυνση και βελτίωση της αθλητικής υποδομής του νομού.
- 22) Η οργάνωση και διαχείριση αθλητικών δραστηριοτήτων.
- 23) Η ανάδειξη και αξιοποίηση των ενδογενών αθλητικών παραγόντων.
- 24) Η προώθηση ειδικών μορφών αθλητισμού που ο νομός παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα.
- 25) Η σύνδεση Πολιτισμού & Αθλητισμού σε σχέση με την συνολική Τουριστική ανάπτυξη του Νομού.

Όλα τα παραπάνω απορρέουν από το καταστατικό του ΟΠΑΝΑΜ, παρόλα αυτά ο Οργανισμός Πολιτισμού & Αθλητισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας δεν έχει αρμοδιότητες για την ανάδειξη του πολιτισμού, ούτε για τη συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων, μνημείων. Στην συνέντευξη με τον υπάλληλο της Νομαρχίας Μεσσηνίας, κ. Δημήτριο Αβδάλα, μου εξέφρασε την άποψη ότι ο ΟΠΑΝΑΜ είναι ΝΠΔΔ το οποίο εποπτεύεται από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας έχει περιορισμένες αρμοδιότητες περί ανάδειξης των μνημείων του πολιτισμού. Το αντικείμενο με το οποίο ασχολείται είναι η οργάνωση - συμμετοχή πολιτιστικών εκδηλώσεων στους διάφορους δήμους του Νομού και επίσης, η οργάνωση - συμμετοχή αθλητικών εκδηλώσεων.

3.25 Ο Πολιτισμός στην Πολιτική του Δήμου Καλαμάτας

Συνοπτικά μπορούμε να αναφέρουμε τους ακόλουθους άξονες στην πολιτιστική δράση του Δήμου Καλαμάτας

- **Προστασία και Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.**

Η προστασία και η "δυναμική" αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης αποτέλεσε έναν από τους στόχους της πολιτιστικής πολιτικής και γενικότερα της αναπτυξιακής πολιτικής που έχει διαμορφώσει η δημοτική αρχή της Πόλης και συγκεκριμένα την ανάδειξη του ιστορικού κέντρου:

- Ο Δήμος Καλαμάτας προκειμένου να αναδείξει τον πολιτιστικού πλούτου του κατάρτισε και ψήφισε πολεοδομική μελέτη (ρυμοτομικό, χρήσεις γης, οργάνωση κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων, όροι δόμησης).
- Πρόγραμμα διαμόρφωσης πεζοδρόμων και ελεύθερων χώρων που χρηματοδοτείται από το Περιφερειακό Σκέλος του Κ.Π.Σ.

- ο Τοπογραφική αποτύπωση των δημόσιων χώρων (οδών, πλατειών, χώρων στάθμευσης κ.ά) και διαμόρφωσης των ελεύθερων χώρων.
- ο Με πιστώσεις από το Περιφερειακό Πρόγραμμα του 2^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.) για το πρόγραμμα του Υπουργείου Πολιτισμού αποκαθίσταται το κτίριο της παλιάς αγοράς. Πιο συγκεκριμένα προβλέπεται η επέκταση του Αρχαιολογικού Μουσείου και στο κτίριο της παλιάς αγοράς, με λειτουργική ενσωμάτωση και του ενδιαμέσου των δύο κτιρίων του δρόμου. Το κτίριο ανακατασκευάστηκε, όμως εδώ και χρόνια δε λειτουργεί προκαλώντας τις αντιδράσεις των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων.
- ο Έγιναν μελέτες για στερεώσεις και ανασκαφές στο κάστρο με στόχο να επιτραπεί η είσοδος και στο δεύτερο ψηλότερο τμήμα του. Αυτός ο στόχος ακόμα και σήμερα όμως δεν έχει επιτευχθεί, αφού το υψηλότερο τμήμα του κάστρου δεν έχει υποστεί καμία βελτίωση.

Επιπρόσθετα με την ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου που έχει πραγματοποιηθεί με την Α' και Β' Φάση των προβλεπόμενων παρεμβάσεων ο Δήμος κατάφερε να διατηρήσει στη φυσιογνωμία της πόλης, αφού το ιστορικό κέντρο περιλαμβάνει ένα μεγάλο τμήμα του σημερινού κέντρου της πόλης. Στην *πρώτη φάση* έγινε η ανάπλαση της εκκλησίας των Αγίων Αποστόλων και του Κάστρου Καλαμάτας, ενώ στην *δεύτερη φάση* που έγινε ολική ανάπλαση ιστορικού κέντρου και των διατηρητέων. Τα χρήματα για τις δύο πρώτες φάσεις προήλθαν από το Β' Κ.Π.Σ και το Π.Ε.Π Πελοποννήσου .

Άλλες πρωτοβουλίες της Δημοτικής Αρχής στην αξιοποίηση παλαιών κτιρίων της πόλης είναι:

- Η μετατροπή του παλαιού εργοστασίου της Ηλεκτρικής Εταιρείας σε θεατρική αίθουσα για την στέγαση του Δημοτικού Περιφερειακού θεάτρου Καλαμάτας.
- Η αποκατάσταση τουλάχιστον 18 κτιρίων ιδιοκτησίας του δήμου που έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα και που σήμερα όποια απ' αυτά έχουν αποκατασταθεί έχουν στεγάσει διάφορες υπηρεσίες του Δήμου και των δημοτικών επιχειρήσεων, όπως τις τεχνικές υπηρεσίες του δήμου, τις σχολές της Δ.Ε.ΠΑ.Κ, τα γραφεία του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ.Κ, κ.λ.π.

Το ίδρυμα EUROPA NOSTRA IIBI (συνομοσπονδία 200 και πλέον οργανώσεων, που ασχολούνται με την πολιτιστική κληρονομιά σε όλη την περιοχή του Συμβουλίου της Ευρώπης, ιδρύθηκε το 1961), τον Μάρτιο του 1997 βράβευσε τον δήμο Καλαμάτας με ένα από τα πέντε μετάλλια που απένειμε στον διαγωνισμό του 1996 για την μεγάλης κλίμακα διατήρηση και αποκατάσταση της ιστορικής κτιριακής κληρονομιάς μετά τον σεισμό του 1986.

- Παράλληλα έχει γίνει μελέτη για την ανάπλαση και οικονομική ανάπτυξη του Ιστορικού Κέντρου της πόλης μέσα από την οποία θα προσδιορίζονται οι χρήσεις που θα προωθηθούν για τα καταστήματα της περιοχής.

Πανοραμική άποψη Καλαμάτας απ' τη θέση της Υπαπαντής

- Οι στόχοι της δημοτικής αρχής για την αποκατάσταση του ιστορικού προσώπου της Πόλης με σύγχρονη πολεοδομική προσέγγιση θα ολοκληρωθεί με την επανεγκατάσταση του ηλεκτρικού τροχιοδρόμου, με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.
- Συμμετοχή στο Ε.Π.Δ.Π. (Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων) ως Διεθνές

Διεθνές Φεστιβάλ Χορού

Κέντρο Χορού (Δι.Κε.Χο.).

Το 1995, στα πλαίσια του προγράμματος για την δημιουργία του Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων, υπογράφηκε δεκαετής προγραμματική σύμβαση από το Υπ. Πολιτισμού με τον Δήμο Καλαμάτας, με σκοπό την πολιτιστική εξειδίκευση της πόλης ως "Διεθνές Κέντρο Χορού". Το Κέντρο από το 1995 οργανώνει το καλοκαίρι με επιτυχία, το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα χορευτικών εκφράσεων με την συμμετοχή ελληνικών και ξένων χορευτικών σχημάτων.

▪ Αδελφοποιήσεις

Ο θεσμός των αδελφοποιήσεων έχει ξεκινήσει από το 1975 με πόλεις με παραπλήσια οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική βάση και κοινούς στόχους. Ο δήμος Καλαμάτας έχει αδελφοποιηθεί με τον δήμο Αγλαντζιάς, της Κύπρου.

▪ Θέσπιση Πολιτιστικού Τέλους.

Το Δημοτικό Συμβούλιο Καλαμάτας για να εξασφαλίσει ένα μόνιμο έσοδο για την διατήρηση της λειτουργίας των πολιτιστικών του φορέων ψήφισε το 1993 κατά πλειοψηφία μια άλλη μορφή χρηματοδότησης, αυτή του "Πολιτιστικού Τέλους" το οποίο ανέρχεται στα 9€ περίπου το χρόνο ανά οικογένεια, που καταβάλλονται με τον λογαριασμό της Δ. Ε.Υ.Α. Κ.

3.26 Οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι της πόλης της Καλαμάτας

Σήμερα στην Πόλη λειτουργούν αρκετά πολιτιστικά σωματεία ή σύλλογοι με διαφορετικούς σκοπούς και στόχους. Ο αθλητισμός, η πνευματική καλλιέργεια, η μουσική, το θέατρο, οι παραδοσιακοί χοροί, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κλπ., είναι οι τομείς μέσω των οποίων διοχετεύεται ο τοπικός πολιτιστικός δυναμισμός.

3.26.1 Πνευματικοί σύλλογοι

Ο Σύλλογος προς διάδοση των Γραμμάτων (1936). Σήμερα εκδίδει το περιοδικό "ΙΘΩΜΗ". Το 1964 αποφάσισε την ίδρυση Λαογραφικού Μουσείου τα εγκαίνια του οποίου πραγματοποιήθηκαν το 1977.

3.26.2 Καλλιτεχνικοί Σύλλογοι

Καλλιτεχνικοί Σύλλογοι

1.Κινηματογραφική Λέσχη

2.Φωτογραφική Λέσχη Καλαμάτας

3.26.3 Θεατρικοί Σύλλογοι

Ένας από τους δυναμικότερους φορείς πολιτιστικής έκφρασης της πόλης είναι το ερασιτεχνικό της θέατρο. Η θεατρική ερασιτεχνική δημιουργία εκφράζεται μέσα από επτά θεατρικές ομάδες.

Θεατρικοί Σύλλογοι

1. Μεσσηνιακό Ερασιτεχνικό θέατρο (ΜΕΘ)
2. Ερασιτεχνικό θεατρικό εργαστήρι Καλαμάτας (Ε.Θ.Ε.κ.)
3. Πειραματική σκηνή Καλαμάτας
4. Θεατρική Διαδρομή
5. "Οι φίλοι του θεάτρου" (τμήμ. του μουσ. συλ. "Η Αρμονία")
6. "Σύλλογος για το παιδί και το θέατρο - Η Κουκλοπαρέα"
7. Θεατρική ομάδα "Κοάλα" (του συλλόγου των εξ Αυστραλίας επαναπατρισθέντων Μεσσηνίων)
8. "Σκηνή"

3.26.4 Μουσικοί Σύλλογοι

Στην μουσική παράδοση της πόλης συμβάλλουν οι ακόλουθοι σύλλογοι:

1. Μουσικός σύλλογος «Ορφεύς»
2. Μουσικοφιλολογικός & καλλιτεχνικός σύλλογος «Ακρίτας»
3. Εργαστήρι Παραδοσιακής Μουσικής
4. Ένωση φίλων της Μουσικής Καλαμάτας «Αρμονία»
5. Σύλλογος «Οι Φίλοι της Μουσικής»

3.27 Οι Σύλλογοι Τοπικιστικού Χαρακτήρα

Σημαντικός στην Πόλη είναι ο αριθμός των συλλόγων με τοπικιστικό χαρακτήρα. Οι κύριοι στόχοι αυτών των συλλόγων είναι πολιτιστικοί αφού προσπαθούν μέσα από τις δραστηριότητές τους (π.χ. την δημιουργία χορευτικών ομάδων) να προάγουν τα πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής

τους ή των χωρών από τις οποίες προέρχονται και ταυτόχρονα αποτελούν χώρους αλληλοϋποστήριξης και αλληλοβοήθειας για τα μέλη τους.

Τοπικιστικοί Σύλλογοι
1. Σύλλογος Λαδαίων Καλαμάτας
2. Σύλλογος Νεδουσαίων Καλαμάτας
3. Σύλλογος Αρτεμισίων Καλαμάτας
4. Σύλλογος Αλαγονίων Καλαμάτας
5. Σύλλογος Ακοβιτών Καλαμάτας "Αγ. Γεώργιος"
6. Σύλλογος Κορομηλαίων Μεσσηνίας
7. Σύλλογος Πολιανιτών Μεσσηνίας "Ο Παπαφλέσσας"
8. Σύλλογος Κυπρίων Μεσσηνίας "Ο Πενταδάκτυλος"
9. Σύλλογος Κρητών Μεσσηνίας "Ο Ψηλορείτης"
10. Σύλλογος Βορειοελλαδιτών Ν. Μεσσηνίας
11. Σύλλογος Ηπειρωτών Ν. Μεσσηνίας
12. Σύλλογος Βορειο-ηπειρωτών Μεσσηνίας "Οι Άγιοι Σαράντα"
13. Σύλλογος Τσιγγάνων Ν. Μεσσηνίας "Ο Παπαφλέσσας"
14. Ένωση Ποντίων Μεσσηνίας
15. Σύλλογος Αλλοδαπών Μεσσηνίας
16. Σύλλογος των εξ Αυστραλίας Επαναπατρισθέντων Ν. Μεσσηνίας
17. Ελληνογαλλικός Σύλλογος Μεσσηνίας
18. Σύλλογος Ελληνο-Ισπανόφωνων Μεσσηνίας
19. Ιταλικός Σύλλογος Καλαμάτας

Ενδεικτικά αναφέρουμε και άλλους συλλόγους που δρουν στην Πόλη και που άμεσα ή έμμεσα η προσφορά τους είναι σημαντική στον πολιτιστικό τομέα:

- Ο Σύλλογος Ανθεστήρια Μεσσηνίας" (1960)
- Σοροπτιμιστικός όμιλος Καλαμάτας "Αρσινόη" (1991)
- Ροταριανός Όμιλος Καλαμάτας

- LIONS CLUB Καλαμάτας (1992)
- Οι Φίλοι του Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη (1997)
- Οι Φίλοι Σιδηροδρόμων Μεσσηνίας
- Επιτροπή για τα Ανθρώπινα δικαιώματα και κατά του Ρατσισμού Καλαμάτας (1993)
- Πολιτιστικός σύλλογος του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας

3.27.1 Χορευτικοί - Παραδοσιακοί Σύλλογοι

Στην Πόλη την χορευτική - μουσική παράδοση συνεχίζουν τέσσερις σύλλογοι, οι οποίοι επανειλημμένως έχουν λειτουργήσει ως πρεσβευτές της τοπικής και εθνικής μας παράδοσης σε χώρες του εξωτερικού και οι δραστηριότητες τους συμβάλλουν στη διάδοση και διάσωση στοιχείων της λαϊκής παράδοσης.

Μουσικό – χορευτικά συγκροτήματα, Λαογραφικοί Σύλλογοι

1. Λύκειο των Ελληνίδων Καλαμάτας

2. Μορφωτικός σύλλογος Μεσσηνίας

3. Κέντρο Λαογραφικών μελετών Καλαμάτας 4. Κέντρο Παραδοσιακών Χορών "Παράδοσις"

3.28 Τοπικές Εκδηλώσεις - Εορτές

- Στη Καλαμάτα, οργανώνεται τριήμερη εμποροπανήγυρις με τον εορτασμό του καθεδρικού ναού της Υπαπαντής του Σωτήρος, στις 2 Φεβρουαρίου.
- Σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική αλλά και τουριστική ανάπτυξη της πόλης διαδραματίζει το **"Διεθνές Φεστιβάλ Χορού"** που πραγματοποιείται στα τέλη του Ιουλίου στην πόλη με μεγάλη επιτυχία.
- Στην αναζωογόνηση της πολιτιστικής αλλά και οικονομικής ζωής της Πόλης συμβάλλει με τις εκδηλώσεις του κάθε άνοιξη ο σύλλογος «Ανθεστήρια Μεσσηνίας» (τα τελευταία χρόνια με συνδιοργανωτές τον Δήμο Καλαμάτας και την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας), με την οργάνωση οκταήμερης **'Ανθοκομικής - Γενικής έκθεσης'** στο Άλσος του Λιμενικού Ταμείου, καθώς και την οργάνωση διαφόρων πολιτιστικών εκδηλώσεων και την παρέλαση των ανθοστόλιστων αρμάτων.
- Στη **Μεσσήνη** από τις 20 έως και τις 29 Σεπτεμβρίου διεξάγεται μεγάλη εμποροπανήγυρις

που συνδυάζεται με τον εορτασμό της Παναγίας της Βουλκανιώτισσας.

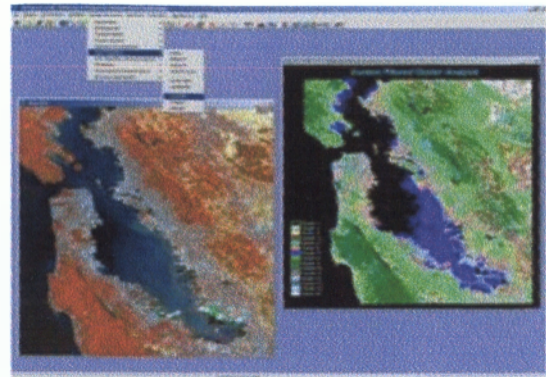
- Στην **Κυπαρισσία** πραγματοποιείται οκταήμερο (14-21 Σεπτεμβρίου) πανηγύρι του Σταυρού καθώς και τριήμερες θρησκευτικές εκδηλώσεις του Αγίου Πνεύματος και της Αγίας Τριάδος.
- Στην **Κορώνη** θρησκευτική πανήγυρης οργανώνεται με τον εορτασμό της Παναγίας της Ελεήστρας.
- Στο **Κοπανάκι** κάθε Κυριακή γίνεται αγορά-παζάρι υπαίθριο, με πολλά εμπορεύματα, ενώ μεγάλη εμποροπανήγυρις έχει καθιερωθεί την τελευταία εβδομάδα του Σεπτεμβρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών

4.1 Γενικές αρχές κατανόησης των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών

Ένα Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών (ΓΣΠ), γνωστό ευρέως και ως G.I.S. (Geographic Information System), είναι ένα σύστημα διεύθυνσης χωρικών δεδομένων (spatial data) και συσχετισμένων ιδιοτήτων. Στην πιο αυστηρή μορφή του, είναι ένα ηλεκτρονικό σύστημα, ικανό να ενσωματώσει, αποθηκεύσει, προσαρμόσει, αναλύσει και παρουσιάσει γεωγραφικά-συσχετισμένες (geographically-referenced) πληροφορίες. Σε πιο γενική μορφή, ένα ΓΣΠ είναι ένα εργαλείο "έξυπνου χάρτη" το οποίο επιτρέπει τους χρήστες του να υποβάλλουν διαδραστικά ερωτήσεις (αναζητήσεις δημιουργούμενες από τον χρήστη), να αναλύσουν τα χωρικά δεδομένα (spatial data) και να προσαρμόσουν δεδομένα.

Ο όρος Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών (GIS) αναφέρεται σε Σύστημα Πληροφορικής που συνδυάζει ψηφιοποιημένα γραφικά υπόβαθρα (χάρτες) και περιγραφικές πληροφορίες, τα οποία με κατάλληλη επεξεργασία μπορούν να βοηθήσουν στην παραγωγή θεματικών χαρτών, περιγραφικών καταλόγων και διαγραμμάτων με σκοπό την ανάλυση και μελέτη του χώρου για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν τον άνθρωπο και τη γη.

Τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν μέσα στους αιώνες μέσω δημιουργίας χαρτών και συλλογής γεωγραφικών πληροφοριών και αποθήκευσής τους σε καταχωρητές. Οι πρώτοι γνωστοί χάρτες σχεδιάστηκαν πάνω σε περγαμινές για να δείξουν τα χρυσωρυχεία του Κοπές κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ραμσού II της Αιγύπτου (1292-1225 π.Χ.) [1]. Ίσως νωρίτερα, οι Βαβυλώνιοι με επιγραφές σφηνοειδούς γραφής να περιγράφουν τον τότε γνωστό κόσμο. Αργότερα, οι Αρχαίοι Έλληνες συνέταξαν τους πρώτους πραγματικούς χάρτες. Χρησιμοποίησαν ένα ορθογώνιο σύστημα συντεταγμένων γύρω στο 300 π.Χ. Περίπου 100 χρόνια αργότερα, ο Έλληνας μαθηματικός, αστρολόγος και γεωγράφος Ερατοσθένης (276-194 π.Χ.) έβαλε τα θεμέλια της επιστημονικής χαρτογραφίας. Ένας από τους πιο γνωστούς παγκόσμιους χάρτες δημιουργήθηκε από τον Κλαούντιο Πτολεμαίο στην Αλεξάνδρεια (90-168 μ.Χ.)

Οι Ρωμαίοι έριξαν μεγαλύτερο βάρος στην καταγραφή και την καταχώρηση γεωγραφικών δεδομένων. Οι όροι *cadastre* (ένας επίσημος καταχωρητής ιδιοκτησίας) και *cadastral* (ένας χάρτης ή έρευνα που δείχνει τα σύνορα ιδιοκτησίας) προέρχονται από τα ελληνικά «κατά σίκον» που σημαίνει «γραμμικός». Οι Ρωμαίοι ήταν οι πρώτοι που εισήγαγαν την έννοια της καταγραφής των ιδιοκτησιών, στο *capitumregistra* (τον καταχωρητή γης). Καθώς οι κοινωνίες οργανώνονταν, π.χ. με την εισαγωγή συστημάτων φορολογίας, η καταχώρηση των ιδιοκτησιών συστηματοποιήθηκε εξ' αρχής για να διασφαλίσει το ετήσιο κρατικό εισόδημα.

Αργότερα, χάρτες σχεδιάστηκαν για να διευκολύνουν τα εμπορικά ακτοπλοϊκά ταξίδια. Οι Άραβες ήταν οι καθοδηγητές χαρτογράφοι του Μεσαίωνα. Η Ευρωπαϊκή χαρτογραφία αναγεννήθηκε με την πτώση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και τη μετάφραση τον 15^ο αιώνα του έργου *Geographia* του Κλαούντιου Πτολεμαίου στα Λατινικά που έγινε η τότε υπάρχουσα εικόνα του κόσμου. Παρόλο που η χαρτογραφία παραμελήθηκε, σε πολλές χώρες η καταχώρηση ιδιοκτησιών ευδοκίμησε. Το γνωστότερο παράδειγμα είναι αυτό του Μεγάλου Κτηματολογίου των περιοχών της Αγγλίας που συντάχθηκε το 1086 από τον πρώτο Νορμανδό βασιλιά, Ουίλιαμ τον κατακτητή.

Οι εξερευνήσεις του Μάρκο Πόλο, του Χριστόφορου Κολόμβου, του Βάσκο Ντε Γκάμα κ.ά. είχε σαν αποτέλεσμα, πέραν της ανάπτυξης του εμπορίου, και της δημιουργίας νέων χαρτών. Οι επιπελικοί χάρτες αποτέλεσαν τους καθοδηγητές τόσο για τοπογραφικούς χάρτες ξηράς όσο και για χάρτες πλοήγησης.

Μέχρι το 19^ο αιώνα, η γεωγραφική πληροφορία χρησιμοποιούνταν κυρίως στο εμπόριο, στις εξερευνήσεις, για συλλογή φόρων και από το στρατό. Καθώς οι κοινωνίες έγιναν πολυπλοκότερες νέες εφαρμογές αναπτύχθηκαν για τις επερχόμενες υποδομές (τηλεφωνικές γραμμές, σιδηροδρόμους κλπ.). Οι αεροφωτογραφίες επιτάχυναν την πρόοδο της χαρτογράφησης. Η φωτογραμμετρική, η τεχνική της μέτρησης των αεροφωτογραφιών,

αναπτύχθηκε ταχύτητα στις δεκαετίες 1920 και 1930 και κατά το 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο. Χρησιμοποιείται κυρίως για χάρτες με κλίμακες 1:1500 και 1:50000.

Σήμερα, με τις δυνατότητες που παρέχουν οι Η/Υ, η χαρτογράφηση διατρέχει μια νέα εποχή. Τα δίκτυα Η/Υ, οι εξομοιωτές, η εικονική πραγματικότητα αποτελούν τη τελευταία μόδα στην εξέλιξη των γεωγραφικών συστημάτων.

4.2 Γιατί το GIS είναι τόσο σημαντικό

Ένα γεωγραφικό συστήματα πληροφοριών είναι ένα σετ εργαλείων το οποίο χρησιμοποιείται από πολλούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς προκειμένου να ληφθούν σωστές αποφάσεις για να βελτιωθεί ο χώρος που μας περιβάλλει γύρω μας. Πρώτα απ' όλα πολλές πληροφορίες αναφέρονται στο χώρο (περίπου 70-80% όλων των πληροφοριών έχουν κοινό παρανομαστή το χώρο) και δεύτερο όσο αυξάνει ο όγκος των πληροφοριών γίνεται δυσκολότερη η οργάνωση και η διαχείριση τους⁹.

Στις παραπάνω περιπτώσεις, το Γ.Σ.Π. είναι απαραίτητο γιατί βοηθάει να ληφθούν σωστές αποφάσεις οι οποίες αναφέρονται στη γεωγραφία. Το Γ.Σ.Π. ξεχωρίζει από όλα τα υπόλοιπα συστήματα πληροφοριών, γιατί έχει τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται τον χώρο. Π.χ ως φανταστούμε ένα σύστημα που επιτρέπει στους χρήστες του να ενοποιεί, να επεξεργάζεται και να αναλύει δημογραφικά, οικονομικά και άλλου είδους δεδομένα.

Επίσης, έχει τη δυνατότητα εύρεσης βέλτιστης θέσης για δημιουργία νέων χώρων εξυπηρέτησεων π.χ. σχολείου, νοσοκομείου, τράπεζας ή σούπερ μάρκετ. Ακόμα έχει τη δυνατότητα εύρεσης της συντομότερης διαδρομής μεταξύ δύο σημείων μέσα σε μια πόλη π.χ να καταδείξει την ενδεδειγμένη πορεία ασθενοφόρου, πορεία πυροσβεστικού οχήματος, ή οποιουδήποτε άλλου μεταφορικού οχήματος.

4.3 Η ιστορία του GIS

Η ανάγκη του ανθρώπου για συστηματική ταξινόμηση των ιδιαίτερων στοιχείων της γήινης επιφάνειας σχετικά με τη χωρική κατανομή, καθώς και η ζήτηση χαρτών εξειδικευμένων θεμάτων που αφορούσαν στη γήινη επιφάνεια, ήταν η αιτία που οδήγησε στην κατασκευή των πρώτων χαρτών. Οι χάρτες αυτοί αποτέλεσαν την πρώτη μορφή GIS.

⁹ Α. Βουτινιώτη, «Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (Γ.Σ.Π. –G.I.S) Βασικές έννοιες – Λειτουργίες Εφαρμογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση», Καλαμάτα 2003

Η ανάπτυξη μεθόδων λήψης και ανάλυσης αεροφωτογραφιών και εικόνων τηλεανίχνευσης είχαν ως αποτέλεσμα τη χαρτογράφηση με μεγαλύτερη ακρίβεια απ' όπ τα προηγούμενα χρόνια. Οι ίδιες μέθοδοι ήταν αυτές που έδωσαν στους επιστήμονες τεράστιες δυνατότητες όχι απλώς για έρευνα αλλά και για σημαντική αύξηση της ακρίβειας των αποτελεσμάτων που προέκυπταν από αυτή.

Η πρώτη προσπάθεια για συστηματική χρησιμοποίηση των χαρτογραφικών δεδομένων έγινε κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του '60 και του '70. Ιδιαίτερα οι σχεδιαστές και οι αρχιτέκτονες στις Η.Π.Α. συνειδητοποίησαν ότι τα δεδομένα που προέρχονται από διαφορετικές πρωτογενείς έρευνες, μπορούν να συνδυάσουν και να ενοποιηθούν επικαλύπτοντας διαφανή αντίγραφα χαρτών σε μια φωτεινή τράπεζα. Ο πιο γνωστός υποστηρικτής της απλής αυτής τεχνικής ήταν ο αμερικανός αρχιτέκτονας Ian Mc Harg. Η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια χρησιμοποίησης των χαρτογραφικών δεδομένων από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή έγινε το 1963 από τον Howard T. Fisher. Το πρόγραμμα του Fisher ονομάστηκε SYMAP (Synagraphic MAPping System) και δημιούργησε απλούς χάρτες τυπώνοντας στατιστικές τιμές πάνω σε έναν κánaβο, ενώ τα αποτελέσματα προβάλλονταν με πολλούς τρόπους χρησιμοποιώντας διαδοχικές γραμμικές εκτυπώσεις για την παραγωγή κατάλληλων αποχρώσεων του γκρι. Το πρόγραμμα SYMAP ακολούθησε μία σειρά άλλων προγραμμάτων χαρτογράφησης όπως το GRID και το IMGRID που είχαν τη δυνατότητα να χρωματίζουν και να σκιαγραφούν επιφάνειες με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται με τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών ό,τι ο McHarg με τις διαφανείς επικαλύψεις. Από τότε μια σειρά εξελίξεων όχι μόνο στα προγράμματα αυτά αλλά και στην τεχνολογία των υπολογιστών ως μηχανήματα είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία των νέων συστημάτων που χειρίζονται, αναλύουν και παρουσιάζουν πληροφορίες από το γεωγραφικό χώρο. Για το λόγο αυτό ονομάστηκαν Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (G.I.S.) ή Συστήματα Πληροφοριών Γης (L.I.S.) και χρησιμοποιήθηκαν από ένα ευρύ κοινό επιστημόνων ποικίλων ειδικοτήτων που συνεχώς αυξάνεται.

4.4 Περιγραφή συστήματος GIS

Σε γενικές γραμμές, ένα σύστημα GIS περιλαμβάνει:

- Τεχνικές για εισαγωγή γεωγραφικής πληροφορίας σε ηλεκτρονική μορφή, δηλ. μετατροπή της σε ψηφιακή μορφή,
- Τεχνικές για αποθήκευση αυτής της (μεγάλης σε όγκο) πληροφορίας σε συμπιεσμένη μορφή σε ψηφιακά αποθηκευτικά μέσα,

- Μεθόδους αυτοματοποιημένης ανάλυσης των γεωγραφικών δεδομένων, αναζήτηση προτύπων, συνδυασμό διαφορετικών ειδών δεδομένων, δυνατότητα μετρήσεων, εύρεση των συντομότερων διαδρομών και πολλά άλλα,
- Μεθόδους πρόβλεψης των αποτελεσμάτων πιθανών σεναρίων, όπως π.χ. της επίδρασης της αλλαγής του κλίματος στη βλάστηση.
- Τεχνικές αναπαράστασης των δεδομένων σε μορφή χαρτών, εικόνων κλπ.
- Δυνατότητες για έξοδο των αποτελεσμάτων σε μορφή αριθμών και πινάκων.

Ένα σύστημα GIS επιτρέπει πράξεις πάνω σε χωρικά δεδομένα, δηλ. χρησιμοποιώντας γεωγραφικά μήκη και πλάτη. Παράδειγμα μιας τέτοιας πράξης είναι: «Ποιες πόλεις βρίσκονται λιγότερο από 1000 χλμ. η μία από την άλλη;».

Επιτρέπει δηλ. τον προσδιορισμό των χωρικών σχέσεων ανάμεσα στα χαρακτηριστικά (features) του χάρτη. Επιπλέον συνδέει χωρικά δεδομένα με γεωγραφική πληροφορία για ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό του χάρτη. Η πληροφορία αποθηκεύεται ως ιδιότητες (attributes) του γραφικά παρουσιαζόμενου χαρακτηριστικού σε μια Βάση Δεδομένων. Για κάθε χαρακτηριστικό αποθηκεύονται τρεις βασικές πληροφορίες στη ΒΔ: η γεωγραφική πληροφορία, η προβολή (projection) πάνω στην οποία εκφράζεται η γεωγραφική πληροφορία και οι ιδιότητές της. Για κάθε χαρακτηριστικό του χάρτη αποθηκεύονται ακόμα στη ΒΔ του GIS οι εξής πληροφορίες: τι χαρακτηριστικό είναι, που βρίσκεται και πως σχετίζεται με άλλα χαρακτηριστικά.

Πέραν της δυνατότητας σχεδίασης/χειρισμού χαρτών, ένα σύστημα GIS μπορεί να συνδέει εξωτερικές ΒΔ με αντικείμενα που ανήκουν στο χάρτη [4]. Αυτή η σύνδεση επιτρέπει σε όποιες αλλαγές γίνονται στις ΒΔ να φαίνονται αμέσως στο χάρτη καθώς και να μπορούμε να κάνουμε ερωτήσεις στη ΒΔ απευθείας από το χάρτη. Επίσης, διαθέτει ένα σύνολο από εργαλεία που μπορούν να διαχωρίσουν τα διάφορα δεδομένα που είναι αποθηκευμένα στις εξωτερικές ΒΔ, εμφανίζοντας π.χ. αντικείμενα ή περιοχές που ικανοποιούν συγκεκριμένα κριτήρια με διαφορετικά χρώματα ή σχήματα.

Ένα σύνολο από χαρακτηριστικά (π.χ. όλο το οδικό δίκτυο) θεωρούνται ως ένα στρώμα (layer). Στην πραγματικότητα οι ψηφιακοί χάρτες δεν είναι τίποτ' άλλο από μια συλλογή από στρώματα. Τα στρώματα παρουσιάζονται ως διαφάνειες, όπου η κάθε μια περιέχει διαφορετικό δεδομένα του χάρτη. Τα στρώματα τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο και μας επιτρέπουν να δούμε όλες τις όψεις του χάρτη την ίδια χρονική στιγμή. Π.χ. μια διαφάνεια θα μπορούσε να περιέχει τα σύνορα των χωρών της γης, άλλο διαφάνεια να περιέχει σύμβολα που να αναπαριστούν τις πρωτεύουσες, μια τρίτη μπορεί να περιέχει τις εθνικές οδούς κλπ.

Τοποθετώντας αυτές τις διαφάνειες τη μια πάνω στην άλλη δημιουργούμε έναν πλήρη χάρτη. Το GIS σύστημα συνδυάζει διάφορα στρώματα για να απαντήσει σε συγκεκριμένες

χωρικές ερωτήσεις. Χαρακτηριστικά που σχετίζονται μεταξύ τους, όπως π.χ. ποτάμια και κανάλια, θα μπορούν να εμφανίζονται σε ένα στρώμα, ενώ οι υποδομές, όπως δρόμοι, να εμφανίζονται σε άλλο στρώμα. Όταν κάποια χαρακτηριστικά δεν ενδιαφέρουν το χρήστη σε κάποια χρονική στιγμή, θα μπορεί να τ' αποκρύπτει εμφανίζοντας μόνο την πληροφορία που τον ενδιαφέρει.

Όπως είπαμε, οι χάρτες σ' ένα GIS σύστημα αποθηκεύονται σε ψηφιακή μορφή σε μια βάση δεδομένων. Σ' αυτή τη ΒΔ αποθηκεύονται δυο είδη πληροφορίας (ή αλλιώς, η πληροφορία που αποθηκεύεται σ' ένα GIS έχει δυο ιδιότητες - χωρικές και περιγραφικές):

- Χωρική πληροφορία που περιγράφει την τοποθεσία και το σχήμα των γεωγραφικών χαρακτηριστικών και τις χωρικές σχέσεις τους με άλλα χαρακτηριστικά, και
- Περιγραφική πληροφορία που αφορά τα χαρακτηριστικά.

Η χωρική πληροφορία αποθηκεύεται με τη μορφή τριών βασικών χαρακτηριστικών: του σημείου, της γραμμής και του πολυγώνου. Η περιγραφική πληροφορία εμφανίζεται με τη μορφή συμβόλων και ετικετών πάνω στο χάρτη. Η δύναμη του συστήματος βασίζεται στη δυνατότητα που έχει να συνδυάζει αυτά τα δυο είδη πληροφορίας.

Συνοψίζοντας έως εδώ, ένα χαρακτηριστικό (feature) του χάρτη αποτελείται από ιδιότητες (attributes). Ένα GIS αποθηκεύει τα χαρακτηριστικά σε πίνακες, έτσι ώστε κάθε γραμμή του πίνακα να αποτελεί ένα χαρακτηριστικό του χάρτη, και κάθε στήλη μια ιδιότητα αυτού του χαρακτηριστικού. Τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν τις ίδιες ιδιότητες και επομένως ο πίνακας αποτελεί ένα στρώμα (layer) καθώς είναι ένα σύνολο από ίδια χαρακτηριστικά. Το σύνολο όλων αυτών των πινάκων (στρωμάτων), από τα οποία αποτελείται ο χάρτης, αποθηκεύεται στην *GIS Βάση Δεδομένων*.

	Αρ. Δρόμου	Μήκος	Αρ.Οχημ.
Χαρακτηριστικό E1 (feature) →		210	100000
	E2	169	59000

Σχήμα 1. GIS ΒΔ.

Μια εγγραφή είναι ένα σύνολο από στήλες που περιέχουν σχετική πληροφορία. Π.χ., μια ΒΔ πελατών θα περιέχει μια εγγραφή για κάθε πελάτη και θα περιέχει στήλες για το όνομα, τη διεύθυνση κλπ. του πελάτη. Ένα χαρακτηριστικό είναι απλά μια εγγραφή που συνδυάζει δεδομένα σε μορφή πίνακα και γεωγραφική πληροφορία. Κάθε εγγραφή περιλαμβάνει αρκετές στήλες με δεδομένα καθώς και μια αναφορά σε γεωμετρική πληροφορία που περιγράφει το σχήμα και την τοποθεσία κάθε χαρακτηριστικού. Τα δεδομένα σε μορφή πίνακα ονομάζονται

ιδιότητες και τα γεωμετρικά δεδομένα *γεωμετρία*. Αυτοί οι δυο τύποι δεδομένων αποτελούν το χαρακτηριστικό.

Μία άλλη σημαντική έννοια είναι αυτή της τοπολογίας. *Τοπολογία* ονομάζεται η μαθηματική διαδικασία βάση της οποίας ορίζονται χωρικές σχέσεις. Προσδιορίζονται δηλ. οι σχέσεις μεταξύ των διαφόρων χαρακτηριστικών. Τρεις τοπολογικές έννοιες είναι: ο σύνδεσμος (κόμβος), ο ορισμός της περιοχής (το πολύγωνο) και η γειτνίαση.

Τα *θέματα (themes)* μας επιτρέπουν να αλλάξουμε προγραμματιστικά την εμφάνιση ορισμένων ή όλων των χαρακτηριστικών ενός στρώματος βασιζόμενοι σε συγκεκριμένα κριτήρια. Πρότυπα και τάσεις που είναι σχεδόν αδύνατο να ανιχνευθούν σε λίστες δεδομένων, αποκαλύπτονται ξεκάθαρα όταν χρησιμοποιείται θεματική σκίαση για αναπαράστασή τους στο χάρτη. Ένας χάρτης σκιάζεται θεματικά χρησιμοποιώντας δεδομένα από ένα στρώμα. Το πιο κοινό παράδειγμα θεματικού χάρτη είναι ο χάρτης καιρού. Οι κόκκινες περιοχές δηλώνουν ζέστη, οι μπλε κρύο. Οι θεματικοί χάρτες αναπαριστούν τα δεδομένα με χρωματικές αποχρώσεις, πρότυπα, σύμβολα ή γεμίσματα και μπορεί κάποιος να δημιουργήσει διαφορετικούς θεματικούς χάρτες με αυτά τα αντικείμενα βασιζόμενος στα δεδομένα του.

Η αναζήτηση, τέλος, είναι μια από τις πιο σημαντικές δυνατότητες ενός GIS. Επιτρέπει την ανάκτηση συγκεκριμένων δεδομένων βασισμένη σε γεωγραφική πληροφορία.

Ένα GIS σύστημα μπορεί να απαντήσει στους παρακάτω τύπους ερωτήσεων:

- με βάση την *τοποθεσία*, δηλ. τι βρίσκεται σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία;
- με βάση μια *συνθήκη*, δηλ. η εύρεση μιας τοποθεσίας που ικανοποιεί συγκεκριμένες συνθήκες,
- με βάση κάποιες *τάσεις*, δηλ. τι άλλαξε μετά από κάποιο χρονικό διάστημα;
- με βάση κάποια *πρότυπα (patterns)* π.χ. χρονική καθυστέρηση όταν κυριαρχούν συγκεκριμένες εδαφικές συνθήκες με βάση κάποια *μοντελοποίηση*, δηλ. «τι θα συνέβαινε εάν» ερωτήσεις.

Τα συστήματα GIS έχουν μια ευρεία περιοχή εφαρμογών. Τυπικές εφαρμογές τους είναι στη διαχείριση του περιβάλλοντος και των πόρων του, στο σχεδιασμό και ανάπτυξη νέας υποδομής των πόλεων, δρόμων κλπ, στις θαλάσσιες και επίγειες μεταφορές, στην ασφάλεια στη θάλασσα, στις βιομηχανίες τηλεπικοινωνιών, ύδατος, ηλεκτρικού, όπου η έμφαση δίνεται στη συντήρηση και λειτουργία των δικτύων τους, ακόμα και για στρατιωτικές εφαρμογές.

Τα συστήματα GIS είναι μια ενεργή περιοχή της ψηφιακής τεχνολογίας με ετήσια ανάπτυξη 20% και πωλήσεις της τάξης των \$500 εκατομμυρίων. Η ικανότητα των συστημάτων αυτών να αποθηκεύουν σχέσεις ανάμεσα στα χαρακτηριστικά, πέρα από τα ίδια τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητές τους, είναι ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά ισχύος και ευελιξίας αυτής της τεχνολογίας.

4.5 Από τι αποτελείται ένα Γ.Σ.Π.

Ένα Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών αποτελείται από χωρικά και στατιστικά δεδομένα (Geographical and Statistical Data), από λογισμικό (Software) και λειτουργίες – διαδικασίες του (Functions), επίσης από το υλικό (Hardware), τους χρήστες (Users) και απ' το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας.

4.6 Που χρησιμοποιείται ένα Γ.Σ.Π.

Τα Γ.Σ.Π. έχουν αναπτυχθεί πάρα πολύ τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η τεχνολογία αυτή ξεκίνησε από ακαδημαϊκή έρευνα και χρησιμοποιείται σε ένα πλήθος εφαρμογών, όπου η παράμετρος «γεωγραφικός χώρος» υπεισέρχεται άμεσα ή έμμεσα σε ζητήματα χωροταξίας, αστικής και περιφερειακής ανάλυσης και σχεδιασμού, διαχείρισης των φυσικών πόρων, οικολογικών ερευνών κ.ά.

Ο χώρος και κάθε είδους πληροφορία που τον περιγράφει είναι συνδεδεμένοι με ένα μεγάλο κομμάτι των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, ενώ σε επίπεδο οργάνωσης και λήψης αποφάσεων σχετικά με αυτές σχεδόν κάθε επιλογή έχει άμεσο ή έμμεσο συσχετισμό με κάποιο είδους χωρική ανάλυση και σχεδιασμό.

Αναφέρονται παρακάτω κάποια επιστημονικά πεδία στα οποία μπορούν να συμβάλλουν σαν ολοκληρωμένα εργαλεία χωρικής ανάλυσης και σχεδιασμού:

- Περιφερειακός προγραμματισμός - σχεδιασμός (χωρική ανάλυση περιφερειακών ανισοτήτων, διαχείριση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων και βάσεων

κοινωνικο - οικονομικών δεδομένων, επενδυτικά σχέδια και εναλλακτικές στρατηγικές, χωροθετήσεις – κατανομές οικονομικών δραστηριοτήτων, αξιολόγηση περιφερειακών και τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, συστήματα λήψης αποφάσεων).

- Αστικός προγραμματισμός – σχεδιασμός(χωρική ανάλυση αστικών περιοχών, διαχείριση ολοκληρωμένων προγραμμάτων αστικής ανάπτυξης, πολιτική αναπλάσεων, πολιτική χρήσεων γης, δόμηση, κτηματολόγιο
- Συγκοινωνίες – Μεταφορές(διαχείριση συστημάτων μεταφορών(οδικών, ακτοπλοϊκών, αεροπορικών), διαχείριση αστικών συγκοινωνιών, πολιτική πρόληψης ατυχημάτων, κά
- Τεχνική υποδομή(διαχείριση δικτύων ύδρευσης - αποχέτευσης, ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, προσδιορισμός περιοχών εξυπηρέτησης, χωροθετήσεις- κατανομές κά).
- Περιβάλλον(διαχείριση οικοσυστημάτων, πολιτικές προστασίας και πρόληψης, οικοσυστήματα λήψης αποφάσεων και εκτίμηση επιπτώσεων, υποδείγματα αλληλεπίδρασης οικονομικών και περιβαλλοντικών συστημάτων, επιχειρησιακή έρευνα).
- Φορολογία(φορολογία ακίνητης περιουσίας, διαχείριση φορολογικών στοιχείων).
- Εκπαίδευση και Υγεία-Πρόνοια(πολιτική διαχείρισης παροχών εκπαίδευσης, υγείας- πρόνοιας, περιοχές ειδικών χαρακτηριστικών, χωροθετήσεις – κατανομές κέντρων εξυπηρέτησης, περιοχές εξυπηρέτησης κά).
- Πυροσβεστική, Δασική υπηρεσία, Αστυνομία(πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών, ελαχιστοποίηση διαδρομών, κόστους κά).
- Ανάλυση αγοράς(ανάλυση καταναλωτικής συμπεριφοράς, συστήματα λήψης αποφάσεων)
- Αγορά Εργασίας (χωρική ανάλυση αγορών εργασίας, μελέτη της προσφοράς και ζήτησης, πολιτικές απασχόλησης, ανεργίας και επαγγελματικής κατάρτισης, κινητικότητα εργατικού δυναμικού, μετακινήσεις τόπου εργασίας- κατοικίας).
- Δίκτυα διανομών, πωλήσεων και χωροθετήσεις κατανομών(ανάλυση και διαχείριση δικτύων διανομών προϊόντων και υπηρεσιών, αριστοποίηση διαδρομών και τροφοδοσίας, χωροθετήσεις κέντρων παροχών).

4.7 Δεδομένα

Τα δεδομένα που εισάγονται με τη διαδικασία της ψηφιοποίησης και αφού πρώτα υποστούν τις ανάλογες διορθώσεις χρησιμοποιούνται στα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών, ανάλογα με τη φύση και το περιεχόμενό τους διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- Τα χωρικά ή χαρτογραφικά δεδομένα
  - Τα περιγραφικά – μη χωρικά δεδομένα
- I. Ως χωρικά δεδομένα ορίζονται εκείνα τα δεδομένα που μπορούν να περιγραφούν με τη μορφή συντεταγμένων (χ,ψ) και εκείνα που δίνουν τη δυνατότητα απεικόνισης του χώρου σε ένα επίπεδο. Υπό κλίμακα το επίπεδο αυτό μπορεί να είναι είτε το χαρτί είτε η οθόνη του υπολογιστή. Ανάλογα με τη φύση τους τα δεδομένα χωρίζονται σε διακριτά ή οντότητες (π.χ πληθυσμός, η χρήση γης κ.ά) και σε συνεχή (π.χ το υψόμετρο κ.ά)
  - II. Τα χαρτογραφικά δεδομένα χωρίζονται ανάλογα αν η απεικόνισή τους γίνεται με τη μέθοδο των οντοτήτων (διανυσματικά – vector) ή με την απεικόνιση του συνεχούς χώρου (ψηφιδωτά – raster)
  - III. Τα περιγραφικά ή μη χωρικά δεδομένα σχετίζονται ή περιγράφουν τα χαρακτηριστικά ή τις ιδιότητες της υπόψη χωρικής θέσης π.χ η θέση μιας ισούψους καμπύλης πάνω στο χάρτη είναι χωρική πληροφορία, ενώ ο χαρακτηρισμός της με βάση το υψόμετρό της είναι μη χωρική.

4.8 Γεωγραφικά συστήματα Πληροφοριών & Τοπική Αυτοδιοίκηση

Τα Γ.Σ.Π. έχουν πολλές εφαρμογές όπως π.χ η Γεωγραφική Υπηρεσία Στράτου, ο Ο.Τ.Ε. η Δ.Ε.Η, ιδιώτες, η Τοπική Αυτοδιοίκηση κ.ά.

Για την Τοπική Αυτοδιοίκηση υπάρχουν δυνατότητες ακριβούς καταγραφής και επεξεργασίας αρκετών στοιχείων που προκύπτουν από μια γεωγραφική περιοχή που καλύπτει ένας δήμος, γι' αυτό και είναι απαραίτητα για αυτήν.

Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα εφαρμογής των Γ.Σ.Π. από μέρους της Τοπικής & Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης :

- ⬇ Πολεοδομία – κτηματολόγιο
- ⬇ Μηχανογράφηση των πολεοδομικών υπηρεσιών
- ⬇ Δημιουργία & διαχείριση ιστορικών κέντρων και αρχαιολογικών χώρων – αρχείο παραδοσιακών κτιρίων
- ⬇ Παροχή τουριστικών πληροφοριών για το ιστορικό κέντρο του δήμου
- ⬇ Χωροθέτηση σχολικών μονάδων

- ↓ Διαχείριση βρεφονηπιακών σταθμών
- ↓ Διαχείριση των εγκαταστάσεων άθλησης και πολιτισμού
- ↓ Τομείς αστυνόμευσης στα διοικητικά όρια του δήμου
- ↓ Διαχείριση διαφημίσεων
- ↓ Άδειες καταστημάτων
- ↓ Διαχείριση δικτύων κοινής ωφέλειας (δίκτυο ύδρευσης αποχέτευσης, δίκτυο τηλεπικοινωνιών)
- ↓ Σχεδιασμός και διαχείριση της κυκλοφορίας των οχημάτων
- ↓ Πολεοδομία – Ρυμοτομικό σχέδιο πόλεως
- ↓ Πολεοδομία – Πληροφόρηση όρων δόμησης
- ↓ Μηχανογράφηση των πολεοδομικών υπηρεσιών
- ↓ Συστήματα πληροφοριών για τους ταξιδιώτες και το κοινό
- ↓ Εφαρμογή για την επίλυση του συγκοινωνιακού προβλήματος
- ↓ Διαχείριση υπηρεσίας καθαριότητας (χωροθέτηση κάδων) ¹⁰

Τα τμήματα που έχουν δημιουργηθεί για επεξεργασία του GIS σε συνεργασία με μια σειρά από ειδικούς συνεργάτες, όπως πολιτικούς μηχανικούς, αρχιτέκτονες, προγραμματιστές κ.ά σε συνδυασμό με εξειδικευμένο προσωπικό και την ανάλογη πείρα μπορούν να παράγουν έργο το οποίο μπορεί να γίνει κάλλιστα ένα άριστο εργαλείο για τη βελτιστοποίηση των υπηρεσιών που παρέχουν οι δήμοι και οι νομαρχίες.

¹⁰ Α. Βουτινιώτη, «Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (Γ.Σ.Π. –G.I.S) Βασικές έννοιες – Λειτουργίες Εφαρμογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση», Καλαμάτα 2003

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Ανάπτυξη λογισμικής εφαρμογής για την αποτύπωση και τη διαχείριση των αρχαιολογικών πολιτισμικών μνημείων της Μεσσηνίας

5.1 Στόχος – Σκοπός

Ο Νομός Μεσσηνίας χαρακτηρίζεται από μια αξιόλογη αρχαιολογική και πολιτιστική κληρονομιά γι' αυτό και χρέος μας είναι η ανάδειξη και η προστασία των αρχαιολογικών χώρων και των πολυάριθμων μνημείων που φιλοξενούνται στην περιοχή. Η δημιουργία εφαρμογής έχει ως πρωταρχικό στόχο τη δημιουργία μιας ψηφιακής-χωρικής αποτύπωσης των κυριότερων μνημείων που βρίσκονται διάσπαρτοι στο Νομό, όπως ιεροί χώροι, κάστρα, πύργοι, παραδοσιακοί οικισμοί, διατηρητέα μνημεία και άλλα πολιτιστικά στοιχεία ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού κάλλους, με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες.

Παράλληλα δε, να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων και πληροφοριών γι' αυτά. Η βάση αυτή θα μπορέσει να διευκολύνει τις διάφορες δημόσιες υπηρεσίες στην έκδοση πράξεων ή εγγράφων, που σχετίζονται με τους παραπάνω χώρους, ικανοποιώντας σχετικά αιτήματα πολιτών ή δημόσιων αρχών ή άλλων φορέων. Η άμεση, μέσω του ψηφιακού αυτού προϊόντος, πληροφόρηση των πολιτών θα εξυπηρετήσει σε μεγάλο βαθμό την ενημέρωσή τους για τις διάφορες δεσμεύσεις που υπάρχουν στους χώρους άμεσης επιρροής των αρχαιολογικών χώρων. Επιπλέον, το ψηφιακό αυτό υλικό, μπορεί να βοηθήσει στην προβολή και ανάδειξη στο ευρύ κοινό του αρχαιολογικού και πολιτιστικού πλούτου της περιοχής αυξάνοντας έτσι την ζήτηση του τουρισμού.

5.2 Συλλογή στοιχείων

Ο αρχαιολογικός και πολιτιστικός πλούτος του Νομού Μεσσηνίας αποτυπώθηκε σε εφαρμογή εξειδικευμένου λογισμικού (Arc Gis), χρησιμοποιώντας σαν βάση τις πληροφορίες που υπάρχουν στις διάφορες Υπουργικές Αποφάσεις κήρυξης των χώρων και είναι δημοσιευμένοι σε Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), από το Υπουργείο Πολιτισμού και από τις Εφορείες Αρχαιοτήτων. Μέσα από το παραπάνω ειδικό πρόγραμμα συνδυάζεται η χωρική πληροφορία (γεωγραφική θέση) του κάθε αρχαιολογικού χώρου με την περιγραφική πληροφορία, δηλαδή των στοιχείων σε μορφή πίνακα όπως αυτά αναφέρονται στην απόφαση κήρυξης που είναι δημοσιευμένη στο ΦΕΚ. Τα ψηφιακά υπόβαθρα και οι ψηφιοποιήσεις των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων προέρχονται από αντίστοιχη μελέτη της εταιρείας «Αναπτυξιακή Μεσσηνίας».

Κατά την διάρκεια υλοποίησης της αποτύπωσης διαπιστώθηκαν ορισμένα προβλήματα στην όλη διαδικασία και τα οποία αναφέρονται παρακάτω:

1. Στο πρωτόλειο αρχείο διαπιστώθηκε ότι κάποιοι χώροι δεν είχαν αποτυπωθεί ορθά και απαιτείτο συμπλήρωση των περιγραφικών δεδομένων.

2. Δυστυχώς δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν όλα τα αντίγραφα των ΦΕΚ των κηρυγμένων - αποτυπωμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων ώστε να γίνει καταγραφή των επιμέρους στοιχείων τους.

3. Στα παλιότερα ΦΕΚ δεν υπάρχει χαρτογραφική ούτε γεωγραφική αναφορά και η ανακήρυξη του συγκεκριμένου χώρου γίνεται χωρίς να καθορίζονται αυστηρώς τα όρια του π.χ. οικισμού Μεθώνης.

4. Στα πιο πρόσφατα ΦΕΚ διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν σφάλματα και πιθανόν πρέπει να γίνει ορθή επανάληψη των αποφάσεων. Τα σφάλματα σχετίζονται και αναφέρονται πιο κάτω κυρίως με τον επισυναπτόμενο σε κάθε ΦΕΚ πίνακα γεωγραφικών συντεταγμένων. Έχει παρατηρηθεί ότι, σε αρκετούς χώρους, οι συντεταγμένες σε απόλυτα νούμερα δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική θέση των μνημείων, τα ζεύγη συντεταγμένων δεν έχουν τα σωστά πρόσημα (+ ή -), πρέπει να γίνει αντιμετάθεση στα ζεύγη συντεταγμένων (αντί για χ να μπει ψ), έχει αντιγραφεί λάθος το Κέντρο Φύλλου Χάρτη στο οποίο αναφέρονται οι συντεταγμένες και σε λίγες περιπτώσεις τα ζεύγη συντεταγμένων δεν ανταποκρίνονται στις πλευρικές διαστάσεις του χώρου. Πιο συγκεκριμένα διαπιστώθηκαν τα εξής:

α) **Ζώνη προστασίας του Ανακτόρου Νέστορος (ΑΡ.ΦΕΚ 810/15-9-1995):** Στον πίνακα συντεταγμένων στη στήλη των τεταγμένων (X) χρειάζεται να τοποθετηθεί αρνητικό πρόσημο. Επίσης, ανεξαρτήτως πρόσημου, οι τιμές των ζευγών των συντεταγμένων κάθε σημείου δεν δημιουργούν το σχήμα της ζώνης προστασίας του αρχαιολογικού χώρου, όπως αυτό εικονίζεται

στην επισυναπτόμενη χαρτογραφική αναφορά (σμίκρυνση αποσπάσματος πινακίδας Γ.Υ.Σ. κλίμακας 1:5.000).

β) Αρχαιολογικός χώρος Προαστίου Λεύκτρου (ΑΡ.ΦΕΚ 754/ 27-8-1996): Η εφαρμογή των συντεταγμένων δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική γεωγραφική θέση του χώρου αλλά ανατολικότερα.

γ) Αρχαιολογικός χώρος «Στυλάρι» Κοπανακίου Δήμου Λετού (ΑΡ.ΦΕΚ 838/11-11-1994): Στον πίνακα συντεταγμένων στη στήλη των τετμημένων (X) χρειάζεται να τοποθετηθεί αρνητικό πρόσημο.

δ) Αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Βίγλα» Καπλανίου Πυλίας (ΑΡ.ΦΕΚ 666/1-8-1996) : Στον πίνακα συντεταγμένων στη στήλη των τετμημένων (X) χρειάζεται να τοποθετηθεί αρνητικό πρόσημο.

ε) Αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Γαλαροβούνι» Στρεφίου Δήμου Αριστομένου (ΑΡ.ΦΕΚ 40/24-1-1995): Στον πίνακα συντεταγμένων χρειάζεται να τοποθετηθεί αρνητικό πρόσημο και στη στήλη των τετμημένων (X) και των τεταγμένων (Y).

ζ) Αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Κρεμπενή» Κάτω Μέλπειας Δήμου Ανδανίας (ΑΡ.ΦΕΚ 645/30-7-1996): Στον πίνακα συντεταγμένων πρέπει να γίνει αντιμετάθεση των τιμών των συντεταγμένων. Στη στήλη των τετμημένων (X) πρέπει να τοποθετηθούν οι τιμές της στήλης των τεταγμένων (Y) και αντίστροφα.

η) Αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Ελληνικό» Μουριατάδας Δήμου Κυπαρισσίας (αρ.ΦΕΚ 839/11-11-1994): Οι τιμές των ζευγών των συντεταγμένων δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική γεωγραφική θέση του χώρου. Επίσης, το Κέντρο Φύλλου Χάρτη είναι αυτό των Φιλιπτρών και όχι το Κέντρο Φύλλου Χάρτη Καλαμάτας που αναγράφεται στο Φ.Ε.Κ.

θ) Αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Νιχώρια» Καρποφόρας Δήμου Πεταλιδίου (ΑΡ.ΦΕΚ 247/3-4-1995): Στον πίνακα συντεταγμένων χρειάζεται να τοποθετηθεί αρνητικό πρόσημο και στη στήλη των τετμημένων (X) και στη στήλη των τεταγμένων (Y).

ι) Αρχαιολογικός χώρος Ιερού Αρτέμιδος Λιμνατίδας στη θέση «Βόλιμνος» Αρτεμισίας Δήμου Καλαμάτας (ΑΡ.ΦΕΚ 863/ 6-7-2001): Οι τιμές των ζευγών των συντεταγμένων δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική γεωγραφική θέση του χώρου όπως αυτός αποτυπώνεται στην επισυναπτόμενη χαρτογραφική αναφορά (σμίκρυνση αποσπάσματος κλίμακας 1:5.000).

Πιο αναλυτικά η εφαρμογή αποτελείται από:

❖ **Το ψηφιακό υπόβαθρο του χάρτη του Νομού Μεσσηνίας**

Έχουν χρησιμοποιηθεί τα ψηφιακά υπόβαθρα του νομού Μεσσηνίας με τα όρια του Νομού, τους δήμους, τους οικισμούς και τους αρχαιολογικούς χώρους.

❖ **Μια βάση δεδομένων που περιέχει τις μη γραφικές πληροφορίες για τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία που υπάρχουν στο Νομό**

Η βάση δεδομένων που έχει δημιουργηθεί για την αποθήκευση και επεξεργασία δεδομένων είναι η βάση δεδομένων του ArcGis.

❖ **Από τα αρχεία με επέκταση .txt(αρχεία τεκμηρίωσης)**

Τα αρχεία .txt είναι αρχεία κειμένου που περιέχουν ιστορικές πληροφορίες και περιγραφές για τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία. Ακόμα στην εφαρμογή υπάρχουν αρχεία τεκμηρίωσης για τα σημεία ενδιαφέροντος, τα οποία βρέθηκαν είτε στο διαδίκτυο στην διεύθυνση του Υπ. Πολιτισμού, είτε σε άλλες ιστοσελίδες αλλά και σε πολλά έντυπα που αφορούν την Μεσσηνία. Τα αρχεία αυτά έχουν συνδεθεί στην εφαρμογή με την επιλογή "Hot link". Ο χρήστης έχει τη δυνατότητα με ένα κλικ πάνω στο μνημείο της επιλογής του να ανοίγει ένα παράθυρο με κείμενο.

❖ **Από τα αρχεία με επέκταση .jpg και .tif**

Επί πλέον εισάγονται φωτογραφίες για τα περισσότερα μνημεία, που βρέθηκαν είτε στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, είτε στην ιστοσελίδα του Υπ. Πολιτισμού και κάποιες λίγες εισήχθησαν με την βοήθεια σαρωτή. Είναι φωτογραφικό υλικό σε μορφή αρχείων .jpg και .tif, περιλαμβάνονται στην εφαρμογή και έχουν συνδεθεί επίσης με την επιλογή "Hot link". Με την επιλογή αυτή μπορούμε να δούμε παρά πάνω από μία φωτογραφίες των διάφορων μνημείων του Νομού, ώστε να μπορούμε να έχουμε πληρέστερη εικόνα αυτών.

❖ **Βίντεο**

Η εφαρμογή περιέχει και αρχεία βίντεο με επέκταση .nvc όπου περιέχει μια ξενάγηση σε ορισμένους αρχαιολογικούς χώρους. Το βίντεο επίσης, συνδέθηκε με την εντολή "Hot link" και σκοπός ήταν αφενός να επιδειχθούν οι δυνατότητες του λογισμικού GIS, αφετέρου να δοθεί μια ζωντανή εικόνα των αρχαιολογικών χώρων.

Επιπροσθέτως με την διαδικασία "Hot link" υπάρχει σύνδεση των μνημείων με τις ιστοσελίδες των δήμων στους οποίους ανήκουν. Πολλά από αυτά περιλαμβάνονται στις ιστοσελίδες των δήμων με σκοπό την ανάδειξη των μνημείων αλλά και την τουριστική προβολή του ίδιου του δήμου.

Υπάρχει μια ακόμα σύνδεση, πάλι με την διαδικασία του "Hot link", που ανοίγει μια άλλη εφαρμογή στο λογισμικό ArcGis. Υπάρχει ήδη στο τμήμα Τ.Α. μια πιτυχιακή εργασία που έχει λεπτομερώς αποτυπώσει και διαχειριστεί τα μνημεία του Πολεοδομικού συγκροτήματος της Καλαμάτας, οπότε όταν γίνεται αναφορά σε αυτά, ανοίγει η συγκεκριμένη εφαρμογή.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία έχουν επεξεργαστεί ούτως ώστε να παραχθεί το τελικό αποτέλεσμα που είναι οι θεματικοί χάρτες.

5.3 Επίπεδα πληροφορίας

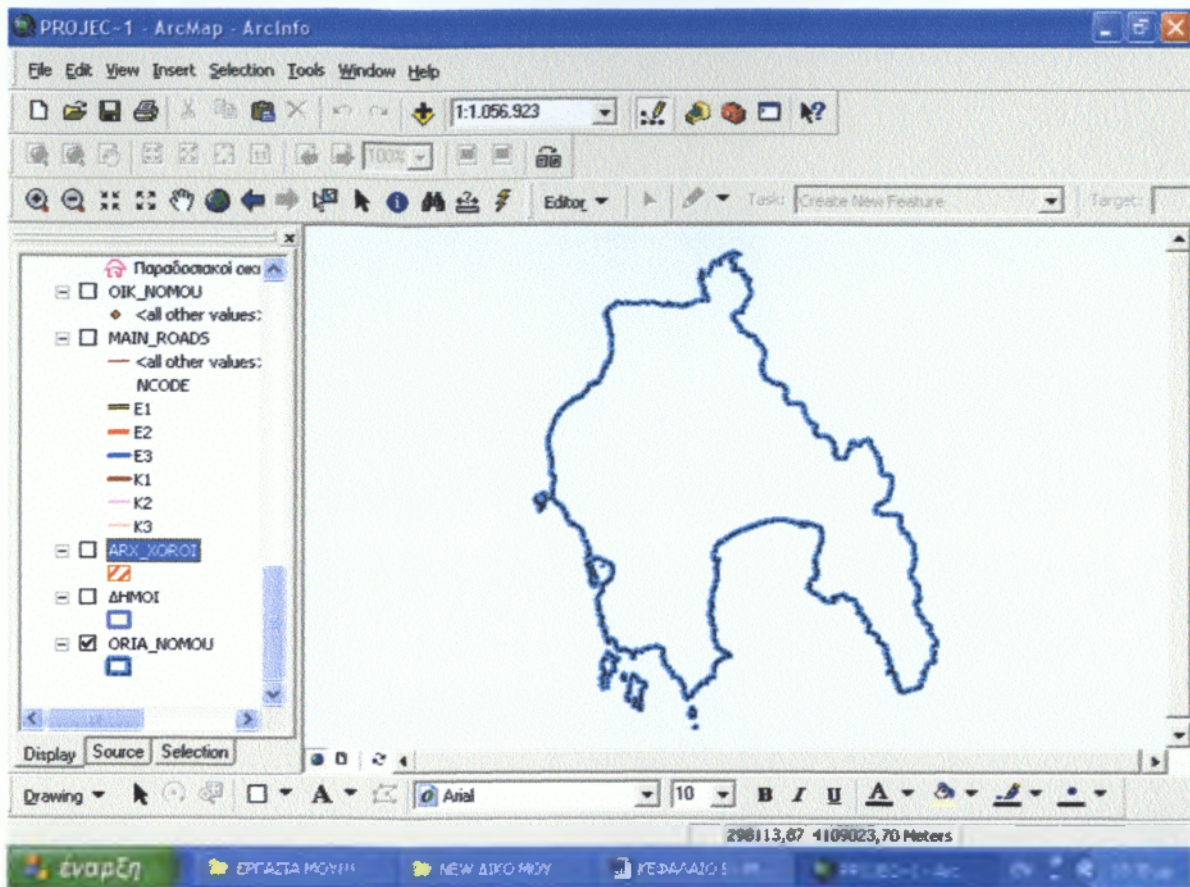
ΕΠΙΠΕΔΟ	ΤΥΠΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
Ορια_Νομου	Πολυγωνικό	Όρια νομού
Dhmoi	Πολυγωνικό	Δήμοι νομού
Oik_Νομου	Σημειακό	Οικισμοί νομού
Contours	Γραμμικό	Υψομετρικές καμπύλες
Main_Roads	Γραμμικό	Δρόμοι νομού
Arch_Xoroi	Πολυγωνικό	Ψηφιοποιημένοι αρχαιολογικοί χώροι
Arch_point	Σημειακό	Μνημεία

Το επίπεδο πληροφορίας με ονομασία «Arch_xoroi» προήλθε από ψηφιοποίηση των τοπογραφικών διαγραμμάτων των ΦΕΚ και μετά διορθώθηκε με επιτόπιο έλεγχο, μέσω συστημάτων GPS. Αυτό έχει σημασία κυρίως για τα μεγάλα φρουριακά συγκροτήματα.

Τα πεδία του πίνακα του θέματος «Arch_point» δίνουν μια περιγραφή για τον αρχαιολογικό χώρο - μνημείο ως προς την τοποθεσία και την περιγραφή αυτών καθώς, επίσης αναφέρονται και τα ΦΕΚ με τα οποία είναι ανακηρυγμένα ως αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία.

Όπως προελέχθη, στην παρούσα εργασία δεν αποτυπώνονται τα μνημεία του πολεοδομικού συγκροτήματος της Καλαμάτας, που είναι πολλά. Επί πλέον γι' αυτό το σκοπό απαιτείται και διαφορετικό ψηφιακό υπόβαθρο, αυτό του πολεοδομικού συγκροτήματος, της Καλαμάτας. Όμως υπάρχει η σύνδεση με αυτή την εφαρμογή, «παραδοσιακά Καλαμάτας».

5.3.1 Όρια Νομού

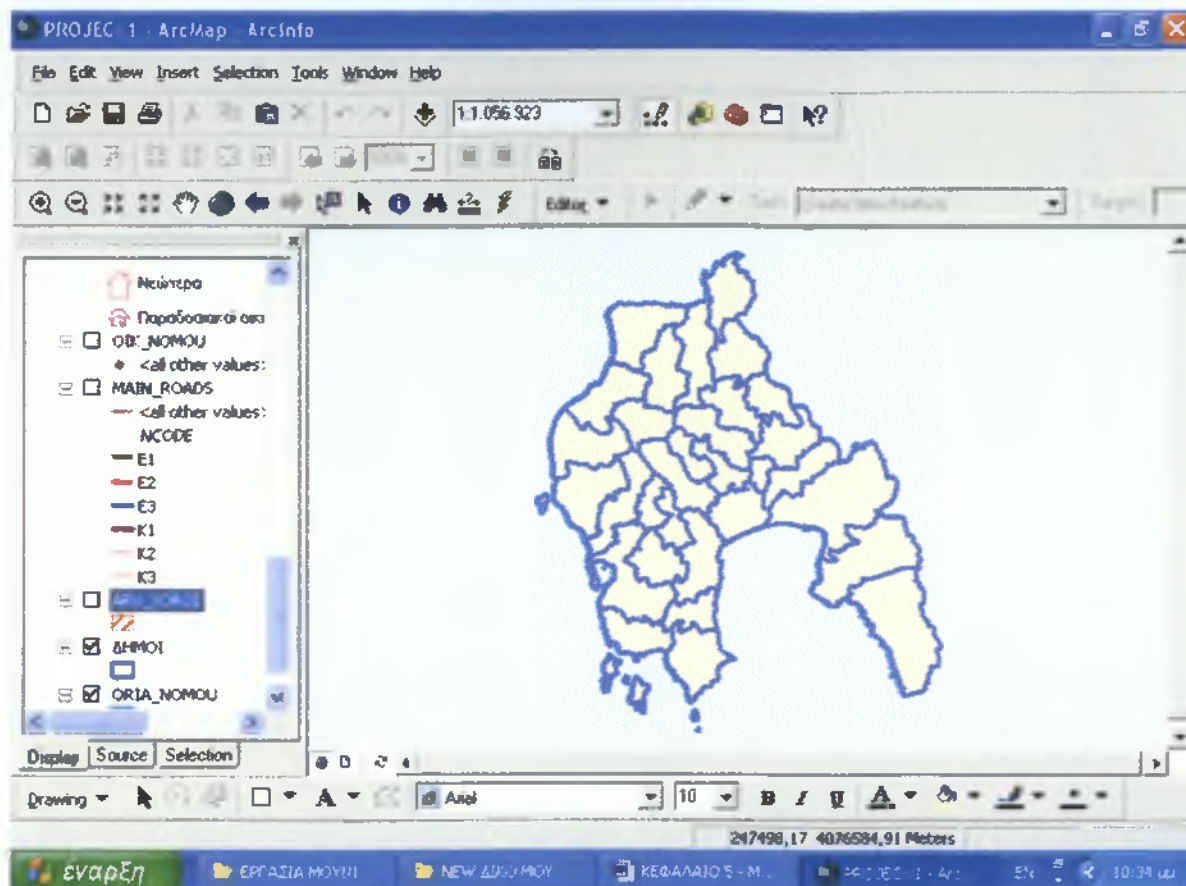

Χάρτης 1

Παρουσιάζονται τα όρια του νομού Μεσσηνίας.

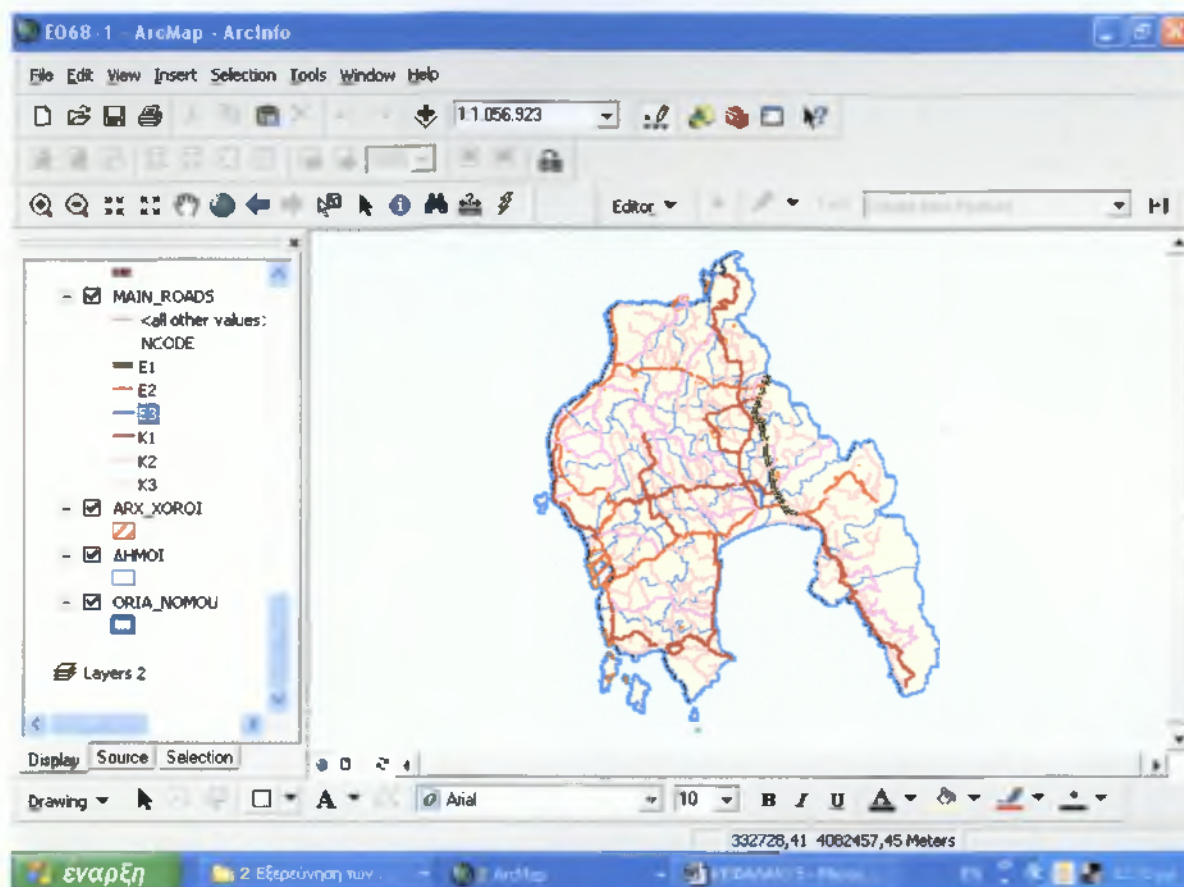
5.3.2 Δήμοι

Χάρτης 2

Παρουσιάζονται τα όρια των δήμων.

5.3.3 Δρόμοι

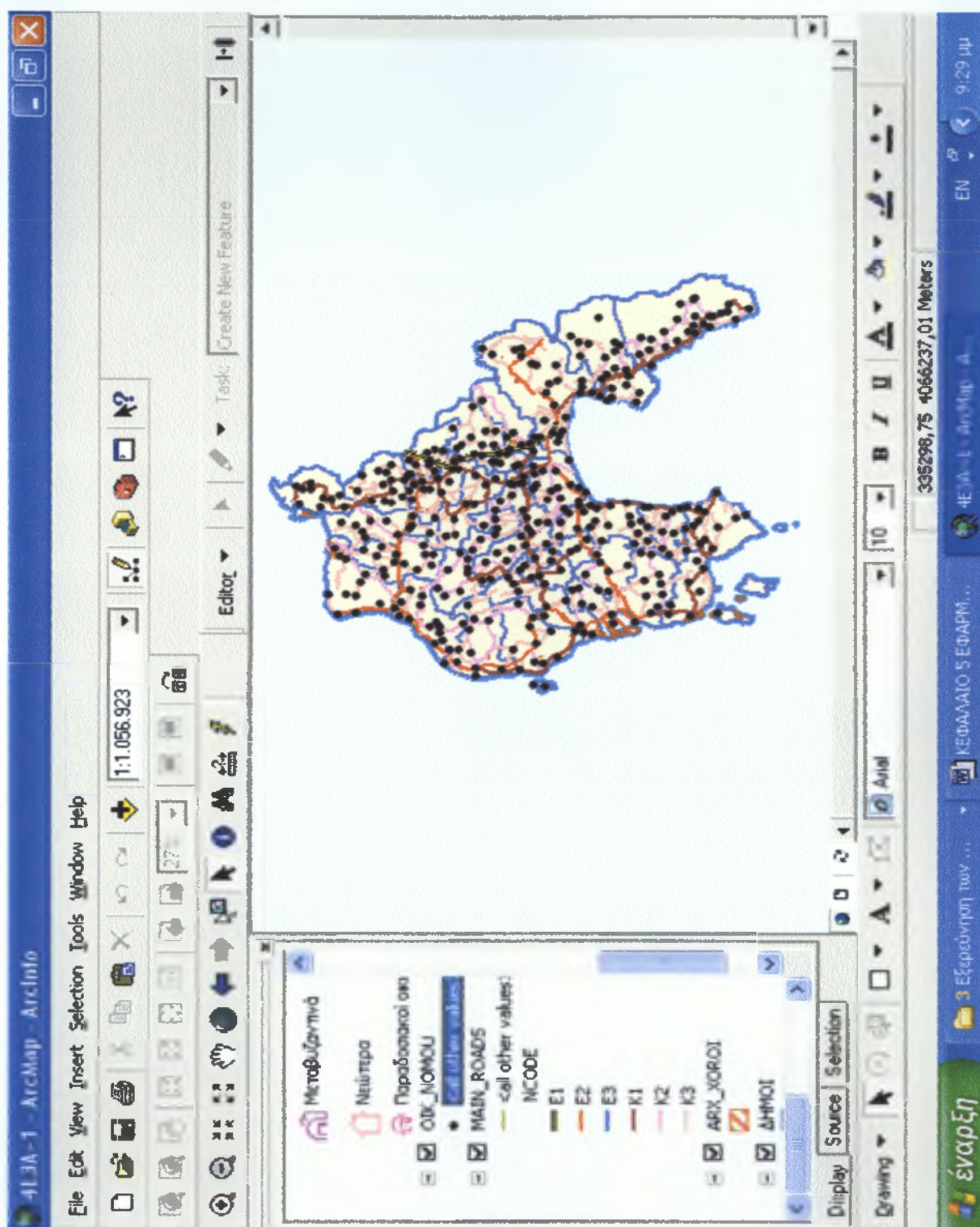

Χάρτης 3

Στον παραπάνω χάρτη απεικονίζεται το οδικό δίκτυο του νομού Μεσσηνίας σε πέντε κατηγορίες οι οποίες είναι:

- E1 Πρωτεύον εθνικό δίκτυο
- E2 Δευτερεύον εθνικό δίκτυο
- E3 Τριτεύον εθνικό δίκτυο
- K1 Πρωτεύον επαρχιακό δίκτυο
- K2 Δευτερεύον επαρχιακό δίκτυο
- K3 Κοινοτικό δίκτυο

5.3.4 Οικισμοί

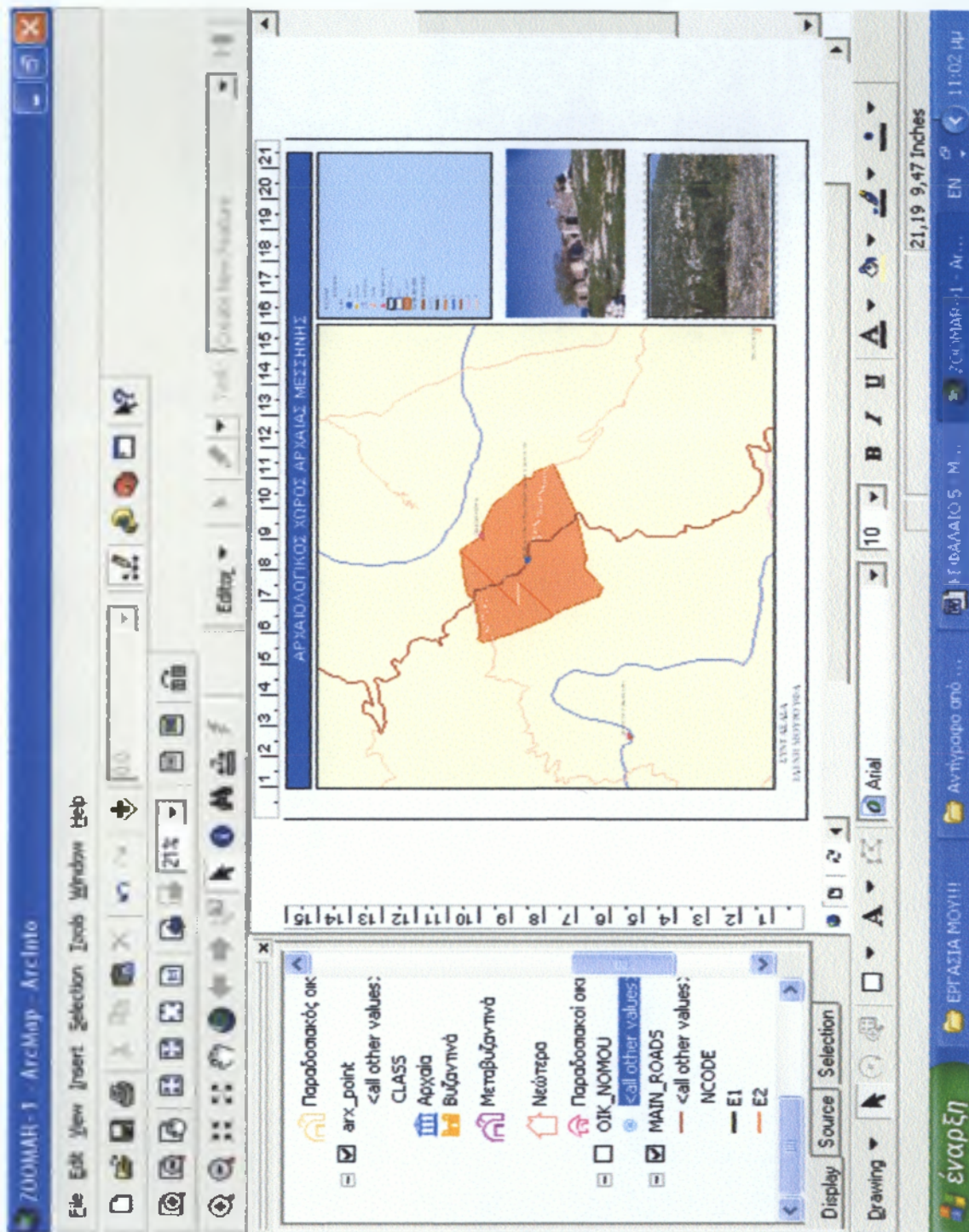

Χάρτης 4

Στον παραπάνω χάρτη απεικονίζονται οι οικισμοί του νομού Μεσσηνίας.

5.3.5 Αρχαιολογικοί χώροι

5.3.5.1 Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Μεσσήνης

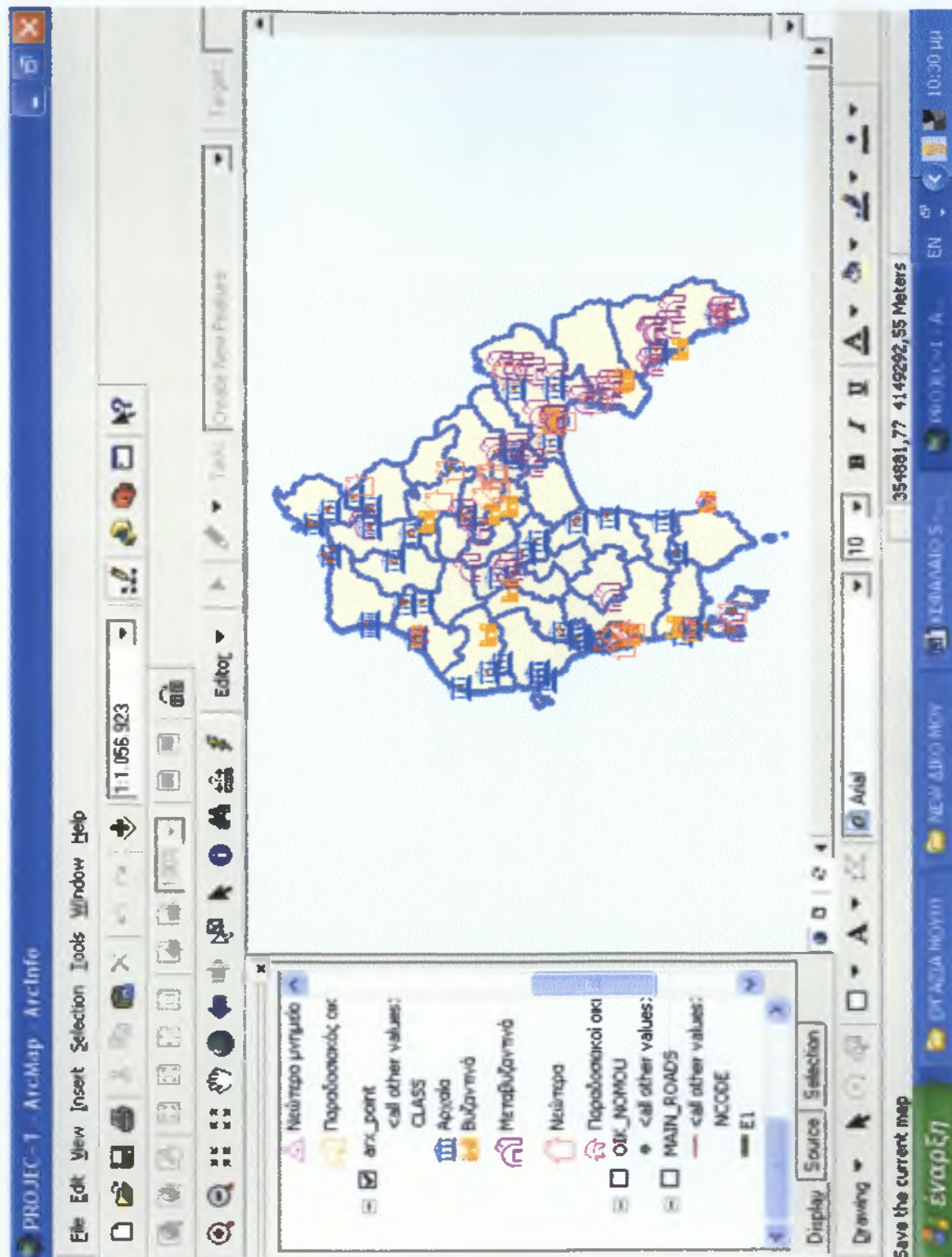

Χάρτης 5

Τα επίπεδα πληροφορίας Αρχ_Χοροι & Αρχ_point, όπου στο πρώτο απεικονίζονται πολυγωνικά οι αρχαιολογικοί ψηφιοποιημένοι χώροι και σημειακά στο δεύτερο επίπεδο.

5.3.6 Arx_point

Ακολουθεί ο χάρτης 6 που απεικονίζει τα μνημεία του Νομού Μεσσηνίας.

Χάρτης 6

Τα μνημεία (σημειακά δεδομένα) έχουν χωριστεί σε πέντε κατηγορίες (αρχαία, βυζαντινά, μεταβυζαντινά, νεώτερα & παραδοσιακοί οικισμοί) ανάλογα με το είδος τους και απεικονίζονται με το αντίστοιχο σύμβολο στο χάρτη.

Ο χάρτης με τα γραφικά δεδομένα συνδέεται δυναμικά με βάση δεδομένων που περιέχει τα περιγραφικά δεδομένα.

5.4 Βάση δεδομένων

Τα πεδία που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία της βάσης δεδομένων της εφαρμογής απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα:

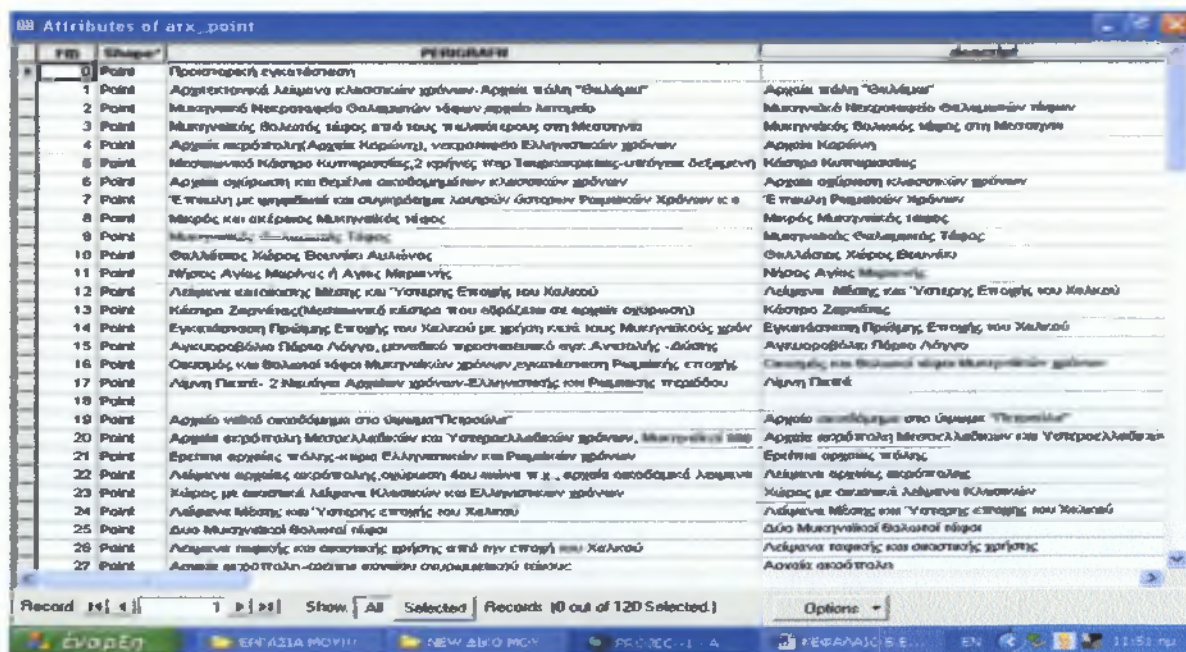
ΠΕΔΙΟ	ΜΟΡΦΗ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ
Α/Α	Αριθμός	Ο κωδικός κάθε αρχαιολογικού χώρου & μνημείου.
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	Χαρακτήρες	Όνομα αρχαιολογικού χώρου, μνημείου.
ΦΕΚ	Χαρακτήρες	Το ΦΕΚ με το οποίο χαρακτηρίζονται αρχαιολογικοί χώροι.
ΔΗΜΟΣ	Χαρακτήρες	Δήμος που ανήκουν οι αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία.
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	Χαρακτήρες	Θέση που βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος.
ΘΕΣΗ	Πολύγωνο	Δίνονται οι συντεταγμένες και η τοποθεσία του κάθε μνημείου στον κάθε δήμο (που ανήκει το καθένα)
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	Χαρακτήρες	Ιδιαίτερες κατηγορίες

ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΣ	Χαρακτήρες	Δίνονται πληροφορίες για το ποιοι αρχαιολογικοί χώροι είναι επισκέψιμοι
ΠΕΡΙΦΡΑΓΜΕΝΟΣ	Χαρακτήρες	Δίνονται πληροφορίες για το ποιοι αρχαιολογικοί χώροι είναι περιφραγμένοι
3 ^ο ΚΠΣ	Χαρακτήρες	Ποια μνημεία εντάχθηκαν στο 3 ^ο ΚΠΣ

5.5 Κωδικοποίηση στοιχείων

Η κωδικοποίηση στοιχείων και συγκεκριμένα του «Αρχ_point» είναι μια διαδικασία που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία που συγκεντρώθηκαν για την υλοποίηση της μελέτης ήταν περίπου 120. Σε κάθε ένα από τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία δόθηκε ένας κωδικός αυθαίρετα. Οι ίδιοι κωδικοί χρησιμοποιήθηκαν και για την αντιστοίχιση των φωτογραφιών και των κειμένων.

Στη συνέχεια ακολουθεί η βάση δεδομένων της εφαρμογής.

Εικόνα 1

ΕΙΚΟΝΑ 3

THESE	CLASS	ZONES	STOIXEIA_A	χαρτα
Πόρτες	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Θαλάμες	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Ράχη	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Χαρατσάρι	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Γεταλίδι	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Κάστρο	2		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Βουνάκι	1	A και B	Αρχαιολογικός χώρος (πιθανόν ο αρχαίος Αυλών)	Αρχαιολογικός χώρος
Διαλισκαρι	1		επιφανειακά ευρήματα(κεραμική κ.α.)	Αρχαιολογικός χώρος
Παλιομυλος	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Τρανη Σικια	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Βουνακι	1		Προστασία παράκτιας ζώνης Αρχ Χώρου	Ενάλιες αρχαιότητες
Αγ Μαριανη	4		Νεώτερο μνημείο	Νεώτερο μνημείο
Μέγας κάμπτος	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Ζαρνάτα	2		Μυκηναϊκός τάφος περιόδου 15ος-12ος αιώνας π.χ.	Αρχαιολογικός χώρος
Στόμιο	1	200μ. π	Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Σαπιέντζα	3			
Περικτερά	1		Αρχαιολογικός χώρος (Μυκηναϊκή ακρόπολη)	Αρχαιολογικός χώρος
Παπά Λίμνη	1		Αρχαιολογικός χώρος	Ενάλιες αρχαιότητες
Σαπιέντζα				Ενάλιες αρχαιότητες
Πετρούλα-Άγιος Ηλία	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Ακρόπολη	1		Αρχαιολογικός χώρος (Αρχαίο Δώριο)	Αρχαιολογικός χώρος
Κυπαρισσία	1		Ελληνιστικό Νεκροταφείο	Αρχαιολογικός χώρος
Στυλάρι	1		αρχαία οικοδομικά λείψανα	Αρχαιολογικός χώρος
Κρεμπενή	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Καστράκι	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Βίγλα	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Καναλος	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος
Ακρόπολη	1		Αρχαιολογικός χώρος	Αρχαιολογικός χώρος

Record: 1 Show: All Selected Records (0 out of 120 Selected) Options

5.6 Γραφικά

Στο θεματικό επίπεδο «Arx_point» έχουν εισαχθεί τα ονόματα των σημαντικότερων μνημείων του νομού Μεσσηνίας μέσα στη βάση δεδομένων. Με την εντολή «Label Features» είναι εύκολο να εμφανιστούν οι ονομασίες των μνημείων, έτσι ώστε να είναι πιο προσιτό και εύκολο στους χρήστες κατά την πλοήγησή τους στην εφαρμογή.

Χάρτης 7

5.7 Θεματικοί χάρτες

Το επόμενο βήμα που ακολουθεί είναι η δημιουργία θεματικών χαρτών. Το περιεχόμενο του κάθε χάρτη διαφοροποιείται κάθε φορά με το πεδίο που επιλέγεται από τη βάση δεδομένων.

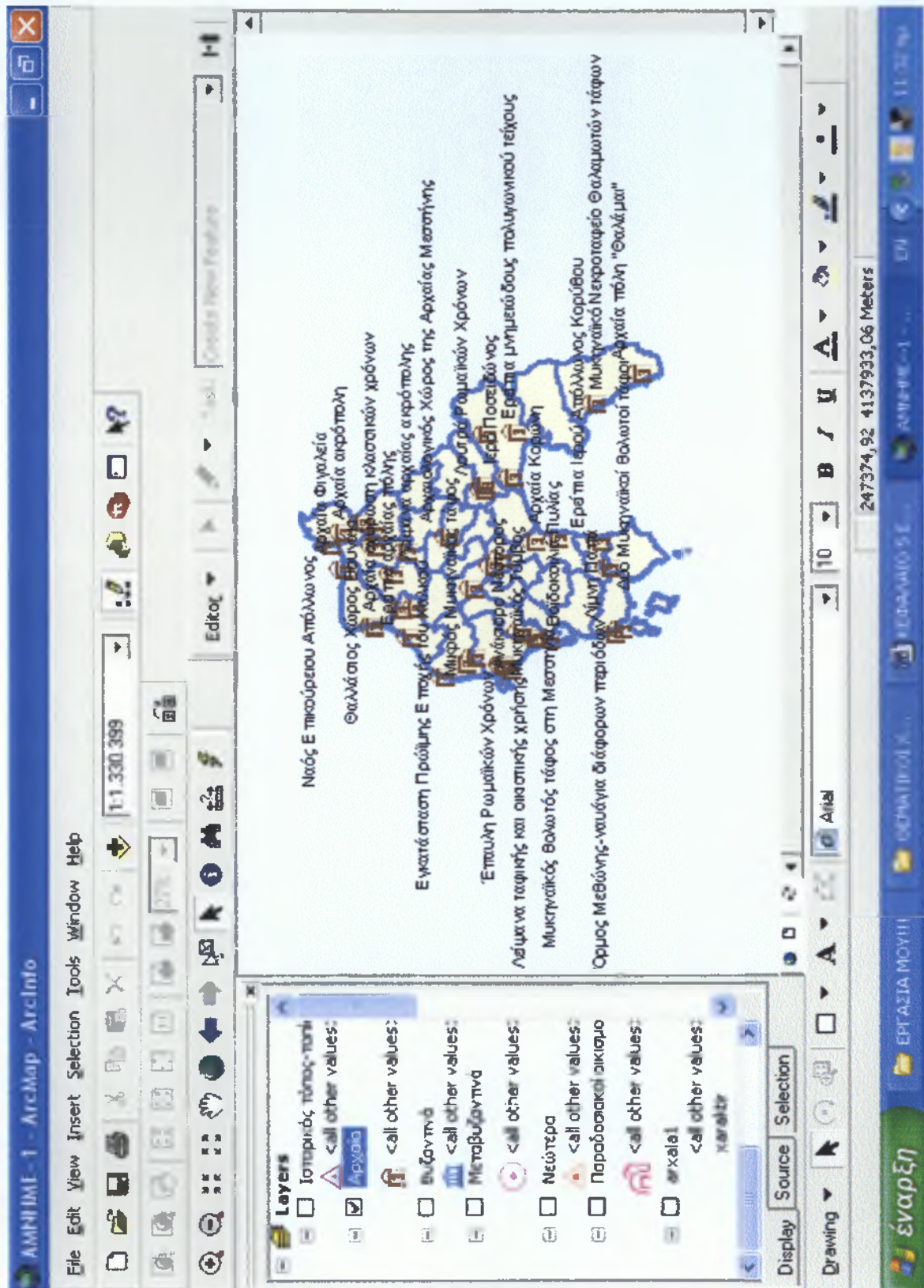
Χαρακτηρισμός μνημείων

Τα μνημεία είναι χωρισμένα σε κατηγορίες ανάλογα με την περίοδο ίδρυσης τους. Οι κατηγορίες στις οποίες χωρίζονται είναι:

- 1 Αρχαία
- 2 Βυζαντινά
- 3 Μεταβυζαντινά
- 4 Νεώτερα
- 5 Παραδοσιακοί Οικισμοί

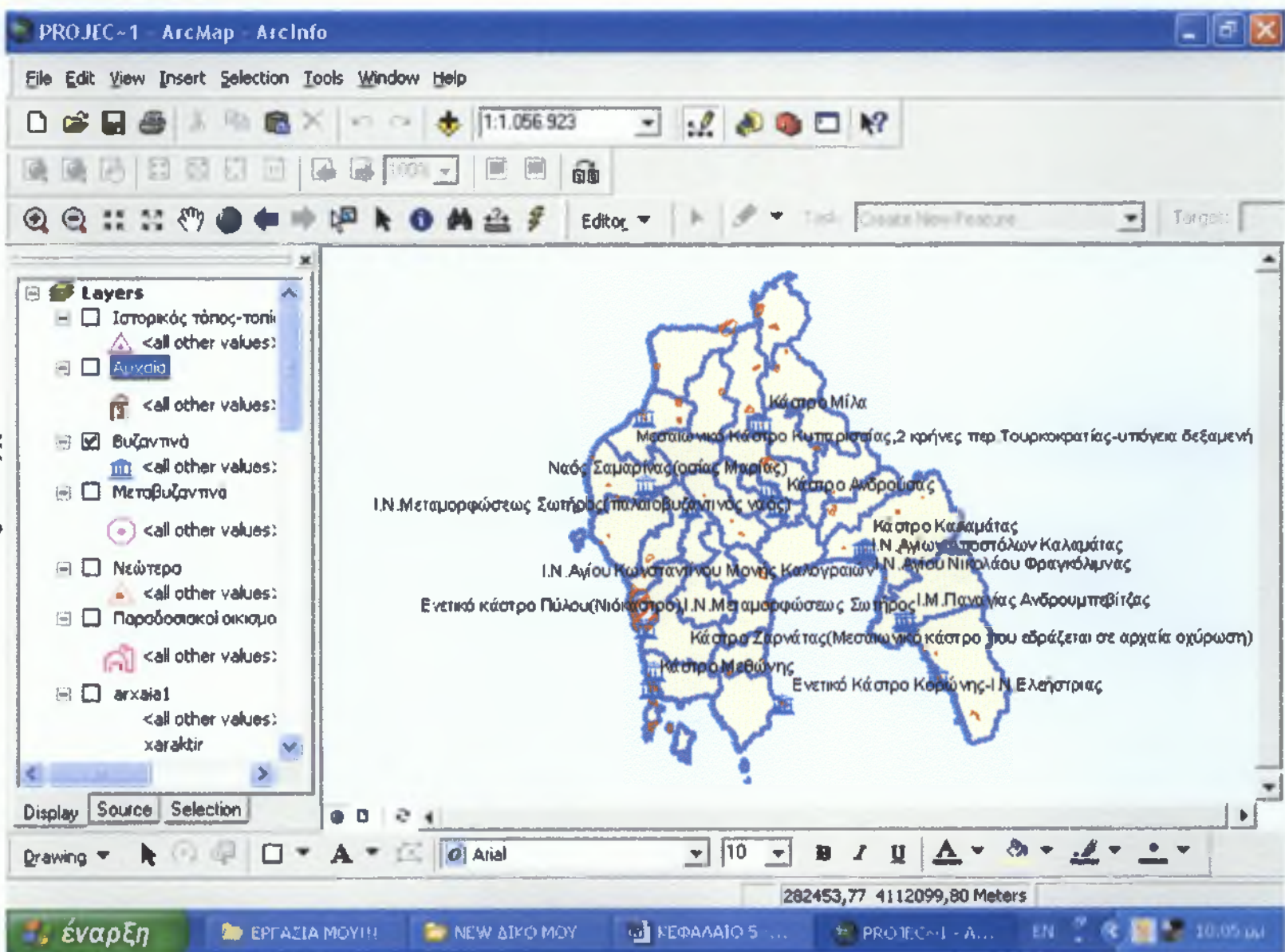
Ακολουθούν θεματικοί χάρτες των πέντε πιο πάνω κατηγοριών:

5.7.1. Αρχαία

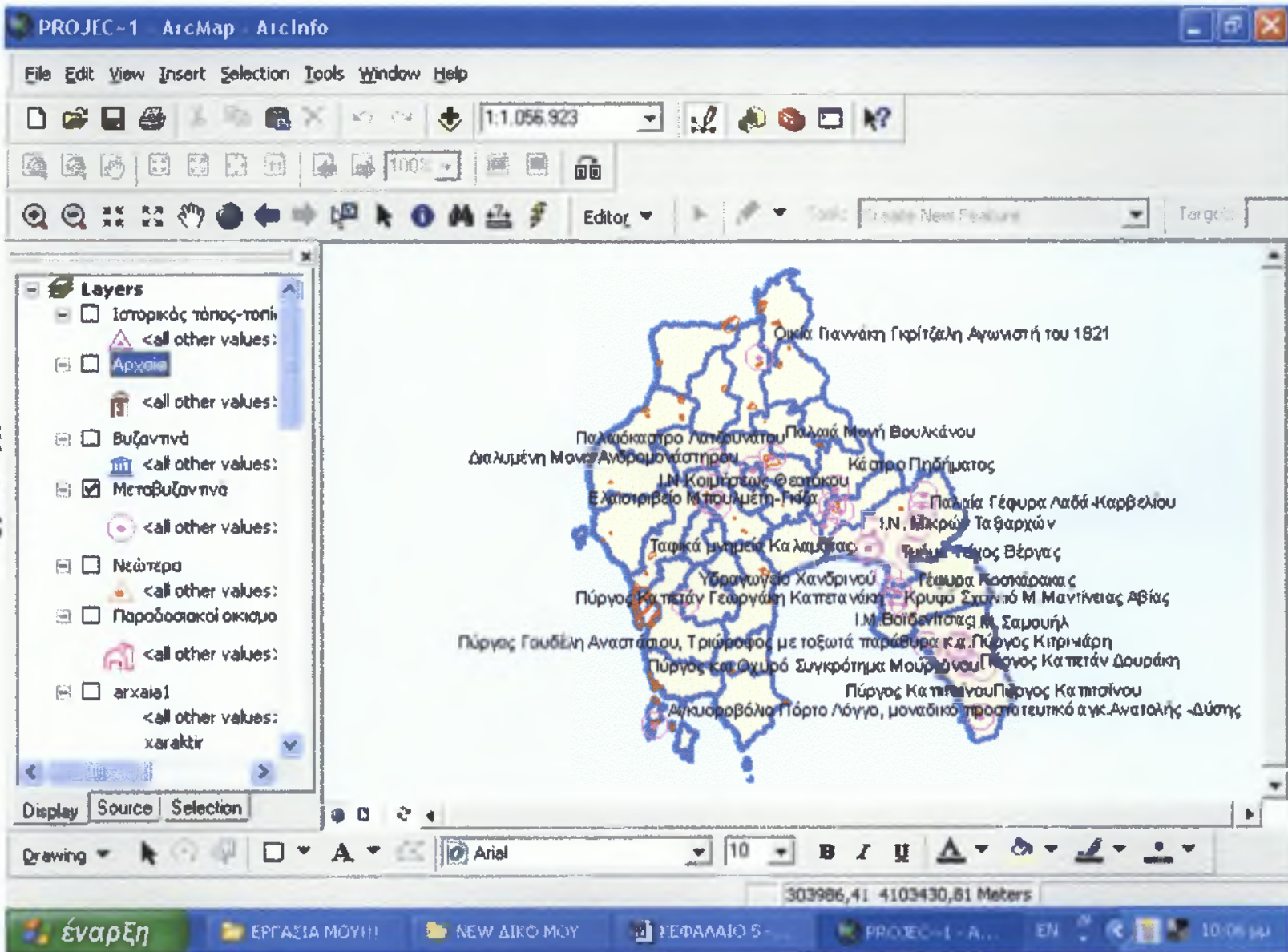
Χάρτης 8

5.7.2. Βυζαντινά

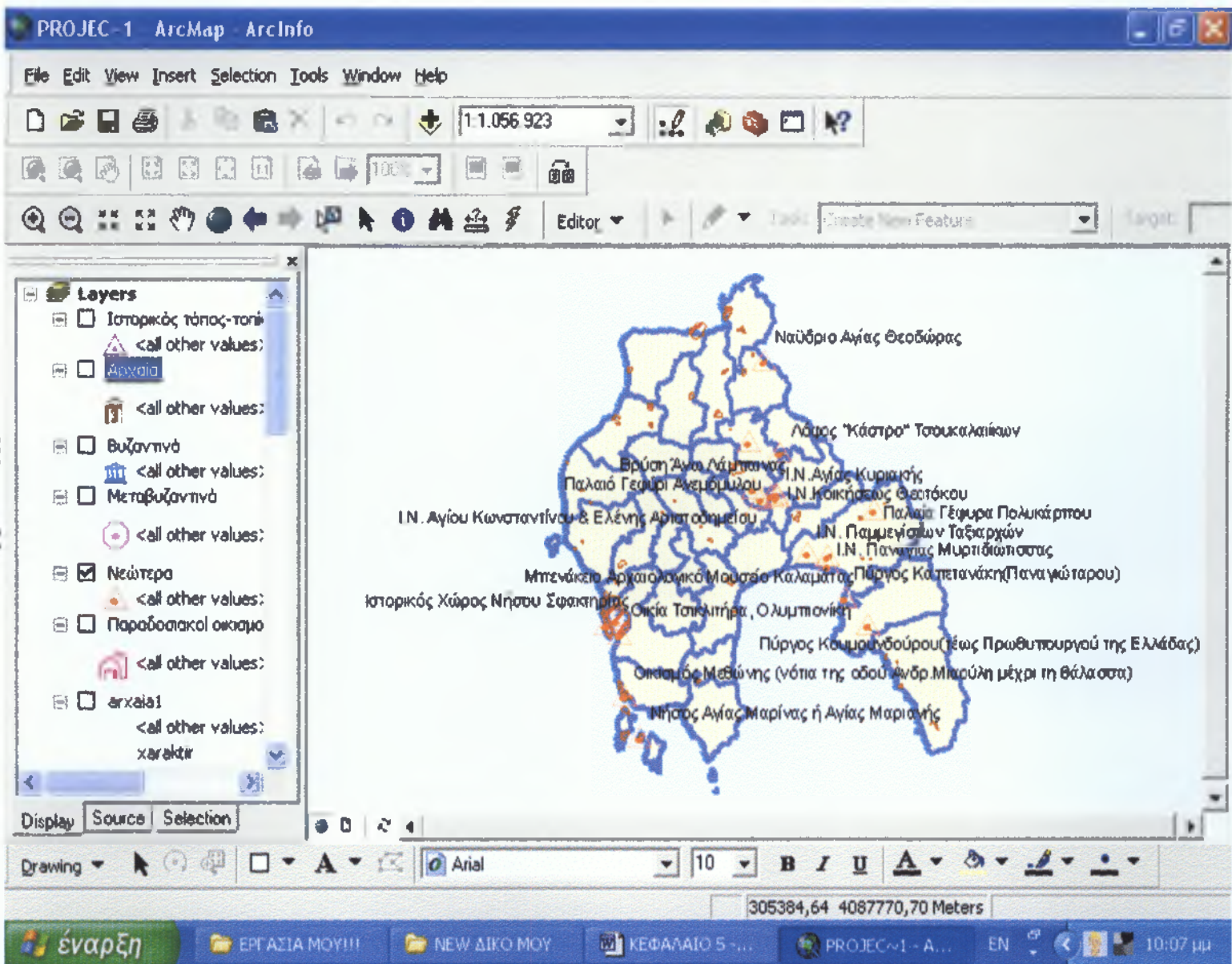
Χάρτης 9

5.7.3. Μεταβυζαντινά

Χάρτης 10

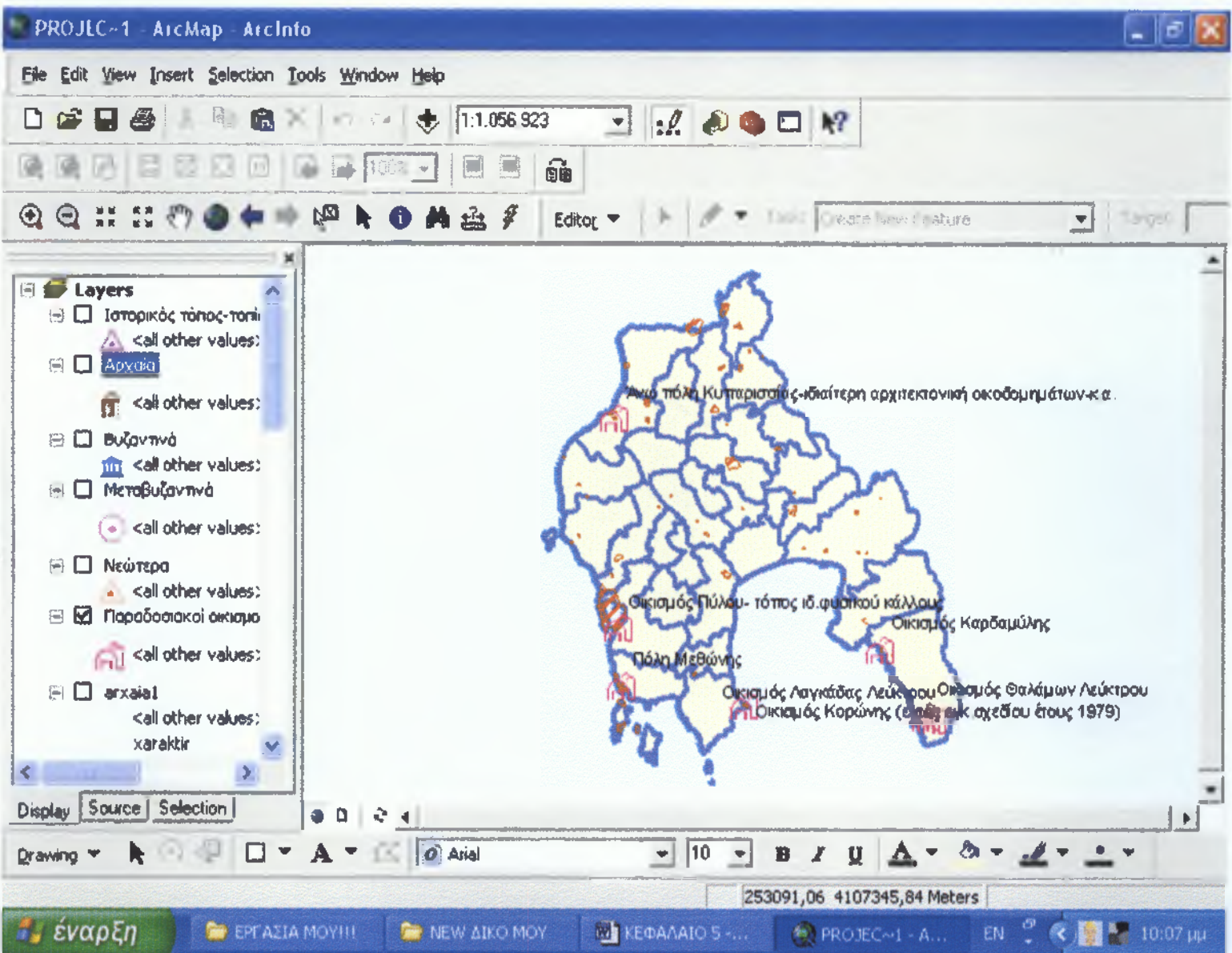
5.7.4. Νεώτερα

Χάρτης 11

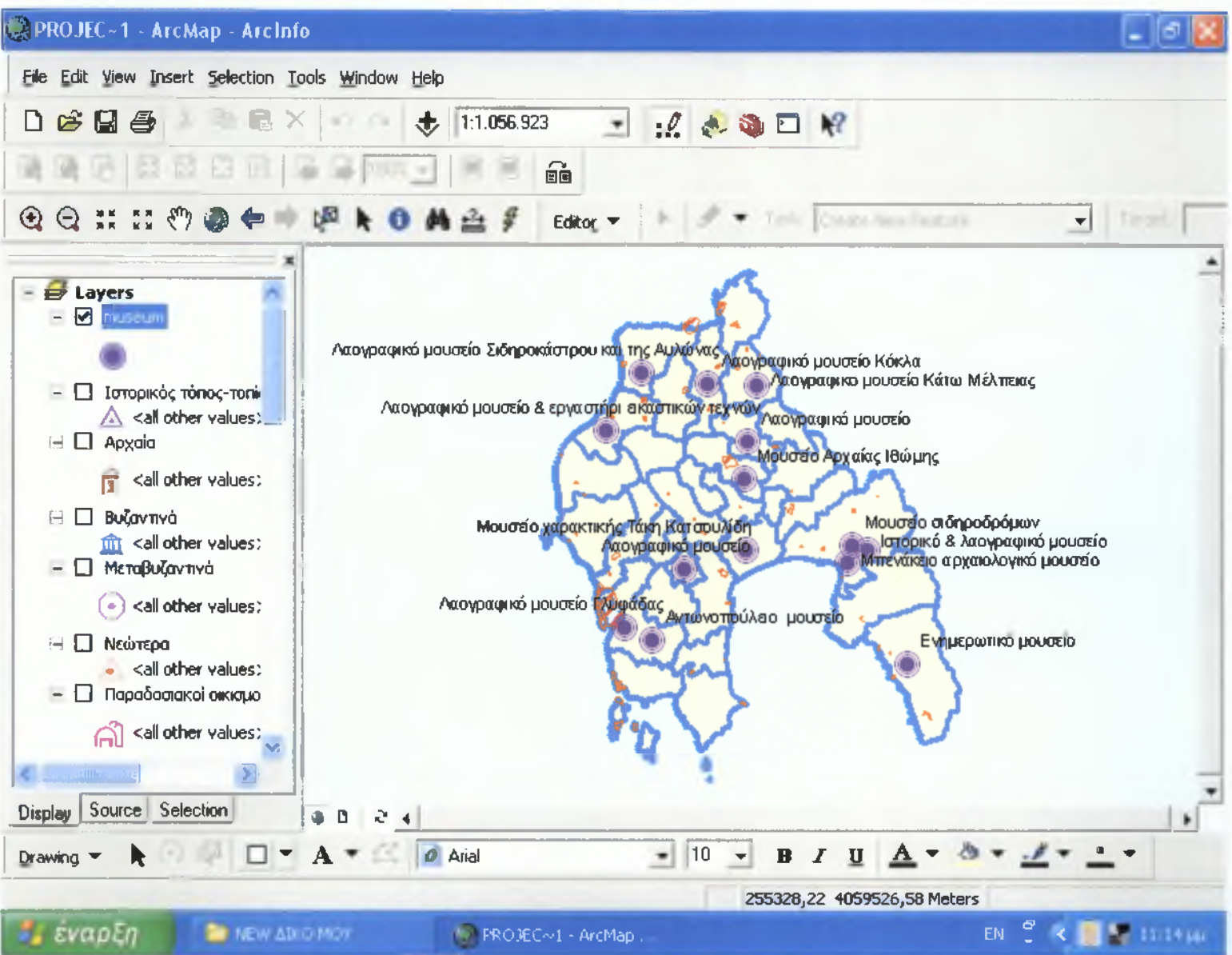
5.7.5 Παραδοσιακοί οικισμοί- Ιστορικά τοπία

Χάρτης 12

5.7.6 Μουσεία

Σε αυτον τον θεματικο χάρτη απεικονιζονται τα σπουδαιότερα αρχαιολογικά, λαογραφικά και άλλα μουσεία του Νομού.

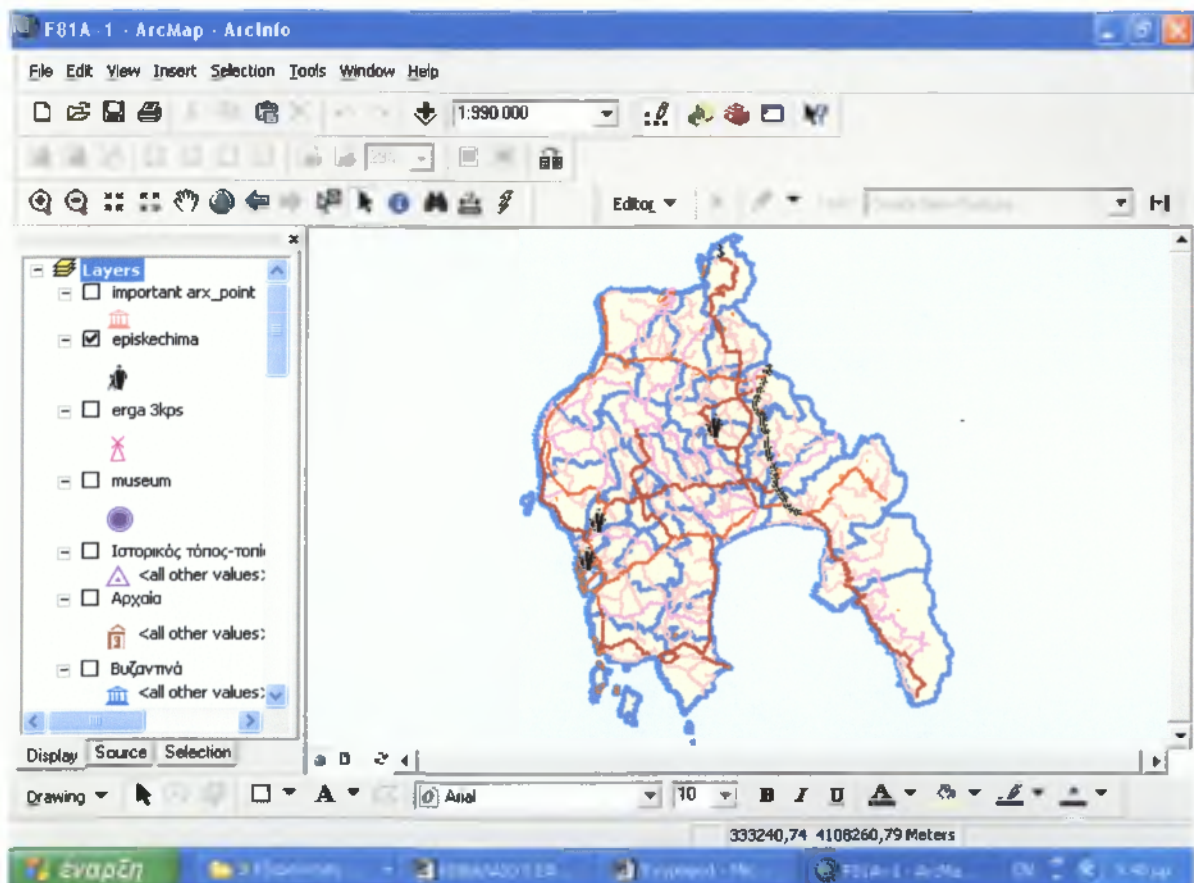
Χάρτης 13

5.8 Επισκέψιμα

Η Ζ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων έχει χωρίσει ποιοι από τους αρχαιολογικούς χώρους είναι οργανωμένοι και επισκέψιμοι και ποιοι είναι οργανωμένοι και περιφραγμένοι: α) από τους παρακάτω αρχαιολογικούς χώρους οργανωμένοι και επισκέψιμοι είναι οι ακόλουθοι:

α) Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Μεσσήνης, Αρχαιολογικός χώρος Εγκλιανού Τριφυλίας (Ανάκτορο Νέστορος), Αρχαιολογικός χώρος Περιστεριάς Τριφυλίας,

β) απλώς περιφραγμένοι & επισκέψιμοι κατόπιν συνεννόησης με την Εφορεία είναι οι ακόλουθοι αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία: Αρχαιολογικός χώρος Ελληνικών Ανθείας, Αρχαιολογικός χώρος Νιχωρίων – Καρποφόρας, Αρχαιολογικός χώρος Ακοβίτικων Καλαμάτας, Αρχαιολογικός χώρος Βοϊδοκοιλιάς Πυλίας, Μυκηναϊκός θολωτός τάφος Μάλθης, Μυκηναϊκός θολωτός τάφος Ψαρίου, Μυκηναϊκός θολωτός τάφος Ανθείας, Μυκηναϊκός θολωτός τάφος Διοδίων, Μυκηναϊκός θολωτός τάφος Κάμπου Αβίας.

Χάρτης 14

5.9 Έχουν ενταχθεί στο Γ' ΚΠΣ

Ως προς την ανάδειξη – αξιοποίηση και προβολή αρχαιολογικών χώρων, μνημείων & μουσείων αρμοδιότητας των εφορειών μας στο Ν. Μεσσηνίας στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, έχουν προταθεί τα ακόλουθα:

α) Ανάκτορο Νέστορος (κατασκευή στεγάστρου προς αποκατάσταση του παλιού, ανάδειξη – ανάπτυξη του αρχαιολογικού χώρου)

β) Μυκηναϊκός θολωτός τάφος Ανθείας, (στερέωση, αναστήλωση, αξιοποίηση του μνημείου)

γ) Ακοβίτικα (στέγαστρο προστασίας στο Πρωτοελλεδικό «Μέγαρο», αξιοποίηση – ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου, επέκταση ολοκλήρωση ανασκαφικής έρευνας

δ) Αρχαιολογικός χώρος Βοϊδοκοιλιάς (ανάδειξη – αξιοποίηση, στερέωση – μερική αναστήλωση, στέγαστρο)

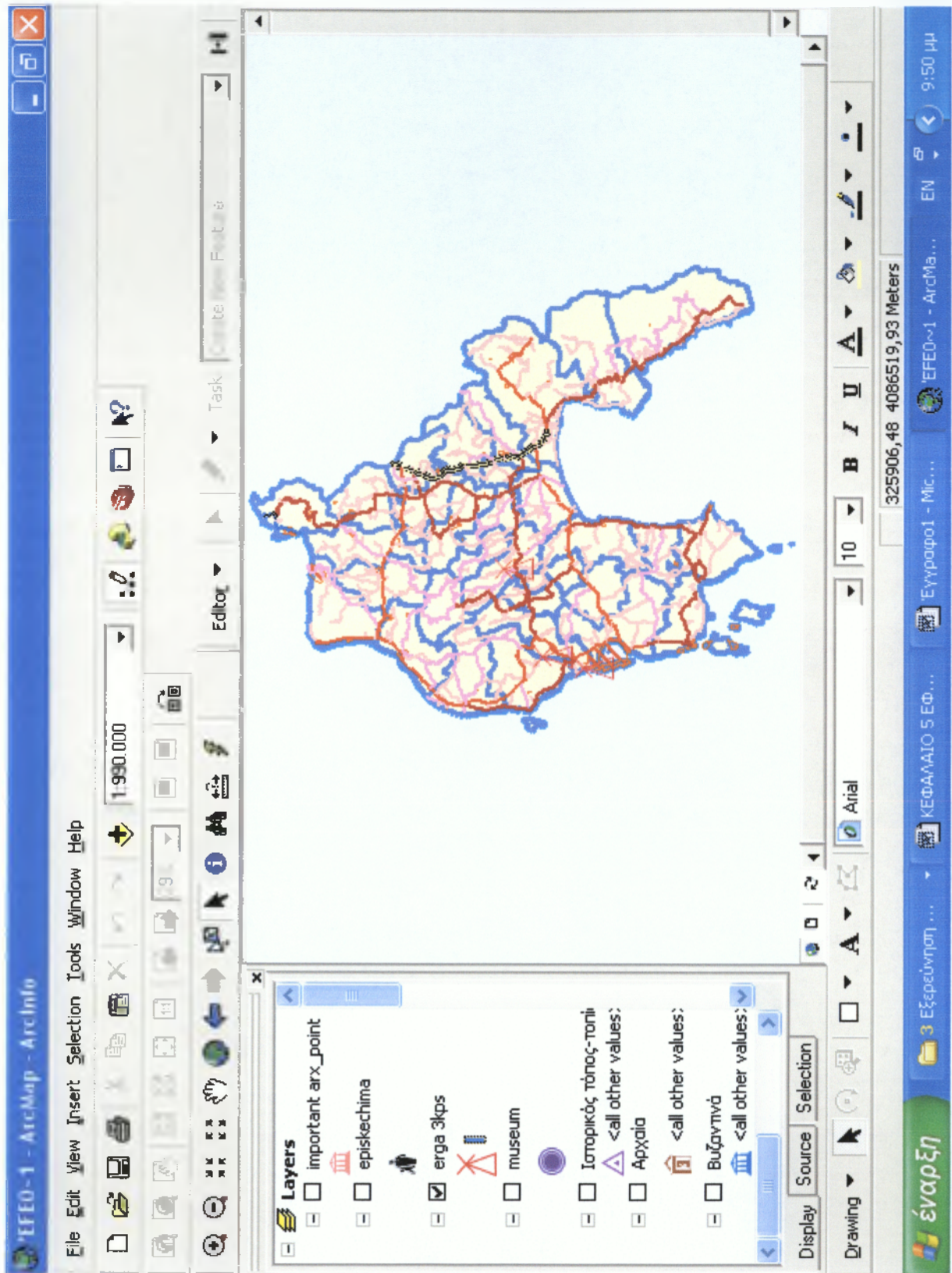
ε) Δίκτυο διαδρομών θολωτών μυκηναϊκών τάφων περιοχής Πυλίας (Τάφοι Εγκλιανού, Τραγάνας, Βοϊδοκοιλιάς, Κορυφασίου κλπ)

στ) Αρχαιολογικό Μουσείο Χώρας (επισκευή – επέκταση – επανέκθεση αρχαιοτήτων), κτίριο παλαιάς δημοτικής αγοράς Καλαμάτας (έκθεση αρχαιοτήτων). Η Ζ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων έχει τη μέριμνα για τη συντήρηση, καθαρισμό και προστασία των περιφραγμένων και μη μνημείων σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες που της δίδονται.

Στο ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006 έχουν ενταχθεί τρία έργα της Ζ' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων που αφορούν το νομό Μεσσηνίας:

α) «Αποκατάσταση Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Μνημείων Ν. Μεσσηνίας» - προβλέπεται η αναστήλωση έξι μνημείων της επαρχίας Καλαμάτας: ι) Ι.Μ Τιμίου Προδρόμου Μελέ, δ.δ Αρτεμισίας, Δ. Καλαμάτας, ιι) Ι.Ν Αγίων Θεοδώρων δ.δ. Προαστείου, Δ. Λεύκτρου, ιιι) Ι.Ν Μεταμόρφωσης Σωτήρος δ.δ Μηλέας, Δ. Λεύκτρου, ιν) Ι.Ν Ταξιάρχη δ.δ. Ασπροχώματος, Δ. Καλαμάτας, ν) Ι.Ν Παναγίας Χαλεβιδιώτισσας δ.δ Αγριλου, Δ. Αρφαρών

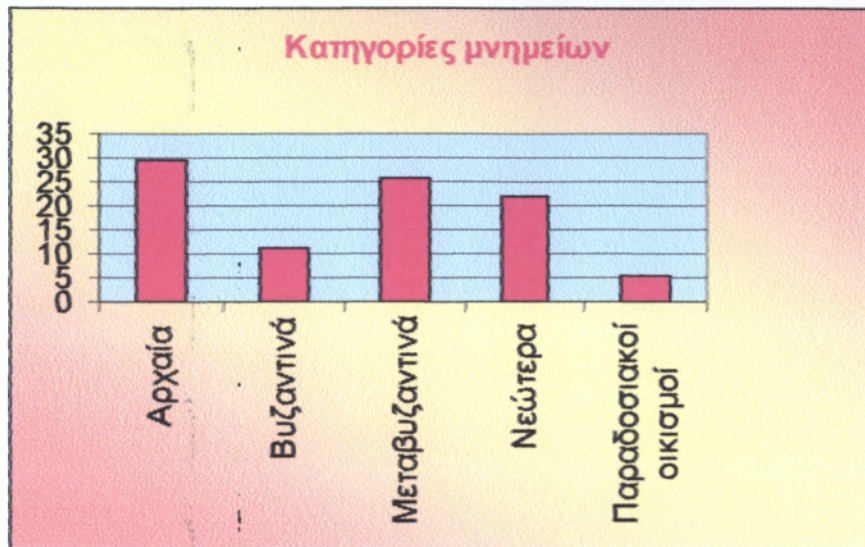
β) «Συντήρηση κειμηλίων, τοιχογραφιών, εικόνων, γλυπτών και ξυλογλύπτων τέμπλων σε μνημεία του Νομού Μεσσηνίας». Προβλέπεται η συντήρηση των τοιχογραφιών ι) Ι.Μ Δήμιοβας δ.δ Ελαιοχωρίου, Δ. Καλαμάτας, ιι) Ι.Ν Αγίου Νικολάου δ.δ Προαστείου, Δ. Λεύκτρου & ιιι) του ξυλόγλυπτου τέμπλου Ι.Ν Ζωοδόχου πηγής Ζαρνάτας δ.δ Σταυροπηγίου, Δ. Αβίας.

Χάρτης 15

Στατιστική ανάλυση

Τα περισσότερα από τα μνημεία της Μεσσηνίας, από τα 120 που μελετήθηκαν εκτός της Πόλης της Καλαμάτας, ανήκουν στην κατηγορία των κλασικών αρχαιοτήτων και της μεταβυζαντινής περιόδου. Επίσης ένας αρκετά μεγάλος αριθμός από αυτά ανήκουν και στα Νεώτερα μνημεία.

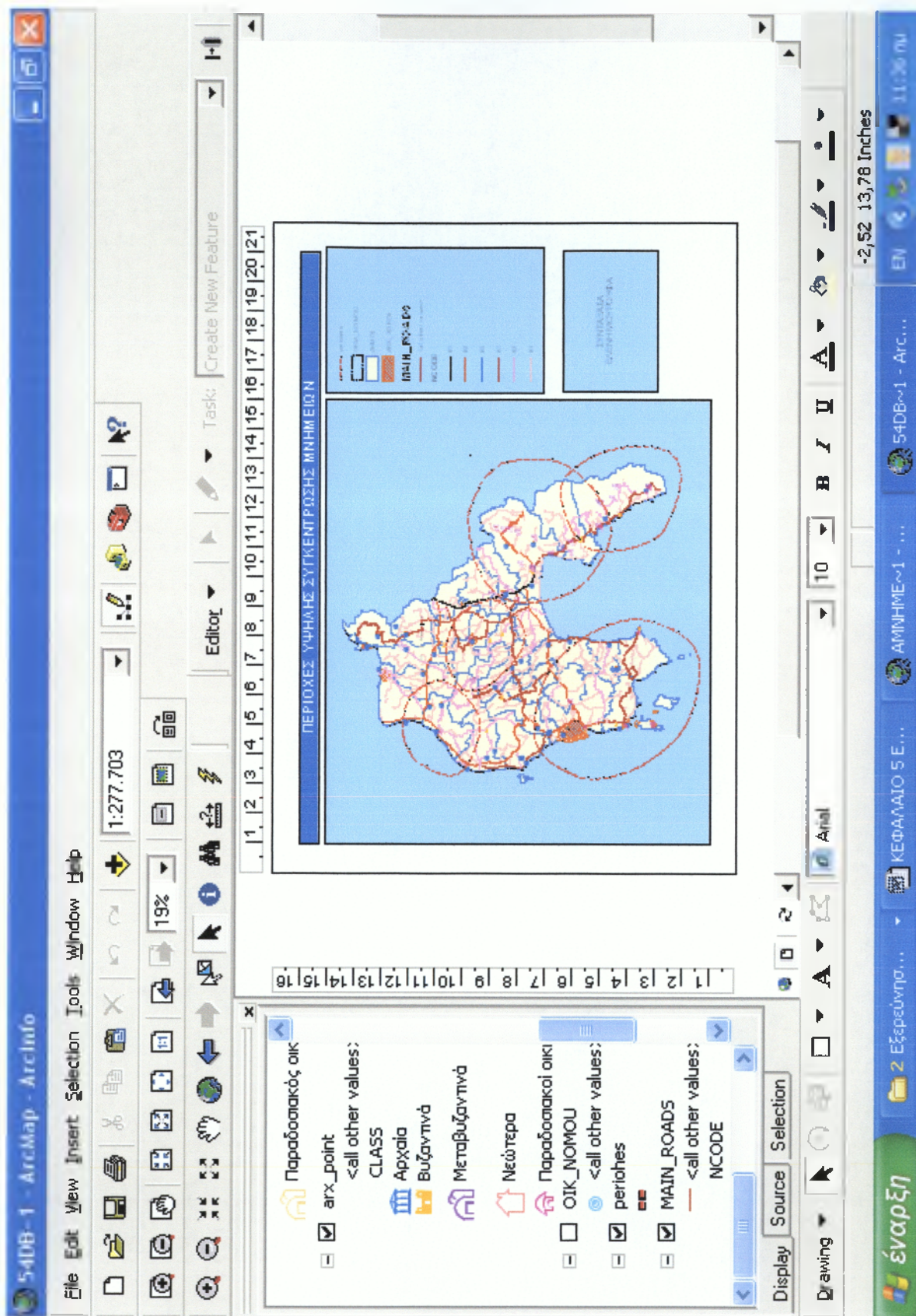

5.10 Ζώνες συγκέντρωσης πολλών σημείων ενδιαφέροντος (αρχαιολογικοί χώροι, βυζαντινά μνημεία, νεώτερα και τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλους

Με βάση τα μνημεία της «πρώτης γραμμής» καθίστανται προφανείς πέντε μεγάλες «αρχαιολογικές διαδρομές» μέσα στο Ν. Μεσσηνίας.

- i. Περιοχή Καλαμάτας (κάστρο και ιστορικό κέντρο της Καλαμάτας, Σωτηριάνικα, Κάμπος, Σταυροπήγιο, Δολοί, Μεγάλη Μαντίνεια, με έμφαση στα εκκλησιαστικά και φρουριακά συγκροτήματα). Το φυσικό τοπίο είναι περιλαμβάνει ορεινές διαδρομές στον Ταύγετο και το φαράγγι του Ριντόμου.
- ii. Περιοχή Μάνης (Καρδαμύλη, Καστάνια, Πλάτσα, Κουτήφαρι, Νομισί, Λαγκάδα με έμφαση στα μοναστηριακά συγκροτήματα τους ναούς και τους παραδοσιακούς οικισμούς Καρδαμύλης και Θαλαμών. Το φυσικό τοπίο είναι περιλαμβάνει ορεινές διαδρομές στον Ταύγετο και το φαράγγι του Βυρού. Επίσης οι παραλίες της περιοχής είναι απaráμιλλης ομορφιάς.
- iii. Περιοχή Πυλίας (Κορώνη, Μεθώνη, Νιόκαστρο Πύλου, Παλαιό Ναυαρίνο, Ανάκτορο Νέστορος, Χώρα με έμφαση στα κάστρα και τους αρχαιολογικούς χώρους. Επίσης στην περιοχή της Μεθώνης και της Πύλου υπάρχουν πολύ αξιόλογες ενάλιες αρχαιότητες.
- iv. Περιοχή Μεσσήνης (Αρχαία Μεσσήνη, Ανδρούσα, Σαμαρίνα, Ανδρομονάστηρο, Βουλκάνο με έμφαση στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Μεσσήνης και τα μοναστηριακά συγκροτήματα).
- v. Περιοχή Τριφυλίας (Περιστεριά, Κάστρο και ιστορικός τόπος Κυπαρισσίας, Μεταμόρφωση Χριστιάνων). Το φυσικό τοπίο περιλαμβάνει πολύ ωραίες παραλίες και το απaráμιλλης ομορφιάς ποτάμι της Νέδας, με το ομώνυμο φαράγγι γνωστό σε όλη την Ελλάδα. Και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σε πολύ κοντινή απόσταση βρίσκεται και ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα, ένα μνημείο μεγάλης αρχαιολογικής σημασίας και μνημείο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

Φαίνεται λοιπόν, καθαρά πόσο ένα τέτοιο σχέδιο πολύπλευρης αναβάθμισης χρειάζεται την οδική υποδομή συνοδευόμενη και από ανάλογη σηματοδότηση, έκδοση οδηγιών και δημιουργία σταθμών αναψυχής.

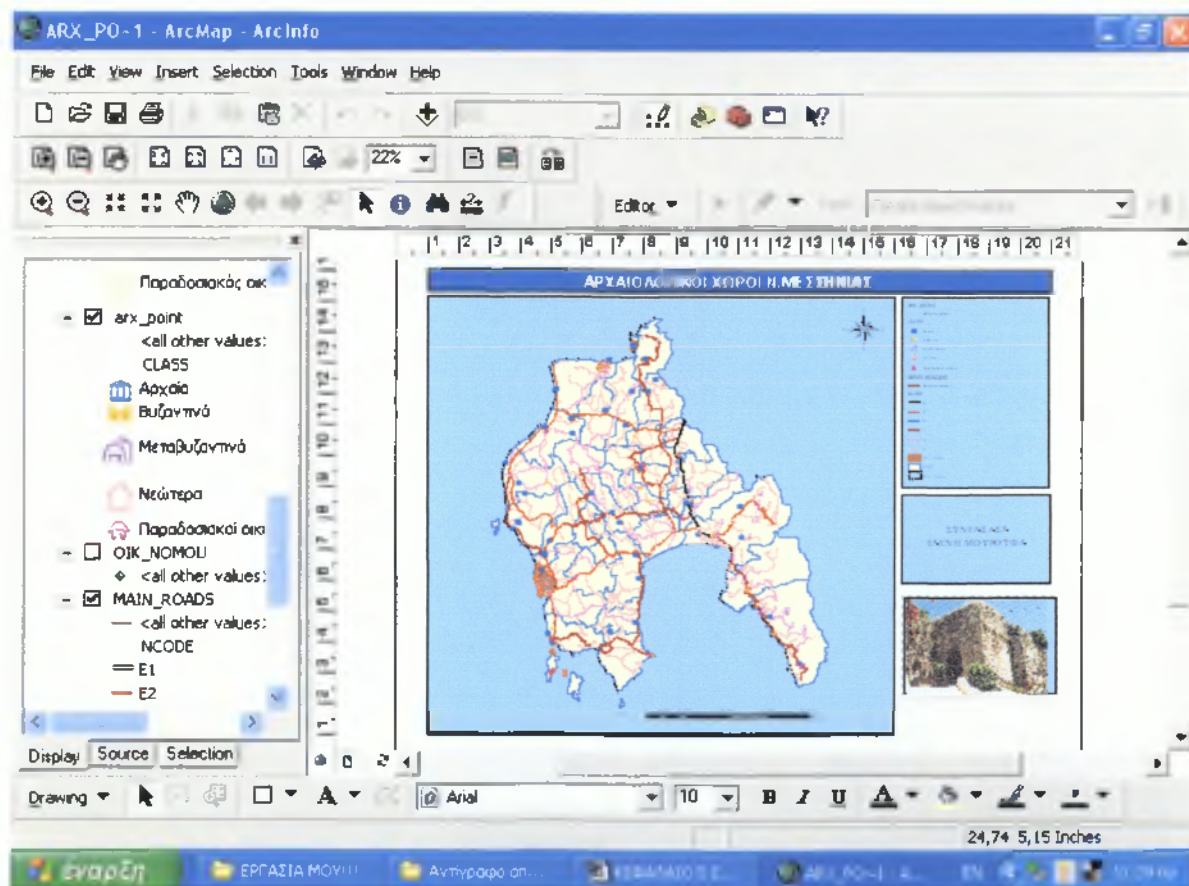
Χάρτης 16

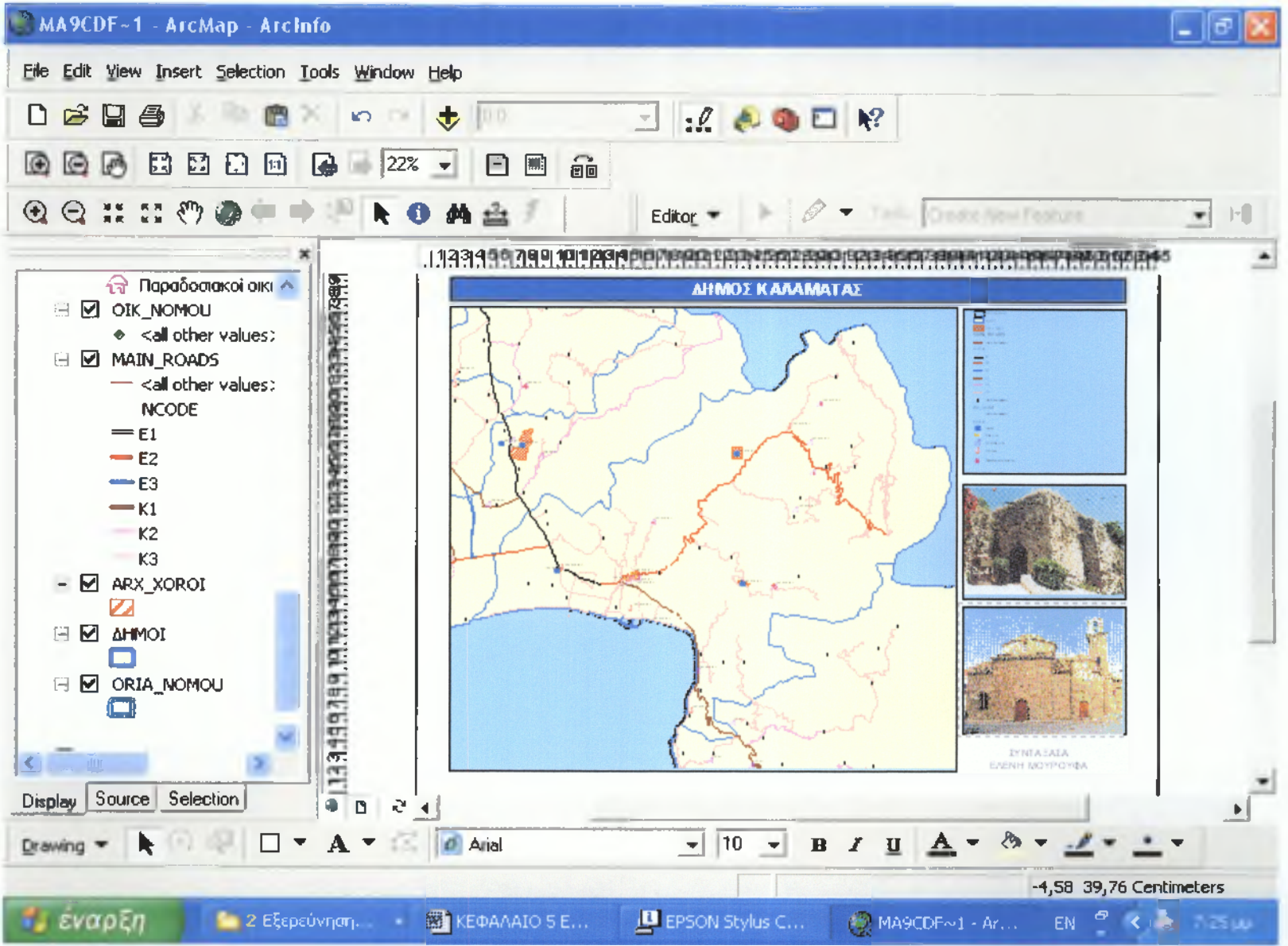
5.11 Δημιουργία χαρτοσύνθεσης

Με τη διαδικασία της χαρτοσύνθεσης παρουσιάζονται οι διάφοροι θεματικοί χάρτες εκτυπωμένοι, και έτσι είναι καλύτερο και προτιμότερο για τους χρήστες για να μπορούν να έχουν κάτι στα χέρια τους χειροπιαστό και να μπορούν να το μελετούν χωρίς τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή. Έτσι μπορούν εύκολα να μεταφερθούν και να γίνουν ακόμα πιο κατανοητοί από όλους τους ενδιαφερόμενους.

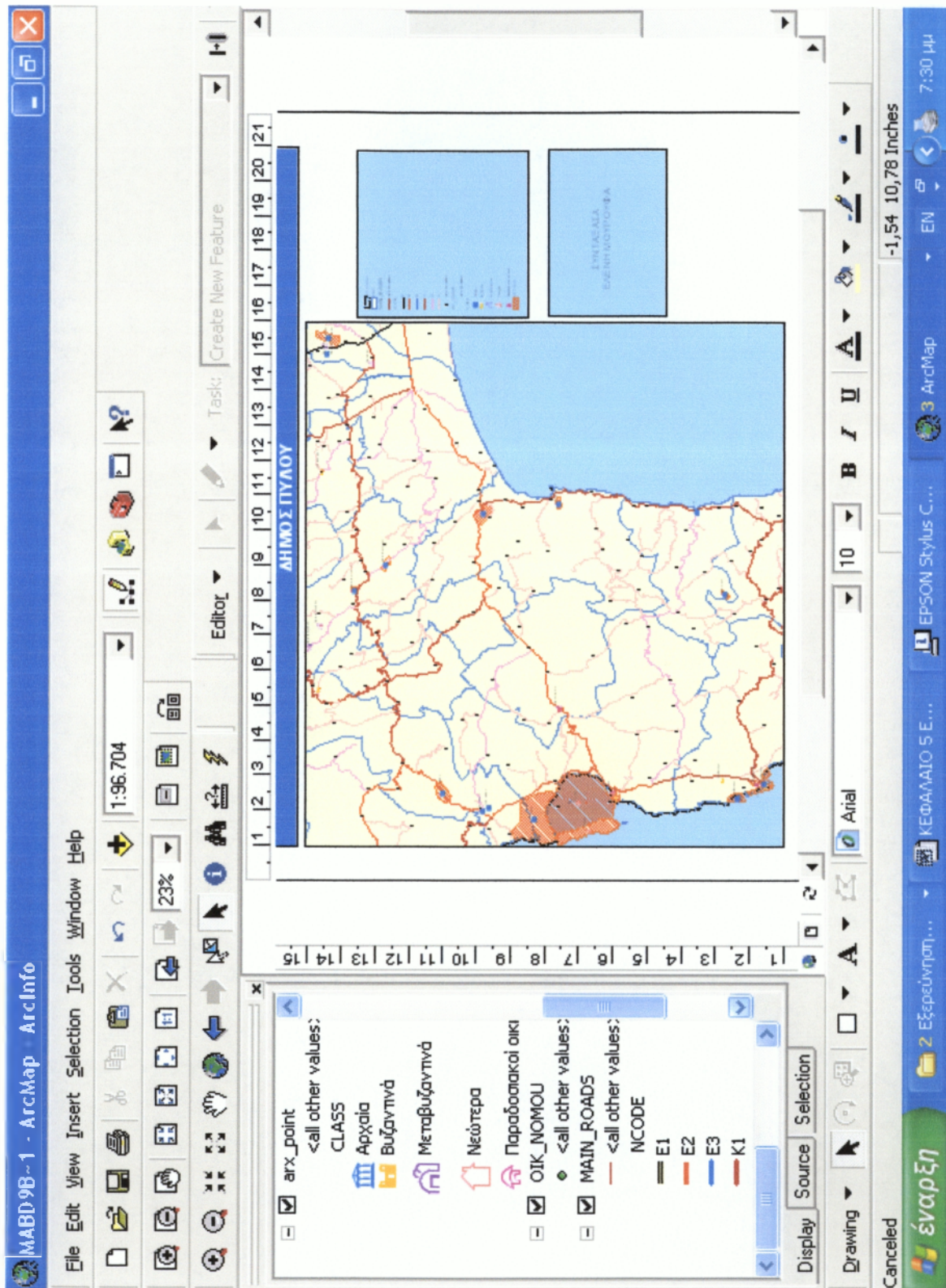
Οι χαρτοσυνθέσεις μπορούν να παραχθούν με την δημιουργία εγγράφων layout στο λογισμικό ArcGIS, έχουν μέγεθος μέχρι και A0 (περίπου ένα μέτρο), και μπορεί πάνω στο χαρτί να ενσωματωθούν ένα ένα τα στοιχεία του χάρτη π.χ πίνακες, εικόνες, σύμβολα, κείμενα, λεζάντες, σύμβολα βορρά κ.ά.

Χάρτης 17

Χάρτης 18

Χάρτης 19

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η Τ.Α. σήμερα προσπαθεί να ενσωματώσει και να καταστήσει τον πολιτισμό αναπόσπαστο στοιχείο στον αναπτυξιακό ρόλο που έχει, προκειμένου να συμβάλει δημιουργικά σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης που έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του, στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, μορφωτικό και ψυχαγωγικό τομέα. Η τοπική αυτοδιοίκηση που από τη φύση της είναι πιο κοντά στους πολίτες, είναι ο καταλληλότερος φορέας άσκησης πολιτιστικής πολιτικής, γι' αυτό οφείλει να αξιοποιεί το πολιτισμικό κεφάλαιο του τόπου, να συνδέεται με την τοπική κοινωνία, να ακούει τις ανάγκες της και να εκφράζει τις αγωνίες της.

Το πολιτισμικό κεφάλαιο ενός τόπου αποτελείται από τους αρχαιολογικούς χώρους, τα ιστορικά μνημεία, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τα μουσεία, τους παραδοσιακούς οικισμούς, το φυσικό περιβάλλον, τις εκδηλώσεις του λαϊκού πολιτισμού, τα φεστιβάλ και τις τουριστικές υποδομές κ. ά.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, με τις Εφορείες Αρχαιοτήτων, είναι αυτοί που έχουν κατά κύριο λόγο την ευθύνη για την προστασία και την συντήρηση των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει μόνο την ευθύνη για την ανάδειξή τους, αλλά είναι υπεύθυνη για τα υπόλοιπα που συνιστούν το πολιτισμικό κεφάλαιο ενός τόπου.

Είναι απαραίτητη η συντήρηση και η διατήρηση των μνημείων και των ιστορικών διατηρητέων κτιρίων σε μια καλή κατάσταση με αποτέλεσμα την καλή αισθητική των πόλεων, πράγμα που μόνο του δεν είναι αρκετό σήμερα. Η πολιτισμική κληρονομιά σχετίζεται με το συνολικό δομημένο περιβάλλον και πρέπει να εξεταστεί μέσα σε οικολογικό πλαίσιο. Απαιτείται δηλ. γενικότερος αναπτυξιακός σχεδιασμός της περιοχής και μια συνολική προσέγγιση.

Ειδικότερα για τα ιστορικά κέντρα ή ιστορικούς τόπους, όπου δηλ. έχουμε αρχαιολογικά τοπία που βρίσκονται μέσα σε μια σύγχρονη αστική δομή οι σύγχρονες προσεγγίσεις θέλουν να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους πολίτες στην καθημερινή ζωή τους, χωρίς όμως να προκαλείται οποιαδήποτε ζημία στην ακεραιότητα των περιοχών αυτών. Για τη διατήρηση των υλικών πολιτισμικών αγαθών αρκεί η ανασύλωση του μνημείου και η προστασία του μουσείου, αλλά για τη διατήρηση της πόλης χρειάζεται να ανακτηθεί η ισορροπία των συμφερόντων και των επιλογών που ζωντανεύουν με φυσικό τρόπο το φυσικό σκηνικό της πόλης.

Το ζητούμενο δηλαδή είναι η ισορροπία μεταξύ των αστικών εξελίξεων και της συντήρησης των αρχαιολογικών περιοχών.

Διότι οι μελέτες δείχνουν ότι:

- Τα κέντρα των πόλεων που περικλείουν αρχαιολογικούς χώρους ξαναγεννιούνται.
- Ο πληθυσμός επιστρέφει στους πυρήνες των πόλεων.
- Η επιχειρηματική δραστηριότητα, οι κοινωνικές και πολιτισμικές λειτουργίες ξαναβρίσκουν την κοιτίδα τους.
- Η ταυτότητα της πόλης αναδεικνύεται μέσα από το κέντρο της.

Η ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα κάθε πόλης ή περιοχής είναι ισχυρός πόλος ανάπτυξης του τουρισμού και βέβαια στη βάση της ήπιας αειφόρου, εναλλακτικής ανάπτυξης. Διαφαίνεται δηλ. ότι είναι κρίσιμη η επιλογή εκείνων των νέων χρήσεων και λειτουργιών που θα ανατρέπουν τη φθίνουσα οικονομική εξέλιξη των τόπων αυτών, θα επιφέρουν δηλ. επιχειρηματική αναζωογόνηση και θα διασφαλίζουν τη βιωσιμότητά τους. Και βέβαια προϋπόθεση για την επιτυχία και αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων είναι η διασφάλιση κοινωνικής συναίνεσης και η συνεργασία δημοσίου και ιδιωτικού τομέα.

Επιπροσθέτως η Τ.Α μπορεί να διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο στη σύνδεση της πόλης με άλλους πολιτισμούς (αδελφοποιήσεις, δίκτυα πόλεων) χρησιμοποιώντας τις ιδιαιτερότητες της περιοχής της σαν συνδετικό κρίκο επικοινωνίας με άλλους πολιτισμούς.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων σημαντικό είναι:

- Οι αρμόδιοι φορείς που διαχειρίζονται τους αρχαιολογικούς χώρους καθώς και τα διατηρητέα μνημεία να «εκμεταλλευτούν» την πολιτική που ασκεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω διαφόρων προγραμμάτων και κοινοτικών πρωτοβουλιών που δίνει νέα κίνητρα στα κράτη-μέλη, ούτως ώστε να εξασφαλισθούν κονδύλια που να μπορούν να τα χρησιμοποιηθούν για την καλύτερη διατήρηση και προστασία των πολιτιστικών και αρχαιολογικών χώρων. Διότι πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχει έλλειψη χρηματοδότησης από πλευράς του κράτους και ότι και η κατάσταση και του Υπ. Πο. και των Εφορειών Αρχαιοτήτων δεν είναι η επιθυμητή και δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στις οικονομικές απαιτήσεις για τη διατήρηση αυτών, επομένως κάποια από αυτά αφήνονται στην τύχη τους.
- Χρειάζεται βελτίωση και διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και ενίσχυση της τουριστικής πολιτικής, τόνωση της προσφοράς και ζήτησης πολιτιστικών υπηρεσιών και αγαθών στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας (υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, παραγωγή και διάθεση CD-ROM κ.λ.π.), δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Όσον αφορά την Μεσσηνία, η δύναμή της είναι τα μνημεία και η πολιτιστική της κληρονομιά, σε συνδυασμό με το πανέμορφο φυσικό της τοπίο. Επιδίωξη και σκοπός πρέπει να είναι η ανάδειξη και προστασία των μνημείων, πολλά από τα οποία έχουν αφεθεί στην εγκατάλειψη και τη φθορά του χρόνου εξαιτίας της έλλειψης χρηματοδότησης, παρά τις αξιόλογες

και φιλότιμες προσπάθειες των Εφορειών Αρχαιοτήτων. Αν και ήδη έχουν τελειώσει 3 ΚΠΣ, με χρηματοδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, λίγα χρήματα απ' όσα πραγματικά ήταν αναγκαία έχουν διατεθεί για την συντήρηση των μνημείων της Μεσσηνίας. Η οικονομική κατάσταση της Τ.Α δεν είναι καλή και μόνο μερικές παρεμβάσεις έχουν γίνει στην πόλη της Καλαμάτας.

- **Από τα μεγαλύτερα προβλήματα** που αντιμετωπίζει η Καλαμάτα, αλλά και γενικά ο νομός Μεσσηνίας είναι ότι είναι αποκομμένος συγκοινωνιακά. Το αεροδρόμιο τα τελευταία χρόνια υπολειτουργεί, αφού μέχρι τώρα δεν υπάρχει σύνδεση με άλλες πόλεις της Ελλάδας. Ο δρόμος Καλαμάτα - Τρίπολη είναι κακός και χρονοβόρος. Η σιδηροδρομική σύνδεση με την Αθήνα δεν υπάρχει, αλλά και η σύνδεση με την δυτική Ελλάδα είναι πολύ κακή. Το λιμάνι της Καλαμάτας δέχεται επιβατηγά πλοία σπάνια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η Πόλη να μην έχει εύκολη πρόσβαση και να μην μπορεί να προσελκύσει επενδύσεις, αλλά ούτε και τουρίστες με την ίδια ευκολία που προσελκύουν πόλεις με σωστές υποδομές. Επίσης το εσωτερικό οδικό δίκτυο είναι σε κακή κατάσταση.
- Άλλα εξ' ίσου σημαντικά προβλήματα αφορούν τις χρηματοδοτήσεις για τα μνημεία:
  1. Απουσία πιστώσεων στη νεοσύστατη Εφορεία των Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων για να εκτελέσει στοιχειωδώς το έργο της. Ο ναός του Επικούρειου Απόλλωνα καλό θα ήταν να ενταχθεί στην αρμοδιότητα της Εφορείας του Νομού μας.
  2. Η χρηματοδότηση για την στερέωση των κάστρων Μεθώνης και Κορώνης ήταν ελλιπής, με αποτέλεσμα αυτά τα μνημεία να έχουν αφεθεί στην τύχη τους.
  3. Η παντελής έλλειψη χρημάτων για το έργο των ανασκαφών, κυρίως στην αρχαία Μεσσήνη, έναν αρχαιολογικό χώρο μεγάλης σημασίας.

Η ανάδειξη της Μεσσηνιακής πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει να έχει τις εξής κατευθύνσεις:

1. Κατά προτεραιότητα επιλογή όλων των μεγάλων μνημειακών συγκροτημάτων και αρχαιολογικών χώρων «πρώτης τάξεως» που χαρακτηρίζουν το Νομό και η αποκατάσταση και συντήρησή τους. Τρεις είναι οι κατηγορίες:
  - i. Μεγάλα φρουριακά συγκροτήματα (Κάστρα Μεθώνης, Κορώνης Καλαμάτας κλπ)
  - ii. Μεγάλοι αρχαιολογικοί χώροι (Αρχαία Μεσσήνη, Ανάκτορο Νέστορος κλπ)
  - iii. Μεγάλα μοναστηριακά συγκροτήματα και ναοί (Ανδρομονάστηρο, Σαμαρίνα, Μεταμόρφωση Χριστιάνων κλπ)

2. Ένταξή τους στις θεσμοθετημένες ευρύτερες ζώνες προστασίας με ιδιαίτερη προσοχή στη σχέση μνημείων, με το φυσικό περιβάλλον του μεσσηνιακού χώρου, χωρίς τη διατήρηση του οποίου είναι αδύνατη η ανάδειξή τους. Με βάση τα μνημεία της «πρώτης γραμμής» δημιουργία πέντε μεγάλων «αρχαιολογικών διαδρομών» μέσα στο Ν. Μεσσηνίας.

- i. Περιοχή Καλαμάτας
- ii. Περιοχή Πυλίας
- iii. Περιοχή Μεσσήνης
- iv. Περιοχή Τριφυλίας
- v. Περιοχή Μάνης

Ακόμα επιδίωξη πρέπει να είναι και η παράλληλη ανάδειξη του βυζαντινού πλούτου και των μνημείων της Ορθοδοξίας, αλλά και των άλλων που με την παρουσία τους στο Νομό τονίζουν την αδιατάρακτη συνέχεια του Ελληνισμού. Φαίνεται λοιπόν, καθαρά πόσο ένα τέτοιο σχέδιο πολύπλευρης αναβάθμισης χρειάζεται την οδική υποδομή συνοδευόμενη και από ανάλογη σηματοδότηση, πράγμα που δεν διαθέτει σήμερα η Μεσσηνία. Όπως εμφανίζεται στο χάρτη το οδικό δίκτυο και ειδικότερα αυτό που οδηγεί στις πέντε πολιτιστικές διαδρομές είναι σε κακή κατάσταση (πολύ στενοί δρόμοι με πολλές στροφές). Επίσης απαιτείται έκδοση οδηγών και δημιουργία σταθμών αναψυχής.

3. Μουσειακή πολιτική

- i. Ενίσχυση και προβολή του Μπενάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου της Καλαμάτας (επανεκθεση και λειτουργία μουσείου σε πρώτη φάση, έκδοση καταλόγων, επέκταση του με χρήση του κτιρίου της παλιάς αγοράς).
- ii. Επέκταση Μουσείου Αρχαίας Μεσσήνης και δημιουργία νέου Μουσείου στην Χώρα.
- iii. Συντήρηση – επέκταση Μουσείων Χώρας & Πύλου.
- iv. Δημιουργία μικρών και περιφερειακών μουσείων, όπου δικαιολογείται από μια συγκεκριμένη πολιτιστική ενότητα (Μεθώνη, Κορώνη, Μάνη).

4. Ενίσχυση του ρόλου της Εφορείας Αρχαιοτήτων και δημιουργία κέντρου συντήρησης μνημείων .

5. Ανάδειξη και άλλων σπουδαιών μνημείων π.χ. κατασκευή νέου στεγάστρου στο ανάκτορο του Νέστορα και ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων της Περιστεριάς, της Μάλθης και των Ακοβίτικων.
6. Αξιοποίηση τοπικών πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και αναβίωση εθίμων για την ανάπτυξη πολυδραστηριοτήτων των επισκεπτών.
7. Η διερεύνηση των δυνατοτήτων θεσμοποίησης των πολιτιστικών πόρων των κατά τόπους περιοχών με τη μορφή φεστιβάλ, όπως το διεθνές φεστιβάλ χορού της Καλαμάτας.
8. Για την προβολή του πολιτιστικού πλούτου να αξιοποιηθεί το διαδίκτυο και μέσω κάθε είδους μηχανών αναζήτησης.

Ο νομός Μεσσηνίας παρά τις εκπληκτικές του φυσικές ομορφιές, το κατάλληλο κλίμα και τα σημαντικά μνημεία που διαθέτει, είναι από τους λιγότερο τουριστικά αναπτυγμένους νομούς της χώρας μας. Η γεωγραφική θέση της Καλαμάτας, παρά τις δυσκολίες που προκαλεί, παραμένει στρατηγική. Διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις για μία τουριστική ανάπτυξη κάθε είδους, αφού συνδυάζει βουνό και θάλασσα, ενώ οι αυξανόμενες πολιτιστικές δραστηριότητες και τα έργα ανάπτυξης που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια στην Πόλη, μπορούν να προσδώσουν ένα ποιοτικό στοιχείο στις τουριστικές της δυνατότητες.

Ειδικότερα για την πόλη της Καλαμάτας :

- Είναι αναγκαία η ολοκλήρωση πεζοδρόμησης του ιστορικού κέντρου και η σύνδεση των μνημείων με δίκτυο πεζοδρόμων.
- Ενθάρρυνση του θεσμού της χορηγίας και σύνδεση των τοπικών οικονομικών μονάδων ή και μεμονωμένων ατόμων σε συγκεκριμένα έργα, όχι απαραίτητα μεγάλου οικονομικού μεγέθους.
- Σύνδεση μνημείων και των χώρων με πολιτιστική δραστηριότητα (φιλοξενία επιλεγμένων παραστάσεων, έγκαιρο προγραμματισμό, θαλασσινές επισκέψεις , επισκέψεις των σπουδαιότερων σημείων φυσικού κάλλους και των αρχαιοτήτων των περιοχών κλπ).

Η πόλη της Καλαμάτας θεωρείται «Πόλη Πολιτισμού». Πρώτος ο δήμος Καλαμάτας καθιέρωσε πολιτιστικό τέλος για τους δημότες του. Η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Καλαμάτας (Δ.Ε.Π.Α.Κ.) συμπληρώνοντας 22 χρόνια (1985-2007) επιτυχημένης λειτουργίας, στους τομείς Μουσικής, Εικαστικών και Χορού, απέκτησε ένα νέο θεσμό, το Διεθνές Κέντρο Χορού Καλαμάτας, με κορυφαία εκδήλωση το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού.

Στα χρόνια που μεσολάβησαν, το Διεθνές Κέντρο Χορού Καλαμάτας (ΔΙ.ΚΕ.ΧΟ.) έχει να επιδείξει ένα ικανό έργο που θεμελιώνει την πορεία και το μέλλον ενός θεσμού με σοβαρές προοπτικές. Στηριγμένο στα δεδομένα της προγραμματικής σύμβασης του 1995, το ΔΙ.ΚΕ.ΧΟ.

κατηύθυνε τη λειτουργία του, σε τρεις τομείς: Έρευνα, Εκπαίδευση, Καλλιτεχνική δράση και παραγωγή, ώστε να καταστεί, με το χρόνο, ένας θεσμός που θα βοηθά στη στήριξη, στην προώθηση και στην προβολή της σύγχρονης χορευτικής δημιουργίας, ενώ συγχρόνως έχει καταστήσει την Καλαμάτα τόπο συνάντησης και ανταλλαγής ανάμεσα στους δημιουργούς και σπουδαστές της χορευτικής τέχνης, Έλληνες και ξένους. Παράλληλα, επιδίωξε και πέτυχε τόσο τη συμμετοχή φορέων της τοπικής κοινωνίας στη δράση του όσο και τη δημιουργική του συνεργασία με τους άλλους τομείς της Δ.Ε.Π.Α.Κ. (Μουσική και Εικαστικά). Το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού Καλαμάτας αποτελεί πλέον αδιαμφισβήτητο σημείο αναφοράς στα ελληνικά πολιτισμικά πράγματα. Αποτελεί κατ' αυτό τον τρόπο ένα θεσμό υποδειγματικό, καθώς το όραμα της αποκέντρωσης μπόρεσε να πάρει σάρκα και οστά.

Τα Γ.Σ.Π. και η εφαρμογή – Προτάσεις βελτίωσης της

Η Αυτοδιοίκηση 1^{ου} και 2^{ου} βαθμού προκειμένου να αντεπεξέλθει στη δύσκολη αποστολή που έχει στην διοίκηση και στην επίλυση τοπικών υποθέσεων θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τις νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Οι εφαρμογές Γεωγραφικών Πληροφοριακών Συστημάτων είναι πολύ σημαντικές και θα πρέπει να αποτελούν ένα εξαιρετικά χρήσιμο και πολύτιμο εργαλείο για τις λειτουργίες που έχουν χωρική αναφορά.

Για να συμβεί κάτι τέτοιο θα πρέπει το προσωπικό που θα στελεχώνει την αυτοδιοίκηση να είναι άρτια εξειδικευμένο πάνω στα Γ.Σ.Π. και να υπάρχει σαφώς τόσο ο εξοπλισμός σε hardware αλλά και σε software. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει προσεκτική συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών, ώστε να αποφεύγονται τα λάθη κατά την ανταλλαγή δεδομένων.

Η λογισμική αυτή εφαρμογή θα είναι ένα πολύ καλό εργαλείο στην προσπάθεια των ΟΤΑ και του Υπ. Πολιτισμού να βελτιώσουν και να αναδείξουν τον πολιτιστικό και αρχαιολογικό πλούτο του Νομού. Μέσα από την εφαρμογή ο χρήστης μπορεί να βρει πληροφορίες για τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία, να εντοπίσει ακριβώς την θέση τους στο χάρτη και να τα δει μέσα από φωτογραφίες του παρελθόντος και του σήμερα. Επίσης με τη χρήση βίντεο να έχει μια πιο ολοκληρωμένη άποψη ή ακόμα και εικονικές ξεναγήσεις σε αρχαιολογικούς χώρους ή στα μουσεία.

Η εφαρμογή έχει περιθώρια βελτίωσης και θα πρέπει να ενημερώνεται με ότι καινούργιο προκύπτει. Δηλαδή, με τα μνημεία που δεν περιλήφθηκαν στην παρούσα εργασία λόγω προβλημάτων και με τα μνημεία που κηρύσσονται τώρα ή θα κηρυχθούν στο μέλλον. Θέλω να ελπίζω ότι η πτυχιακή αυτή εργασία θα συμβάλλει θετικά στην αναθέρμανση των προσπαθειών

του Δήμου και του Υπ. Πολιτισμού για τη διαχείριση των αρχαιολογικών και πολιτισμικών μνημείων του νομού Μεσσηνίας συνοδευόμενη επιπροσθέτως και με γενναία χρηματική βοήθεια. Ίσως τώρα που στην Δ΄ Προγραμματική Περίοδο να εξευρεθούν οι απαραίτητοι πόροι για την συντήρηση και ανάδειξή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ε. Μπιτσάνη, «Πολιτισμική διαχείριση και Περιφερειακή ανάπτυξη» Καλαμάτα, Διόνικος, 2004
- 2) Κ. Κουτσόπουλος, Γεωγραφικά Συστήματα πληροφοριών και ανάλυση χώρου, εκδόσεις Παπασωτηρίου, 2002
- 3) Ν. Ανδρουλάκης, Εφαρμογές Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών, με χρήση λογισμικού ArcGis, Παπασωτηρίου, 2003
- 4) Ν. Ανδρουλάκης, Εισαγωγή στο ArcView, Αθήνα, Παπασωτηρίου
- 5) Βουτυνιώτη, Α., Γεωγραφικά Συστήματα πληροφοριών, Βασικές έννοιες – Λειτουργίες Εφαρμογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση» Καλαμάτα, 2002
- 6) Marathon Data Systems, Εισαγωγή στα Γ.Σ.Π., 2003
- 7) ESRI, Arc View 3.2 , Τεχνικό εγχειρίδιο
- 8) ESRI, Arc Gis 9.00, Τεχνικό εγχειρίδιο
- 9) Getting to know Arc-View the Arc-view GIS, ESRI press, 1993
- 10) Understanding GIS the Arc/Info method, ESRI press, 1993

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.messinia.gr>

<http://www.culture.gr>

<http://www.esri.com>

<http://www.e-city.gr>

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Δημήτριο Αβδάλα, υπάλληλο του ΟΠΑΝΑΜ, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

FID	SHAPE	PERIGRAFH	APOFASH	FEK	DHMOS
0	Point	Προϊστορική εγκατάσταση	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/18851/908	635/Β/16-5-2000	Νεστορος
1	Point	Αρχιτεκτονικά λείψανα κλασσικών χρόνων-Αρχαία πόλη "Θαλάμει"	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/38787/2365	1470/Β/29-10-2001	Λεύκτρου
2	Point	Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Θαλαμωτών τάφων, αρχαίο λατομείο	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/35740/1874	754/Β/27-8-1996	Λεύκτρου
3	Point	Μυκηναϊκός θολωτός τάφος από τους παλαιότερους στη Μεσσηνία	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/18851/908	635/Β/16-5-2000	Νεστορος
4	Point	Αρχαία ακρόπολη(Αρχαία Κορώνη), νεκροταφείο Ελληνιστικών χρόνων	ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Α1/Φ07/46224/1552	780/Β/29-12-1981	Πεταλιδίου
5	Point	Μεσαιωνικό Κάστρο Κυπαρισσίας, 2 κρήνες περ. Τουρκοκρατίας-υπόγεια δεξαμενή	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΚΗΡ/6030/179	347/Β/10-4-1998	Κυπαρισσίας
6	Point	Αρχαία οχύρωση και θεμέλια οικοδομημάτων κλασσικών χρόνων	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ0744205/1920	714/Β/10-12-1987	Αυλώνας
7	Point	Έπαυλη με ψηφιδωτά και συγκρότημα λουτρών ύστερων Ρωμαϊκών Χρόνων κ.α.	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/54963/3325	1527/Β/15-11-2001	Γαργαλιάνων
8	Point	Μικρός και ακέραιος Μυκηναϊκός τάφος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/29046/1422	792/Β/28-06-2000	Αριστομένους
9	Point	Μυκηναϊκός Θαλαμωτός Τάφος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/22784/1118	792/Β/28-06-2000	Αριστομένους
10	Point	Θαλάσσιος Χώρος Βουνάκι Αυλώνας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/61816/3642 π.ε.	106/Β/12-02-1998	Αυλώνας
11	Point	Νήσος Αγίας Μαρίας ή Αγίας Μαρίας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/2418/130		Μεθώνης
12	Point	Λείψανα κατοίκησης Μέσης και Ύστερης Εποχής του Χαλκού	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/18868/907	635/16-5-2000	Γαργαλιάνων
13	Point	Κάστρο Ζαρνάτας(Μεσαιωνικό κάστρο που εδράζεται σε αρχαία οχύρωση)	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/11742/583	511/Β/7-4-2000	Αβίας
14	Point	Εγκατάσταση Πρώιμης Εποχής του Χαλκού με χρήση κατά τους Μυκηναϊκούς χρόνους	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ7/41120/1980	771/Β/5-12-1990	Φιλιατρών
15	Point	Αγκυροβόλιο Πόρτο Λόγγο, μοναδικό προστατευτικό αγκ.Ανατολής -Δύσης	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/47589/2827_98/1999	711/Β/19-5-1999	Μεθώνης
16	Point	Οικισμός και θολωτοί τάφοι Μυκηναϊκών χρόνων, εγκατάσταση Ρωμαϊκής εποχής	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ7/48862/2354	104/Β/28-2-1991	Κυπαρισσίας
17	Point	Λίμνη Παπά- 2 Ναυαγία Αρχαίων χρόνων-Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής περιόδου	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/15360/769	287/Β/19-4-1996	Μεθώνης

18	Point		ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/28260/1725		Μεθώνης
19	Point	Αρχαίο ναϊκό οικοδόμημα στο ύψωμα "Πετρούλα"	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43-7/18433/1128	565/Β/5-6-1998	Οιχαλία
20	Point	Αρχαία ακρόπολη Μεσοελλαδικών και Υστεροελλαδικών χρόνων, Μυκηναϊκοί τάφοι	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ07/48864/2353	55/Β/14-02-1991	Δωρίου
21	Point	Ερείπια αρχαίας πόλης-κτίρια Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών χρόνων	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/47152/2483	838/Β/11-11-1994	Κυπαρισσίας
22	Point	Λείψανα αρχαίας ακρόπολης, οχύρωση 4ου αιώνα π.χ., αρχαία οικοδομικά λείψανα	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/47149/2480	838/Β/11-11-1994	Αετού
23	Point	Χώρος με οικιστικά λείψανα Κλασικών και Ελληνιστικών χρόνων	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/30859/1596	645/Β/30-07-1996	Οιχαλίας
24	Point	Λείψανα Μέσης και Ύστερης εποχής του Χαλκού	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ07/51977/1966	746/Β/12-12-1985	Φιλιατρών
25	Point	Δύο Μυκηναϊκοί θολωτοί τάφοι	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/30858/1599	666/Β/01-08-1996	Κορώνης
26	Point	Λείψανα ταφικής και οικιστικής χρήσης από την εποχή του Χαλκού	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/18868/907	635/Β/16-5-2000	Γαργαλιάνων
27	Point	Αρχαία ακρόπολη-ερείπια αρχαίου οχυρωματικού τείχους	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/47151/2482	848/Β/15-11-1994	Είρας
28	Point	Μυκηναϊκός θολωτός τάφος ΥΕΙ περιόδου, Μυκηναϊκός Τύμβος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/54183/2849	40/Β/24-01-1995	Αριστομένους
29	Point	Βοϊδοκοιλιά Πυλίας-Διβάρι Γιάλοβας (Τάφος Θρασυμήδη κ.α.)	Γ/1505/41568-36582/1257-36856/1641	853Β/80-691Β/81-587Β	Πύλου
30	Point	Ανάκτορο Νέστορος (Εγκλιανού) και Βολιμιδία (ερείπια ανακτόρων-τάφοι κ.α.)	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ7/35495/2040	810/Β/15-10-1995	Νέστορος
31	Point	Μέγαρο Πρωτοελλαδικής Εποχής και Ιερό Ποσειδώνος αρχαϊκών χρόνων	13809	669/Β/25-09-1970	Καλαμάτας
32	Point	Λείψανα Μέσης και Ύστερης εποχής του Χαλκού	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ07/51977/1966	746/Β/12-12-1985	Φιλιατρών
33	Point	Λόφος "Κάστρο" Τσουκαλαϊκών	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/11741/582	511/Β/7-4-00	Μελιγαλά
34	Point	Ιερά Μονή Βελανιδιάς (καθολικό και κτίσματα)	ΥΠΠΟ/Β1/Φ30/28465/747/8-8-88	678/Β/13-9-88	Καλαμάτας
35	Point	Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Φιγαλείας, αρχαία τείχη, οχυρωματικός περίβολος, κ.α	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ07/25739/1006/07-05-82	414/Β/24-6-1982	Αυλώνος

36	Point	Κρυφό Σχολειό Μ.Μαντίνειας Αβίας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/155/6	584/Β/15-7-1997	Αβίας
37	Point	Ι.Μ.Παναγίας Ανδρουμπεβιτζας	Β1/Φ30/9296/253/30-4-1980	470 Β/9-5-1980	Αβίας
38	Point	Γέφυρα Κοσκάρακας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/15184/475	378/Β/24-5-1996	Αβίας
39	Point	Πύργος Καπετάν Γεωργάκη Καπετανάκη	Α/Φ31/44814/3785	1585 Β/31-12-1975	Αβίας
40	Point	Ναύδριο Αγίας Θεοδώρας		37/Β/19-1-1965	Ανδανίας
41	Point	Κάστρο Ανδρούσας			Ανδρούσας
42	Point	Ναός Σαμαρίνας(οσίας Μαρίας)		381/Β/17-4-1980	Ανδρούσας
43	Point	Ι.Ν.Κοιμήσεως Θεοτόκου	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ31/44130/1009	885τ.Β/5-12-1989	Αριστομένους
44	Point	Κάστρο Πηδήματος			Αρφαρών
45	Point	Οικία Γιαννάκη Γκριτζαλη Αγωνιστή του 1821	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΚΗΡ/40615/1259	203τ.Β/2-3-2001	Δωριού
46	Point	Ελαιοτριβείο Μπουλμέτη-Γκίζα	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/54153/1583 π.ε.	153/Β/13-3-1996	Θουρίας
47	Point	Διαλυμένη Μονή Ανδρομονάστηρου			Ιθώμης
48	Point	Ι.Ν.Κοιμήσεως Θεοτόκου, καθολικό Μονής Δημιόβης	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ31/44093/1014	886 τ.Β/7-12-1989	Καλαμάτας
49	Point	Ι.Ν.Αγίων Αποστόλων Καλαμάτας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/13943/307	471/Β/28-8-1987	Καλαμάτας
50	Point	Κάστρο Καλαμάτας		28/26-2-1922	Καλαμάτας
51	Point	Πύργος Καπετανάκη(Παναγιώταρου)		606 τ.Β/3-10-1967	Καλαμάτας
52	Point	Πύργος και Οχυρό Συγκρότημα Μούρτζινου	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/21404/445	446/Β/14-6-1994	Λεύκτρου
53	Point	Πύργος Καπετάν Δουράκη	12524	38/Β/19-1-1965	Λεύκτρου
54	Point	Πύργος Καπιτσίνου	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/53483/152Π.Ε.	222/Β/20-3-1997	Λεύκτρου

55	Point	Ι.Μ.Βοϊδενίτσας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΚΗΡ/37291/1123	1094/Β/10-12-1997	Λεύκτρου
56	Point	Ι.Μ.Σαμουήλ	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΚΗΡ/33041/923	1094/Β/10-12-1997	Λεύκτρου
57	Point	Κάστρο Μεθώνης		28/26-2-1922	Μεθώνης
58	Point	Κατάλοιπα από την Νεολιθική έως και την Βυζαντινή εποχή εντός Σπηλαίου	ΥΠΠΕ/Β1/Φ30/65312/1785	1273/Β/13-12-1980	Νέστορος
59	Point	Ενετικό Κάστρο Κορώνης-Ι.Ν.Ελεήστριας		28/26-2-1922,575/τ.Β	Κορώνης
60	Point	Η παλαιά γέφυρα Μαυροζούμαινας-Τεχνικό έργο Ελληνιστικών χρόνων	ΥΠΠΟ/Β1/Φ30/174/26/23-1-1981	87/τ.Β/10-2-1981	Μελιγαλά
61	Point	Παλαιόκαστρο Λατζουνάτου			Τριπύλας
62	Point	Ι.Ν.Μεταμορφώσεως Σπηρός(παλαιοβυζαντινός ναός)		77/τ.Β/22-2-1982	Φιλιατρών
63	Point	Ταφικά μνημεία Καλαμάτας	ΔΙΛΑΠ/Γ/2346/37597	741/Β/28-8-1995	Καλαμάτας
64	Point	Γεφύρι Ποταμού Νέδοντα στη θέση Μαντζίνια	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/36105/1009/96	956/17-10-1996	Καλαμάτας
65	Point	Ι.Ν.Τίμιου Προδρόμου,καθολικό Μονής Μελέ	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/49415/995	740/τ.Β/24-12-1992	Καλαμάτας
66	Point	Ι.Ν.Κοιμήσεως Θεοτόκου Μονής Μαρδακίου(καθολικό)	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ31/44092/1015	886/τ.Β/7-12-1989	Καλαμάτας
67	Point	Ι.Ν.Αγίου Νικολάου Φραγκόλιμνας	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/13943/307	471/τ.Β/28-8-1987	Καλαμάτας
68	Point	Ι.Ν.Αγίου Κωνσταντίνου Μονής Καλογραιών	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/13943/307	471/Β/28-8-1987	Καλαμάτας
69	Point	Ιστορικός Χώρος Νήσου Σφακτηρίας		281/Β/29-12-1956	Πύλου
70	Point	Λουτρά Ρωμαϊκών Χρόνων(Βαλάνειο)	Α1/Φ07/68231/2343	145/Β/5-4-1983	Θουρίας
71	Point	Ερείπια Ιερού Απόλλωνος Κορύθου	Α1/Φ07/63566/2173	145/Β/5-4-1983	Αίπειας
72	Point	Πύργος Γουδέλη Αναστάσιου, Τριώροφος με τοξωτά παράθυρα κ.α.	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/31184/851	645/Β/30-7-1996	Λεύκτρου

73	Point	Οχυρωμένη Εγκατάσταση της ύστερης εποχής του Χαλκού-Θολωτός Μυκηναϊκός τάφος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/47150/2481	839/Β/11-11-1994	Κυπαρισσίας
74	Point	Λειψανα οικισμού Μυκηναϊκών χρόνων-Τάφοι διαφόρων περιόδων και τύπων	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/5671/273	247/Β/3-4-1995	Πεταλιδίου
75	Point	Αρχαιολογικός Χώρος της Αρχαίας Μεσσήνης-Ιερά-κτίρια- οχυρωματικό τείχος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ7/48861/2354	73/Β/14-02-1991	Ιθώμης
76	Point	Παλαιά Μονή Βουλκάνου	ΥΠ/15904/24-11-1962	473/Β/7-12-1962	Ιθώμης
77	Point	Ερείπια κλασσικής πόλης Θουρίας- Νεκροταφείο Μυκηναϊκών Χρόνων "Ελληνικών"	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/54184/2852	963/Β/23-12-1994	Θουρίας
78	Point	Οικισμός Μεθώνης (νότια της οδού Ανδρ.Μιαούλη μέχρι τη θάλασσα)	Φ30/3715/84/15-2-1985	163/Β/28-3-1985	Μεθώνης
79	Point	Οικισμός Κορώνης (εντός εγκ.σχεδίου έτους 1979)	ΥΠΠΕ/15532/647	527/Β/31-5-1979	Κορώνης
80	Point	Όρμος Ναυαρίνου-χώρος με μεγάλη ιστορική σημασία για το Ελληνικό Κράτος	15794/19-12-1961	35/Β/2-2-1962	Πύλου
81	Point	Όρμος Μεθώνης-καταποντισμένος προϊστορικός οικισμός-ναυάγια διάφορων περιόδων	ΥΠΠΟ/13044/638/1996-ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/49184/3564Π.Ε	183/Β/20-2-2002	Μεθώνης
82	Point	Ενετικό κάστρο Πύλου(Νιόκαστρο),Ι.Ν.Μεταμορφώσεως Σωτήρος	Α/Φ31/9507/1015/24-5-1976	750/Β/7-6-1976	Πύλου
83	Point	Οικισμός Πύλου- τόπος ιδ.φυσικού κάλλους	Α/Φ31/9507/1015/24-5-1976	750/Β/7-6-1976	Πύλου
84	Point	Άνω πόλη Κυπαρισσίας-ιδιαιτερη αρχιτεκτονική οικοδομημάτων-κ.α.	ΥΠΠΕ/Γ/2386/57155	1159/Β/29-12-1979	Κυπαρισσίας
85	Point	Κοιμητήριο(Παλαιοχριστιανικό υπόγειο λαξευτό)Αγίου Ονουφρίου- κατακόμβες	ΥΠ/15974/19-12-1961	35/Β/2-2-1962	Μεθώνης
86	Point	Κάστρο Μίλα	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ31/44095/1011	885/Β/5-12-1989	Μελιγαλά
87	Point	Κρήνη Πλατανόβρυσης-Λιθόκτιστο οικοδομικό σύνολο κ.α.(περ.Τουρκοκρατίας)	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/50445/1056	873/Β/30-11-1993	Αριστομένους
88	Point	Πόλη Μεθώνης	Α/Φ1/23422/2580/5-10-76	ΥΠΠΕ/1289/Β/20-10-19	Μεθώνης
89	Point	Πύργος Κουμουνδούρου(τέως Πρωθυπουργού της Ελλάδας)	14264/17-12-1964	34/Β/18-1-1965	Αβίας
90	Point	Πύργος Κιτρινιάρη			Λεύκτρου

91	Point	Πύργος Καπίτσινου		222/Β/20-3-1997	Λεύκτρου
92	Point	Τμήμα Τείχος Βέργας	4943/16-5-1967	352/Β/31-5-1967	Καλαμάτας
93	Point	Οικία Τσικλητήρα, Ολυμπιονίκη	ΔΙΛΑΠ/Γ/2035/4158/13-1-1982	49/Β/10-2-1982	Πύλου
94	Point	Υδραγωγείο Χανδρινού		891/Β/20-12-1984	Χιλιχωρίων
95	Point	Παλιό Γεφύρι Ανεμόμυλου	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3293/4577/26-1-1993	75/Β/17-2-1993	Άριος
96	Point	Ι.Ν.Κοιμήσεως Θεοτόκου	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/20789/484	611/Β/24-8-1988	Αρφαρών
97	Point	Οικία Αγά Αρναούτουγλου-Καρφιωτάκη	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/13943/307	471/Β/28-8-1987	Καλαμάτας
98	Point	Ι.Ν. Μικρών Ταξιαρχών	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ31/44094/1013	886/Β/7-12-1989	Καλαμάτας
99	Point	Ι.Ν. Παναγίας Μυριδιώτισσας		899/Β/19-12-1989	Καλαμάτας
100	Point	Ι.Ν. Παμμεγίστων Ταξιαρχών	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/13943/307	471/Β/28-8-1987	Καλαμάτας
101	Point	Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Μικρομάνης		326/Β/8-5-1973	Θουρίας
102	Point	Ναύδριο Κοιμήσεως Θεοτόκου(πλησίον Ι.Μονής Προδρόμου)	ΥΠ/15904/24-11-1962	473/Β/17-12-1962	Θουρίας
103	Point	Ι.Ν. Αγίου Κωνσταντίνου & Ελένης Αριστοδημείου	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ33/50658/1382	1011/Β/15-1-1996	Ιθώμης
104	Point	Βρύση Άνω Λάμπαινας	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1545/20188/14-4-1999	697/Β/18-5-199	Ιθώμης
105	Point	Ναός Επικούρειου Απόλλωνος	ΑΡΧ/Α1/Φ07/44671/1836/5-11-86	837/Β/4-12-1986	
106	Point	Κάστρο Λεύκτρου , λείψανα οικισμού και οχύρωσης, πύργος τετρ. διατομής	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/46829/1356	965/Β/22-11-1995	Λεύκτρου
107	Point	Ζώνη Προστασίας Κάστρου Λεύκτρου(ζώνη Β)	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/46829/1356	965/Β/22-11-1995	Λεύκτρου

108	Point	Ερείπια του Ιερού Αρτέμιδος Λιμνάτιδος	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/14448/900	863/Β/06-07-2001	Καλαμάτας
109	Point	Οικισμός Λαγκάδας Λεύκτρου	ΠΔ/19-10-1978	594/Δ/13-11-78	Λεύκτρου
110	Point	Οικισμός Θαλάμων Λεύκτρου	ΠΔ/19-10-1978	594/Δ/13-11-78	Λεύκτρου
111	Point	Λείψανα κατοίκησης Εποχής του Χαλκού, Μικηναϊκοί θολωτοί τάφοι	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ7/41161/1972	18/Β/23-1-1991	Δωρίου
112	Point	Οικισμός Καρδαμύλης	ΥΠΠΕ/Γ/2415/63854	700/Β/25-7-1980	Λεύκτρου
113	Point	Οικία Λυμπερόπουλου, Αγωνιστή 1821			
114	Point	Ι.Ν.Αγίας Κυριακής			Άρισ
115	Point	Ερείπια μνημειώδους πολυγωνικού τείχους	ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ43-7/18038/1115	592/Β/16-6-1998	Καλαμάτας
116	Point	Παλαιά Γέφυρα Λαδά-Καρβελίου	ΔΙΛΑΠ/Γ/2051/54165/17-10-2001	1350/Β/17-10-2001	Καλαμάτας
117	Point	Παλαιά Γέφυρα Πολυκάρπου	ΔΙΛΑΠ/Γ/526/39697/1-8-2000	1039/Β/23-8-2000	Καλαμάτας
118	Point	Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1778/31869/5-8-1987	467/Β/28-8-1987	Καλαμάτας
119	Point	Ιστορικό κέντρο Καλαμάτας			

DHM_DIAMER	THESI	CLASS	ZONES	XARAKTHRISMOS	EPISKECHIMA	PERIFRAGMENA	3rd KPS
Κορυφάσιο	Πόρτες	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Θαλαμων	Θαλάμες	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Προάστιο	Ράχη	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Κορυφάσιο	Χαρατσάρι	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Πεταλιδίου	Πεταλίδι	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Κυπαρισσίας	Κάστρο	2		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Αγαλιανής	Βουνάκι	1	A και B	Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Μαραθουπολη	Διαλισκαρι	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Κεφαλοβρυσο	Παλιομυλος	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Αριστομένους	Τρανη Συκια	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	NAI
Αγαλιανής	Βουνακι	1		Ενάλιες αρχαιότητες	OXI	OXI	OXI
Μεθώνης	Αγ.Μαριανη	4		Νεώτερο μνημείο	OXI	OXI	OXI
Γαργαλιάνων	Μέγας κάμπος	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Σταυροπηγίου	Ζαρνάτα	2		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Φιλιατρα	Στόμιο	1	200μ. περί	Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Μεθώνης	Σαπιέντζα	3			OXI	OXI	OXI
Μύρου	Περιστεριά	1		Αρχαιολογικός χώρος	OXI	OXI	OXI
Μεθώνης	Πατά Λίμνη	1		Ενάλιες αρχαιότητες	OXI	OXI	OXI

Μεθώνης	Σαπίντζα			Ενάλιες αρχαιότητες	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κατω Μέλπειας	Πετρούλα-Άγιος Ηλία	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μάλθης	Ακρόπολη	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κυπαρισσίας	Κυπαρισσία	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κοπανακίου	Στυλάρι	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κατω Μέλπειας	Κρεμπενή	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Φιλιατρα	Καστράκι	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καπλανίου	Βίγλα	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Γαργαλιάνων	Καναλος	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κακαλετρίου	Ακρόπολη	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Διοδίων-Στρεφίου	Πουρνάρια-Γαλαροβούν	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πύλου	Διβάρι	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Χώρα	Χώρα	1	Α-αδόμητη	Αρχαιολογικός χώρος	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
Ασπροχώματος	Ακοβίτικα	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Φιλιατρα	Αγ.Χριστοφόρος	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Τσουκαλείκα	Κάστρο	4		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Ι.Μ.Βελανιδιάς	3	50μ. περιμ	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πλατανίων	Φιγαλεία	1		Αρχαιολογικός χώρος-τοπίο ιδ.φυσικού κάλλους	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Αβίας	Μεγάλη Μαντίνεια	3	50μ. περιμ	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Σταυροπηγίου	Μάλτα	2		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Σωτηριανίκων	Κοσκάρακα	3	100μ. περι	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Σωτηριανίκων	Χαραυγή	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Δασοχωρίου		4			ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Ανδρούσας	Ανδρούσα	2			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ελληνοεκκλησιάς		2		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Αριστομένους	Ζαπάντι-Χορεύτρας	3	20 μ. περι	Κτίριο που χρίζει κρατικής προστασίας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πηδήματος	Πήδημα	3			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ψαρίου	Άνω Ψάρι	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Άνθειας	Αίπεια	3	5μ. περιμ.	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μαυροματίου	Πετράλωνα	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ελαιοχωρίου	Ελαιοχώρι	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Πλατεία 23ης Μαρτίου	2		Αρχαίο μνημείο	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Κάστρο	2			ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μικρής Μαντινείας	Μικρή Μαντίνεια	4	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καρδαμύλης	Καρδαμύλη	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καστανέας	Καστάνια	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Λαγκάδας	Λαγκάδα	3	50 μ. περι	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Σαϊδόνας	Φαράγγι φονέα	3	100μ. περι	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Σαϊδόνας		3	100μ. περι	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μεθώνης	Κάστρο	2			ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Παλαιού Λουτρού	Αγ.Ανάργυροι	2		Αρχαίο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κορώνης	Κάστρο	2			ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Νεοχωρίου	Καλύβια	4			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Λατζουνάτου	3				ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Χριστιανουπόλεως	Χριστιανούπολη	2			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Νεκροταφείο	3		Έργο Τέχνης	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Αρτεμισίας	Ματζίνια	3	50μ. περιμ	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Αρτεμισίας	Αρτεμισία	3	30μ. περιμ	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Νέδουσας	Μαρδάκι	3	50 μ. περι	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας		2		Αρχαίο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας		2		Αρχαίο μνημείο	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πύλου	Ν.Σφακτηρία	4			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Άνθειας	Άνθεια	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Λογγά	Άγιος Ανδρέας	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καρυβουνίου	Καρυβούνι	3	15μ.περιμ.		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Μουριατάδας	Ελληνικό	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καρποφορα	Νιχώρια	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μαυροματίου	Αρχαία Πόλη	1	300 μ.	Αρχαιολογικός χώρος	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μαυροματίου	Ιθώμη	3		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Άνθειας	Ελληνικά-Ράχη	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μεθώνης	οικισμός Μεθώνης	4		Παραδοσιακός οικισμός	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κορώνης	Οικισμός Κορώνης	5		Ιστορικός τόπος-τοπίο ιδ.φυσικού κάλλους	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πύλου	Όρμος Ναυαρίνου	4		Ενάλιες αρχαιότητες	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μεθώνης	Όρμος Μεθώνης	1		Ενάλιες αρχαιότητες	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πύλου	Κάστρο	2		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πύλου	Οικισμός Πύλου	5		Οικισμός που χρίζει κρατικής προστασίας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κυπαρισσίας	Άνω Πόλη	5		Ιστορικός τόπος-τοπίο ιδ.φυσικού κάλλους	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μεθώνης	Άγιος Ονούφριος	2		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μίλα	Κάστρο	2		Αρχαίο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πλατανόβρυσης	οικισμός Πλατανόβρυσης	3	10 μ.περ.	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μεθώνης	οικισμός Μεθώνης	5		Παραδοσιακός οικισμός	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κάμπου	Γαρμπελιά	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Εξωχωρίου	Φαράγγι Φονέα	3			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Λαγκάδας	Μαχαλάς Αλεξιάνων	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Βέργας	Παραλία Βέργας	3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πύλου	Πύλος	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Χανδρινού	Αβορνίτσα-Μπαλοδημ.	3			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ανεμόμυλου	Κάραβος	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Πλατέος	οικ.Πλατύ	4	20μ. περιμ	Κτίριο που χρίζει κρατικής προστασίας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Πλατεία Υπαπαντής			Αρχαίο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Πλατεία Μαυρομιχάλη	3	10μ. περιμ	Κτίριο που χρίζει κρατικής προστασίας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Ηροδότου & Μαιζώνος	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ασπροχώματος	Ασπρόχωμα	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Μικρομάνης	Μικρομάνη	3			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Άμφειας	Ι.Μονή Προδρόμου	3		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Αριστοδημείου	Αριστοδήμιο	4		Κτίριο που χρίζει κρατικής προστασίας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Λάμπαινας	Άνω Λάμπαινα	4	50μ. περιμ	Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
					ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Νεοχωρίου	Κάστρο-Στούπα	2		Κτισμένο από Γουλ.Βιλλεαρδουίνο(1248-1249 μ.χ.)	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Νεοχωρίου	Κάστρο-Στούπα		Β		ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Αρτεμισίας	Βόλιμος	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Λαγκάδας	Λαγκάδα	5		Παραδοσιακός οικισμός	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Θαλάμων	Θαλάμες	5		Παραδοσιακός οικισμός	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ψαρίου	Μετσίκι	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καρδαμύλης	Καρδαμύλη	5		Ιστορικός τόπος-τοπίο ιδ. φυσικού κάλλους	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
				Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ανεμόμυλου		4			ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ελαιοχωρίου	Ελαιοχώρι	1		Αρχαιολογικός χώρος	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καρβελίου		3		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Αρτεμισίας	Αγ. Πολύκαρπος	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Καλαμάτας	Μπενάκη & Παπάζογλου	4		Ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
				Ιστορικό κέντρο Καλαμάτας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ